מבחר טקסטים מרקסיסטים
בעריכת חברי ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי 2002-2000
בתוספת מבואות, הערות ונספחים

רוזה לוקסמבורג
משבר הסוציאל-דמוקרטיה

הקדמה למהדורה האלקטרונית

הנוסח להלן מבוסס על ההוצאה: רוזה לוקסמבורג, "כתבים נבחרים" כרך ב' , בתרגומו של מ. ז. ולפובסקי, בהוצאת הקיבוץ המאוחד - תש"ח, 1948, בשינויים קלים מאוד. ההערות המובאות בסוף הטקסט הן שילוב של ההערות מההוצאה עברית הנ"ל וההערות לפרקים 1 ו- 8 במהדורה האלקטרונית באתר MIA.

יש שני הבדלים עיקריים בין המהדורה העברית המודפסת מ- 1948 לבין מהדורה אלקטרונית זו. האחד הוא בתעתיקי שמות האנשים והעיתונים המוזכרים בטקסט. החלפנו כאן את התעתיק העברי לשמות העיתונים הגרמניים והאוסטריים (סוציאל-דמוקרטיים ברובם המכריע) בשמות הגרמניים כפי שהם מופיעים במקור. כאן נעיר רק כי בשמות אלה חוזרים שוב ושוב צירופי המילים Zeit (צייט) - זמן, Neue (נויה) - חדש, Volk (פולק) - עם, Stimme (שטימה) - קול, Zeitung (צייטונג) - עיתון, Arbeiter (ארבייטר) - פועל, Vorwärts (פורוורטס) - קדימה, Post (פוסט) - דואר, Freie Presse (פרייה פרסה) - עיתונות חופשית, וכן שמות ערים אוסטריות וגרמניות כגון: וינה, המבורג, פרנקפורט, מינכן, לייפציג, דרזדן, חמניץ, וכדומה.

ההבדל השני, והחשוב יותר, הוא במינוח. במשך עשרות בשנים השתרש בשפה העברית המונח "מלחמת מעמדות" שהוא תרגום שגוי (מילולית ותיאורטית) ל- Class Struggle האנגלי, Klassenkampf הגרמני, Lutte des classes הצרפתי, Lucha de clase הספרדי ומקביליהם ברוב השפות האירופיות. המונח הנכון הוא כמובן "מאבק מעמדי", וכך נהגנו לגבי הטקסט להלן. אמנם, שינוי חד של מינוח שהשתרש כבר בשפה, אינו מן הדברים הקלים, אך הוא הכרחי במיוחד ביחס לחיבור שלפנינו אשר מוקדש כולו למלחמת-העולם האימפריאליסטית. המינוח הנכון בא להדגיש את ההבחנה בין מאבק למלחמה, שכן המאבק המעמדי איננו מלחמה. פעולות אלימות, עד כדי אחיזה בנשק, ומלחמת אזרחים במקרה הקיצוני, הן צורות אפשריות לניהול המאבק המעמדי, אך אין הן חזות הכל, ואין המאבק המעמדי מצטמצם בהן. מאבקים פוליטיים, הן פרלמנטריים והן חוץ-פרלמנטריים, מאבקים כלכליים, שביתות, הפגנות, תעמולה, הסברה - כל אלה כלולים גם הם במושג "המאבק המעמדי".

תזכורת היסטורית: מותם של רוזה לוקסמבוג וקרל ליבקנכט

בפתיחת הקונגרס הראשון של האינטרנציונל הקומוניסטי, ב- 2 במרץ שנת 1919, בנאום הפתיחה שלו, ביקש לנין מכל הנוכחים לכבד בקימה את "נציגיו הטובים ביותר של האינטרנציונל השלישי: קרל ליבקנכט ורוזה לוקסמבורג". חודשים ספורים לפני כן, ב- 15 בינואר אותה שנה, נרצחו קרל ליבקנכט ורוזה לוקסמבורג בזמן שהובלו ל"חקירה". קדמה לכך ההתקוממות של פועלי ברלין, דיכוייה וטבח המתקוממים בידי צבא היונקרים ובחסות הממשלה "הסוציאליסטית" של אברט, נוסקה ושיידמן (לשעבר, חבריהם למפלגה של הנרצחים), שהייה קצרה של ליבקנכט ולוקסמבורג בדירת מסתור בברלין, ותפיסתם בעקבות הלשנה. בדו"ח המשטרתי נרשם כי קרל ליבקנכט נורה בזמן ניסיון בריחה, ואילו רוזה לורסמבורג "נעדרת". היא הובאה לקבורה ליד קברו של קרל ליבקנכט רק כעבור מספר חודשים כאשר גופתה נמצאה צפה באחת מתעלות המים של ברלין - עדות אילמת לצדק הבורגני הפורח במלוא תפארתו תחת שמש החירות והסובלנות הסוציאל-דמוקרטית, זו המתהדרת בפניה האנושיות. קרל ליבקנכט ורוזה לוקסמבורג היו אכן אינטרנציונליסטים: הוא - היחיד מבין צירי הרייכסטאג שהצביע נגד תקציבי המלחמה, בניגוד לעמדת המפלגה הסוציאל-דמוקרטית וכנגד "הפטריוטיזם" השוביניסטי אשר הציף את גרמניה, והיא - יהודיה ילידת פולין שגרמניה הפכה לה למולדת שניה, ואשר את מפלגתה הסוציאל-דמוקרטית ניסתה היא בכל כוחה להציל מהתדרדרות לתהום השוביניזם.

הקדמה למהדורה הראשונה

חיבור זה נכתב עוד באפריל שנה שעברה. סיבות חיצוניות מנעו אז את פרסומו[1].

עכשיו הרי הוא מוצא לאור מתוך הנחה, שככל שמלחמת-העולם מוסיפה להשתולל כן גדולה יותר חובתו של מעמד הפועלים להתחקות אל הכוחות המניעים את המלחמה הזאת.

המאמר מתפרסם ללא כל שינויים, כדי לתת לקורא את האפשרות לבחון, מה גדול כוחה של השיטה ההיסטורית-מטריאליסטית לתפוס את מהלך ההתפתחות.

כי בפזרה ברוח ביקורתית את ענני האגדה כאילו מלחמת-מגן היא לגרמנים, ובגלותה כי המטרה האמיתית של מלחמת-ההתקפה האימפריאליסטית הייתה השתלטות הגרמנים על תורכיה, הרי ניבאה מראש את אשר הלך ונתברר אחרי-כן יותר ויותר, מיום ליום; ועכשיו, שנקודת-הכובד של המלחמה היא במזרח, הרי הדבר ברור לעיני כל העולם כולו.

2 בינואר 1916

פרק 1. סוציאליזם או ברבריות

המחזה נשתנה בתכלית. אותו המצעד במשך ששה שבועות[ii] לעבר פריס גדל והיה לדרמה עולמית; טבח-ההמונים היה למלאכת יומיום חדגונית מייגעת, בלי לקדם את הפתרון, אף בלי להסיגו אחור. חכמת-המדינה הבורגנית נתונה במיצר, לכודה במלכודת-הברזל שלה גופא; הועלו רוחות מן התהום, ואין אפשרות לגרשם עוד .

השיכרון עבר. הרעש הפטריוטי ברחובות, הציד על מכוניות מבריחות זהב, המברקים הכוזבים הרודפים זה את זה, הבארות המורעלות בחיידקי-חולירה, הסיפורים על סטודנטים רוסים המשליכים פצצות על כל גשרי מסילת-הברזל של ברלין, או על צרפתים הטסים על פני נירנברג, שערוריות-הרחוב מצד הקהל התר אחרי מרגלים, צפיפות-האנשים הרוחשים בבתי-הקפה לקול נגינה מחריש-אוזניים וזמרה פטריוטית המכה גלים עזים ביותר, - כל זה עבר. אוכלוסיות-ערים שלמות נהפכו לאספסוף, המוכן להלשין, לפגוע בנשים, לקרוא "הידד" ולמתוח ולשכר עצמו על ידי שמועות משונות; אווירה של רצח דתי, אווירה של קישיניוב היא[iii], ורק השוטר בפינת הרחוב הוא כאן בא-כוחו היחיד של כבוד-האדם.

סוף להצגת הראווה. המלומדים הגרמנים, אלה "הרוחות התועות", נקראו לשוב למקומם. הרכבות המובילות את חיל-המילואים שוב אינן מלוות בסערות תרועה על-ידי עלמות המתעלפות מרוב שמחה; והחיילים שוב אינם מברכים מבעד חלונות הרכבת את העם בבת-צחוק של שמחה. משהתגייסו, תרמילם בידם, הרי הם צועדים דומם על פני הרחובות, בצד הקהל העובר ושב, המהלך בפנים קודרות בעסקי היומיום שלו.

באווירה המפוכחת של היום החיוור עולה ובא קול מקהלה אחרת: זו צריחת העיט והצבוע של שדה-הקרב. עשרת אלפים מערכות-אוהלים באחראיות מלאה, בהתאם להוראות! 100,000 קילו קותלי חזיר, אבקת קקאו, תחליף לקפה, רק במזומנים, המשלוח מידי. רימונים, בריחים, אשפות כדורים, לשכות תיווך-נישואים לאלמנות של חללי הקרב, חגורות עור, תיווך לאספקה צבאית - רק הצעות רציניות! בשר התותחים, שנטען באוגוסט וספטמבר בלוויית קולות הידד פטריוטיים, נמק בבלגיה, בווגזים [Vosges - הרים בצפון-מזרח צרפת], בביצות המזוריות [Masur - אגמים וביצות בצפון מזרח פולין] - בשדות ההרג המצמיחים יבול רווחים משגשג ועולה. עתה השעה לקצור מהר ולאסוף לגורן. מעבר לאוקיינוס פשוטות ידים חומדות, לקחת אף להן מן הגדיש.

העסק פורח על עיי חורבות. ערים נהפכות לתלי עפר, כפרים לבתי קברות, ארצות לשממה, אוכלוסיות לכנופיות פושטי יד, בתי תפילה לאורוות; משפט עמים, חוזי מדינה, בריתות, דיבורים קדושים, סמכויות גבוהות ביותר - הכל נקרע לקרעים; כל "מלך אדיר בחסד עליון" מגנה את שארו מן הצד שכנגד כשוטה ורשע מפר ברית, כל דיפלומט קורא נבל וזד לחברו מן הצד השני, כל ממשלה קוראת לבוז כללי כלפי הממשלה האויבת, באשר היא פורענות לעמה גופא; ומהומות רעב בוונציה, בליסבון, במוסקבה, בסינגפור, ודבר ברוסיה, ומחסור וייאוש בכל מקום.

מחוללת ומנוולת, טובעת בדם ומתיזה זוהמה, - כך עומדת לפנינו החברה הבורגנית, - כך היא כמו שהיא, לא כבשעה שהיא מופיעה מסורקת ומנומסת, ומשחקת משחק של תרבות, פילוסופיה ומוסר, משחק של סדר, שלום ומדינה חוקתית, - אלא בצורתה כעת, כחיה טורפת, כהילולה שטנית של אנרכיה, כרוח מגפה לתרבות ולאנושיות, כך היא מתגלה בדמותה האמיתית, העירומה.

ואותה שעה של הילולת שדים זו התחולל אסון אשר ערך היסטורי עולמי לו; זו כניעת הסוציאל-דמוקרטיה הבינלאומית. כל אונאה עצמית בנידון זה, כל רצון לפרוש צעיף על כך - יהא מעשה נואל ביותר, נושא פורענות גדולה ביותר לפרולטריון. "הדמוקרט" (כלומר המהפכן הזעיר-הבורגני), אומר מרכס, "יוצא נקי ותמים מתוך מפלתו המחפירה ביותר, כשם שהגיע תמים אליה. ועמו האמונה החדשה שקנה לו, כי עליו לנצח; לא שהוא ומפלגתו יסתלקו מנקודת השקפתם הקודמת, כי אם, להפך, שהנסיבות רק יחישו להבשיל אותה"[iv]. הפרולטריון המודרני יוצא אחרת מתוך מבחנים היסטוריים שהוא מתנסה בהן. שגיאותיו עצומות כתפקידיו. שום תוכנית קבועה מראש, היפה לכל עת תמיד, שום מנהיג שאינו טועה, אינם מראים לו את הנתיב אשר בו עליו ללכת, הניסיון ההיסטורי הוא מורה דרכו היחיד, ודרך הקוצים לשחרורו העצמי מרופדת לא רק בייסורים, כי אם גם בטעויות לאין-ספור. מטרת דרכו, גאולתו של הפרולטריון תלויה במידה

שישכיל ללמוד לקח מטעויותיו. ביקורת עצמית אכזרית ואיומה, ביקורת עצמית היורדת לעומקם של הדברים היא רוח חיים ואור חיים לתנועה הפרולטרית. מפלת הפרולטריון הסוציאליסטי במלחמת עולם זו היא מפלה שאין דוגמתה, הרי היא אסון לאנושות. ואולם הסוציאליזם לא יאבד אלא אם הפרולטריון הבינלאומי לא ירצה ללמוד את כל עומק המפלה הזאת, אם לא ירצה ללמוד לקח ממנה.

כל הפרק האחרון של ארבעים וחמש שנות ההתפתחות של תנועת הפועלים המודרנית עומד עכשיו במבחן. השעה היא שעת ביקורת, שעת מתיחת קו וקביעת סיכום לכל חשבון עבודתנו במשך יובל שנים כמעט. קבר הקומונה הפריסאית היה סיום הפרשה הראשונה של תנועת-הפועלים האירופית, סיום האינטרנציונל הראשון[v]. מאז התחילה פרשה חדשה. במקום המהפכות הספונטניות, המרידות, קרבות המתרסים, אשר בסיומם היה הפרולטריון חוזר שוב למצבו הפסיבי, התחילה מלחמת יומיום שיטתית, ניצול הפרלמנטריות הבורגנית, ארגון ההמונים, הצירוף של המלחמה הכלכלית עם הקרב הפוליטי הזיווג של האידיאל הסוציאליסטי עם ההגנה העקשנית על ענייני יומיום קרובים ביותר. הכוכב המנחה של תורה מדעית מדויקת האיר בפעם הראשונה למפעל הפרולטריון ולמלחמת האמנציפציה שלו. במקום הכיתות, האסכולות, האוטופיות, הניסיונות בכל ארץ וארץ על דעת עצמה, קם יסוד בינלאומי עיוני אחיד, שכינס יחד ארצות, כטורים בספר אחד. ההכרה המרכסיסטית נתנה למעמד הפועלים של כל העולם מצפן ביד, למצוא דרך במערבולת של מאורעות יומיום, ולכוון את טכסיסי הקרב בכל שעה ושעה לפי התכלית המוחלטת שאין לזוז ממנה.

הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית הייתה נושאת השיטה החדשה, היא שנלחמה לה, היא ששמרה עליה. מלחמת שנת 1870 ומפלת הקומונה הפריסאית גרמו להעביר את נקודת הכובד של תנועת הפועלים האירופית לגרמניה. כשם שצרפת הייתה המקום הקלאסי לפרשה הראשונה של המאבק המעמדי הפרולטרי, כשם שפריס הייתה בבחינת לב מעמד הפועלים האירופי בעת ההיא, הלב הדופק, השותת דם, כן היה עכשיו מעמד הפועלים הגרמני כחיל חלוץ בפרק השני של המאבק. על-ידי קורבנות לאין-ספור בעבודה זעירה ללא ליאות הקים את הארגון החזק ביותר, הראוי למופת, יצר את העיתונות הגדולה ביותר, חולל את אמצעי החינוך וההסברה המצוינים ביותר, הקים סביבו את המוני הבוחרים העצומים ביותר, כבש את הנציגות המרובה ביותר שהייתה לפועלים באיזה פרלמנט שהוא.

הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית נחשבה כהתגלמות הטהורה ביותר של הסוציאליזם המרכסיסטי. היא ראתה עצמה זכאית למעמד מיוחד, וגם היה היה לה מעמד כזה, כמורה ומנהיגה לאינטרנציונל השני[vi]. בשנת 1895 כתב פרידריך אנגלס במבוא המפורסם לספרו של מרכס "מאבק המעמדי בצרפת", כדברים האלה: "יקרה אשר יקרה בארצות אחרות, - מכל מקום, הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית מעמדה מיוחד הנהו, ומשום כך גם תפקיד מיוחד לה, לפחות בזמן הקרוב ביותר. שני מיליוני הבוחרים שהיא שולחת אל הקלפי, מלבד האנשים הצעירים והנשים, שאינם בוחרים ושעומדים מאחורי אלה, - הללו מהווים יחד את הגוש העצום המוצק ביותר, את חיל המחץ של הצבא הפרולטרי הבינלאומי". הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית הייתה, כלשון ה- " Wiener Arbeiterzeitung" מיום ה- 5 באוגוסט 1914, "אבן החן בארגון הפרולטריון בעל ההכרה". בעקבותיה צעדו, בצעד נמרץ יותר ויותר, הסוציאל-דמוקרטיה הצרפתית, האיטלקית והבלגית, תנועת-הפועלים של הולנד, סקנדינביה, שוויצריה, של ארצות-הברית. ואילו הארצות הסלביות, הרוסים, הסוציאל-דמוקרטים של הבלקנים, הביטו אליה בהערצה ללא סייג, כמעט ללא יחס של ביקורת כלשהי. באינטרנציונל השני מילא "חיל המחץ" הגרמני את התפקיד המכריע. בקונגרסים, בישיבות "הלשכה הסוציאליסטית הבינלאומית" היו הכל מצפים לחוות דעתם של החברים הגרמנים. אכן, דווקא בשאלות המלחמה במיליטריזם ובמלחמה הייתה הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית משמיעה את דעתה בצורה חותכת. על הרוב די היה כי ייאמר: "בשבילנו, הגרמנים, אין זה מתקבל על הדעת", והיה זה קובע אה יחסו של האינטרנציונל לעניין. באמון עיוור היה מקבל עליו את מרות הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית האדירה, הנערצת: עליה הייתה גאוות כל סוציאליסט, והיא הייתה לחרדה למעמדות השליטים בכל הארצות.

ולמה הגענו בגרמניה, כשבאה שעת המבחן ההיסטורי הגדול? לירידה עמוקה ביותר, להתמוטטות עצומה ביותר. בשום מקום אין אתה מוצא את ארגון הפרולטריון רתום כל כך כולו בעבודת האימפריאליזם, בשום מקום אין משלימים כל כך ללא התנגדות למצב המצור בארץ[vii]. בשום מקום אין העיתונות בלומה כל כך ודעת הקהל חנוקה כל כך, בשום מקום אין המאבק המעמדי הכלכלי והפוליטי של מעמד הפועלים מופקרת עכשיו כל כך - כמו בגרמניה.

ואולם הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית הייתה לא רק חיל החלוץ החזק ביותר, היא הייתה גם בבחינת המוח החושב של האינטרנציונל. על כן צריך הניתוח הביקורתי, תהליך ההתפכחות, להתחיל בה, בירידתה. חובת כבוד היא לה לצאת ראשונה להצלת הסוציאליזם הבינלאומי, כלומר להתחיל בביקורת עצמית חסרת רחמים. שום מפלגה אחרת, שום מעמד אחר בחברה הבורגנית אי אפשר להם להציג את כישלונותיהם וחולשותיהם לראווה לפני העולם בראי הבהיר של הביקורת, כי הראי הלא ישקף גם את המעצור ההיסטורי העומד לפניהם ואת גזר הדין ההיסטורי אשר נחרץ עליהם מראש. ואילו מעמד הפועלים רשאי תמיד להציץ בפני האמת לבלי חת, עין בעין, אף אם יבוא מתוך כך לידי קטרוג מר ביותר על עצמו; כי חולשתו אינה אלא משגה בלבד, וחוק ההיסטוריה המחמיר מחזיר לו את כוחו כבראשונה, ערב לו לניצחונו הסופי.

הביקורת העצמית של מעמד הפועלים, ביקורת חסרת רחמים, אינה רק זכות לו, זכות קיומו; היא גם חובתו העליונה. אנו הובלנו באנייתנו את ערכי האנושות הנעלים ביותר, אשר הפרולטריון הופקד לשמור עליהם! ובה בשעה שהחברה הבורגנית המחוללת בהילולת הדמים, וטומאתה בשוליה, מוסיפה לרוץ לקראת גזר דינה, חייב ועתיד הפרולטריון הבינלאומי להתאושש ולהרים את אוצרות הזהב היקרים, אשר השמיט מידו ברגע של מבוכה וחולשה, במערבולת הפרועה של מלחמת העולם, בתתו להם לשקוע במצולה.

דבר אחד ברור: מלחמת-העולם היא שעת מפנה לעולם. תהא זו אשליה נואלת מצדנו, לשער בלבנו, כי אין אנו צריכים אלא להאריך רוחנו עד תום המלחמה, כדרך שהארנבת מחכה מאחורי שיח עד תום הסערה, כדי לשוב אחר כך בלב שמח למסילה הכבושה, הנושנה. מלחמת-העולם שינתה את תנאי מאבקנו, ואותנו בראש ובראשונה. לא שעתידה לחול איזו סטייה או הקלה בעיקרי היסוד של ההתפתחות הקפיטליסטית, - במאבק זה, לחיים ולמוות, אשר בין הרכוש ובין העבודה, כבר עכשיו, בעצם המלחמה, נופלות המסכות, והפרצופים הישנים הנודעים מציצים בהעוויית לעג לעומתנו. אלא שעל ידי התפרצות הר הגעש האימפריאליסטי ניתנה דחיפה עצומה לקצב ההתפתחות; עצמת הניגודים בחיק החברה, גודל התפקידים העולים מקרוב לפני הפרולטריון הסוציאליסטי, - לעומת כל אלה ייראו כל קורות תנועת-הפועלים עד עכשיו כאידיליה רכה בלבד.

מבחינה היסטורית נועדה המלחמה הזאת לקדם בשיעור עצום את מפעל הפרולטריון. אצל מרכס, שגילה מראש, בראיה נבואית, מאורעות היסטוריים רבים כל כך בחיק העתיד, אנו מוצאים בחיבורו על "המאבק המעמדי בצרפת" פיסקה מצוינת זו:

"בצרפת עושה הבורגני הזעיר, מה שבאורח נורמלי מוכרח היה איש התעשייה הבורגני לעשות (כדי להלחם למען זכויות פרלמנטריות); הפועל עושה מה שבאורח נורמלי הוא מתפקידו של הבורגני הזעיר (כדי להילחם למען הרפובליקה הדמוקרטית); ושאלת הפועל - מי יפתרנה? לא איש, אין היא נפתרת, ורק מכריזים עליה. ובשום מקום אינה נפתרת בתוך דל"ת האמות של המחיצה הלאומית. המאבק המעמדי בקרב החברה הצרפתית עתיד להפוך למלחמת-עולם, אשר בה יתייצבו הלאומים זה מול זה במערכה. הפתרון יתחיל רק בשעה שהפרולטריון יעמוד בראש האומה השלטת בשוק העולמי, בראשה של אנגליה. המהפכה, אשר לא תגיע כאן לסופה, אלא תשמש כפתיחה מאורגנת, לא תהיה מהפכה קצרת רוח. דומה הדור הזה לעם ישראל בדור המדבר, אשר משה הולך לפניו. עליו לא רק לכבוש לו עולם חדש, עליו גם למות, כדי לפנות את מקומו לדור אחר, אשר יהיה ראוי לעולם חדש".

הדברים האלה נכתבו בשנת 1850, בימים שאנגליה הייתה הארץ היחידה המפותחת התפתחות קפיטליסטית, והפרולטריון האנגלי, שהצטיין ביותר בארגונו, נראה, בזכות השגשוג הכלכלי של ארצו, כמיועד לעמוד בראש מעמד הפועלים הבינלאומי. אם במקום הכתוב אנגליה נקרא גרמניה, הרי כאן לפנינו בדברי מרכס ראיה גאונית את הנולד, את מלחמת-העולם הנוכחית. המלחמה הזאת נועדה להעמיד את הפרולטריון הגרמני בראש העם, ולפתוח את "הפתיחה המאורגנת" להתנגשות הכללית הבינלאומית הגדולה בין העבודה ובין הקפיטל לשם כיבוש השלטון במדינה.

וכלום תיארנו לנו אחרת את תפקיד מעמד הפועלים במלחמת-העולם? נזכור נא כיצד היינו נוהגים עוד לפני זמן קצר לתאר את הבאות:

"ואז יבוא *המשבר*. אז יכה התוף באירופה למערכה הכללית הגדולה, ועם רב, משישה עשר עד שמונה עשר מיליון, תפארת עלומי העמים, יצאו אלה לקראת אלה, כאויבים, אל שדה המערכה,

חמושים בכלי הרצח הטובים ביותר. אבל אמונתי היא, כי מאחורי המערכה הכללית הגדולה אורבת האנדרלמוסיה הגדולה. לא אנחנו הגורמים לה, הם בעצמם יחוללוה. הרי הם מביאים את הדברים עד לקצה גבולם, וכך הם מוליכים אלי שואה. אכן את אשר זרעו יקצורו. *שקיעת האלים של העולם הבורגני הנה היא הולכת ובאה. היו בטוחים: הנה היא קרובה לבוא!*"

כך דיבר נואם הסיעה שלנו, בבל [Bebel], בשעת *הויכוחים על משבר מרוקו* ברייכסטאג[viii].

העלון הרשמי של המפלגה: "אימפריאליזם או סוציאליזם", שנפוץ לפני שנים אחדות במאות אלפי עותקים, מסתיים במלים אלו:

"כך הולך ומתפתח בלי הרף הקרב עם האימפריאליזם *לקרב מכריע* בין הקפיטל *ובין העבודה*. מצד אחד סכנת המלחמה, יוקר וקפיטליזם, מצד שני - שלום, חיי רווחה לכל, סוציאליזם. אלה לעומת אלה. בדמות זו עומדת השאלה לפנינו. *ההיסטוריה הולכת לקראת הכרעות גדולות*. הפרולטריון חייב לשקוד בלי הרף על תפקידו ההיסטורי העולמי, לחזק את כוח ארגונו, את בהירות הכרתו. יבוא אחרי כן כל אשר יבוא, בין אם יצליח בכוחו למנוע מהאנושות את הזוועה הנוראה של מלחמת-עולם, *ובין אם העולם הרכושני נדון לשקוע בנבכי ההיסטוריה כדרך שנולד ויצא מתוכה - בדם ובחמס: השעה ההיסטורית* תמצא את מעמד הפועלים כשהוא מוכן, ולהיות מוכן - הרי זה ממצה את הכל".

בהוצאה הרשמית של המפלגה, "מדריך לבוחר הסוציאל-דמוקרטי" משנת 1911 לקראת הבחירות האחרונות אל הרייכסטאג אנו מוצאים בעמ' 42 את הדברים הבאים על אודות מלחמת-העולם הנשקפת :

"האם סבורים שליטינו והמעמדות השליטים בתוכנו, שרשאים הם להטיל את הזוועה הזאת על העמים? כלום לא תקיף זעקת פלצות, קריאת זעם ומרי את העמים ותניעם לשים קץ לרצח הזה?

כלום לא שאול ישאלו: לשם מי, לשם מה כל זה? כלום חולי-רוח אנחנו כי ינהגו בנו כך, כי ניתן לנהוג בנו כך?

כל השוקל בדעתו במנוחה את האפשרות של מלחמה אירופית גדולה, יבוא בהכרח לאותן המסקנות המובאות כאן.

המלחמה האירופית הקרובה תהא משחק Va-banque [על כל הקופה], משחק בולע-כל אשר לא ראה עוד העולם דוגמתו, ולפי כל הנראה מראש תהא זו המלחמה האחרונה".

בלשון זו, במלים אלו, אספו צירי הרייכסטאג שלנו כיום את 110 המנדטים שלהם.

בקיץ שנת 1911, לאחר קפיצת-הפנתר[ix] לאגדיר [Agadir] וההסתה הרעשנית של האימפריאליסטים הגרמנים, שקירבו ביותר את סכנת המלחמה האירופית, נתכנסה אסיפה בינלאומית בלונדון, וב- 4 באוגוסט קיבלה את ההחלטה הזאת :

"צירי ארגוני הפועלים הגרמנים, הספרדים, האנגלים, ההולנדים והצרפתים מצהירים, כי *מוכנים הם להתנגד בכל הכוחות העומדים לפקודתם להכרזת כל מלחמה שהיא*. כל אומה המיוצגת באסיפה זו מתחייבת *לפעול* בהתאם להחלטות הוועידות הארציות שלה והקונגרסים הבינלאומיים כדי לסכל את מזימות הפשע של המעמדות השליטים".

ואולם בנובמבר 1912, בהתכנס קונגרס האינטרנציונל בבזל ובהגיע השורה הארוכה של נציגי הפועלים לבית המנזר, מקום האסיפה, נסערו הרוחות בפני גודל השעה הגורלית הבאה, ועוז לב הרואי עבר בלב כל הנוכחים.

ויקטור אדלר[x] [Adler], הקר, הפקפקן, קרא:

"חברים, העיקר הוא שאנו עומדים כאן ליד מקור כוחנו המשותף, ומכאן עלינו לקחת איתנו את הכוח, לעשות כל אחד בארצו ככל אשר יוכל באופנים ובאמצעים אשר בידנו, להתנגד בכל העוז

אשר בנו לפשע המלחמה. ואם עתידה זו לבוא, אם באמת עתידה זו לבוא, הרי עלינו לדאוג לכך, *שתהא זו אבן, אבן-גולל*.

זו היא הדעה המפעמת בלב כל האינטרנציונל.

"ואם רצח ואש ודבר יינשאו על פני אירופה התרבותית - הרי רק מתוך רגש זוועה נוכל לחשוב על כך, והתמרמרות ומרי מתפרצים מלבנו. וכה נשאל את עצמנו: האם האנשים, האם הפרולטריון עדיין עדר כבשים הם גם כיום, שאפשר יהיה להוליכם אילמים לטבח?..."

טרלסטרה[xi] [Troelstra] דיבר בשם "האומות הקטנות", אף בשמה של בלגיה:

"פועלי הארצות הקטנות בתוך האינטרנציונל עומדים בנפשם ומאודם לפקודתו, בכל אשר יחליט, כדי למנוע את המלחמה. כן אנו מביעים את תקוותנו כי אם יבוא יום והמעמדות השליטים של המדינות הגדולות יקראו את בני הפרולטריון שלהם לאחוז בנשק, כדי להשביע את תאוות הבצע של ממשלותיהם ולרוות את יצר שלטונם בדם העמים הקטנים ועל אדמתם של אלה, או אז *ישקלו בני הפרולטרים היטב בדעתם, אחת ושתיים ושלוש, בהשפעתם האדירה של ההורים הפרולטריים, של המאבק המעמדי ושל העיתונות הפרולטרית - בטרם יתנו ידם למזימה זו, אויבת התרבות, בטרם יבואו לגרום איזו רעה שהיא לנו, לאחיהם וידידיהם*".

וז'ורס [Jaures], שקרא בשם האינטרנציונל את המניפסט נגד המלחמה[xii], סיים את נאומו בדברים האלה:

"האינטרנציונל מייצג את כל כוחות המוסר שבעולם! ואם בוא תבוא השעה הטרגית, אשר בה נצטרך למסור את נפשנו כליל, הרי ההכרה הזאת תתמכנו ותחזק את רוחנו. לא בלב קל אנו אומרים זאת, לא, כי אם *מעמקי כל הווייתנו אנו מכריזים: מוכנים אנו לכל קורבנות שהם* !"

הייתה זו כשבועת-רוטלי[xiii] [בגרמנית: Rütlischwur] בשעתה. עיני כל העולם נסבו אל הכנסייה בבזל, מקום שם צלצלו הפעמונים את צלצולם הרציני החגיגי, המבשר את דבר המערכה הגדולה בין צבא העבודה ובין שלטון הרכוש.

ב- 3 בדצמבר 1912 דיבר דויד, נואם הסיעה הסוציאל-דמוקרטית ברייכסטאג הגרמני:

"הייתה זו אחת השעות היפות ביותר בחיי, אני מודה בכך. בשעה שפעמוני המנזר ליוו את תהלוכת הסוציאל-דמוקרטים הבינלאומיים, בשעה שהדגלים האדומים הועמדו על בימת הכנסייה מסביב למזבח, וקול העוגב בירך את שליחי העמים, הבאים לבשר את דבר השלום, הרי היה בכל אלה, על כל פנים, אחד הרשמים אשר לא ימחו מלבי... יהא אפוא ברור לכם מה מתחולל כאן. ההמונים פוסקים להיות עדרים נטולי רצון, נטולי מחשבה. הרי זה חזיון חדש בהיסטוריה. קודם היו ההמונים ההולכים בחושך ניתנים להשפעת האנשים אשר עניין להם במלחמה, מעוררים על ידם להמתה הדדית ומובלים לרצח המונים. *והנה הקץ לדבר*. ההמונים פוסקים להיות מכשירים נטולי רצון ומשרתיהם של כל שואפי-מלחמה שהם".

עוד שבוע אחד לפני פרוץ המלחמה, ב- 26 ביולי 1914, נכתבו בעיתוני המפלגה הגרמניים כדברים האלה:

"אין אנו בובות, אנו נלחמים בכל המרץ בשיטה זו, ההופכת את האנשים למכשירים נטולי רצון ביד הנסיבות השולטות בעיוורון, נלחמים אנו בקפיטליזם האומר להפוך את אירופה צמאת השלום לבית-מטבחים מעלה עשן. ואם הפורענות לא תימנע, אם רצון השלום המוחלט של הפרולטריון הגרמני, של הפרולטריון הבינלאומי, אשר יבוא לידי ביטוי אדיר בימים הקרובים ביותר, לא יהא בכוחו למנוע את מלחמת-העולם, כי אז, לפחות, תהא זו המלחמה האחרונה, תהא זו שעת שקיעתם של אלי הקפיטליזם" ("Frankfurter Volksstimme")

ועוד ב- 30 ביולי 1914 קרא ביטאונה המרכזי של הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, לאמור:

"הפרולטריון הסוציאליסטי מסיר מעליו כל אחריות למאורעות, שהמעמד השליט, המוכה סנוורים עד כדי סכלות, מעלה מן התהום. יודע הפרולטריון כי *בשבילו דווקא יציצו חיים חדשים מבין החורבות. כל האחריות נופלת על ראש השליטים כיום.*

הם העומדים כאן לפני ברירה: *להיות או לחדול.*

ההיסטוריה העולמית - משפטו של העולם היא".

ואז נפל הדבר אשר לא נשמע כמוהו, אשר לא היה דוגמתו, בא יום ה- 4 באוגוסט, 1914.[xiv]

האם מוכרח היה לבוא? מאורע בשיעור כזה וודאי שאינו פרי המקרה. וודאי שביסודו מונחות סיבות אובייקטיביות עמוקות ומקיפות. אבל הסיבות הללו עלולות להסתתר גם במגרעותיה של מנהיגת הפרולטריון, של הסוציאל-דמוקרטיה, בהחלשות רוח הלחימה שלנו, ברפיון רוחנו, ברופפות רוח אמונתנו ונאמנותנו. הסוציאליזם המדעי לימד אותנו להבין את החוקים האובייקטיביים של ההתפתחות ההיסטורית. אין האנשים עושים את ההיסטוריה שלהם על דעת עצמם. אבל הם אלה שעושים אותה. פעולתו של הפרולטריון תלויה בשיעור הבגרות של ההתפתחות החברתית בכל עת ועת, ואולם ההתפתחות החברתית אינה מתחוללת מעבר לפרולטריון, הוא הנו גם הגורם וגם המניע שלה, כשם שהנו יציר ותוצאה שלה. עצם פעולתו היא חלק המצטרף להכרעה בהיסטוריה. ואם כי אין אנו יכולים לדלג על פני ההתפתחות ההיסטורית, כשם שאי אפשר לו לאדם לדלג על צלו, יכולים אנו, בכל זאת, להחיש את ההתפתחות, או להאריך את מהלכה.

הסוציאליזם הנו התנועה העממית הראשונה בדברי ימי העולם, אשר שמה לה למטרה, ואף הוטל עליה מטעם ההיסטוריה, להכניס רוח של הכרה, רעיון תכליתי, הווה אומר, להכניס את הרצון החופשי לתוך המעשה החברתי של בני-האדם. ועל כן רואה פרידריך אנגלס את הניצחון המכריע של הפרולטריון הסוציאליסטי כקפיצת האנושות מעולם החי אל מלכות החופש. גם קפיצה זו מסויגת בחוקי הברזל של ההיסטוריה, תלויה היא באלפי ניצנים של התפתחות קודמת רבת ייסורים וממושכת ביותר. אבל אין היא עשויה להתגשם בשום אופן, אם מתוך כל סכום התנאים החומריים המוקדמים, פרי ההתפתחות, לא יתלקח הניצוץ המדליק של הרצון חדור ההכרה בלב המון העם הגדול. ניצחון הסוציאליזם לא ייפול כפתק משמיים ארצה. רק על ידי שרשרת ארוכה של מבחני כוחות אדירים בין הכוחות הישנים והחדשים יושג הניצחון הזה, - מבחני כוחות, אשר הפרולטריון הבינלאומי, בהנהגת הסוציאל-דמוקרטיה, ילמד בהם לקחת את גורלו בידו הוא, להשתלט על הגה החיים החברתיים, לחדול מהיות כדור משחק נטול רצון ביד ההיסטוריה שלו גופא, ולהפך למכוונה, הרואה בבירור את תכליתו.

פרידריך אנגלס אומר במקום אחד: החברה הבורגנית עומדת לפני ברירה: או מעבר לסוציאליזם, או חזרה לחיק הברבריות. אולם מה פירושה של "חזרה לחיק הברבריות" בשיא זה של הציוויליזציה האירופית שלנו כיום? אכן עד עכשיו היינו קוראים את כל הדברים האלה וחוזרים עליהם מבלי משים, בלי לשער את כל האמת האיומה האצורה בהם, והנה מבט אחד סביבנו ברגע זה מלמדנו, מה פשרה של חזרה זו. מלחמת-עולם זו - הנה החזרה לחיק הברבריות. תרועת הניצחון של האימפריאליזם מביאה לידי השמדת התרבות - השמדה כחזיון נפרד תוך כדי פעולת מלחמה מודרנית, והשמדה בצורה מוחלטת - באם תקופת מלחמות-העולם תוסיף לעשות דרכה בלי מעצור עד להשתוללות האחרונה. כך נתקיימו בנו הדברים שחזה פרידריך אנגלס מראש, מלפני דור-אדם אחד, מלפני ארבעים שנה, ואנו עומדים אפוא לפני ברירה: או ניצחון האימפריאליזם ושקיעת כל תרבות, כמו ברומא העתיקה, כליה, שממה, התנוונות, שדה קברות גדול; או ניצחון הסוציאליזם, כלומר ניצחון הפרולטריון הבינלאומי בהתקיפו מדעת את האימפריאליזם ואת שיטתו של זה: המלחמה. זוהי הברירה שקבעה ההיסטוריה העולמית, זוהי ההכרעה אשר הוטלה על כפות המאזנים, והן נעות ברעדה לפני החלטתו של הפרולטריון בעל ההכרה. עתיד התרבות והאנושות תלוי בכך, אם הפרולטריון יטיל באומץ לב גברי לתוך הכף הרצויה את חרב מלחמתו המהפכנית. במלחמה זו ניצח האימפריאליזם. חרבו הנוטפת דם מרצח עמים הכריעה במשקלה האכזרי את הכף ומשכה אותה מטה, לתהום הייסורים והקלון. אולם כדאיים יהיו כל הייסורים האלה וכל הקלון הזה, רק אם נלמד מתוך המלחמה ותוך כדי מלחמה, כיצד יתנער הפרולטריון מתפקיד של עבד בידי המעמדות השליטים ויהיה אדון לגורלו הוא.

במחיר יקר קונה לו מעמד הפועלים בימינו כל הכרה בייעודו ההיסטורי. נתיב העינויים של גאולתו המעמדית זרוע קורבנות איומים. לוחמי יוני[xv], קורבנות הקומונה, קדושי המהפכה הרוסית -

מקהלה של צללי דם לאין ספור כמעט. אכן הללו נפלו בשדה הכבוד, הללו "נקבעו לנצח כארון הברית בתוך הלב הגדול של מעמד הפועלים", כפי שכתב מרכס על גיבורי הקומונה. ואילו עכשיו נופלים פרולטרים למיליונים מכל הלשונות בשדה הקלון, שדה רצח אחים; את בשר עצמם יגזרו בשיר-העבדים על שפתיהם. אף מזה לא נמלטנו. אכן לבני ישראל דמינו, אשר משה מוליך אותם במדבר. אבל לא אבדנו, וגם נצח ננצח, אם לא נשכח ללמוד את הלקח. ואם המנהיגה של הפרולטריון כיום, הסוציאל-דמוקרטיה, לא תבין, לא תדע ללמוד, הרי נגזרה עליה כליה - ועליה "לפנות מקומה לדור אחר אשר יהיה ראוי לעולם חדש".

פרק 2. "עומדים אנו עתה לפני עובדת הברזל של המלחמה"

"עומדים אנו עתה לפני עובדת הברזל של המלחמה. צפויים אנו לאימי פלישת אויב. לא בעד המלחמה ולא נגדה עלינו להכריע היום, כי אם בשאלת האמצעים הדרושים להגנת הארץ. - אם תנצח העריצות הרוסית, זו שידיה מגואלות בדמם של מיטב בני עמה היא, מרחפת סכנה רבה, אולי סכנת כיליון גמור, על עמנו ועל עתידו החופשי. כדי למנוע סכנה זו, יש להבטיח את תרבותה ועצמאותה של ארצנו אנו. והרי אנו מצהירים כאן את אשר הדגשנו כל הימים: אין אנו עוזבים את מולדתנו לנפשה בשעת סכנה. תמימי דעים אנו עם האינטרנציונל, שהכיר תמיד בזכות כל עם ועם לעצמאות לאומית ולהתגוננות, כשם שבדעה אחת עמו אנו דנים לגנאי כל מלחמה לשם כיבושים. - בשימנו לקו לנו את העיקרים הללו הרי אנו מצביעים בעד תקציבי המלחמה הנדרשים".

ע"י הודעה, זו נתנה, סיעת הרייכסטאג ב- 4 באוגוסט את הסיסמה שנועדה לקבוע ולכוון את עמדת פועלי גרמניה במלחמה. המולדת בסכנה, הנגה לאומית, מלחמת-עם לקיום, לתרבות ולחופש. זו הייתה הסיסמה הנתונה מאת הנציגות הפרלמנטרית של הסוציאל-דמוקרטיה. כל השאר נבע מתוך כך, ממילא, כתוצאה פשוטה: עמדת העיתונות של המפלגה ועיתונות האיגוד המקצועי, השיכרון הפטריוטי של ההמונים, "שלום הבית", ההתפוררות הפתאומית של האינטרנציונל, - הכל היה רק תוצאה בלתי נמנעת מכיוון הרוח הראשון שנקבע ברייכסטאג.

כי אם אמנם המדובר הוא על קיום האומה, על החופש, אם רק בכלי רצח אפשר להגן על אלה, אם המלחמה היא תעודת עם קדושה - אם כך, הרי הכל ברור ומובן מאליו, הרי אי אפשר לך עוד למשוך ידך משום דבר. מי שמודה במטרה מוכרח להודות באמצעים. המלחמה היא רצח שיטתי ענקי מאורגן. אולם כדי להניע אנשים נורמליים לרצח שיטתי יש לעורר בהם את השיכרון המתאים. מאז ומעולם הייתה זו שיטתם המבוססת יפה של עורכי המלחמות. הנוהג של חיה טורפת מחייב אורח מחשבה והלך רוח של חיה. אלו צריכים להכשיר את המעשה וללוותו. אם כך, הרי פרשת "יעקב התם"[xvi] מיום ה- 28 באוגוסט עם תמונת ה"דיש" הגרמני, ועיתוני המפלגה בחמניץ, המבורג, קיל ופרנקפורט, על כל ההסתה הפטריוטית שבהם בשיר ובפרוזה, אינם אלא הסם המשכר הרוחני הדרוש לפרולטריון, אשר יוכל להציל את קיומו וחירותו רק אם יתקע את ברזל המות בלב אחיו הרוסים, הצרפתים והאנגלים. והרי עיתוני ההסתה הללו הם עקיבים יותר מאותם המבקשים לכנס הר ועמק יחד, לאחד מלחמה עם "הומניות", מעשי רצח עם אהבת אחים, הסכמה לתקציבי מלחמה עם אחוות עמים סוציאליסטית.

אבל אם הסיסמה הנתונה מאת סיעת הרייכסטאג הגרמנית ב- 4 באוגוסט נכונה הייתה, הרי בזה נחתך דינו של האינטרנציונל לא רק למשך ימי המלחמה הזאת, כי אם בכלל. זו הפעם הראשונה מאז קיימת תנועת הפועלים המודרנית, שתהום נפערה בין מצוות הסולידריות הבינלאומית של הפרולטרים, לבין ענייני החופש והקיום הלאומי של העמים; זו הפעם הראשונה, שאנו עומדים, לפני התגלית, שעצמאותן וחירותן של האומות מחייבות בכל תוקף, שפועלי העמים השונים יהרגו וישמידו אלה את אלה. עד עכשיו הייתה האמונה בלבנו, כי אחדות הרמונית קיימת בין טובת העמים לבין טובת מעמד הפועלים, כי שתים אלו אחת הן, כי מן הנמנע שיתהווה ניגוד ביניהן; זה היה הבסיס שלנו להלכה ולמעשה, זו הייתה נשמת תעמולתנו בקרב המוני העם. כלום נכשלנו בטעות איומה בסעיף עיקרי זה של השקפת עולמנו? שאלת חיים ומוות היא לסוציאליזם הבינלאומי.

מלחמת-עולם זו אינה המבחן הראשון לדוגמה לעקרונותינו הבינלאומיים. במבחן הראשון עמדה מפלגתנו לפני 45 שנה. אז, ב- 21 ביולי 1870, השמיעו וילהלם ליבקנכט ואוגוסט בבל ברייכסטאג של צפון גרמניה את ההצהרה הבאה:

"המלחמה הנוכחית היא מלחמת שושלות, שהתחוללה למען בית בונפרט, כשם שמלחמת 1866 באה, למען בית הוהנצולרן.

אין אנו יכולים להצביע בעד מתן ההקצבה, המבוקשת מאת הרייכסטאג לצורכי המלחמה, משום שתהיה זו הצבעת אמון בממשלת פרוסיה, אשר בהתנהגותה בשנת 1866 הביאה, לידי המלחמה הנוכחית.

כמו כן אין אנו יכולים למנוע את ההקצבה הנדרשת, כי עלול הדבר להיחשב להסכמה לפוליטיקה הזדונית והפושעת של בונפרט.

כמתנגדים עקרוניים לכל מלחמת שושלות, כסוציאליסטים רפובליקנים וכחברי ברית הפועלים הבינלאומית, הנלחמת נגד המשעבדים מכל אומה שהיא, והמבקשת לאחד את כל המשועבדים בברית אחים גדולה, אין אנו יכולים לתת ידנו למלחמה זו, אם במישרין ואם בעקיפין, ועל כן אנו נמנעים מן ההצבעה, בהביענו את תקוותנו הנאמנה, כי עמי אירופה ילמדו לקח מפורענות המאורעות הנוכחיים, ויעשו את כל אשר בידם כדי לרכוש להם את זכות ההגדרה העצמית ולהסיר את שלטון החרב והמעמד הנוכחי, שהוא מקור כל הצרות במדינה ובחברה."

על ידי הצהרה, זו הביעו באי כוח הפרולטריון הגרמני בצורה ברורה ומפורשת כי טובת הפועל היא באינטרנציונל והכריזו בהחלט כי המלחמה בצרפת משוללת כל אופי של מלחמה לאומית לחירות. בבל מספר, כידוע, בזיכרונות חייו, כי לו ידע בשעת ההצבעה את כל אשר נודע רק אחרי כן בשנים הבאות היה מצביע נגד התקציב.

הרי שבמלחמה ההיא, - שדעת הקהל הבורגנית כולה והרוב הגדול של העם ראו בה אז, בהשפעת הקנוניה של ביסמרק[xvii], עניין חיים לאומי לגרמניה, - דגלו מנהיגי הסוציאל-דמוקרטיה בהשקפה, הרואה את העניינים החיוניים של האומה ואת ענייני המעמד של הפרולטריון הבינלאומי כשניים שהם אחד; אלה ואלה *מתנגדים* למלחמה, ורק מלחמת-עולם זו של ימינו, רק הצהרת הסיעה הסוציאל-דמוקרטית מיום ה- 4 באוגוסט 1914 גילתה בפעם הראשונה את מציאות הברירה האיומה: מכאן החרות הלאומית - ומכאן הסוציאליזם הבינלאומי!

אכן העובדה היסודית בהצהרת סיעתנו ברייכסטאג, האוריינטציה העקרונית החדשה של הפוליטיקה הפרולטרית הייתה, על כל פנים, בבחינת גילוי פתאומי בהחלט, כי היה זה הד פשוט של נוסחת נאום הכתר ונאום הקנצלר ב- 4 באוגוסט.

"לא תאוות הכיבוש דוחפת אותנו", - כך נאמר בנאום הכתר, - "רק הרצון הנמרץ יפעם בלבנו לשמור על המקום בו הציב אותנו אלוהים, למעננו ולמען כל הדורות הבאים. מתוך התעודות שהגיעו אליכם תראו ותיווכחו כמה יגעו ממשלתי, ובייחוד הקנצלר שלי, עד לרגע האחרון, כדי למנוע את הרע. אנוסים על כורחנו לעמידה על הנפש, במצפון טהור וביד טהורה אוחזים אנו בחרב". ובטמן-הולווג[xviii] [Bethmann-Hollweg] הצהיר: "רבותיי, אנו נאלצים עכשיו לעמידה על נפשנו, וההכרח לא יגונה. - מי שהסכנה מרחפת על ראשו כמונו, והוא נלחם על כל היקר ביותר חייב לשים רק דבר אחד אל לבו: להבקיע לו דרך באיזה אופן שהוא. - אנו נלחמים על פירות עמל השלום שלנו, על נחלת עבר גדול ועל עתידנו". והרי זה בדיוק תכנה של ההצהרה הסוציאל-דמוקרטית: א. עשינו כל אשר בידינו כדי לקיים את השלום, אחרים כפו את המלחמה עלינו; ב. עכשיו כשיש מלחמה, אנו מוכרחים להתגונן; במלחמה זו עומד להיחתך כל גורל העם הגרמני. הצהרת סיעתנו ברייכסטאג אינה אלא סגנון אחר במקצת להצהרות הממשלה. כשם שהללו מציינות את יגיעותיו הדיפלומטיות של בטמן-הולווג למען השלום ואת מברקו של הקייזר[xix], כן מסתמכת הסיעה על הפגנות השלום של הסוציאל-דמוקרטים לפני פרוץ המלחמה. כשם שבנאום הכתר מנערת גרמניה את חוצנה מכל תאוות כיבוש, כן דוחה גם הסיעה בשם הסוציאליזם כל מלחמת כיבוש. ובשעה שהקייזר והקנצלר קוראים בקול: אנו נלחמים על כל היקר לנו ביותר! אין אני מכיר שום מפלגות, מכיר אני רק גרמנים בלבד, עונה ההד בהצהרה הסוציאל-דמוקרטית: כל גורל עמנו הועמד כאן בסכנה, ובשעת סכנה לא נעזוב את המולדת לנפשה. רק בנקודה אחת יש בהצהרה הסוציאל-דמוקרטית משום סטייה מן הנוסח הממשלתי: בראש הנימוקים היא מעמידה את שלטון העריצות הרוסית כסכנה לחירותה של גרמניה; ואילו בנאום הכתר מדובר על רוסיה בצער, לאמור: "בלב כבד מוכרח הייתי לגייס את צבאי כנגד שכן, אשר בצדו נלחמנו מלחמה משותפת בשדות קרב רבים כל כך. בצער רב ראיתי בהישבר ידידות, שגרמניה שמרה עליה באמונה". את השבר המדאיב הזה, שבר ידידות האמונים עם שלטון הצאריזם הרוסי, סיננה הסיעה הסוציאל-דמוקרטית והפכה אותו לתרועת חופש במלחמה עם העריצות; הרי שבנקודה האחת, בה היא מגלה מידה של עצמאות כלפי ההצהרה הממשלתית, היא משתמשת במסורות מהפכניות[xx] של הסוציאליזם, כדי לקשט את המלחמה קישוט דמוקרטי, כדי להאציל עליה זוהר עממי.

כל זה, כאמור, נתקבל על דעת הסוציאל-דמוקרטיה לפתע פתאום ב- 4 באוגוסט. כל מה שדיברה עד היום ההוא, כל מה שדיברה עוד בערב יום פרוץ המלחמה, היה ההפך הגמור מהצהרת הסיעה.

כך, למשל, ב- 25 ביולי, כשנתפרסם האולטימטום האוסטרי אל סרביה, זה שהבעיר את אש המלחמה, כתב ה- "Vorwärts" בזו הלשון:

"במלחמה הם רוצים, היסודות הללו מחוסרי המצפון, אשר להם ההשפעה וההכרעה בחצר המלכות בווינה. במלחמה הם רוצים - *זה כמה שבועות שנשמע הדבר מתוך הצריחה הפרועה של העיתונות השחורה-הצהובה.* במלחמה הם רוצים - האולטימטום האוסטרי לסרביה מגלה את הדבר ברור לעיני כל העולם...

כיוון שדמם של פרנץ פרדיננד ורעייתו נשפך בירייתו של קנאי שוטה, צריך *להישפך דם אלפי פועלים ואיכרים*; כנגד "פשע מטורף" צריך לבוא פשע מטורף ממנו לאין שיעור! האולטימטום האוסטרי לסרביה עלול להיות *לגולם הנייר המבעיר, אשר ישלח אש באירופה מכל ארבע רוחותיה* !

כי אולטימטום זה בניסוחו ובדרישותיו הוא חסר בושה כל כך, שממשלה סרבית, אשר תירתע בהכנעה מפני אגרת זו, צריכה להביא בחשבון את האפשרות, שהמוני העם יגרשוה ממקומה תוך רגע אחד.

העיתונות השוביניסטית של גרמניה הסיתה בזדון את בת הברית היקרה והלהיבה ביותר את יצרי המלחמה שלה! ואין ספק שהאדון פון בטמן-הולווג הבטיח לאדון ברכטולד כיסוי מעורף. *אכן בברלין משחקים בנידון זה אותו המשחק המסוכן אשר בווינה..."*

ב- "Leipziger Volkszeitung " נכתב ב- 24 ביולי: "המפלגה הצבאית האוסטרית מסכנת את הכל בקלף אחד, כי בשום ארץ בעולם אין לו לשוביניזם הלאומי והצבאי דבר להפסיד!.. *באוסטריה בייחוד הגיעו החוגים השוביניסטיים לידי פשיטת רגל קשה ביותר; יללתם הלאומית מכוונת אפוא להאפיל על חורבנם הכלכלי, והשוד והרצח במלחמה נחוצים להם כדי למלא את קופתם"*...

בו ביום נכתב ב- "Dresdner Volkszeitung":

"...לפי שעה חייבים עדיין מריצי המלחמה בשדה התחרות הווינאי להביא את ההוכחות המכריעות, אשר תזכינה את אוסטריה לבוא אל סרביה בדרישות כאלו.

כל עוד *הממשלה האוסטרית* אינה מסוגלת לכך, *הרי היא מגלה את זדון לבה לעיני כל אירופה בהתקפתה הפרובוקטיבית המעליבה את סרביה*; *ואפילו תוכח אשמתה של סרביה*, אף אם יוכח כי מעשה ההתנקשות בסרייבו הוכן לעיני הממשלה הסרבית, הרי גם אז *עוברות הדרישות הנדרשות באגרת כל מידה וגבול נורמליים.* אין לשער שאיזו ממשלה תבוא בהצעות כאלו אל מדינה אחרת, אלא אם רק מתוך כוונות מלחמה נקלות ביותר..."

ב- "Münchener Post " מיום ה- 25 ביולי נאמר:

"אגרת אוסטרית זו היא תעודה, אשר במאתיים השנים האחרונות לא הייתה דוגמתה בהיסטוריה. על סמך תעודות חקירה, אשר תוכנן נעלם מדעת הקהל האירופית, ובלי להישען על משפט פומבי שיישפטו בו רוצחי יורש העצר, באה האיגרת הזאת בדרישות כאלו אל סרביה, אשר קבלתן - כמוה כהתאבדות המדינה הזאת"...

ה- "Schleswig-Holsteinsche Volkszeitung " הצהיר ב- 24 ביולי, לאמור:

"אוסטריה מתגרה בסרביה, אוסטריה-הונגריה רוצה במלחמה, עושה מעשה פשע העלול להציף את אירופה כולה בדם...

אוסטריה משחקת משחק "וה-בנק". היא עורכת לבה למעשה פרובוקציה כלפי המדינה הסרבית, אשר וודאי לא תקבל אותו באהבה, אם רק אינה מחוסרת כל מגן שהוא...

כל אדם תרבותי חייב למחות בצורה מוחלטת ביותר כנגד התנהגות פושעת זו של השליטים האוסטרים...

מחובתם של הפועלים ושל שאר האנשים, אשר לבם מסור, ולו גם במידה כלשהי לשלום ולתרבות, *לאחוז בכל האמצעים כדי למנוע את תוצאות טירוף הדמים שנתגלע בווינה*".

ב- "Magdeburger Volksstimme " מיום ה- 25 ביולי נאמר:

"כל ממשלה סרבית, שהייתה מגלה אף צל של ניסיון לעיין בדרישות אלו בכובד ראש, הייתה מודחת תוך שעה אחת על ידי הפרלמנט והעם גם יחד.

התנהגותה של אוסטריה היא מגונה ביותר, בייחוד משום שהברכטולדים הללו מתייצבים לפני ממשלת סרביה, ומתוך כך לפני אירופה כולה, בטענות שאין בהן ממש...

כיום לא יתכן עוד לעורר בצורה כזו מלחמה, העתידה להיות מלחמת-עולם. כך אין נוהגים אם אין כוונה להחריד חלק עולם שלם ממנוחתו. כך אי אפשר לעשות שום כיבושים מוסריים, אף לא להוכיח צדקתך לצדדים שאינם מעורבים. על כן יש להניח, שהעיתונות האירופית ואחריה גם הממשלות יקראו בצורה נמרצת, שאינה משתמעת לשתי פנים, אל מדינאי ווינה שואפי השווא, שדעתם נתבלבלה עליהם, כי ישובו אל הסדר".

ה- "Frankfurter Volksstimme " כתב ב- 24 ביולי, לאמור:

"מעודדת על ידי כרכורי העיתונות האפיפיורית הקיצונית, שהתאבלה על פרנץ פרדיננד כעל ידידה הטוב ביותר וביקשה לנקום את נקמת מותו מאת העם הסרבי, נשענת על חלק ממסיתי המלחמה הגרמנים שברייך, אשר לשונם נעשתה מיום ליום מאיימת ושפלה יותר, ערכה הממשלה האוסטרית את לבה לפנות אל סרביה *באולטימטום*, אשר לא רק נוסח בלשון שאין דוגמתה *לשחצנות*, אלא שהוא מכיל גם *דרישות אחדות, אשר אין כל אפשרות לממשלה הסרבית למלא אחריהן*".

בו ביום נכתב ב- "Elberfelder Freie Presse ", לאמור :

"מברק ממשרד הידיעות הרשמי של וולף מביא את דרישותיה של אוסטריה. מכאן ברור *ששליטי ווינה דוחפים בכל כוח לקראת מלחמה*; כי מה שנדרש באיגרת, שנמסרה אמש לבלגרד, אינו אלא מעין חסות של אוסטריה על סרביה. *הכרח דחוף הוא, שהדיפלומטיה הברלינאית תסביר למסיתים בווינה, שגרמניה אינה יכולה לנקוף אצבע לתמיכה בדרישות חצופות כאלו*, ועל כן יש להשיב אחור את התביעות האוסטריות".

ו- "Bergische Arbeiterstimme " בסולינגן:

"אוסטריה *רוצה* בסכסוך הזה עם סרביה, ורצח סרייבו משמש לה תואנה להטיל על סרביה כתם מוסרי. אבל המלאכה נעשתה בצורה גסה מדי מכדי שתצליח להוליך שולל את דעת הקהל באירופה...

אך אם המסיתים למלחמה בכיכר התחרות בווינה *מאמינים* כי במקרה של סכסוך, אשר גם רוסיה תיסחף לתוכו, *תבואנה בנות הברית המשולשת, איטליה וגרמניה, לעזרתה, הרי רק אשליות שווא הן*. דעת איטליה תהא נוחה מאוד מחולשתה של אוסטריה; הונגריה, בת תחרותה בים האדריאתי ובבלקנים, ועל כן לא תנקוף אצבע כדי לתמוך באוסטריה. *ואילו בגרמניה אי אפשר לשליטים להעז* - ואפילו היו נואלים ביותר לרצות בכך - *להפקיר חייו של חייל אחד ויחיד לשם הפוליטיקה הפושעת של ההבסבורגים בלי לעורר עליהם את חמת העם*".

כך חרצה כל העיתונות המפלגתית שלנו בלי יוצא מן הכלל את משפטה על המלחמה, עוד שבוע אחד לפני שזו התחוללה. מתוך הדברים האלה אנו למדים, כי אין כאן שאלת קיומה וחירותה של גרמניה, אלא עניין של הרפתקה זדונית מצד כת המלחמה האוסטרית; כי אין כאן כל עמידה על הנפש, כל התגוננות לאומית ומלחמת קודש כפויה על ידי אחרים, כל מלחמה לשם חירות עצמנו, אלא יש כאן התגרות קלת דעת, איום חסר בושה על עצמאותם וחירותם של אחרים, של הסרבים.

מהו, אפוא, הדבר אשר קרה ב- 4 באוגוסט, שהיה בו כדי לשנות את התפיסה הכללית הזאת של

הסוציאל-דמוקרטיה, כדי להפוך אותה פתאום מן הקצה אל הקצה? נוספה רק עובדה חדשה אחת: זהו הספר הלבן שהובא אותו יום מאת הממשלה הגרמנית לפני הרייכסטאג. בספר זה, בעמ' 4 נאמר:

"בנסיבות אלו נאלצה אוסטריה לומר לעצמה, כי משום הכבוד ומשום קיום המונרכיה אי אפשר לה עוד להסתכל באפס מעשה על המתרחש מעבר לגבול. הממשלה הקיסרית והמלכותית *הביאה אותנו בסוד ההשקפה הזאת וביקשה את חוות דעתנו.* בלב שלם יכולנו לתת לבת בריתנו את הסכמתנו להערכתה את המצב, ולהבטיח לה כי כל פעולה אשר תיראה הכרחית בעיניה כדי לשים קץ לתנועה הסרבית המכוונת כנגד המונרכיה, תצדק בעינינו. *אמנם ידוע ידענו, כי כל מעשה מלחמה מצד אוסטריה-הונגריה כלפי סרביה תעלה את רוסיה על הבמה, ובהתאם לחובתנו כבת ברית עלול הדבר לסבך אותנו במלחמה.* אבל מתוך הכרה בענייניה החיוניים של אוסטריה-הונגריה, שהועמדו בסכנה, לא יכולנו לעוץ לבת בריתנו לנהוג *בוותרנות שאינה לפי כבודה*, אף לא למנוע ממנה את עזרתנו בשעה קשה זו. ובייחוד לא יכולנו לעשות כך, באשר פעולת החתירה של סרביה איימה בצורה חריפה גם על עניינינו אנו. לו ניתן לסרבים, בעזרתן של רוסיה וצרפת, להוסיף ולסכן את קיומה של המונרכיה השכנה, היה הדבר מביא לאט-לאט לידי התמוטטותה של אוסטריה ולשעבוד כלל הסלבים בצל הכתר הרוסי, ועל ידי כך הייתה מתרופפת עמדת הגזע הגרמני בלבה של אירופה. *אוסטריה חלושה ברוחה, המתפוררת בלחץ הפנסלביזם הרוסי המסתער, לא הייתה מוסיפה להיות עוד בת ברית ראויה לנו, אשר נוכל להביאה בחשבון ולסמוך עליה*, כפי שאנו מוכרחים לכך למראה עמדתם של שכנינו ממזרח וממערב, המאיימת יותר ויותר. *על כן נתנו לאוסטריה יד חופשית לגמרי בפעולתה כלפי סרביה.* בהכנות לכך לא לקחנו חלק".

הדברים האלה היו לפני הסיעה הסוציאל-דמוקרטית ברייכסטאג ב- 4 באוגוסט, וזוהי הפסקה היחידה החשובה המכרעת בכל הספר הלבן, - הודעות מחייבות של הממשלה הגרמנית, אשר כל שאר הספרים - הצהוב, האפור, הכחול והכתום - אינם מעלים לעומתן ואינם מורידים, ואין בהם כל ערך להסברת הפרשה הדיפלומטית שבערב המלחמה ולהבנת הכוחות הקרובים ביותר המניעים אותה. כאן ניתן מפתח ביד סיעת הרייכסטאג, להוציא משפטה על המצב. כל העיתונות הסוציאל-דמוקרטית צעקה עוד לפני שבוע אחד, כי האולטימטום האוסטרי[xxi] אינו אלא הסתה פושעת למלחמת-עולם, והיא קיוותה להשפעתה המרסנת, המצננת של הממשלה הגרמנית על מסיתי המלחמה הווינאים. כל הסוציאל-דמוקרטיה וכל הציבוריות הגרמנית כולה בטוחה הייתה כי מאז האולטימטום האוסטרי יגעה וטרחה הממשלה הגרמנית בזיעת אפיה כדי לקיים את השלום. כל העיתונות הסוציאל-דמוקרטית הניחה, כי אולטימטום זה היה כברק משמיים ביום בהיר, הן לממשלה הגרמנית והן לציבוריות הגרמנית. בא הספר הלבן ואמר בדברים ברורים ומפורשים, לאמור: א. שממשלת אוסטריה קבלה תחילה את הסכמת גרמניה, בטרם תצעד צעדה כלפי סרביה; ב. שהממשלה הגרמנית ידעה בנפשה היטב, שהמעשה של אוסטריה יביא לידי מלחמה עם סרביה, ומתוך כך לידי מלחמה אירופית; ג. שהממשלה הגרמנית לא עוררה את אוסטריה לוותרנות, כי אם הצהירה, להפך, שאוסטריה וותרנית, נחלשת, לא תוכל עוד להיות בת ברית ראויה לגרמניה; ד. שהממשלה הגרמנית הבטיחה, לכל מקרה שהוא, הבטחה נמרצת לאוסטריה, לפני התגרותה בסרביה, לעמוד לימינה במלחמה; ולבסוף, ה. שעם כל אלה לא נטלה לה הממשלה הגרמנית את זכות הביקורת על האולטימטום המכריע של אוסטריה לסרביה, אשר בו היתה תלויה מלחמת-העולם, כי אם "נתנה יד חופשית לגמרי" לאוסטריה.

כל הדברים הללו נודעו לסיעתנו ברייכסטאג ב- 4 באוגוסט. ועוד עובדה חדשה נודעה לה מפי הממשלה בו ביום: שצבאות גרמניה כבר חדרו לתוך בלגיה. על סמך כל אלה באה הסיעה הסוציאל-דמוקרטית לכלל מסקנה, שיש כאן מלחמת מגן לגרמניה מפני פלישת נכרים, מלחמה לקיום המולדת והתרבות, מלחמת חירות בשלטון העריצות הרוסי.

אך כלום נזיד המלחמה שהתבשל מאחורי הקלעים בגרמניה, וזה הפרגוד המכסה על כך בקושי, כלום כל המשחק הדיפלומטי הזה שעטר את שעת פרוץ המלחמה, זו *הצעקה על עולם מלא אויבים הזוממים* לקחת את נפשה של גרמניה, להחליש אותה, להשפיל ולשעבד אותה, - כלום בכל הדברים האלה היה משום הפתעה בשביל הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, עד שכוח השיפוט שלה, תבונתה הביקורתית לא עמדו לה בשעה כזו? לא, פחות מכל היה כאן משום הפתעה למפלגתנו! כי כבר עברו עליה שתי מלחמות גרמניות, ומשתיהן יכלה ללמוד לקח ראוי לזיכרון.

כל בר בי רב בהיסטוריה יודע כיום, שהמלחמה הראשונה [של פרוסיה] באוסטריה בשנת 1866 תוכננה על ידי ביסמרק מראש, ימים רבים קודם לכן, ולמן השעה הראשונה הוליכה הפוליטיקה

שלו אלי קרע, לקראת מלחמה עם אוסטריה. יורש העצר, הוא פרידריך הקיסר לאחר מכן, רשם בעצמו את כוונתו זו של הקנצלר ביומן שלו ב- 14 בנובמבר של השנה ההיא :

"בשעה שהוא (ביסמרק) נכנס לכהונתו כבר הייתה בלבו ההחלטה התקיפה להביא את פרוסיה לידי מלחמה עם אוסטריה, אלא שנזהר בוודאי לדבר אז, או לדבר בכלל על כך בטרם עת, עם הוד רוממותו, עד שמצא את שעת הכושר".

"כדאי", - אומר אואר [Auer] במחברתו "חגיגת סדן והסוציאל-דמוקרטיה"[xxii] [Die Sedanfeier und die Sozialdemokratie] להקביל את הווידוי הזה עם נוסח הכרוז של המלך וילהלם "אל עמו":

"המולדת בסכנה!

אוסטריה וחלק גדול של גרמניה אסרו מלחמה עליה!

רק שנים מועטות עברו מאז הושטתי, מתוך רצון חופשי ובלי לזכור מעשי עוול קודמים, יד ברית לקיסר אוסטריה, כדי לשחרר ארץ גרמנית משלטון נכר - אבל תקוותי נכזבה. אין אוסטריה רוצה לשכוח שמלכיה משלו לפנים בגרמניה: לא בת ברית טבעית תרצה לראות בפרוסיה הצעירה ממנה והמתפתחת בעוז, כי אם אויב מתחרה. הכוונה היא, אפוא, להילחם בכל שאיפותיה של פרוסיה, כאשר ההנחה היא כי מה שיועיל לפרוסיה יזיק לאוסטריה. הקנאה הארורה הנושנה התלקחה שוב ללהבת אש. *השאיפה היא להחליש את פרוסיה, להשמיד אותה, ליטול את כבודה ממנה.* ביחס לפרוסיה אין ערך לכל חוזה; נסיכי הברית הגרמנית לא רק נקראים לצאת נגד פרוסיה, אלא גם מוסתים להפרת הברית. בכל אשר נתבונן בגרמניה, הרי אנו מוקפים אויבים, שזו קריאת המלחמה בפיהם: להשפיל את פרוסיה".

כדי לבקש את ברכת השמים למלחמת צדק זו פקד המלך וילהלם לעשות את יום ה- 18 ביוני ליום תפילה ותשובה בכל הארץ, וכה נאמר בפקודתו: "לא טוב היה בעיני האלוהים לפאר בהצלחה את יגיעותי לקיים את ברכות השלום לעמי".

ובאם לא שכחה סיעתנו את קורות מפלגתה כליל, כלום לא צריכה הייתה מנגינת הלווי הרשמית לפרוץ המלחמה ב- 4 באוגוסט להיראות לה כזכר חי למנגינות ומלים ידועות מכבר?

אך אין די בזאת, בשנת 1870 באה המלחמה עם צרפת, ותעודה אחת קשורה במאורע זה בהיסטוריה, קשר בל ינתק: זה המברק האמסי[xxiii], - תעודה שהייתה לסימן היכר קלאסי לכל חכמת המדיניות הבורגנית בעשיית מלחמות, והיא מסמנת גם פרשה ראויה לזיכרון בתולדות המפלגה שלנו. הרי זה ליבקנכט הזקן, הרי זו הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, שראו אז מתפקידם וחובתם לגלות ולהראות להמוני העם: כיצד מלחמות נעשות.

אכן העמדת הפנים, כאילו המלחמה באה אך ורק להגנת המולדת הנתונה בסכנה, לא הייתה, בעצם, המצאתו של ביסמרק, הוא רק מילא בכל חוסר המצפון המיוחד לו אחרי הנוסח הישן, הכללי, של חכמת המדינה הבורגנית, שהוא נוסח בינלאומי, לאמיתו של דבר. וכי איפה ואימתי הייתה מלחמה, - מאז יש ערך לדעת הקהל, כביכול, בחשבונותיהן של הממשלות, - אשר כל כת לוחמת לא הוציאה חרבה מנדנה בלב כבד אך ורק להגנת המולדת ולעניינה הצודק מפני התנפלותו הנבזית של האויב? מעשה המלחמה זקוק לאגדה, כשם שהוא זקוק לאבק שרפה ולעופרת. המשחק ישן נושן הנהו. ורק זה דבר חדש הוא, שמפלגה סוציאל-דמוקרטית נטלה חלק במשחק.

פרק 3. התהוותו של האימפריאליזם

ואולם היה היו עוד גורמים עמוקים יותר ושיקולי דעת יסודיים יותר, שהכשירו את מפלגתנו להכיר את מהותה האמיתית של מלחמה זו, את מטרותיה האמיתיות, ולא לתת עצמנו להפתעה בשום פנים. המאורעות והכוחות המניעים שהוליכו לקראת יום ה- 4 באוגוסט לא היו בגדר סודות. מלחמת-העולם הוכנה מראש זה עשרות בשנים, בפומביות רבה ביותר, לאור היום, שעה אחר שעה וצעד-צעד. וכשבאים כיום סוציאליסטים שונים ומבשרים בזעם כיליון חרוץ לדיפלומטיה החשאית, שבישלה את הנזיד הזה מאחורי הקלעים, הרי הם מיחסים על ידי כך לנוכלים המסכנים הללו כוחות קסמים, אשר אין עמם, ומשולים הם לאותו פרא משבט בוטוקודה, המלקה את אלילו על רוח הסופה שפרצה. אלה המכוונים, כביכול, את גורלות המדינות היו הפעם, כמו תמיד, רק בחינת כלי שחמט, המונעים על ידי תהליכים היסטוריים מכריעים והנדחפים מחמת פיתולים בקליפת הארץ של החברה הבורגנית. ואם יש מי ששאף כל הזמן לראות בעין בהירה את התהליכים והפיתולים הללו, אם יש מי שהיה מסוגל לכך, - הרי זו הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית.

שני קווי התפתחות בדברי ימי הזמן האחרון מוליכים ישר לקראת המלחמה הנוכחית. ראשיתו של האחד היא עוד מתקופת היבנותן של המדינות הלאומיות, כפי שקוראים להן, היינו המדינות הקפיטליסטיות המודרניות מאז מלחמת ביסמרק בצרפת, מלחמת שנת 1870, אשר הטילה עם כיבוש אלזס-לותרינגיה את הרפובליקה הצרפתית אל בין זרועותיה של רוסיה, ובהפרידה את אירופה לשני מחנות אויבים, פתחה את תקופת המרוץ המטורף בתחרות החימוש - היא אשר סיפקה את חומר הדלק הראשון לתבערה עולמית זו של ימינו. עוד בימים שצבאות ביסמרק עמדו בצרפת כתב מרכס אל הועד הבראונשווייגי[xxiv], לאמור:

"מי שצעקת הרגע לא הממה אותו כליל, או שאין לו עניין להמם את העם הגרמני, חייב להבין, שמלחמת 1870 נושאת עמה בחיקה, כהכרח גמור, מלחמה בין גרמניה לרוסיה, כשם שמלחמת 1866 הביאה לידי מלחמת 1870. אמרתי כי הדבר הוא הכרח בלתי נמנע, מלבד אם יקרה מקרה שאינו מתקבל על הדעת כלל, ומהפכה תפרוץ ברוסיה. אבל אם מקרה לא-יאמן זה לא יבוא, הרי כבר עכשיו יש לראות את המלחמה בין גרמניה לרוסיה כ- fait accompli (עובדה קיימת). רק התנהגותם הנוכחית של המנצחים הגרמנים היא אשר תכריע, אם תביא מלחמה זו תועלת או נזק. אם ייקחו את אלזס ולותרינגיה תצאנה צרפת ורוסיה למלחמה על גרמניה. למותר הוא לפרש את התוצאות המסוכנות הכרוכות בכך".

נבואה זו הייתה ללעג אז; הקשר המקשר את פרוסיה ורוסיה יחד נראה חזק כל כך, שעצם ההשערה, כי רוסיה האוטוקרטית עלולה לכרות ברית עם צרפת הרפובליקנית, נחשבה לרעיון של טירוף. הדוגלים בהשקפה זו תוארו כמשוגעים ממש. ואף על פי כן נתקיים כל מה שניבא מרכס מראש, אות באות. "אכן"- אומר אואר במחברתו "חגיגת סדן" - "לזאת יקרא פוליטיקה סוציאל-דמוקרטית, שרואה היא ברור את אשר יש, ובזאת היא נבדלת מאותה הפוליטיקה השגורה, שכל ניצחון מסנוור את עיניה והיא יוצאת מגדרה, בבחינת "שישו בני מעי".

ואולם אין לראות את העניין, כאילו שאיפת הגמול בעד מעשה השוד של ביסמרק היא שדחפה מאז שנת 1870 , כגורל בלתי נמנע, את צרפת למבחן כוחות עם הרייך הגרמני; כאילו מלחמת-העולם הנוכחית היא ביסודה רק אותה ה"ריוונשה" המפורסמת בעד אלזס-לותרינגיה. הרי זו רק אגדה לאומנית הנוחה למפיחי המלחמה הגרמנים, המספרים גוזמאות על צרפת, כי היא מטפחת מזימות נקם באפלה, כי "אינה יכולה לשכוח" את מפלתה, כשם שהעיתונאים יוצקי המים על ידיו של ביסמרק בשעתם, בשנת 1866, הפליגו בדבריהם על הנסיכה אוסטריה שירדה מכיסאה, ש"אינה יכולה לשכוח" את יתרונה מלפנים על פרוסיה, בת האשפתות המקסימה. לאמיתו של דבר הייתה נקמת אלזס-לותרינגיה רק מכשיר תיאטרלי בידיהם של קומץ בדחנים פטריוטיים, Lion de Belfort (ארי בלפור)[xxv] נהפך זה כבר לחיה חקוקה בשלט-יוחסין ישן.

הפוליטיקה של צרפת התגברה זה כבר על אותו כיבוש; דאגות אחרות מטרידות אותה, ולא הממשלה, אף לא כל מפלגה בעלת חשיבות כלשהי בצרפת לא חשבה על מלחמה עם גרמניה בשל החבלים ההם. ואם אמנם מורשת ביסמרק הייתה הצעד הראשון לקראת תבערת העולם הנוכחית, הרי בעיקר אך במובן זה, שמצד אחד דחפה את גרמניה וצרפת, ומתוך כך גם את אירופה כולה,

במדרון של תחרות ההתחמשות הצבאית, ומצד שני הביאה לידי ברית צרפת ורוסיה וברית גרמניה ואוסטריה כתוצאה שאין למנעה. מצד אחד גרם הדבר להתחזקות עצומה ביותר של הצאריזם הרוסי כמניע אדיר בפוליטיקה האירופית, - ולא לחינם התחילה מאז תחרות של התרפסות בין גרמניה הפרוסית ובין הרפובליקה הצרפתית, בבקש כל אחת למשוך אליה את חסדה של רוסיה, - ומצד שני השפיע הדבר על התחברותו הפוליטית של הרייך הגרמני עם אוסטריה-הונגריה, - התחברות שהגיעה לשיאה ב"אחוות הנשק" במלחמה זו, כדברי הספר הלבן הגרמני.

כך הביאה מלחמת 1870 בעקבותיה את דבר התלקטותה של אירופה למחנות-מחנות מסביב לציר הניגוד בין צרפת לגרמניה, כשם שהשליטה באורח רשמי את המיליטריזם בחיי העמים האירופיים. אבל ההתפתחות ההיסטורית יצקה מאז תוכן חדש לגמרי לתוך השלטון הזה וההתלקטות הזאת. הקו השני, המסתיים במלחמת-העולם הנוכחית והמאשר באופן מזהיר את נבואתו של מרכס, מוצאו מתהליכים בינלאומיים בטבעם, אשר מרכס לא הגיע לראותם: זו ההתפתחות האימפריאליסטית בעשרים וחמש השנים האחרונות.

הפריחה הקפיטליסטית, שבאה לאירופה בעלת המבנה החדש אחרי תקופת המלחמות של שנות הששים והשבעים, בייחוד אחרי שהתגברה על השפל הממושך, - פרי המשבר של שנת 1873 שהתחולל כתום בולמוס העסקים החדשים, - הגיעה בימי השפע הגדול של שנות התשעים לשיא שלא היה עוד כמוהו, ופתחה כידוע תקופת סער והסתערות חדשה במדינות אירופה : תחרות ההתפשטות על פני ארצות ואזורים לא קפיטליסטיים בעולם. כבר מאז שנות השמונים ניכרת הסתערות חדשה נמרצת ביותר לכיבושים קולוניאליים. אנגליה משתלטת על מצרים ויוצרת לה ממלכה קולוניאלית עצומה בדרום אפריקה; צרפת כובשת את טוניס באפריקה הצפונית ואת טונקין במזרח אסיה; איטליה מגיעה לדריסת רגל בחבש; רוסיה מסיימת את כיבושיה באסיה התיכונה וחודרת למנג'וריה; גרמניה רוכשת לה באפריקה ובים-הדרום (באוקיינוס השקט) את מושבותיה הראשונות; ולבסוף נכנסות גם ארצות-הברית של אמריקה למעגל ורוכשות להן את האיים הפיליפיניים, ומתוך כך נוצרים "עניינים" להן במזרח אסיה. תקופה זו של מריטה קדחתנית מבשרם של אפריקה ואסיה, אשר חוללה, למן מלחמת סין-יפן בשנת 1895, שרשרת בלתי פוסקת כמעט של מלחמות דמים, מגיעה לשיאה במערכה הסינית הגדולה[xxvi] ומסתימת במלחמת רוסיה-יפן בשנת 1904.

כל המאורעות הללו שבאו בזה אחר זה יצרו ניגודים חדשים מחוץ לאירופה מכל צד: בין איטליה לצרפת באפריקה הצפונית, בין צרפת לאנגליה במצרים, בין אנגליה לרוסיה באסיה התיכונה, בין רוסיה ליפן במזרח אסיה, בין יפן לאנגליה בסין, בין ארצות-הברית של אמריקה ליפן באוקיינוס השקט, - ים רוגש, תנועה ותנודה של גלי ניגודים עזים ובריתות לשעה, פרקי מתיחות ופריקה לסירוגין, שנשאו עמם, אחת לשנתיים שלוש, אימת מלחמה חלקית בין המעצמות האירופיות, ומדי פעם בפעם נדחתה הסכנה. מתוך כל זה היה ברור לכל אדם: א. כי המלחמה החשאית, הנערכת במסתרים בין כל המדינות הקפיטליסטיות על גבם של עמי אסיה ואפריקה, תביא, במוקדם או במאוחר, לידי סילוק חשבונות כללי, וכי הרוח הנזרעת באפריקה ובאסיה מוכרחה לשוב באחד הימים בדמות סופה איומה לאירופה, ובייחוד מאחר שהמשקע התמידי של התהליכים באסיה ובאפריקה התבטא בצורת התחמשות מתגברת באירופה; ב. שמלחמת-העולם האירופית תפרוץ באותה שעה, שהניגודים החלקיים והמשתנים שבין המעצמות האימפריאליסטיות ימצאו להם ציר מרכזי, ניגוד *אחד* חזק ומכריע, אשר מסביב לו תוכלנה המדינות להתלקט למשך זמן מה, מחנות-מחנות. מצב זה נוצר עם הופעתו של האימפריאליזם הגרמני.

בגרמניה אפשר להתבונן בעליית האימפריאליזם, שהתחוללה במהירות בפרק זמן קצר ביותר, ולראותו בצורת גידול תרבות טהור. שגשוג התעשייה הכבדה והמסחר מאז היווסד הרייך, שגשוג עצום מאין כמוהו, הביא עמו כאן בשנות השמונים שתי צורות של צבירת רכוש, אופייניות ומיוחדות במינן: התפתחות הקרטלים (איגודי המפעלים הרכושניים) החזקה ביתר באירופה והשכלול והריכוז הגדול ביותר של הבנקאות בכל העולם כולו. האחת (התפתחות הקרטלים) ארגנה את התעשייה הכבדה, - כלומר אותו ענף הקפיטל המעונין באופן בלתי אמצעי בהזמנות של המדינה, בחימוש צבאי וכן במפעלים אימפריאליסטיים (בניית מסילות ברזל, ניצול מחצבי מתכת וכדומה), - עד כי הייתה לגורם רב ההשפעה ביותר במדינה. והצורה השניה, הבנקאות, ליכדה יחד את קפיטל הממון ועשתה אותו לכוח מגובש בעל אנרגיה גדולה ביותר, מתוחה תמיד, כוח השולט שלטון בלי מצרים, כנגיד ומצווה, בתעשיית הארץ, במסחרה ובאשראי שלה; כוח המכריע הן במשק הפרטי והן במשק המדינה; המסוגל להתפשטות, קפיצות-קפיצות, ללא גבול; השואף כל הימים לרווחים ולפעולה; כוח הנטול פרצוף אישי, ומשום כך הרי הוא רחב מידות, נועז ואכזרי,

בינלאומי מלידה, ולפי כל תכונתו הרי הוא שואף אל בימת העולם כולו כאל שדה חזיון לפעולותיו.

אם אל אלה נוסיף עוד את השלטון במדינה, שלטון אישי חזק ביותר, גמיש ביותר ביוזמותיו הפוליטיות, ואת הפרלמנטריות החלשה ביותר, שאינה מסוגלת לשום התנגדות, וכן את העובדה שכל השדרות הבורגניות מאוגדות בהתנגדותן החריפה למעמד הפועלים וחוסות בצל הממשלה, - הרי אפשר היה לראות מראש, כי אימפריאליזם צעיר ורענן זה, ללא כל מעצורים מכבידים, שהופיע בתאבונו העצום על במת העולם, בזמן שכל העולם כבר נחלק כמעט כולו, עתיד להיות בזמן הקרוב ביותר לגורם בלתי משוער של חרדה כללית.

הדבר הזה כבר נתגלה בתמורה החותכת שחלה בפוליטיקה הצבאית של הרייך בסוף שנות התשעים, עם הצעות החוק בנוגע לצי, - שתי ההצעות שרדפו זו את זו בשנת 1898 ובשנת 1899, שמשמעותן הייתה תכנית בניה אדירה של כוחות הצי, מחושבת לעשרים שנה, בצורה שלא הייתה כמוה, מכוונת להכפלת צי המלחמה. היה זה לא רק שינוי מקיף של הפוליטיקה הפיננסית והמסחרית של הרייך - תעריף המכס של שנת 1902 היה רק צל, שליוה את שתי ההצעות לבנין הצי - וממילא, בדרך ההגיון, גם שינוי בפוליטיקה הסוציאלית ובכל היחסים הפנימיים, המעמדיים והמפלגתיים. הצעות החוק בעניין הצי התכוונו בראש וראשונה לתמורה הפגנתית בכיוון הפוליטיקה החיצונית של הרייך, לשינוי הכיוון השליט מאז היווסד הרייך. בעוד שהפוליטיקה של ביסמרק התבססה על העיקר, שהרייך הנו מעצמה יבשתית וכך הוא צריך להיות גם להבא, ואילו הצי הגרמני נחשב לכל היותר כמכשיר מיותר להגנת החופים (הלא כן הצהיר מזכיר המדינה הולמן בעצמו, במרץ 1897, בוועדת התקציב של הרייכסטאג: "להגנת החופים אין אנו זקוקים לכל צי שהוא; החופים יגנו על עצמם ממילא") - נערכה עכשיו תכנית חדשה לגמרי: על גרמניה להיות המעצמה הראשונה ביבשה ובים כאחת. על ידי כך ניתן המפנה מן הפוליטיקה הקונטיננטלית של ביסמרק לפוליטיקה עולמית, מהתגוננות להתקפה, כמטרת ההתחמשות. לשון העובדות הייתה ברורה כל כך, שהפירוש הנחוץ ניתן ברייכסטאג הגרמני גופא. עוד ב- 11 במרץ 1896, אחרי נאומו המפורסם של הקייזר לרגל יובל עשרים וחמש השנים לרייך הגרמני, - נאום שהעלה את התכנית החדשה כפתיחה להצעות החוק בעניין הצי,- דיבר ליבר, מנהיג מפלגת המרכז בעת ההיא, על "תכניות צי ללא סוף וחוף", שיש להתנגד להן בכל תוקף. מנהיג אחר של המרכז, שדלר, קרא ב- 23 במרץ 1898 ברייכסטאג בשעת הצעת הצי הראשונה, לאמור: "דעת העם היא כי אין אנו יכולים להיות המעצמה הראשונה ביבשה וגם בים. ואם זה עתה נזרקה הקריאה בפני, כי אין אנו מתכוונים כלל לזאת, - להוי ידוע לכם, רבותיי, כי כבר אתם עומדים בראשית הדבר, והרי זו ראשית גסה עד מאוד". וכשבאה ההצעה השניה עמד אותו שדלר ב- 8 בפברואר 1900 ברייכסטאג, ולאחר שציין את כל ההודעות הקודמות שאין כל מחשבה על תכנית צי חדשה, הצהיר: והנה בא היום החידוש הזה, *שכל משמעותו היא ליצור צי עולמי, כיסוד לפוליטיקה העולמית*, על ידי הכפלת הצי שלנו, מתוך התחייבות לשני עשורים". אכן הממשלה בעצמה הביעה בגלוי את התכנית הפוליטית של המהלך החדש. ב- 11 בדצמבר 1899 יצא פון ביולוב, בעת ההיא מזכיר המדינה לענייני חוץ, ואגב מתן נימוקים להצעת הצי השניה, אמר: אם האנגלים מדברים על Greater Britain (בריטניה גדולה יותר), אם הצרפתים משיחים על Nouvelle France (צרפת חדשה), אם הרוסים כובשים להם את אסיה, הרי גם לנו שאיפה *לגרמניה גדולה יותר*... אם לא נקים לנו צי, אשר יהא בו כדי להגן על מסחרנו ובני ארצנו בנכר, על המיסיונים שלנו ועל בטחון חופינו, הרי אנו מסכנים את ענייניה החיוניים ביותר של ארצנו... במאת השנים הבאה יהא העם הגרמני *פטיש או סדן*". אם נמחק את המליצות בדבר הגנת החופים, המיסיונים והמסחר, הרי לפנינו התכנית החותכת: גרמניה גדולה יותר, פוליטיקה של היות פטיש לעמים אחרים.

ברור היה לכל, כנגד מי מכוונות ההתגרויות הללו, בראש וראשונה: פוליטיקת הצי החדשה התוקפנית של גרמניה נועדה לעשות את גרמניה בת תחרות למעצמת הים הראשונה, לאנגליה, ואף אמנם גם באנגליה לא הובן העניין אחרת. חידוש פני הצי ונאומי התכנית שליוו את הרפורמה הזאת עוררו חרדה גדולה ביותר באנגליה, אשר לא פסקה מאז. במרץ 1910 קרא הלורד ססיל בבית הנבחרים האנגלי, בשעת הוויכוחים בעניין הצי, לאמור: "האם יימצא איש אחד אשר יובל להביא איזה טעם הגיוני אחר לצי האדיר שגרמניה מקימה, מלבד הכוונה לאסור מלחמה על אנגליה?" התחרות בים, שנמשכה משני הצדדים במשך חמש עשרה שנה, הבניה הקדחתנית של דרדנאוטים על גבי דרדנאוטים [אוניות קרב] , זו *כבר הייתה*, בעצם, המלחמה בין גרמניה לאנגליה. הצעת בנין הצי ב- 11 בדצמבר הייתה הכרזת מלחמה מצד גרמניה; ב- 4 באוגוסט באה התשובה מאת אנגליה.

יש להעיר כי תחרות זו בים אין כל דבר לה ולתחרות הכלכלית בשוק העולמי. "המונופול האנגלי" בשוק העולמי, שכפת כביכול את ההתפתחות הקפיטליסטית של גרמניה, ואשר כה רבו עכשיו הפטפוטים עליו, אף הוא שייך לתחום אגדות המלחמה הפטריוטיות, שאינן יכולות לוותר גם על זעם העד של ה"ריוונשה" הצרפתית. ואולם אותו "מונופול" נהפך עוד למן שנות השמונים לאגדת ימים קדומים, לדאבון לבם של הקפיטליסטים האנגלים. התפתחות התעשייה של צרפת, בלגיה, איטליה, רוסיה, הודו, יפן, ובייחוד של גרמניה וארצות-הברית שמה קץ למונופול ההוא בפרק הזמן שלמן מחצית המאה התשע עשרה ועד לשנות הששים. בעשרות השנים האחרונות הופיעו ארץ אחרי ארץ בשוק העולמי בצדה של אנגליה., הקפיטליזם התפתח בדרך הטבע ומתוך הסתערות והיה למשק עולם קפיטליסטי.

ואילו שליטתה של אנגליה בים, זו הגוזלת כיום שינה מעיני כמה וכמה סוציאל-דמוקרטים גרמנים, וחורבנה נראה להם, לבני חייל אלה, כהכרחי ודחוף לשלומו של הסוציאליזם הבינלאומי, שליטה זו בים - תוצאת ההתפשטות של הקיסרות הבריטית על פני חמשה חלקי תבל - גרמה עד עכשיו תקלות מועטות כל כך לקפיטליזם הגרמני, עד כי ב"לחץ" השליטה הזאת צמח זה ונדל במהירות איומה והיה לבחור חסון למדי, בעל לחיים מטופחות. ולא עוד, אלא שדווקא אנגליה ומושבותיה הן אבן הפינה בבניין התעשייה הכבדה הפורחת של גרמניה, כשם שגרמניה היא, להפך, הקונה החשוב ביותר של אנגליה, שאי אפשר לה בלעדיו. ההתפתחות הקפיטליסטית הגדולה, הבריטית והגרמנית, אינן עומדות בשום פנים אחת לשטן על דרכה של חברתה, והן זקוקות זו לזו ביותר, צמודות זו לזו בחלוקת עבודה מקפת, והמסחר החופשי האנגלי מקל על כך בייחוד, במידה רחבה ביותר. הרי שסחר היבוא הגרמני ועניניו בשוק העולמי אין כל דבר להם ולשינוי המגמה בפוליטיקה הגרמנית ולבניין הצי.

כן גם הרכוש הקולוניאלי הגרמני עד עכשיו לא היה בו בשום פנים כדי להביא לידי ניגוד עולמי מסוכן עם אנגליה ולידי תחרות בים אתה. המושבות הגרמניות לא היו זקוקות בשום פנים לכוח ימי ראשון במעלה להגנתן, באשר לפי תכונתן לא עוררו ודאי בלב שום מדינה, כל שכן בלב אנגליה, רגשי קנאה בגרמניה. אם עכשיו במלחמה נכבשו המושבות הללו בידי אנגליה ויפן, אם השוד גורם לשנוי בעלים, הרי זה חזיון רגיל ומקובל במלחמה, כשם שתאבונם של האימפריאליסטים הגרמנים משתולל עכשיו ודורש לו את בלגיה, בעוד ששום איש, שלא רצה להיכלא בבית משוגעים, לא היה מעז קודם בימי השלום להציע תכנית לבלוע את בלגיה, בגלל אפריקה הדרומית-מזרחית והדרומית-מערבית, בגלל וילהמסלנד או טסינגטאו לא היו באים הדברים לידי מלחמה עם אנגליה, לא ביבשה ולא בים. הלא עוד זמן מועט לפני פרוץ המלחמה נעשה הסכם בין גרמניה לאנגליה, הסכם ברור ומפורש, שצריך היה להביא לידי חלוקת המושבות הפורטוגזיות באפריקה בדרך שלום בין שתי המעצמות.

עם פיתוח כוחה הימי של גרמניה והפלגתה לקראת פוליטיקה עולמית, נתבשר אפוא העולם על חתירות חדשות ומפוארות מצד האימפריאליזם הגרמני. עם הקמת הצי התוקפני ממדרגה ראשונה ועם ההגדלה המופרזת של הצבא, שבאה כצעד מקביל לים, נוצר מנגנון לפוליטיקה בעתיד, אשר כיוונה ומטרותיה פתחו בריח ודלת לפני אפשרויות בלתי משוערות. בניית הצי והחימוש כשהם לעצמם היו לעסק אדיר של התעשייה הכבדה הגרמנית, ובו בזמן פתחו סיכויים בלתי מוגבלים לחפץ הפעולה הנוסף של הון הבנקאות והקרטלים במרחבי עולם. על ידי כך הובטח כינוס כל המפלגות הבורגניות בצל דגלו של האימפריאליזם. בעקבות הנציונל-ליברלים, זה צבא הגרעין של התעשייה הכבדה האימפריאליסטית, הלך גם ה"מרכז" [המפלגה הקתולית] אשר היה למפלגה ממשלתית בהחלט דווקא עם אישור הצעת הצי בעלת הגוון הפוליטי העולמי בשנת 1900, - אותה הצעה שעוררה בשעתה קטרוג עז כל כך מצד "המרכז"; אחרי "המרכז" נגררו "החופשיים בדעותיהם" [המפלגה הליברלית} משעה שהופיע בן-לווייתו הנחשל של חוק הצי - זה תעריף המכס המרעיב; ואחרון בטור הלך מעמד היונקרים, שבתחילה היה מתנגד נמרץ ל"צי הנתעב" ולבניית התעלה [ה"וילהלמסקנל" - תעלה בין הים הצפוני לים הבלטי] ואחרי כן נהפך לשואף אבוס ולטפיל נמרץ ביותר של המיליטריזם הימי, של השוד הקולוניאלי ופוליטיקת המכס הכרוכה בו. הבחירות לרייכסטאג בשנת 1907, אותן אלו שנקראו בחירות הוטנטוטיות[xxvii], הראו בצורה מעורטלת את כל גרמניה הבורגנית כשהיא מלוכדת כולה בצל דגל אחד, שקועה בשיגעון התלהבות אימפריאליסטית, - זו גרמניה של פון בילוב, שראתה לפניה את יעודה להופיע כפטישו של עולם. ואף הבחירות הללו - באווירתן הרוחנית הפוגרומית,- פתיחה לגרמניה של יום ה- 4 באוגוסט - היה בהן משום התגרות לא רק במעמד הפועלים הגרמני, כי אם גם בכל שאר הארצות הקפיטליסטיות, משום אגרוף קמוץ שאינו מכוון כלפי אחת מהן במיוחד, כי אם כלפי כולן יחד.

פרק 4. תורכיה

תורכיה הייתה לשדה הפעולה העיקרי של האימפריאליזם הגרמני, ואת הדרך סללו לפניו ה"דויצ'ה בנק" ועסקיו הגדולים באסיה, שהם העומדים במרכז הפוליטיקה המזרחית הגרמנית. בשנות החמישים והששים פעל בתורכיה האסייתית קפיטל אנגלי בעיקר; הוא אשר בנה את מסילות הברזל ההולכות מאיזמיר, וכן חיבר את כברת הדרך הראשונה של מסילת הברזל האנטולית עד איזמיר. בשנת 1888 מופיע קפיטל גרמני על הבמה, והוא מקבל מאת עבדול חמיד את הנהלת החלק הבנוי ע"י האנגלים וכן את בניית החלק החדש, מאזמיד עד אנגורה, בצירוף סעיפי קוים לסקוטרי, ברוסה, קוניה וקאיזריל. בשנת 1899 קיבל ה"דויצ'ה בנק" את הזיכיון לבנות ולנהל נמל ומפעלים על ידו בחידר-פחה ושלטון יחיד במסחר ובעסקי המכס בנמל. בשנת 1901 מסרה הממשלה התורכית ל"דויצ'ה בנק" את הזיכיון למסילת הברזל הגדולה, מבגדד למפרץ הפרסי. בשנת 1907 מסרה לו זיכיון לייבוש אגם קרווירן ומפעל השקיה למישור קומה.

הצד ההפוך של המפעלים הנהדרים האלה, "מפעלי תרבות בדרך שלום", הוא חורבן נהדר, אף הוא "בדרך שלום", של מעמד האיכרים באסיה הקטנה. הוצאות המפעלים האדירים האלה ניתנות, כמובן, בהלוואה מאת ה"דויצ'ה בנק", על ידי שיטה מסועפת מאוד של התחייבות המדינה. המדינה התורכית נעשתה בעל חוב נצחי לאדונים סימנס, גווינר, הלפריך וכו' כשם שהייתה משועבדת עוד קודם לקפיטל האנגלי, הצרפתי והאוסטרי. בעל חוב זה אנוס היה מעתה לא רק לסחוט בלי הרף סכומים עצומים מתוך המדינה כדי לפרוע את הריבית על חשבון המלווים, אלא שהיה מוכרח גם לתת ערובה לרווחי ברוטו במסילות הברזל שנבנו באופן האמור. אמצעי התחבורה והמפעלים החדישים ביותר מוקמים כאן על גבי יסודות נחשלים למאוד, בתנאים של כלכלה נטורלית במידה רבה, על גבי משק החקלאות הפרימיטיבי ביותר. מובן מאליו, כי הקרקע הצחיחה של המשק הזה, ששלטון העריצות המזרחי מצץ את לשדה מאות בשנים, עד כי בדוחק נתנה גבעולים מועטים לכלכלת האיכרים עצמם אחרי תשלום המסים למדינה, לא היה בכוחה ליצור את התנועה הדרושה ואת הרווחים למסילות הברזל. בהתאם למצבה הכלכלי והתרבותי של הארץ, אין תנועת המסחר והנוסעים מפותחת כלל, ויכולה לגדול רק לאט-לאט. הסכום החסר להשלמת הרווח הקפיטליסטי הדרוש מתמלא על ידי המדינה התורכית, וניתן לחברות מסילות הברזל מדי שנה בשנה בצורת "הערובה לקילומטרים", כפי שקוראים לכך. על פי שיטה זו הוקמו בשעתן מסילות הברזל בתורכיה האירופית על ידי הקפיטל הצרפתי והאוסטרי, ושיטה זו הובאה עכשיו לידי שימוש במפעלי ה"דויצ'ה בנק". כעירבון וביטחון לכך, שהתוספת תשולם, מסרה הממשלה התורכית לרשות נציגות הקפיטל האירופי, - זו המכונה מועצת ההנהלה של חוב-המדינה, - את המקור העיקרי של הכנסות המדינה בתורכיה: את מס-העשור מכמה וכמה חבלים. כך, למשל, מ-1893 עד 1910 "הוסיפה" בדרך זו הממשלה התורכית בעד מסילת הברזל עד אנקרה ובעד כברת המסילה אסקישחיר-קוניה, 90 מיליון פרנק בקירוב. ה"מעשר" הזה, הממושכן פעם בפעם מאת המדינה התורכית ביד נושיה האירופיים, הוא מס חקלאי ישן נושן המשתלם ביבול האיכר, בדגן, צאן, משי וכיו"ב. ואולם אין הממשלה מעלה את המס במישרין, כי אם על ידי חוכרים, באותה הצורה המפורסמת של גביית המסים בצרפת לפני המהפכה; המדינה מוכרת לחוכרים תמורת תשלום במזומנים את ההכנסה המשוערת של המעשר בכל ויליאט (נפה), בדרך של מכירה פומבית לכל המרבה במחיר. לאחר שמעשר אחת הנפות נקנה על ידי אחד הספסרים או על ידי חבר חוכרים, מוכרים הללו את המעשר בכל סנדז'ק וסנדז'ק (גליל) למוכסים אחרים, ואף אלה מוסרים את חלקם לשורה שלמה של מוכסים קטנים מהם. כיוון שכל אחד שואף לקבל את השקעתו ולסחוט עוד רווח גדול ככל האפשר, הולך שיעור המעשר הזה ותופח, כמפולת שלגים, ככל שהוא מתקרב אל האיכר. אם טעה החוכר בחשבונותיו, הרי הוא מבקש למצוא פיצוי לו על חשבונו של משלם המס. האיכר, השקוע כמעט כל הימים בחובות, מחכה בכיליון עיניים לרגע שיוכל למכור את יבולו, ואולם לאחר שהתבואה נקצרה הרי הוא נאלץ לפעמים לעכב במשך שבועות רצופים את הדיש, עד שחוכר המעשר יואיל בטובו לבוא ולקבל את החלק המגיע לו. החוכר, שהוא גם סוחר תבואה על הרוב, מנצל את מצוקתו של האיכר, החושש פן ירקב כל יבולו בשדה, והוא סוחט מידו את היבול במחיר נמוך. הוא אף יודע להבטיח לעצמו את עזרת הפקידים, ובייחוד את עזרת "המוכתרים", כנגד תלונותיהם של הבלתי-מרוצים. במקרה שאי אפשר למצוא חוכר, גובה הממשלה את המעשר בעין, מביאה את הנגבה למחסנים ומוסרת אותו לקפיטליסטים תמורת חוב "התמיכה". זהו המבנה הפנימי ל"תחיה הכלכלית של תורכיה" בעזרת מפעלי תרבות של הקפיטל האירופי.

כך מביאות הפעולות הללו לידי שני מיני תוצאות. המשק החקלאי של אסיה הקטנה נעשה גוף לתהליך סחיטה ערוך היטב, לתועלתו ולהנאתו של הקפיטל התעשייתי והבנקאי האירופי, ובמקרה

זה, בראש וראשונה, של הקפיטל הגרמני. על ידי כך הולכות ומתרחבות "ספרות האינטרסים" של גרמניה בתורכיה, והללו משמשים שוב בסיס ואמתלה לפרוש "חסות" פוליטית על תורכיה. בו בזמן נהפכת הממשלה התורכית, - זהו מנגנון הסחיטה, הדרוש לשם ניצול מעמד האיכרים, - לכלי שרת נכנע, לגוף משועבד לפוליטיקה החיצונית הגרמנית. עוד קודם לכן היו עסקי המטבע של המדינה התורכית, הפוליטיקה של המכס ומסי המדינה נתונים לפיקוח אירופי. עכשיו השתלטה ההשפעה הגרמנית על מבנה הצבא.

מכל זה עולה בבירור, שמעניינו של האימפריאליזם הגרמני לחזק את המעצמה התורכית, חיזוק כלשהו, לשם שמירה מפני התפוררות בטרם זמן. כי חיסול מהיר מדי של תורכיה הרי יביא לידי חלוקתה בין אנגליה, רוסיה, איטליה, יוון ושאר מדינות, וכך יישמט בהכרח הבסיס המיוחד במינו לפעולותיו הגדולות של הקפיטל הגרמני. ואילו רוסיה ואנגליה וכן מדינות הים-התיכון תוספנה כוח בשיעור עצום ביותר. הרי שטוב לאימפריאליזם הגרמני לקיים את המנגנון הנוח של "המדינה התורכית העצמאית", לשמור על "שלמותה" של תורכיה, עד אשר זו תאכל מבפנים על ידי הקפיטל הגרמני, - כמו שהייתה קודם מצרים לאנגלים, או בזמן האחרון מרוקו לצרפתים, - ותיפול כפרי בשל בחיקה של גרמניה. אף אמנם דוברו הידוע של האימפריאליזם הגרמני, פאול רוהרבך [Rohrbach], אומר בנידון זה דברים נכוחים וגלויים:

"מטבע העניין הוא, שתורכיה, המוקפת מכל צד שכנים חמדנים, מוצאת לה משענת במעצמה, אשר אין לה, ככל האפשר, שום שאיפות טריטוריאליות במזרח. זו היא גרמניה. ומצד שני צפויים אנו לנזקים כבדים במקרה שתורכיה תחדל מהיות. וכיוון שרוסיה ואנגליה הן היורשות של התורכים, הרי ממילא יביא הדבר תוספת כוח ניכרת לשתי המדינות ההן. ואפילו תחולק תורכיה באופן שגם אנחנו נקבל חלק הגון לנחלה, הרי עשוי הדבר לגרום לנו תקלות לבלי סוף, כי רוסיה, אנגליה ובמידה מסוימת גם צרפת ואיטליה הן שכנות לנחלה התורכית כיום, והן מסוגלות לכבוש את חלקן ולהגן עליו, אם ביבשה ואם בים, ואם בשתי הדרכים גם יחד. ואילו אנו עומדים מחוץ לכל מגע ישר עם המזרח... אסיה הקטנה או מסופוטמיה גרמנית עלולה להיות למציאות, רק אם קודם לכן תיאלץ רוסיה, לפחות, ומתוך כך גם צרפת, להסתלק ממטרותיהן ושאיפותיהן הפוליטיות בהווה, כלומר, אם תחילה תסתיים מלחמת-העולם ברוח העניינים הגרמניים" ("המלחמה והפוליטיקה הגרמנית" עמ' 36)

גרמניה, שנשאה ב- 8 בנובמבר 1898 שבועה חגיגית בדמשק, בצלו של צלח א-דין הגדול, לשמש מגן ומחסה לעולם המוסלמי ולדגלו הירוק של הנביא, חיזקה אפוא משך עשר שנים בארץ את שלטונו של סולטן הדמים עבדול חמיד[xxviii], ולאחר תקופה קצרה של התרחקות המשיכה בפעלה זה ביחס למשטר התורכים הצעירים. מלבד העסקים המכניסים של ה"דויצ'ה בנק" התרכזה השליחות הגרמנית בעיקר בארגון חדש של המיליטריזם התורכי, בעזרת מדריכים גרמנים, וגולץ-פחה[xxix] בראשם. עם חידוש פני הצבא הוטלו כמובן מעמסות חדשות מכבידות על גב האיכרים התורכים, אך כמו כן נפתח על ידי כך מקום לעסקים מזהירים חדשים בשביל קרופ וה"דויצ'ה בנק". ובו בזמן נשתעבד המיליטריזם התורכי למיליטריזם הפרוסי-הגרמני והיה לנקודת משען לפוליטיקה הגרמנית בים התיכון ובאסיה הקטנה.

סופה של המהפכה התורכית, הוא שמעיד לנו, כי מעשה "התחייה" של תורכיה, שקיבלה גרמניה עליה, אינו אלא ניסיון של גלווניזציה מלאכותית הנעשית בגופו של מת. בשלב הראשון של המהפכה, בימים שהיסוד הרעיוני הכריע עדיין בתנועה של תורכיה הצעירה, בימים שטיפחה עדיין תכניות מרקיעות ואשליות על אביב נושא חיים לתורכיה ועל התחדשותה הפנימית, - הייתה האהדה הפוליטית שלה מכוונת בהחלט לעבר אנגליה, כי בה ראתה את דמות השלמות של משטר מדיני ליברלי מודרני, ואילו גרמניה, שבמשך שנים רבות הייתה מגן רשמי למשטר הקדוש של הסולטן הזקן, נחשבה כאויבת לתורכים הצעירים. דומה היה, וכן הייתה גם הדעה הכללית, שהמהפכה של שנת 1908 כמוה כפשיטת רגל של הפוליטיקה הגרמנית במזרח והדחת עבדול חמיד מכס השלטון נראתה כביטול ההשפעות הגרמניות. ואולם בה במידה שהתורכים הצעירים, שהגיעו לשלטון, הוכיחו חוסר כל כשרון לכל רפורמה מודרנית רחבת מידות, כלכלית, חברתית ולאומית, בה במידה שפרסת רגלם הנגד-מהפכנית נחשפה יותר ויותר, הלכו וחזרו בהכרח טבעי לשיטות השלטון הנושנות של עבדול חמיד, היינו, למרחץ הדמים הערוך לעתים מזומנות בין העמים המשועבדים, המוסתים זה כנגד זה, ולסחיטה מזרחית ללא סייג מלשד האיכרים, - אלה שני עמודי התווך, שעליהם המדינה נכונה. הדאגה העיקרית של "תורכיה הצעירה" הייתה, ממילא, שוב הדאגה לקיום משטר המס הזה, וכך הוליכוה רגליה עד מהרה גם בשדה הפוליטיקה החיצונית אל המסורת של עבדול חמיד - אלי ברית עם גרמניה.

ריבוי השאלות הלאומיות, המפוצצות את המדינה התורכית לרסיסים: השאלה הארמנית, הכורדית, הסורית, הערבית, היוונית (ועד הזמן האחרון גם האלבנית והמקדונית); הבעיות המרובות והמגוונות, הכלכליות והחברתיות, בחלקי המדינה השונים; עלייתו של קפיטליזם חזק ובר חיים במדינות הבלקנים הצעירות שבשכנות, ובראש וראשונה המשק ההרסני הנושן של הקפיטל הבינלאומי והדיפלומטיה הבינלאומית, - כל אלה אמרו שתקומה אמיתית של המדינה התורכית היא בגדר ניסיון שאין סיכויים לו, וכל המאמצים ללכד ולקיים את גל החורבות הבלות, המתפוררות אינם אלא מעשה ריאקציוני. דבר זה היה ברור מכבר לכל אדם, ובייחוד לסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית. כבר לרגל המרד הגדול בכרתים בשנת 1896 באה בעיתונות המפלגה הגרמנית הסברה יסודית של הבעיה המזרחית, שהביאה לידי בדיקת העמדה שנקט מרכס לפנים בימי מלחמת קרים ולידי דחייה מוחלטת של הרעיון על "שלמותה של תורכיה", באשר זו היא נחלת הריאקציה האירופית. ובשום מקום לא עמדו במהירות רבה כל כך ובצורה מפורטת כל כך על מהותו של משטר התורכים הצעירים, - על עקרותו החברתית הפנימית ועל אופיו הנגד-מהפכני - כמו בעיתונות הסוציאל-דמוקרטית הגרמנית. אכן הייתה זו תפיסה פרוסית אמיתית, לחשוב, כי די במסילות ברזל אסטרטגיות לשם גיוס מהיר ובמדריכים צבאיים נמרצים - בשביל להפיח חיים בחורבה רעועה זו של המדינה התורכית.[1]

כבר בקיץ שנת 1912, אחרי מלחמת-הבלקנים הראשונה[xxx], מוכרח היה שלטון התורכים הצעירים לפנות דרך לפני מהפכת-הנגד. אכן, מעשה "התחייה" התורכי הראשון באותה מלחמה היה דבר ההפיכה המדינית, ביטול החוקה; כלומר, אף מבחינה זו הייתה כאן חזרה רשמית אל שלטונו של עבדול חמיד.

---

[1] ב- 3 בדצמבר 1912, אחרי מלחמת-הבלקנים הראשונה, אמר דויד, נואם הסיעה הסוציאל-דמוקרטית בישיבת הרייכסטאג כדברים האלה: "אתמול נשמעה כאן הערה, כי הפוליטיקה המזרחית של גרמניה אינה אשמה בהתמוטטותה של תורכיה, שהפוליטיקה המזרחית הגרמנית טובה הייתה. כבוד הרייכסקנצלר סבור, שהבאנו תועלת לא מעטה לתורכיה באופנים שונים. והאדון בסרמן אמר: שאנחנו השפענו על תורכיה להגשים תיקונים נבונים במדינה. בנוגע להללו לא נודע לי שמץ דבר (קולות-צחוק מצד הסוציאל-דמוקרטים); וגם בנוגע לתועלת הרבה עלי להציב סימן-שאלה. משום-מה התמוטטה תורכיה? מוט התמוטט שם משטר-יונקרים, בדומה לזה שלנו באלביה המזרחית (נכון מאוד! - מצד הסוציאל-דמוקרטים. - צחוק מימין). התמוטטותה של תורכיה היא חזיון מקביל להתמוטטות משטר-היונקרים המנג'ורי בסין. אכן דומה הדבר, שלאט-לאט מגיעה שעתו האחרונה של שלטון-היונקרים בכל מקום ומקום (קריאות מצד הסוציאל-דמוקרטים: זו תקוותנו); אין המשטר הזה הולם את הצרכים של ימינו.

אמרתי שהנסיבות בתורכיה דמו עד למדרגה מסוימת לתנאים באלביה המזרחית. התורכים הם כת שלטת, רק מיעוט קטן. מלבדם יש עוד לא-תורכים שקיבלו עליהם את דת מוחמד; אבל התורכים ממש הם רק מיעוט קטן, כת צבאית, שתפסה, כמו בפרוסיה, את כל הכהונות העיקריות במדינה - בפקידות, בדיפלומטיה, בצבא; כת, אשר מעמדה הכלכלי מתבסס על האחוזה הגדולה, על השליטה באיכרים משועבדים, ממש כמו במזרח-אלביה; כת שנקטה ביחס לנתינים הללו, בני גזע אחר ודת אחרת, אותה פוליטיקה אכזרית של בעלי-אחוזות אשר לספהים [המקבילה ההודית ליונקרים בפרוסיה] שלנו באלביה המזרחית (קולות-צחוק). כל עוד היה משקה של תורכיה משק נטורלי, עוד היו הדברים בגדר של קיום; כי הלא כך יש עוד אפשרות כלשהי לשאת בשלטון כזה של בעלי-אחוזות, משום שבעל-הקרקע אינו בהול כל-כך לסחוט את נתיניו; אם יש לו מזון ומחיה טובים הרי הוא מסתפק. אולם משעה שתורכיה הגיעה מתוך מגע עם אירופה למשק-ממון מודרני, הלך ונעשה לחצו של היונקר התורכי על האיכרים לבלתי-נשוא. התחילה סחיטה עד לידי דלדול גמור של מעמד-האיכרים, וחלק גדול מהם הורד למדרגה של פושטי-יד; רבים היו לשודדים; אלה הם הקומיטג'ים! [פרטיזנים בלקניים, שנלחמו בעריצותה של תורכיה] (צחוק מימין). היונקרים התורכים עמדו לא רק במלחמה עם אויב מן החוץ: לא! אגב המלחמה עם אויב-חוץ זה התחוללה בתורכיה מהפכת איכרים. וזהו הדבר אשר שבר את חוט-השדרה של התורכים ; הייתה זו התמוטטות משטר-היונקרים שלהם!

ובשעה שאומרים עכשיו, כי הממשלה הגרמנית עשתה שם מעשים טובים, - הרי אפשר לומר, כי את המעשים הטובים ביותר שהיה בידה לעשות לתורכיה וגם למשטר התורכים הצעירים - אותם לא עשתה. צריכה הייתה לעוץ להם להוציא לפועל את התיקונים במדינה, שלפי חוזה ברלין התחייבה תורכיה להגשימם: לשחרר את איכריה באמת, כאשר עשו בולגריה וסרביה. אבל כלום הדיפלומטיה היונקרית הפרוסית-הגרמנית הייתה מסוגלת לכך!

...ההוראות שהאדון פון מרשל קיבל מברלין לא היו עשויות, על כל פנים, להביא ברכה אמיתית לתורכים הצעירים. מה שהביאו להם - אין בדעתי כלל לדבר בעניינים צבאיים - הרי זו רוח ידועה שהחדירו לתוך חבר-הקצינים התורכי, הרוח של "קצין-הירד האליאנטי" (קצין-הגוורדיה האלגנטי) (קולות צחוק בצד הסוציאל-דמוקרטים), זו הרוח שנתגלתה במערכה זו כפורענות קשה ביותר בשביל הצבא התורכי. מספרים כי נמצאו גויות-קצינים בנעלי-לכה וכדומה. ההתנשאות על פני המון-העם, ובראש וראשונה על פני המון החיילים, זה הזלזול המורגש בהליכותיו של הקצין, צו-הדיבור מלמעלה למטה - כל זה עקר מן השורש את יחסי-האמון בקרב הצבא התורכי, וממילא סייעה רוח זו גם להתפוררות הפנימית בצבא התורכי.

רבותיי, אתם רואים אפוא, כי בשעה שאנו שואלים, מי הוא האשם בהתמוטטותה של תורכיה - דעותינו נחלקות. וודאי אין לתלות את אשמת ההתמוטטות רק בהשפעתה של רוח פרוסית מסוימת. וודאי שלא. אבל רוח זו סייעה לכך, היא החישה את הדבר. בעיקר גרמו לכך סיבות כלכליות, כפי שהסברתי".

המיליטריזם התורכי, המאומן על ידי הגרמנים, הגיע לידי פשיטת רגל עלובה עוד במלחמת הבלקנים הראשונה, והמלחמה הנוכחית, אשר לתוך מערבולתה האיומה הוטלה תורכיה "כבת חסותה" של גרמניה, עתידה להביא, כגזר דין שאין למנעו, לידי חיסול נוסף או גמור של הקיסרות התורכית, - ויהי סופה של המלחמה עצמה כאשר יהיה.

עמדתו של האימפריאליזם הגרמני - ובעיקר טובתו של ה"דויצ'ה בנק" - הביאה במזרח את הרייך הגרמני לידי ניגוד עם כל שאר המדינות, ובראש וראשונה עם אנגליה. לא זו בלבד שאנגליה נאלצה לוותר לטובת יריבתה הגרמנית על עסקי תחרות, ומתוך כך גם על רווחי קפיטל שמנים באנטוליה ובמסופוטמיה; עם זאת השלימה סוף-סוף. ואולם ההשפעה הגרמנית מביאה כאן לידי סלילת מסילות ברזל אסטרטגיות ולחיזוק המיליטריזם התורכי בנקודה רגישה ביותר לאנגליה מבחינת הפוליטיקה העולמית: בפרשת הדרכים שבין אסיה התיכונה, פרס והודו מצד אחד ובין מצרים מצד שני.

"יש רק מקום אחד" - כתב רוהרבך בחיבורו "מסילת בגדד" - "בו אפשר לתקוף את אנגליה מצד אירופה ביבשה ולפגוע בה פגיעה קשה: זו מצרים. עם אבדן מצרים יאבדו לאנגליה לא רק שלטונה בתעלת סואץ והקשר עם הודו ואסיה; קרוב לשער, כי תפסיד גם את נחלותיה באפריקה המרכזית והמזרחית. כיבוש מצרים ביד מעצמה מוסלמית כגון תורכיה עלול גם להשפיע השפעה מסוכנת על 60 מיליון הנתינים המוסלמים של אנגליה בהודו, וכן גם על אפגניסטן ופרס. ואולם יכול תוכל תורכיה לטפח את המחשבה על מצרים רק בתנאים אלה: אם תשלוט תחילה ברשת מפותחת של מסילות ברזל באסיה הקטנה ובסוריה; אם תמשיך את המסילה האנטולית כדי יכולת למנוע התקפה של אנגליה על מסופוטמיה; וכן אם תגדיל ותשפר את צבאה ותקדם את מצב המשק הכללי שלה ואת מצב הכספים".

ובספרו "מלחמת-העולם והפוליטיקה הגרמנית", שיצא לאור בראשית מלחמת-העולם, הוא אומר:

"המסילה הבגדדית נועדה מראש להביא את קונסטנטינופול ואת הנקודות הצבאיות העיקריות של הממלכה התורכית באסיה הקטנה לידי מגע בלתי אמצעי עם סוריה ועם חבלי הפרת והחידקל. - מובן מאליו, כי מראש הושם לב לכך, שמסילה זו, יחד עם מסילות הברזל בסוריה ובערב, - שבחלקן הן עדיין רק מתוכננות, ובחלקן כבר נשלמה בנייתן, - תהא להן גם האפשרות להסיע צבא תורכי לעבר מצרים. - איש לא יכחיש כי המסילה הבגדדית ערכה בשביל גרמניה כערך של ביטוח חיים פוליטי, בתנאי מוקדם של ברית גרמנית-תורכית ובשאר תנאים מוקדמים שונים, אשר הגשמתם אף היא אינה מן העניינים הפשוטים ביותר".

בגילוי לב כזה הביעו הדוברים הרשמיים למחצה של האימפריאליזם הגרמני את כוונותיו ותכניותיו במזרח. הפוליטיקה הגרמנית קיבלה כאן תבנית התפשטות מסוימת, מגמה תוקפנית הבאה להרוס עד היסוד את שיווי המשקל הקיים בפוליטיקה העולמית, והבליטה חודה של חרב כלפי אנגליה. הרי שהפוליטיקה הגרמנית שימשה פירוש לפוליטיקה של הצי שנקטו בה בשנת 1899.

הן גם התכנית הגרמנית בדבר שלמותה של תורכיה הביאה את גרמניה לידי ניגוד עם מדינות הבלקנים, אשר גמר בניינן ההיסטורי ושגשוגן הפנימי תלוי כולו בחיסולה של תורכיה האירופית. לבסוף באה לידי ניגוד עם איטליה, אשר תאבונה האימפריאליסטי נמשך בראש וראשונה אל נחלותיה של תורכיה. ואף אמנם בוועידת מרוקו באלז'סירס בשנת 1905 כבר עמדה איטליה בצדן של אנגליה וצרפת. ושש שנים אחר כך נשלחה משלחת הכיבוש האיטלקית לטריפוליטניה, שבאה בסמוך לכיבוש בוסניה על ידי אוסטריה ושימשה מצדה כמתן אות למלחמת-הבלקנים הראשונה; והייתה זו כבר תשובת הלאו של איטליה, התפוררות הברית המשולשת ובידול הפוליטיקה הגרמנית גם מצד זה.

הכיוון השני לשאיפות ההתפשטות הגרמנית בא לידי גילוי במערב, בעניין מרוקו. בשום מקום לא התבלטה עזיבת הפוליטיקה הביסמרקית בצורה חריפה כל כך. כידוע תמך ביסמרק בכוונה בשאיפותיה הקולוניאליות של צרפת, כדי להסב את לבה של זו מנקודות השרפה ביבשת, מעניין אלזס-לותרינגיה. והנה המהלך החדש ביותר בגרמניה היה, להפך, מכוון במישרין נגד ההתפשטות הקולוניאלית של צרפת. אכן פני הדברים במרוקו היו אחרים לגמרי מאשר בתורכיה האסייתית. מועטים מאוד היו ענייני הקפיטל המוצדקים של גרמניה במרוקו. אמנם בשעת הדחק באו אימפריאליסטים גרמנים בתקופת המשבר המרוקני וניפחו ככל האפשר את תביעות החברה

הקפיטליסטית מנסמן מרמשייד, - שהלוותה כסף לסולטן של מרוקו וקיבלה תמורת זה זיכיונות למחצבי מתכת, - והציגו את התביעות הללו כ"עניינים חיוניים של המולדת". ואולם העובדה המפורסמת, שכל אחת משתי קבוצות ההון המתחרות זו בזו במרוקו, הן קבוצת מנסמן והן חברת קרופ-שניידר[xxxi], אינה אלא ערב רב בינלאומי של אנשי עסקים גרמנים, צרפתים וספרדים, - עובדה זו הייתה למעצור, ואי אפשר היה לדבר בכובד ראש וגם בהצלחה כלשהי על "שמירת אינטרסים" גרמנית. על כן הייתה סימפטומטית ביותר ההודעה התקיפה של הרייך הגרמני, שהודיע פתאום בשנת 1905 על תביעתו להשתתף בסידור עניין מרוקו ומחה כנגד השלטון הצרפתי שם. זו הייתה התנגשותה הראשונה עם צרפת בשדה הפוליטיקה העולמית. קודם, עוד בשנת 1895, הצטרפה גרמניה אל צרפת ורוסיה, ויחד מיחו ביד יפן המנצחת, כדי למנוע את זו מלנצל את ניצחונה בסין בשימינוסקי. מקץ חמש שנים אחרי כן צעדה גרמניה שכם אחד עם צרפת באותה ההפלגה הבינלאומית הגדולה, שיצאה לפשוט על סין ולשדדה. והנה עתה, במרוקו, בא לידי גילוי מפנה רדיקלי חדש בפוליטיקה הגרמנית ביחסה אל צרפת, בעניין משבר מרוקו, שנמשך שבע שנים, ובמשך הזמן הזה הביא פעמיים אלי סף מלחמה ממש בין גרמניה לצרפת. לא עוד נגעו הדברים בפרשת ה"ריוונשה" או באי אלה ניגודים באירופה בין שתי המדינות. כאן נתגלע ניגוד חדש לגמרי, כיון שהאימפריאליזם הגרמני בא להסיג את גבול האימפריאליזם הצרפתי. בתוצאת הגמר של המשבר התפייסה גרמניה במחיר חבל הקונגו הצרפתי, ובזאת הודתה בעצמה כי לא היו לה כל עניינים משלה במרוקו להגן עליהם. אבל דווקא משום כך הייתה משמעות פוליטית עצומה ביותר להתפרצות הגרמנית בעניין מרוקו. דווקא בסתמיות זו של מטרותיה ותביעותיה הממשיות גילתה כל אותה הפוליטיקה הגרמנית בשאלת מרוקו את התיאבון ללא גבול, את הגישוש והבילוש למצוא שלל. הייתה זו, בפשטות, הכרזת מלחמה אימפריאליסטית על צרפת. הניגוד בין שתי המדינות הופיע כאן באור בולט. מכאן התפתחות תעשייתית איטית, אוכלוסייה שאינה גדלה, מדינת אנשים החיים על הרנטה, מדינה העושה בעיקר עסקי ממון מחוצה לה, עמוסה אימפריה קולוניאלית גדולה, שרק בעמל וקושי אפשר לשמור עליה שלא תתפורר; ומכאן - קפיטליזם צעיר ותקיף, השואף לתפוס מקום ראשון במעלה, והוא יוצא למרחבי עולם לצוד לו מושבות. לא הייתה כל אפשרות. לחשוב על כיבוש מושבות אנגליות. ובולמוס האימפריאליזם הגרמני, שלא הסתפק בתורכיה האסייתית, יכול היה לפנות רק אל נחלתה של צרפת. כן היה יתרון לאותה נחלה: זו האפשרות הנוחה לפצות על חשבונה של צרפת את איטליה, כגמול על שאיפות התפשטותה של אוסטריה בבלקנים, ולקיים בדרך זו על ידי עסקים משותפים את הברית המשולשת. וודאי שתביעותיה של גרמניה במרוקו החרידו ביותר את האימפריאליזם הצרפתי. דבר זה יהיה ברור לנו, אם נשים אל לבנו, שלו הייתה גרמניה כובשת לה איזה חלק שהוא במרוקו, יכולה הייתה בכל עת להבעיר אש בכל קצות האימפריה הצרפתית באפריקה הצפונית, על ידי חימוש האוכלוסייה, השרויה כל הימים במצב מלחמה עם הכובשים הצרפתים. וויתורה של גרמניה והתרצותה לבסוף רק ביטלו סכנה בלתי אמצעית זו, אולם חרדתה הכללית של צרפת והניגוד בפוליטיקה העולמית שנוצר לא פסקו על ידי כך.[2]

ואולם על ידי הפוליטיקה המרוקנית באה גרמניה לידי ניגוד לא רק עם צרפת בלבד, כי אם בעקיפין גם עם אנגליה. כאן במרוקו, בקרבה יתרה לגיברלטר, - אשר שם נקודת הצומת השניה החשובה ביותר של נתיבות הקיסרות הבריטית, הטבועות בחותם הפוליטיקה העולמית, - עשויה הייתה גיחתו הפתאומית של האימפריאליזם הגרמני, בתביעתו ובלחצו החזק, להתקבל בהכרח כגילוי דעת נגד אנגליה. גם באורח רשמי הייתה המחאה הראשונה של גרמניה מכוונת במישרין נגד ההסכם שנחתם בשנת 1904 בין אנגליה לבין צרפת בדבר מרוקו ומצרים, והדרישה הגרמנית התכוונה בפירוש לסלק את אנגליה הצדה בשעת ישוב עניין מרוקו. ההשפעה ההכרחית של עמדה

[2] אף אמנם ההסתה הרעשנית בעניין מרוקו, שעסקו בה האימפריאליסטים הגרמנים במשך שנים, לא הייתה עשויה לשכך את חרדתה של צרפת. "הברית הגרמנית הכללית" דיברה בקול רם על תכנית כיבוש מרוקו, בראותה בזה כמובן "שאלת-חיים" לגרמניה, והיא הפיצה כרוז, מפרי עטו של נשיאה היינריך אלס, בשם: "מערב-מרוקו לגרמניה!". אחרי גמר המקח-וממכר בעניין קונגו, כשניסה הפרופ' שימן ב- "Kreuzzeitung" ללמד זכות על ההסכם שנעשה על ידי מיניסטריון החוץ ועל וויתור-מרוקו, הסתער עליו העיתון "Post", בדברים האלה:

"*כבוד הפרופסור שימן הוא בן-רוסיה מלידה, אולי גם לא ממוצא גרמני טהור*. משום כך אין איש יכול לדון אותו לכף חובה על שהוא *מתייחס ברוח קרה ובלעג לשאלות המעוררות ביותר את רגש ההכרה הלאומית, את הגאווה הפטריוטית בלב כל איש גרמני מן הרייך*. משפטו של נכרי, המדבר על דופק-הלב הפטריוטי, על פרפור-הכאב בלבו החרד של העם הגרמני כעל הזיה פוליטית, שהתנדפה, כעל הרפתקה של קונקיסטדורים [הכובשים הספרדים בדרום אמריקה], מוכרח לעורר מצדנו *זעם ובוז מוצדק*, ובייחוד מאחר שאותו נכרי משמש פרופסור באוניברסיטה של ברלין ונהנה אפוא מיחס של *הכנסת-אורחים מצד המדינה הפרוסית*. אולם *כאב עמוק* ממלא את לבנו, בדעתנו שהאיש הזה *המעז לנאץ באופן כזה את רגשותיו הקדושים ביותר של העם הגרמני*, בביטאונה המרכזי של "המפלגה הגרמנית השמרנית", משמש מורה ויועץ למלכנו בעניינים פוליטיים ונחשב - אם בצדק ואם לאו - לשופרו של המלך".

זו על יחסי גרמניה-אנגליה לא הייתה בגדר סוד לאיש. תכונת המצב שנוצר אז תוארה באיגרת מלונדון שנתפרסמה ב- "Frankfurter Zeitung" ב- 8 בנובמבר 1911:

"זהו הסיכום: מיליון כושים בקוננו, מפח נפש גדול וחימה עזה על אותו "אלביון הבוגדנית". על מפח הנפש תתגבר גרמניה, אולם מה יהא על יחסינו עם אנגליה, שאי אפשר להם בשום פנים להימשך עוד כך בצורה הנוכחית, ולפי כל החישובים ההיסטוריים מוכרחים הם להתקלקל עוד יותר ולהביא אפוא לידי מלחמה, או שהם צריכים להשתפר מיד. מסע "הפנתר" היה, - כלשונה הקולעת של אגרת ברלינאית שנתפרסמה זה לא כבר ב- "Frankfurter Zeitung", הפגיעה בצלע, שבאה להוכיח לצרפת, כי עוד גרמניה קיימת... ודאי שלא היה כל ספק בברלין בדבר הרושם שיעשה הזינוק הזה *כאן*; על כל פנים, איש מסופרי-העיתונים כאן לא פקפק בדבר, שאנגליה תעמוד בכל תוקף לימינה של *צרפת*. וכיצד יכולים עדיין האנשים ב- " Norddeutsche Allgemeine Zeitung" לחזור בלי הרף על אותו נוסח הדיבור, שגרמניה צריכה הייתה לנהל משא ומתן "רק עם צרפת לבדה"! זה כמה מאות שנים שהשתזרות העניינים הפוליטיים הולכת וגוברת באירופה. אם מעוולים את *האחד*, הרי לפי חוק הטבע הפוליטי השולט בנו מעורר הדבר שמחה בלב חלק מן השאר, ודאגות בלב חלק אחר. לפני שנתיים, בשעה שהאוסטרים היו שרויים במחלוקת עם רוסיה בעניין בוסניה, עמדה גרמניה, "מזהירה במלוא תחמושתה"; אם כי לפי המסופר אחרי כן היה יותר נוח לווינה לסדר את העניין בכוחות עצמה... אין זה מובן, כיצד אפשר היה להעלות על הדעת בברלין, שהאנגלים, שאך זה עתה התגברו על תקופה של הלך רוח אנטי גרמני מפורש, יתפתו פתאום להאמין, שהמשא מתן בינינו לבין צרפת אינו נוגע *להם* כלל ועיקר. השאלה היא סוף-סוף *שאלת הכוח*. כי פגיעה בצלע, גם אם היא ניתנת בדרך ידידות לכאורה, עניין ממשי היא, ואין איש יכול לנבא מראש, אם לא תבוא מהר אחריה מהלומת אגרוף בשיניים... מאז נעשה המצב פחות אנוש. ידוע לנו היטב, כי בשעה שנשא לויד ג'ורג' את נאומו עברה הסכנה החריפה למלחמה בין גרמניה ואנגליה... והנה, אחרי הפוליטיקה הזאת, שנוקטים בה סיר אדוארד גריי ובאי כוחו מכבר, אשר על מידת צדקתה לא נבוא לדון כאן, - כלום אפשר היה לקוות מצדם לעמידה אחרת בשאלת מרוקו? נדמה לנו, כי אם אמנם קיוו לכך בברלין, הרי נחתך בזה דינה של הפוליטיקה הברלינאית".

כך יצרה הפוליטיקה האימפריאליסטית הן בקדמת אסיה והן במרוקו ניגוד גמור בין גרמניה לאנגליה ולצרפת. אולם מה היה מצב היחסים בין גרמניה לרוסיה? מה צפון *כאן* ביסוד ההתנגשות? בהלך הרוח הפוגרומי שהשתלט על דעת הקהל הגרמנית בשבועות הראשונים של המלחמה, האמינו האנשים לכל דבר. האמינו כי נשים בלגיות ניקרו עיני פצועים גרמנים, כי הקזקים זוללים נרות סטיארין והם תופסים יונקי-שדיים ברגליהם הזעירות וקורעים אותם לגזרים; כן האמינו שמטרות המלחמה הרוסיות מכוונות לכבוש את הרייך הגרמני, להשמיד את התרבות הגרמנית ולהנהיג מן הוורטה [Warthe] עד הריין, מקיל [Kiel] ועד מינכן את משטר העריצות.

ב- "Chemnitzer Volksstimme", העיתון הסוציאל-דמוקרטי, מיום ה- 2 באוגוסט, נאמר:

"ברגע זה מרגישים אנו כולנו בחובה להילחם בראש וראשונה בשלטון השוט הרוסי. *אל נא יהיו נשי גרמניה וילדיה קורבן למעשי האכזריות של הרוסים, אל תיפול הארץ הגרמנית שלל לקזקים. כי אם הניצחון יהיה לאנטנטה לא יהיה מושל אנגלי או צרפתי רפובליקני השליט בגרמניה כי אם הצאר הרוסי הוא שישלוט בה. על כן מגינים אנו ברגע זה על כל התרבות הגרמנית והחופש הגרמני מפני אויב ברברי שאינו יודע רחמים*".

ובו ביום קרא "Fränkische Tagespost" אף הוא את קריאתו:

"*אין אנו רוצים שהקזקים*, אשר תפסו כבר את כל נקודות הגבול, יסתערו משתוללים לתוך ארצנו ויביאו כליה לערינו. אין אנו רוצים, *שהצאר הרוסי*, אשר גם ביום פרסום מניפסט השלום שלו לא האמינה הסוציאל-דמוקרטיה באהבתו את השלום, באשר הוא הנו אויבו הקשה ביותר של העם הרוסי, - אין אנו רוצים כי *יצווה אף על אדם אחד אשר מגזע הגרמנים הנהו*".

וב- "Königsberger Volkszeitung" מיום ה- 3 באוגוסט כתוב:

"אבל איש מאתנו, בין שחובת הצבא חלה עליו, ובין שאינה חלה, לא יוכל לפקפק בכך אף רגע אחד, שכל עוד המלחמה נמשכת, עליו לעשות כל מה שאפשר, כדי להרחיק מגבולותינו *אותו*

שלטון צארים ניקלה, אשר אם ינצח יכלא אלפים מחברינו בבתי הכלא הנוראים של רוסיה. בשלטון הכתר הרוסי אין כל זכר לזכות ההגדרה העצמית של העם; אין מרשים לשום עיתונות סוציאל-דמוקרטית להופיע שם; אגודות ואסיפות סוציאל-דמוקרטיות אסורות. ועל כן לא יעלה בשעה זו אף על לב איש מאתנו הרעיון, לחכות ולראות אם רוסיה תנצח או לא; אכן, גם בהוסיפנו להתנגד כקודם למלחמה, *נפעל כולנו יחד לשמור על עצמנו מפני תועבותיהם של בני-הבליעל הללו, השולטים ברוסיה".*

על יחסה של התרבות הגרמנית אל הצאריזם הרוסי, זה היחס שהוא פרק בפני עצמו בעמדת הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית במלחמה זו, עוד נשוב לדבר ביתר הרחבה. ואשר לתאוות הכיבוש של הצאר, השואף לכבוש את הרייך הגרמני, הרי אפשר להניח, באותה המידה, שיש לרוסיה כוונות לכבוש את אירופה כולה, ואפילו את הירח. במלחמה זו מתעוררת שאלת הקיום רק לגבי שתי מדינות: בלגיה וסרביה. התותחים הגרמנים נכונו כלפי שתיהן בלוויית קול הזעקה, שכאן נחתך גורל קיומה של גרמניה. מובן מאליו שאין כל אפשרות של וויכוח עם אנשים המאמינים במעשי רצח דתיים. ואילו אנשים שדנים לא מתוך יצרי המונים ולא על סמך הסיסמאות המפוצצות של עיתונות ההסתה הלאומנית, כי אם מתוך נקודות מבט פוליטיות, ברור להם בהכרח, שהצאריזם הרוסי מסוגל לבצע את כיבוש גרמניה כשם שהוא מסוגל לכבוש את הירח. בראש הפוליטיקה הרוסית עומדים נבלים ערומים, אבל לא מטורפים, והפוליטיקה של שלטון היחיד עם כל התכונות המיוחדות לה, דומה בפרט אחד לכל פוליטיקה אחרת, - שאין היא פורחת סתם באוויר הכחול, אלא שהיא פועלת בתוך עולם האפשרויות הריאליות, אשר בחללו יתקלו הדברים זה בזה פנים אל פנים. ובכן, אשר לסכנת המאסר וגלות העד לסיביר, המרחפת כביכול על ראשי החברים הגרמנים, וכן בנוגע להנהגת משטר העריצות הרוסי בגרמניה, יש לומר, שמדינאיו של צאר הדמים, עם כל נחיתותם הרוחנית, הם מטריאליסטים היסטוריים טובים יותר מעורכי העיתונות המפלגתית שלנו: המדינאים הללו יודעים היטב, שאי אפשר כלל "להנהיג" צורת משטר פוליטי בכל מקום כאוות נפשך, אלא שכל משטר ומשטר הוא בהתאם ליסוד כלכלי חברתי מסוים; יודעים הם מתוך הניסיון המר שלהם גופא, שאף ברוסיה כבר הולכת ונבקעת כמעט מסגרת שלטונם מפני התנאים המתפתחים; ולבסוף יודעים הם גם זאת, שגם הריאקציה השלטת משתמשת בכל ארץ וארץ רק בצורות המתאימות לה לארץ זו, ורק בהן היא יכולה לעמוד, וכי גון העריצות של מדינת הבולשת ההוהנצולרנית וזכות הבחירות הפרוסית, לפי שלושה מעמדות, הן הן הצורות ההולמות את יחסי המעמדות והמפלגות בגרמניה. הרי שמתוך התבוננות צלולה בעניינים אי אפשר היה לראות כל יסוד לדאגה, שמא יאמר הצאריזם הרוסי ברצינות לפגוע בפירות אלו של התרבות הגרמנית, אף במקרה של ניצחונו הגמור, - דבר שאינו מתקבל על הדעת.

לאמיתו של דבר פעלו ניגודים אחרים לגמרי בין רוסיה לגרמניה, לא בשדה הפוליטיקה הפנימית; כאן, להפך, גרמה המגמה המשותפת והקירבה הפנימית לקיים ידידות מסורתית במשך מאה שנים בין שתי המדינות הללו; ההתנגשות הייתה בניגוד לסולידריות בשטח הפוליטיקה הפנימית, ועל אפה של זו - בשדה הפוליטיקה החיצונית, בשדה הציד של הפוליטיקה העולמית.

האימפריאליזם ברוסיה, אף הוא, כמו בארצות המערב, מורכב וקלוע מיסודות רבים, שונים זה מזה בתכלית. אולם הנימה החזקה ביותר שבו היא לא שאיפת ההתפשטות הכלכלית של הקפיטל צמא הצבירה, במו בגרמניה ואנגליה, כי אם האינטרס הפוליטי של המדינה. אמנם אנו מוצאים בתעשייה הרוסית חזיון, שהוא טיפוסי בכלל לייצור הקפיטליסטי, שאף כי השוק הפנימי לא נתפתח עדיין כל צרכו, הרי היא עוסקת זה כבר ביצוא סחורות למזרח, לסין, פרס, לאסיה התיכונה, וממשלת הצאר שואפת לקדם בכל האמצעים את היצוא הזה, כיסוד רצוי ל"ספרת האינטרסים" שלה. אולם הפוליטיקה הממלכתית היא כאן הגורם המניע ולא המונע. בשאיפות הכיבוש של ממלכת הצאר באה לידי גילוי, מצד אחד, אותה ההתפשטות של הקיסרות האדירה, המקיפה כיום 170 מיליון איש והמבקשת לה, מטעמים כלכליים ואסטרטגיים יחד, להגיע לדריסת רגל בחוף הים העולמי הפתוח, - באוקיינוס השקט ממזרח ובים-התיכון בדרום. והאינטרסים החיוניים של שלטון העריצות מחייבים אותו, מצד שני, לתפוס עמדת כבוד במרוץ התחרות הכללי של המעצמות הגדולות בשדה הפוליטיקה העולמית, כדי להבטיח לו אשראי כספי במדינות הקפיטליסטיות בחוץ לארץ, שבלעדיו אין הצאריזם יכול להתקיים. על אלה יש להוסיף את האינטרס השושלתי; כי מחמת הניגוד ההולך ומחריף בין צורת השלטון ובין ההמונים הגדולים של התושבים, יש לו צורך להרבות ביוקרה חיצונית, להטות כל הימים את דעת האנשים מן הקשיים הפנימיים אל עניני חוץ; הרי זו תרופת בית הכרחית של חכמת המדינה.

אכן גם אינטרסים בורגניים מודרניים מופיעים יותר ויותר כגורם של האימפריאליזם במדינת הצאר. הקפיטליזם הרוסי הצעיר, שאינו יכול, כמובן, להגיע להתפתחותו המלאה במשטר

העריצות, ובדרך כלל אינו יכול לצאת מדרגה של שיטת השוד הפרימיטיבית, רואה בכל זאת עתיד אדיר לפניו במקורות הגלם הטבעיים שאין להם שיעור בממלכה הענקית הזאת. אין כל ספק בדבר, שעם ביטול משטר העריצות תתפתח רוסיה למדינה קפיטליסטית מודרנית ראשונה במעלה, - באם המצב הבינלאומי של המאבק המעמדי ייתן לה שהות לכך. הרגשת העתיד הזה ותאבון הצבירה מראש, כביכול, הם הממלאים את הבורגנות הרוסית שאיפות הסתערות אימפריאליסטיות מפורשות ומכריזים בקנאות על תביעותיה בשעת חלוקת העולם. ההסתערות ההיסטורית הזאת מסתייעת גם באינטרסים החזקים של הבורגנות הרוסית בהווה: ראשית, האינטרס הממשי של תעשיית הנשק וספקיה; הן גם ברוסיה תופסת התעשייה הכבדה המאוגדת מאוד מקום חשוב; ושנית, הניגוד עם "האויב הפנימי", עם הפרולטריון המהפכני, הוא המגביר בייחוד את החשבת המיליטריזם בעיני הבורגנות הרוסית ואת הערכת האוונגליזם של הפוליטיקה העולמית כגורם המסיח את הדעת, והוא שליכד את הבורגנות יחד בצל המשטר הנגד-מהפכני. האימפריאליזם של החוגים הבורגניים ברוסיה, בייחוד של הליברלים, התחזק במידה ניכרת באווירה הסוערת של המהפכה, ובגלגולו החדש הזה טבע חותם מודרני על הפוליטיקה החיצונית המסורתית של ממלכת הצאר.

המטרה העיקרית של הפוליטיקה המסורתית ברוסיה הצאריסטית, המטרה המגרה גם את תאבונה של הבורגנות הרוסית כיום - אלה הדרדנלים, אשר לפי אמרתו המפורסמת של ביסמרק, הרי הם בבחינת מפתח הבית לנחלותיה של רוסיה בים השחור. לשם המטרה הזאת עשתה רוסיה מאז המאה השמונה עשרה כמה וכמה מלחמות דמים עם תורכיה, אף קיבלה עליה את התפקיד של משחררת עמים בבלקנים; ולמען המטרה הזאת הקימה תלי חללים עצומים ליד איזמאיל וליד נברין [Navarin], ליד סינופ, סיליטרה וסבסטופול, ליד פלבנה ושיפקה. ההגנה על האחים הסלבים מפני מעשי הזוועה של התורכים שימשה אגדת מלחמה בעלת כוח מושך רב בשביל האיכר הרוסי, כשם שהגנה על התרבות ועל מורך הלב הגרמניים מפני הזוועה הרוסית שימשה אגדה מושכת לסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית. אבל גם לב הבורגנות הרוסית חם בקרבה הרבה יותר לסיכויים בים התיכון מאשר לשליחות התרבותית במנג'וריה ומונגוליה. המלחמה עם יפן עוררה משום כך ביקורת חריפה ביותר מצד הבורגנות הליברלית, בראותם בה הרפתקה חסרת טעם, שהטתה את הפוליטיקה הרוסית מתעודתה החשובה ביותר - מן הבלקנים. המלחמה הכושלת עם יפן השפיעה במגמה זו עוד מבחינה אחרת. התפשטות השלטון הרוסי באסיה המזרחית, באסיה התיכונה עד לטיבט ולעבר פרס עתידה הייתה בהכרח להחריד מאוד את ערנותו של האימפריאליזם האנגלי. מתוך דאגה לקיסרות ההודית הגדולה מוכרחה הייתה אנגליה לשים עינה על גיחותיה של מדינת הצאר לתוך אסיה, וחשדנותה הלכה הלוך וגבור. אכן הניגוד האנגלי-רוסי באסיה היה בראשית המאה הזאת הניגוד הפוליטי העולמי החזק ביותר במצב הבינלאומי, כשם שקרוב מאוד לשער כי עתיד הוא להיות לנקודת השרפה בהתפתחות האימפריאליסטית הבאה, אחרי מלחמת-עולם זו. עם התבוסה המהדהדת של רוסיה בשנת 1904 ועם התפרצות המהפכה נשתנה המצב. הדלדול הניכר של רוסיה גרם להתרפות המתיחות שבינה לבין אנגליה, ובשנת 1907 הגיעו הדברים אף לידי הסכם בדבר בליעת פרס בשותפות ובדבר יחסי שכנות טובים באסיה התיכונה. על ידי כך נחסמה לראשונה הדרך בפני רוסיה למזימות גדולות במזרח, ומרצה הופנה ביתר שאת כלפי המטרה הישנה - כלפי הפוליטיקה הבלקנית. כאן הגיעה אפוא רוסיה הצארית, מקץ מאה שנות ידידות נאמנה ומבוססת היטב עם התרבות הגרמנית, לידי ניגוד מכאיב עמה. הדרך אל הדרדנלים הוליכה על פני גווייתה של תורכיה. ואולם זה עשר שנים שגרמניה ראתה את הדאגה לשלמותו של בר-מינן זה כתפקידה המכובד ביותר בשדה הפוליטיקה העולמית. אמנם בשיטת הפוליטיקה הבלקנית הרוסית כבר חלו תמורות שונות. מתוך התמרמרות על "כפיות טובה" מצד הסלבים המשוחררים בבלקנים, שביקשו להיפטר מן השעבוד לממלכת הצאר, הייתה גם רוסיה אוחזת זמן מה בתכנית לשמירת "שלמותה" של תורכיה, ואף היא עשתה זאת מתוך אותה כוונה חשאית, שיש לדחות את חלוקת תורכיה לימים נוחים יותר. אבל עכשיו התאים החיסול הגמור של תורכיה לתכניותיה של רוסיה, ואף לפוליטיקה האנגלית, שכדי לחזק את עמדתה שלה בהודו ובמצרים הרי היא שואפת לאחד את החבלים התורכיים שבין שתי אלו - את ערב ואת מסופוטמיה - למדינה מוסלמית גדולה בצל הכתר הבריטי. כך נתקל האימפריאליזם הרוסי במזרח, כמו האנגלי לפניו, באימפריאליזם הגרמני, אשר תפס עמדת משמר ליד הבוספורוס, לשמור על ההתנוונות התורכית, באשר לו זכות הבכורה ליהנות מפירותיה.[3]

[3] לפי דברי העיתונות הגרמנית כתב המדינאי הליברלי הרוסי המפורסם פטר סטרובה בינואר 1908 כדברים האלה: "עתה השעה להביע, כי יש רק דרך אחת ליצירת רוסיה גדולה, והיא: הטיית כל הכוחות לאזור הפתוח לפני הפעולה הריאלית של התרבות הרוסית. אזור זה הוא *כל אגן הים השחור*, כלומר כל הארצות האירופיות והאסיאתיות אשר מוצא להן לים השחור. כאן יש לנו בסיס ממשי לשלטון כלכלי, שאי-אפשר לערער עליו : יש *אנשים, פחם וברזל*. על בסיס ריאלי זה - ורק עליו בלבד, - ובעבודה תרבותית גדולה, וכן בתמיכה ללא ליאות בכל המובנים מצד המדינה, - אפשר יהיה ליצור רוסיה גדולה חזקה מבחינה כלכלית".

אולם יותר משהתנגשה הפוליטיקה הרוסית בבלקנים במישרין עם גרמניה התנגשה עם אוסטריה. האימפריאליזם האוסטרי בא כהשלמה פוליטית לאימפריאליזם הגרמני, הרי הוא אחיו תאומו ומקור אסונו, כי תאומי סיאם הם.

גרמניה, שבידדה את עצמה מכל צד בשל הפוליטיקה העולמית שלה, מוצאת רק באוסטריה בת ברית. אמנם הברית עם אוסטריה היא ישנה, ונוסדה עוד בשנת 1879 בידי ביסמרק, אולם מאז שינתה את אופייה לגמרי. הברית עם אוסטריה, כמו הניגוד עם צרפת, נתמלאה תוכן חדש על ידי התפתחות העניינים בעשר השנים האחרונות. ביסמרק לא חשב אלא על הגנת הנחלה שנוצרה על ידי מלחמות 1864-1870. אופייה של הברית המשולשת שנכרתה על ידו היה שמרני בלבד, כלומר במובן זה, שהוא בא לקבוע את דבר הסתלקותה הגמורה של אוסטריה מלהצטרף לברית המדינות הגרמניות, את התפשרותה של אוסטריה עם מצב העניינים שנוצר על ידי ביסמרק, את אישור ההתפוררות הלאומית של גרמניה ואת שלטון הבכורה הצבאי של פרוסיה הגדולה. שאיפותיה של אוסטריה בבלקנים, כחתירותיה של גרמניה באפריקה הדרומית, היו למורת רוחו של ביסמרק. ב"מחשבות וזיכרונות" שלו הוא אומר:

"מטבע הדברים הוא, שתושבי אגן הדנובה יש להם צרכים ותכניות המתפשטים אל מעבר לגבולות המונרכיה כיום, וחוקת הרייך הגרמנית מראה את הדרך, בה יכולה אוסטריה להגיע לידי התפשרות השאיפות הפוליטיות והחומריות הקיימות בין גבול העם הרומני ממזרח ובין מפרץ קטרו. *אבל אין זה מתפקידו של הרייך הגרמני לתת את נפשם ומאודם של נתיניה בשביל להגשים את משאלות לב שכנתה".*

אותם הדברים הביע פעם אחת בצורה חריפה יותר באמרתו הידועה, שבוסניה אינה שווה אף עצם מעצמותיו של חייל גרנדיר פומרני. כעדות מצוינת ביותר לכך, שביסמרק לא העלה על דעתו כלל לסייע על ידי הברית המשולשת לשאיפות ההתפשטות של אוסטריה, ישמש "חוזה הביטוח החוזר" שנחתם בשנת 1884 עם רוסיה[xxxii], אשר לפיו התחייבה גרמניה, כי במקרה מלחמה בין רוסיה לאוסטריה לא תתמוך בזו האחרונה אלא תשמור על "נייטרליות אוהדת".

מאז התחוללה התמורה האימפריאליסטית בפוליטיקה הגרמנית, חל שינוי גם ביחסים כלפי אוסטריה. אוסטריה-הונגריה שוכנת בין גרמניה ובין הבלקנים, הווה אומר - בדרך לנקודת השרפה של הפוליטיקה המזרחית של גרמניה. במצב הבדידות הכללית של גרמניה, משום הפוליטיקה שלה, הרי אוסטריה כיריבה פירושה וויתור מצד גרמניה על כל תכניותיה בפוליטיקה העולמית. אבל גם במקרה התרופפותה והתפוררותה של אוסטריה-הונגריה, - דבר שכמוהו כחיסולה התכוף של תורכיה, והוא גורם להתחזקותן העצומה של רוסיה, של המדינות הבלקניות ואנגליה, - היה נר הפוליטיקה האימפריאליסטית של הרייך הגרמני כבה, אף שגרמניה עצמה הייתה מתחזקת

בתחילת מלחמת-עולם זו כתב אותו סטרובה, עוד לפני הצטרפותה של תורכיה למלחמה: "אצל המדינאים הגרמנים צפה ועולה פוליטיקה עצמאית לגבי תורכיה; פוליטיקה זו נתגבשה ברעיון ובתכנית לעשות את תורכיה כעין מצרים, בחסותה של גרמניה. הבוספורוס והדרדנלים צריכים להפוך לסואץ גרמני. עוד לפני מלחמת איטליה-תורכיה, שדחקה את רגלי תורכיה מאפריקה, ולפני המלחמה הבלקנית שגירשה כמעט את תורכיה מאירופה, צפה ועלתה לפני גרמניה התעודה: לקיים את תורכיה ואת עצמאותה לטובת חיזוקה הכלכלי והפוליטי של גרמניה. אחרי המלחמות האמורות נשתנתה התעודה הזאת רק בה במידה שחולשתה היתרה של תורכיה נתגלתה לעין כל: בנסיבות אלו מן ההכרח היה שהברית עם תורכיה תרד למעשה לדרגה של חסות או אפוטרופסות, שעתידה הייתה להוריד לבסוף את הקיסרות העותמנית עד לרמתה של מצרים. *ואולם ברור הדבר בהחלט, שמצרים גרמנית על חוף הים השחור וים השיש היא לבלי-נשוא מנקודת המבט הרוסית.* אין פלא אפוא, שהממשלה הרוסית מחתה מיד על צעדים המכוונים לפוליטיקה כזו, וכן *על שליחותו של הגנרל לימן פון-סנדרס*, שהוטל עליו לא רק לארגן את הצבא התורכי ארגון חדש כי אם גם *לפקד על קורפוס של צבא בקונסטנטינופול*. אמנם באורח רשמי קיבלה רוסיה סיפוק בשאלה זה אולם במציאות לא נשתנה מצב-העניינים כמלוא-הנימה. *בנסיבות אלו היה קרוב מאוד הדבר בדצמבר 1913 שתתחולל מלחמה בין רוסיה לגרמניה*: עניין שליחותו *הצבאית* של לימן פ. סנדרס גילה את מהות הפוליטיקה הגרמנית, המתכוונת לעשות את תורכיה כ"מצרים".

כבר עצם המגמה החדשה הזאת של הפוליטיקה הגרמנית, די היה בה בשביל לעורר התנגשות חמושה בין גרמניה לרוסיה. הרי *שבדצמבר 1913* נכנסנו לתקופה של סכסוך הולך וגדל, שעתיד בהכרח *לקבל אופי של סכסוך עולמי*".

ומגשימה את אחדותה[4]. דבר הצלת המונרכיה ההבסבורגית והשמירה עליה היה אפוא בדרך ההגיון לתפקיד משנה של האימפריאליזם הגרמני, כשם שקיומה של תורכיה היה עיקר תפקידה.

אולם קיומה של אוסטריה אומר מצב מלחמה חשאי מתמיד בבלקנים. מאז התחיל תהליך התפוררותה של תורכיה, ללא מעצור, והביא לידי התהוותן והתחזקותן של מדינות הבלקנים בקרבתה היתרה של אוסטריה, התחיל גם הניגוד בין ממלכת ההבסבורגים ובין שכניה הצעירים. ברור, שעם היווצרותן של מדינות לאומיות עצמאיות, בנות קיום, בקרבה בלתי אמצעית למונרכיה זו, - המורכבת אך מרסיסי הלאומים הללו עצמם והיודעת למשול בלאומים אלה אך בשבט של סעיפי דיקטטורה, - תחל, בהכרח, התפוררותה של המונרכיה, בקצב מזורז יותר. תשישותה הפנימית של אוסטריה נתגלתה דווקא בפוליטיקה הבלקנית שלה, ובייחוד ביחסה אל סרביה. אוסטריה, בכל תאבונה האימפריאליסטי, שהיה מסתער, ללא בחירה, פעם על סלוניקי ופעם על דורצו, - לא היה בכוחה לכבוש את סרביה, גם בטרם זכתה זו לתוספת גידול, בכוח ובהיקף, כתוצאה של שתי המלחמות הבלקניות. על ידי סיפוח סרביה הייתה אוסטריה מחזקת בקרבה בצורה מסוכנת את אחד הלאומים הסלביים הדרומיים הממרים ביותר, שגם בלאו הכי יכלה אך בקושי רב לרסן אותו במשטר הריאקציה שלה, האכזרי והמטומטם[5]. אולם אוסטריה אינה יכולה גם להשלים עם התפתחות עצמאית נורמלית של סרביה ולהפיק תועלת ממנה על ידי קשרי מסחר בלבד, - באשר המונרכיה ההבסבורגית איננה בניין פוליטי של מדינה בורגנית, כי אם התאגדות רופפת של כנופיות אחדות מבין הטפילים שבחברה, המנצלים את אמצעי השלטון המדיני כדי לשלול שלל, כל עוד הבניין הרעוע של המונרכיה עומד. וכך אנו רואים, שלטובת בעלי האחוזות ההונגריים, וכדי לייקר באופן מלאכותי את התוצרת החקלאית, אסרה אוסטריה על סרביה להכניס בהמות ופירות לארץ; ובזאת סגרה בפני ארץ חקלאית זו את השוק העיקרי לתוצרתה. לטובת חברות התעשייה האוסטריות הכריחה את סרביה להביא אליה מוצרי תעשייה רק מאוסטריה במחירים גבוהים ביותר. כדי לקיים את שעבודה הכלכלי והפוליטי של סרביה, מנעה ממנה ליצור לה במזרח דריסת רגל בחוף הים השחור על ידי כריתת ברית עם בולגריה ולרכוש לה במערב נמל באלבניה לשם גישה אל הים האדריאתי. הפוליטיקה הבלקנית של אוסטריה הייתה מכוונת, אפוא, בפשטות, לחניקת סרביה. ובו בזמן שאפה למנוע כל התקרבות הדדית בין המדינות הבלקניות בכלל, ולעכב כל שגשוג פנימי בתוכן, והייתה למקור סכנה מתמדת בשבילן. אכן האימפריאליזם האוסטרי סיכן בלי הרף את קיומן ואפשרויות התפתחותן של המדינות הבלקניות, - פעם על ידי כיבוש בוסניה, פעם על ידי תביעות על מחוז נוביבזר וסלוניקי, ופעם על ידי תביעות על החוף האלבני. לשם המגמות האוסטריות הללו וכן מפני שאיפות התחרות של איטליה נוצר גם אחרי מלחמת הבלקנים השניה אותו יציר מוקיוני של "אלבניה עצמאית" בשלטון נסיך גרמני, שלמן שעתה הראשונה לא הייתה אלא כדור משחק למזימות היריבים האימפריאליסטיים.

כך שימשה הפוליטיקה של אוסטריה בעשר השנים האחרונות סד להצר את צעדי ההתפתחות הנורמלית בבלקנים, והביאה מאליה לברירה שאין להשתמט ממנה. אחת מן השתים: או קיום המונרכיה ההבסבורגית, או התפתחות קפיטליסטית של מדינות הבלקנים! הבלקן, שפרק מעליו עול שלטונה של תורכיה, ראה לפניו עוד את התעודה האחרת, לפנות מעל דרכו את אבן הנגף בדמות אוסטריה. חיסולה של אוסטריה-הונגריה היא מבחינה היסטורית המשך להתפוררותה של תורכיה, ושני אלה הם בגדר הכרח בתהליך ההתפתחות ההיסטורי.

אבל אותה ברירה לא הניחה מקום לשום פתרון, אלא על ידי מלחמה בלבד, ועל ידי מלחמת-עולם דווקא. כי מאחורי סרביה עמדה רוסיה, אשר לא יכלה לוותר על השפעתה בבלקנים ועל תפקידה כ"מגן", בלי שתסתלק מכל תכניתה האימפריאליסטית במזרח. הפוליטיקה הרוסית, בניגוד גמור

[4] בעלון האימפריאליסטי "מפני מה מלחמה היא לגרמניה?" אנו קוראים: "רוסיה ניסתה זה כבר לקנות את לבנו, בהציעה לנו את אוסטריה הגרמנית, אותם עשרת המיליונים הגרמנים שנאלצו להישאר בחוץ בשעת איחודנו הלאומי ב- 1866 וב- 1870-1871. לו הסגרנו ביד הרוסים את המונרכיה ההבסבורגית יכול יכולנו לקבל את שכר המעל הזה".

[5] אחרי רצח סרייבו, היינו בערב המלחמה, בטרם נגלו עדיין קלפיה הרשמיים של הפוליטיקה הגרמנית, נכתב ב-"Kölnische Zeitung ", לאמור:

"מי שאינו בקי בעניינים ישאל, וודאי, מה סיבת הדבר, שעל אף כל החסדים שעשתה אוסטריה עם בוסניה, אין אוסטריה חביבה כלל, כי אם שנואה על הסרבים, שהם 42 אחוז של האוכלוסייה. התשובה לכך לא תהא מובנת אלא לאיש המכיר את העם ואת הנסיבות. האיש מרחוק, בייחוד זה הרגיל במושגים ובתנאים אירופיים, יתהה ולא יבין זאת. והתשובה ברורה ומפורשת: *הנהלתה של בוסניה, בכיוונה ובמושגי-היסוד שלה, הייתה גרועה בהחלט*. ואי-הידיעה על מצב העניינים האמיתי בארץ, אי-ידיעה השוררת במקצת גם כיום, מקץ דור אדם אחד (לאחר הכיבוש) היא הגורמת לכך, ועונשה בצדה".

לאוסטרית, שאפה דווקא ללכד את מדינות הבלקנים, כמובן בצל חסותה של רוסיה. הברית הבלקנית, שבמלחמת ניצחונה בשנת 1912 כמעט שמה קץ לתורכיה האירופית, הייתה מעשה ידי רוסיה, - וברוח שאיפותיה של זו נועדה לכוון את חוד הלהב שלה כלפי אוסטריה. אמנם, על אף כל מאמצי רוסיה התפקעה הברית הבלקנית מיד במלחמת-הבלקנים השניה; אולם סרביה, שיצאה ממלחמה זו עטורת נצחון, הייתה זקוקה עכשיו לברית עם רוסיה, בה במידה שאוסטריה הייתה אויבתה. וגרמניה הקשורה ברצועה אל גורל המונרכיה ההבסבורגית, ראתה הכרח לעצמה לחפות על כל מצעדי הפוליטיקה הבלקנית הריאקציונית ביותר של מונרכיה זו ולאצול מתוך כך חריפות משנה לניגוד שלה עם רוסיה.

ואולם הפוליטיקה הבלקנית של אוסטריה הביאה גם לידי ניגוד עם איטליה, שהיה לה עניין חיוני בחיסולן של אוסטריה ותורכיה גם יחד. האימפריאליזם האיטלקי מוצא לו באחוזותיה האיטלקיות של אוסטריה תואנה קרובה ונוחה ביותר, באשר גם פופולרית ביותר, לתאוות ההתפשטות שלו, שבמקרה של סדור עניינים חדש בבלקנים תפנינה בראש וראשונה אל החוף האלבני אשר ממול איטליה בים האדריאתי. הברית המשולשת, שנפגעה קשה עוד במלחמת-טריפוליס, נתרוקנה מתכנה לגמרי עם המשבר החריף שנוצר בבלקנים מאז שתי המלחמות הבלקניות, ושתי המעצמות המרכזיות הובאו לידי ניגוד עז עם כל העולם כולו. האימפריאליזם הגרמני, הצמוד לשני פגרים נרקבים, חתר, הישר וחתור, לקראת מלחמת-העולם.

אגב, מגמה זו הייתה ידועה מכבר. הלא זה שנים שאוסטריה, ככוח מניע, נישאה בעיוורון פטלי אלי אבדון. הכנופיה הקלריקלית-הצבאית השלטת, ובראשה הארכי-דוכס פרנץ פרדיננד ונושא כליו הברון פון קלומצקי, רדפו ממש אחרי אמתלאות להתחיל בפעולה. כדי ללבות כדרוש את חמת המלחמה בארצות הגרמניות מילאה כנופיה זו בשנת 1909 את ידי הפרופ' פרידמן לחבר אותן התעודות המפורסמות, אשר גילו קשר שטני מסועף של הסרבים על המונרכיה ההבסבורגית; אלא שחסרון אחד פגם בהן, בתעודות הללו, שמזויפות היו מאלף ועד תו. מקץ שנים אחדות באה השמועה, שנפוצה משך ימים תמימים, בדבר הציר האוסטרי פרוהסקה מהעיר אוסקיב, שהומת בעינויים נוראים. זה היה צריך להיות הניצוץ המדליק, הנופל לתוך חבית אבק השרפה. אותה שעה היה פרוהסקה מטייל ברחובות אוסקיב, בריא ושלם ומצפצף להנאתו. והנה, לבסוף, בא רצח סרייבו, פשע אמיתי מעלה התמרמרות, שאליו כלו העיניים מכבר. "אם היה היה בזמן מן הזמנים קורבן דמים *בעל ערך משחדר וגואל*, הרי זה הקורבן", הריעו דוברי האימפריאליסטים הגרמנים. גדולה מזו הייתה צהלת האימפריאליסטים האוסטרים, הללו החליטו לנצל את הגוויות הארכי-דוכסיות, כל עוד לא נמחה הדם מעליהן[6]. אחרי הסכם מהיר עם ברלין הוחלט עניין המלחמה, והאולטימטום נשלח כגולם נייר מצית, אשר ישלח אש בכל קצות העולם הקפיטליסטי.

---

[6] "מפני מה מלחמה היא לגרמניה" עמ' 18.

בביטאונה של פמליית הארכי-דוכס, "אוסטריה הגדולה", נכתבו מדי שבוע בשבוע מאמרים מסיתים בסגנון זה:

"אם רוצים אנו לנקום נקמת מותו של יורש-העצר, הארכי-דוכס פרנץ פרדיננד, בצורה מכובדת ובהתאם לרגשות המפעמים בנו, *כי אז יש להוציא-לפועל במהירות האפשרית את צוואתו הפוליטית* של המת, שנפל קורבן-תמים מחמת התפתחות-עניינים ארורה בדרום הקיסרות.

זה שש שנים שאנו מחכים לפריקה סופית של כל המתיחויות המעיקות, הגורמות לנו צער רב ביותר בכל הפוליטיקה שלנו.

לפי שיודעים אנו, כי רק מתוך מלחמה תקום אוסטריה החדשה והגדולה, - "אוסטריה רבתי" מאושרת, הגואלת את עמיה, *- על-כן רוצים אנו במלחמה.*

רוצים אנו במלחמה, כי מאמינים אנו בעמקי לבנו, שרק על-ידי מלחמה נוכל להגיע למשאת-נפשנו באורח רדיקלי פתאומי: *אוסטריה רבתי חזקה*, אשר הרעיון הממלכתי של אוסטריה, רעיון השליחות של אוסטריה - להביא חירות ותרבות לעמי הבלקנים, - יפרח בה בזוהר השמש של עתיד גדול ומרנין.

מאז מת הגדול בעם, אשר בידו החזקה, במרצו התקיף עלול היה ליצור את אוסטריה הגדולה תוך לילה אחד, - מאז אנו משליכים את כל יהבנו על המלחמה.

זהו הקלף האחרון שלנו, בו אנו משקיעים ומסכנים את הכל!

אפשר שהקצף הגדול על סרביה, השורר באוסטריה והונגריה מאז הרצח, יביא לידי התפוצצות כלפי סרביה, ומתוך השתלשלות העניינים - גם כלפי רוסיה.

בהיות הארכי-דוכס פרנץ פרדיננד בחיים יכול היה לבדו רק לסלול דרך לפני האימפריאליזם הזה, אבל לא להגשימו. *אנו תקווה, כי מותו ישמש אותו קורבן-דמים הכרחי אשר יפיח את אש האימפריאליזם באוסטריה כולה."*

ואולם המאורע בסרייבו המציא רק את התואנה. הסיבות והניגודים הבשילו את המלחמה זה כבר. השתלשלות הדברים שהגענו אליה כיום הייתה גמורה וקיימת זה עשר שנים. כל שנה נוספת וכל מאורע פוליטי בזמן האחרון קירבו אותה כדי צעד נוסף: המהפכה התורכית, כיבוש בוסניה, משבר מרוקו, משלחת הצבא האיטלקי לטריפוליטניה, שתי המלחמות הבלקניות. כל התקציבים הצבאיים בשנים האחרונות הוצעו בכוונה תחילה למלחמה זו, כהכנה מדעת לסילוק חשבונות כללי שאין להימנע ממנו. חמש פעמים במשך השנים האחרונות היה רק כפסע אחד בינינו ובין המלחמה הנוכחית: בקיץ 1905, בשעה שגרמניה הודיעה בפעם הראשונה בצורה מוחלטת על תביעותיה בעניין מרוקו; בקיץ 1908, בשעה שאנגליה, רוסיה וצרפת התכוננו, אחרי פגישת המלכים ברוול, לפנות באולטימטום אל תורכיה בעניין מקדוניה, וגרמניה אמרה להסתער במלחמה להגנת תורכיה, אלא שבינתיים התחוללה פתאום המהפכה התורכית ומנעה את המלחמה לפי שעה[7]; בתחילת שנת 1909, כשרוסיה ענתה בגיוס על כיבוש בוסניה בידי אוסטריה, וגרמניה הודיעה בלשון ברורה בפטרבורג, כי מוכנה היא לצאת למלחמה לימין אוסטריה; בקיץ שנת 1911, כשנשלח "הפנתר" לאגדיר, - דבר שהיה עלול להביא בהחלט לידי מלחמה, לולא וויתרה גרמניה על חלקה במרוקו והסתפקה בקונגו; ולבסוף בראשית שנת 1913, עת אשר למראה כוונתה של רוסיה לפלוש לארמניה הודיעה גרמניה בפעם השניה בפטרבורג באורח רשמי, כי מוכנה היא למלחמה.

כך הייתה מלחמת-העולם של ימינו מרחפת באוויר זה שמונה שנים. אם הלכה ונדחתה פעם בפעם, הרי אך משום שבכל פעם טרם שלמו הכנותיו הצבאיות של אחד הצדדים. אכן, כבר בשנת 1911, בהרפתקת "הפנתר", הבשילה מלחמת-העולם הנוכחית: בלי רצח הזוג הארכי-דוכסי, בלי טייסים צרפתים על פני נירנברג ובלי פלישה רוסית לפרוסיה המזרחית. אלא שגרמניה דחתה אז את המלחמה לשעה נוחה יותר בשבילה. גם כאן אין אנו צריכים אלא לקרוא את התיאור הניתן בגילוי לב מאת האימפריאליסטים הגרמנים: "אשמת החולשה, שתלו אנשי מפלגת כלל-גרמניה בפוליטיקה הגרמנית בימי משבר מרוקו בשנת 1911, מתבטלת מאליה, כמושג כוזב, ולו גם מטעמים אלה בלבד, שבעת ההיא, כששלחנו את "הפנתר" לאגדיר, היה שינוי מבנה התעלה בצפון הים הבלטי בעצם מלאכתו, גם שכלול הלגולנד להיותה מבצר ימי גדול היה רחוק מאוד מגמר מלאכה, ומצב הצי שלנו, בדרידנאוטים ובנשק עזר, היה אז, בהשוואה לכוח הים של אנגליה, הרבה יותר לרעתנו מאשר שלוש שנים אחרי כן. הן התעלה, והן הלגולנד והן כוח הצי היו בחלקם נחשלים מאוד לעומת המצב בשנה זו, שנת 1914, ובחלקם לא היו ראויים למלחמה בכלל. במצב כזה, כשידוע לך, שאחרי כן תהיינה בידך אפשרויות נוחות הרבה יותר, הרי היה זה מעשה נואל, בפשטות, לו ביקשנו לעורר אז את מלחמת ההכרעה"[8]. תחילה היה צורך להכשיר את הצי ולסחוט מאת הרייכסטאג אישור לתקציב הצבאי הגדול. בקיץ שנת 1914 הרגישה עצמה גרמניה מוכנה למלחמה, ואילו צרפת סבלה עדיין מחובת השירות שלה, בת שלוש השנים, ורוסיה לא הייתה מוכנה כלל לא בתכנית הצי שלה ולא בצבא היבשה. הרי שצריך היה לנצל את המצב הזה במרץ. אותו רוהרבך, - שהוא לא רק דוברו הרציני ביותר של האימפריאליזם הגרמני, אלא שהוא נמצא גם במגע אמיץ ביותר עם החוגים העיקריים של הפוליטיקה הגרמנית ומשמש להם שומר רשמי כמעט - כותב על המצב בשנת 1914, לאמור: "בשבילנו, כלומר בשביל גרמניה ואוסטריה-הונגריה, הייתה *הדאגה העיקרית* בפעם הזאת, שמא מפני וותרנות מדומה לזמן-מה *מצד רוסיה נהיה מוכרחים מבחינה מוסרית לחכות,* עד שרוסיה וצרפת תהיינה מוכנות באמת". בלשון אחרת: הדאגה העיקרית ביולי 1914 הייתה שמא תצליח "פעולת השלום" של הממשלה הגרמנית, ורוסיה וסרביה תוותרנה. היה צורך, אפוא *לכפות* אותן בפעם הזאת למלחמה. והעניין הצליח. "בכאב עמוק ראינו, כי מאמצינו המכוונים ללא ליאות לקיום שלום-העולם עולים בתוהו", וכו'.

נמצא, כי בשעה שהגדודים הגרמנים פלשו לבלגיה, בשעה שהרייכסטאג הגרמני עמד בפני עובדה קיימת של מלחמה ומצב מצור, לא היה הדבר כברק משמים בהירים, לא היה כאן כל מצב עניינים חדש אשר לא נשמע עוד כמוהו, לא היה זה מאורע אשר בנסיבותיו הפוליטיות הייתה אצורה איזו הפתעה בשביל הסיעה הסוציאל-דמוקרטית. מלחמת-עולם זו, שהוחל בה ב- 4 באוגוסט באורח

---

[7] "הפוליטיקה הגרמנית היו לה כמובן ידיעות על העומד להתרחש, *וכיום לא יהא בזה משום גילוי סוד*, שבדומה לציים אירופיים אחרים היו אז גם כוחותיה הימיים של גרמניה מוכנים באופן בלתי-אמצעי לקראת מלחמה". רוהרבך, "המלחמה והפוליטיקה הגרמנית", עמ' 32.

[8] רוהרבך, "המלחמה והפוליטיקה הגרמנית", עמ' 41.

רשמי, היא אותה מלחמה גופא, שאליה חתרה הפוליטיקה האימפריאליסטית הגרמנית והבינלאומית עשרות בשנים בלי ליאות, ואשר על התקרבותה ניבאה הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, אף היא בלי ליאות, זה עשר שנים, שנה שנה כמעט; הרי זו אותה המלחמה גופא, שצירי הפרלמנט הסוציאל-דמוקרטים, העיתונים והחוברות הסוציאל-דמוקרטיים, גינו אותה כפשע אימפריאליסטי שבקלות דעת, שכל דבר אין לו ולתרבות ולטובה לאומית, ולא עוד אלא שהוא היפוכן הגמור.

ואכן, המלחמה הזאת באה לא לשם "קיומה והתפתחותה החופשית של גרמניה", כלשון הצהרת הסיעה הסוציאל-דמוקרטית, לא לשם התרבות הגרמנית, כלשון העיתונות הסוציאל-דמוקרטית, אלא לשם הרווחים של ה"דויצ'ה בנק" כיום בתורכיה האסיאתית ולשם הרווחים לעתיד לחברות מנסמן וקרופ במרוקו; לשם קיומה של אוסטריה והריאקציה שלה, - "זה גל הריקבון המאורגן, אשר בשם המונרכיה ההבסבורגית יכונה" - כפי שכתב ה- "Vorwärts" ב- 25 ביולי 1914; לשם חזירים ושזיפים הונגריים; לשם סעיף 14 והתרבות של פרידמן-פרוהסקה; לשם קיום שלטון הבשיבוזוקים התורכים[xxxiii] באסיה הקטנה ולשם מהפכת-הנגד בבלקנים.

הלק גדול מן העיתונות המפלגתית שלנו בא לידי התמרמרות מוסרית על אויבי גרמניה, שהם מסיתים למלחמה את "הפראים והצבעוניים", את הכושים, הסיקים, המאורי. אך הן העמים האלה ממלאים במלחמה זו אותו התפקיד שממלאים הפועלים הסוציאליסטים במדינות האירופיות. ואם המאורי מניו-זילנד מלאים שאיפה לוהטת, כדברי הודעת "רויטר", לשפוך את דמם למען המלך האנגלי, הרי הוכיחו בזה אותה מידת הבנה בטובתם הם, שהראתה הסיעה הסוציאל-דמוקרטית בגרמניה, אשר ראתה את קיום המונרכיה ההבסבורגית, את שלומה של תורכיה ושלום הקופות של ה"דויצ'ה בנק" כקיומו, חירותו ותרבותו של העם הגרמני. אמנם הבדל גדול קיים בכל זאת: המאורי עסקו עוד לפני דור אחר באכילת בשר אדם ולא בתורתו של מרכס.

פרק 5. אבל הצאריזם!

אבל הצאריזם! אין ספק שהוא אשר הכריע בקביעת עמדת המפלגה בייחוד ברגע הראשון של המלחמה. הסיעה הסוציאל-דמוקרטית נתנה בהצהרתה, את הסיסמה: נגד הצאריזם! והעיתונות הסוציאל-דמוקרטית הפכה את הדבר מיד למלחמה "על התרבות" בשביל אירופה כולה.

ה- "Frankfurter Volksstimme" כתב עוד ב- 31 ביולי:

"הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית גינתה זה כבר את ממלכת הצאר כמצודת הדמים של הריאקציה האירופית, למן הימים ההם שמרכס ואנגלס היו מתחקים במבטיהם החדים אחרי כל תנועה של אותו שלטון ברברי, ועד היום הזה, שהוא ממלא את בתי הסוהר אסירים פוליטיים ועם זה הוא חרד מפני כל תנועת פועלים. *עתה באה שעת הכושר לשים קץ לחברה איומה זו, כשדגלי המלחמה הגרמנים עוברים לפנינו"*.

בו ביום נכתב ב- "Pfälzische Post" היוצא בלודוויגסהפן [Ludwigshafen]:

"הרי זה עיקר שטבע אוגוסט בבל שלנו, הבלתי נשכח. הרי זו מלחמת התרבות בבערות, ואף הפרולטריון ייתן את אנשיו".

וה- "Münchener Post" ב- 1 באוגוסט:

"בחובת ההגנה על הארץ מפני ממשל הדמים של הצאריזם לא נעשה עצמנו אזרחים מדרגה שניה".

ב- "Volksblatt" של הלה [Halle] נכתב ב- 5 באוגוסט:

"אם אמנם נכון הדבר שהותקפנו על ידי רוסיה - וכך אפשר ללמוד מתוך הידיעות עד עכשיו, - *הרי זה מובן מאליו שהסוציאל-דמוקרטיה נאותה לכל אמצעי ההגנה*. יש לבער את הצאריזם בכל הכוח מן הארץ".

וב- 18 באוגוסט:

"עכשיו כשגורל הברזל הוטל, הרי לא רק החובה להגנת הארץ, לקיום הלאומי העצמי נותנת את הנשק בידנו, כביד כל שאר הגרמנים, אלא שאתנו גם ההכרה, שבהילחמנו באויב אשר במזרח, הרי אנו נלחמים גם באויב של כל קדמה וכל תרבות... מפלת רוסיה כמוה כניצחון החופש *באירופה"*.

ה- "Volksfreund" הבראונשווייגי [Braunschweig] כתב ב- 5 באוגוסט :

"לחץ הכוח הצבאי, שאין לעמוד בפניו, סוחף עמו את הכל. אבל הפועלים בעלי ההכרה הולכים לא רק אנוסים על פי לחץ חיצוני; הרי הם כשומעים להגיון לבם, בשעה שהם מגינים על האדמה, שעליה הם עומדים, מפני הסתערות המזרח".

ה- "Arbeiterzeitung" של אסן [Essen] קרא עור ב- 2 באוגוסט, לאמור:

"עכשיו כשסכנת מזימותיה של רוסיה מרחפת על הארץ הזאת, כשהמלחמה היא בשלטון הדמים של הצאריזם הרוסי, - זה העמוס פשעים למיליונים נגד החופש והתרבות, - לא יהיו הסוציאל-דמוקרטים מפגרים אחרי שום אדם בארץ במילוי חובה ובמסירות נפש... הקץ לצאריזם! - הקץ למצודת הברבריות! זו תהיה סיסמתנו".

וכן גם ה- "Volkswacht" של בילפלד [Bielefeld], מיום ה- 4 באוגוסט:

"אותה הסיסמה בכל מקום: מלחמה בעריצות ובהתנכלות הרוסית!".

עלון המפלגה באלברפלד [Elberfeld] מיום ה- 5 באוגוסט :

"עניין חיים הוא לכל אירופה המערבית לבער את הצאריזם המתועב, המנוול מן הארץ. ואולם עניין אנושי זה נהדף מפני תאוות בצעם של המעמדות הקפיטליסטיים באנגליה ובצרפת, השואפים לקבל לידם את אפשרויות הרווחים שהיו עד עכשיו ביד הקפיטל הגרמני".

ה- "Rheinische Zeitung " בקלן [Köln] :

"עשו את חובתכם, חברים, בכל מקום שהגורל העמיד אתכם שם! אתם *נלחמים לתרבותה של אירופה*, לחופש מולדתכם, ולשלומכם וטובתכם אתם".

ה- "Schleswig-Holsteinische Volkszeitung " מיום ה- 7 באוגוסט כתב:

"אנו חיים, כמובן, בתקופת הקפיטליזם, וודאי שיהיה לנו מאבק מעמדי גם אחרי המלחמה הגדולה הזאת. אבל מאבק מעמדי זה ייערך במדינה חופשית מזו שאנו מכירים כיום, מאבק מעמדי זה יצטמצם הרבה יותר בתחום הכלכלי, והיחס אל הסוציאל-דמוקרטים כאל בנים חורגים, כאל אזרחים מדרגה שניה, כאל מחוסרי זכויות פוליטיות לא יתכן עוד בעתיד, לאחר שהצאריזם הרוסי יעלם מן הארץ".

ב- 11 באוגוסט קרא ה- "Echo " של המבורג [Hamburg], לאמור:

"כי לא רק מלחמת התגוננות לנו באנגליה ובצרפת; מלחמה לנו, בראש ובראשונה *עם הצאריזם, ואותה נעשה בכל ההתלהבות* כי זו היא מלחמה *לקיומה של התרבות*".

וביטאון המפלגה בליבק [Lübeck] הצהיר עוד ב- 4 בספטמבר:

"מאחר שהמלחמה פרצה כבר, הרי אם יינצל החופש באירופה, *יש להודות על כך לכוח הנשק הגרמני כי מלחמתנו מכוונת בעיקר כלפי אויבה המר של כל דמוקרטיה וכל חופש*".

כך ענתה המקהלה רבת הקולות של העיתונות המפלגתית הגרמנית.

הממשלה הגרמנית נאותה להצעת עזרה זו בשלב ההתחלה של המלחמה: ביד רפויה תקעה בכובע המלחמה שלה את עלה הדפנה של גואלי התרבות האירופית. אף גם הסתגלה, אם גם מתוך בחילה גלויה ומתוך הידור מגושם למדי, לתפקיד של "משחרר האומות". המפקדות הראשיות של "שני הצבאות הגדולים" למדו גם להתרפס - "ההכרח לא יגונה" - והיו מחככות אף את "הקבצנים והקושרים" שבפולין הרוסית מאחורי פאותיהם. לפולנים הוצע מיד שטר הבטחה למלכות השמים, כמובן תמורת "בגידת" המונים בממשלת הצאר שלהם, אם כי בעד ניסיון משוער לבגידה מעין זו הועלה ראש שבט דואלה בקמרון לתליה, בלא אומר ודברים, בלי טכס משפטי מטריד, לקול רעש המלחמה המהמה. ולכל כרכורי הדוב האלה, שכרכר האימפריאליזם הגרמני בשעת הדחק, נצטרפה גם העיתונות המפלגתית הסוציאל-דמוקרטית. בעוד סיעת הס.-ד. ברייכסטאג פורשת מעטה שתיקה צנוע על פני גווייתו של ראש שבט דואלה, מילאה העיתונות הסוציאל-דמוקרטית את חלל האוויר בקול ענות תרועה וברון ציפורי דרור על החופש ש"קתות הרובים הגרמנים" נושאות לקורבנות הצאריזם.

הביטאון העיוני של המפלגה "Die Neue Zeit" כתב בגיליון מיום ה- 28 באוגוסט כדברים האלה:

"תושבי הספר במדינת מכורתם *קידמו בקול ענות שמחה את חיל החלוץ הגרמני*, - כי כל פולני ויהודי היושב באזורים אלה לא טעם מימיו את מושג המולדת אלא בדמות השוט והשחיתות. הנתינים הנלחצים האלה של ניקולאי איש הדמים, בריות מסכנות וחסרות מולדת במציאות, אין להם דבר להגן עליו, לו גם רצו בכך, - שום דבר מלבד כבליהם, *ועל כן זו תמצית חייהם וחלומם עכשיו, זה שברם וזו תקוותם, שקתות הרובים הגרמנים, המונפים באגרוף גרמני, תמחצנה בהקדם את כל המשטר הצארי*... לכן פועם רצון פוליטי ברור בהחלט בלב מעמד הפועלים הגרמני, בעוד רעמי מלחמת-העולם בוקעים מעל ראשם: להתגונן במערב מפני בני בריתה של הברבריות

המזרחית, כדי להגיע לידי שלום של כבוד עמם *ולהשקיע הכל, עד נשמת האף האחרונה, בהשמדת הצאריזם"*.

אחרי שהסיעה הסוציאל-דמוקרטית שיוותה למלחמה ביד הדמיון אופי של הגנת האומה והתרבות הגרמנית, עיטרה אותה העיתונות הסוציאל-דמוקרטית בזר של משחרר אומות זרות. הינדנבורג[xxxiv] [Hindenburg] נעשה למגשים צוואתם של מרכס ואנגלס.

אכן הזיכרון עולל במלחמה זו למפלגתנו תעלול-מדוחים ממש: בעוד שכל עיקריה, שבועותיה והחלטותיה בקונגרס האינטרנציונל נשכחו מלבה כליל בו ברגע שצריכה הייתה לקיים אותן, נזכרה להוותה באיזו "צוואה" של מרכס והעלתה אותה מאבק העיתונים בשעה שזו עשויה רק לפאר את המיליטריזם הפרוסי, אשר לשם מלחמה בו קרא מרכס לתת "הכל עד נשמת האף האחרונה". צלילי החצוצרה הקפואים מתוך ה- "Neue Rheinische Zeitung"[xxxv], קולות מהפכת מרץ הגרמנית כנגד רוסיה המשועבדת של ניקולאי הראשון, הם שהגיעו פתאום לאוזני הסוציאל-דמוקרטיה בשנת 1914, ונתנו בידה את קתות הרובים הגרמנים - לצאת שכם אחד עם היונקרים הפרוסים למלחמה על רוסיה, ארץ המהפכה הגדולה. אבל כאן דווקא יש צורך ב"רוויזיה" רעיונית, לבחון את סיסמותיה של מהפכת מרץ לאור הניסיון ההיסטורי של שבעים שנה כמעט.

בשנת 1848 היה אמנם הצאריזם הרוסי "מעוז לריאקציה האירופית". שלטון היחיד, יליד הבית של התנאים הסוציאליים הרוסים, אשר העמיק שורש בבסים הכלכלה הנטורלית, במשק של ימי הביניים שבארץ, היה אז למגן ואף למכוון אדיר לריאקציה המלוכנית, המזועזעת מפני המהפכה הבורגנית, והנחלשת בגרמניה במיוחד מפני ההתפוררות למדינות קטנות. עוד בשנת 1851 יכול היה ניקולאי הראשון לרמוז בברלין על ידי הציר הפרוסי פון רוחוב [von Rochow], "שבכל אופן היה הוא שמח לכך, אילו גרמה כניסת הגנרל פון וורנגל [von Wrangel] לברלין בנובמבר שנת 1848 להכריע את המהפכה בשרשה", וכי "היו גם הזדמנויות אחרות למניעת מתן חוקה גרועה". וכן אמר בפעם אחרת, בפניה אל מנטויפל [Manteuffel][xxxvi], שהוא "סמוך ובטוח, שהמיניסטריון המלכותי בהנהגת רום מעלתו יגן בכל העוז בפני בתי הנבחרים על זכויות הכתר ויביא לידי שימוש את העקרונות השמרניים". כן מסוגל היה אותו ניקולאי להעניק את אות הכבוד על שם אלכסנדר נייבסקי לראש ממשלה פרוסי, מתוך הכרה "במאמציו המתמידים... לבצר את הסדר החוקי בפרוסיה".

כבר מלחמת-קרים חוללה בנידון זה תמורה רבה. היא הביאה לידי פשיטת רגל צבאית, ומתוך כך גם לידי פשיטת רגל פוליטית של המשטר הישן. שלטון היחיד הרוסי ראה עצמו נאלץ לצאת לדרך התיקונים, להתחדש ברוח הדור, להסתגל לנסיבות הבורגניות, ובזאת הושיט זרת ידו לשטן, שכבר הוא מחזיק אותו בזרועו ועתיד הוא, לבסוף, להשתלט עליו לגמרי. תוצאות מלחמת-קרים היה בהן גם משום ניסיון מאלף לדוגמת השחרור שאפשר להביא ב"קתות רובים" לעם משועבד. פשיטת הרגל הצבאית ליד סדן [Sedan] הביאה את הרפובליקה לצרפת, ואולם רפובליקה זו לא הייתה מתנת "אנשי החייל" של ביסמרק: גם אז כעתה לא יכלה פרוסיה להעניק לעמים אחרים שום דבר מלבד שלטון היונקרים שלה גופא. הרפובליקה בצרפת הייתה פרי בשל של מאבקים חברתיים למן שנת 1789 ופרי שלוש המהפכות. השפעת התבוסה ליד סבסטופול הייתה כמו ליד יינה: באין תנועה מהפכנית בפנים הארץ הביאה רק לידי התחדשות חיצונית ולידי חיזוק מחודש של המשטר הישן.

אולם אף תיקוני שנות הששים ברוסיה, שסללו את הדרך לפני ההתפתחות הבורגנית הקפיטליסטית, ניתנו להתגשם רק באמצעים כספיים של המשק הבורגני הקפיטליסטי. ואמצעים אלה ניתנו מאת הקפיטל של אירופה המערבית - מאת גרמניה וצרפת. מאז מתחילים היחסים החדשים, שמוסיפים להתקיים עד היום הזה: משטר העריצות הרוסי מתכלכל על ידי הבורגנות של מערב אירופה. לא עוד מתגלגל "הרובל הרוסי" אל חדרי הדיפלומטים, וכפי שהנסיך וילהלם מפרוסיה התאונן מרה עוד כשנת 1854, "עד לפרוזדורי חדריו של המלך"; כי אם להפך, זהב גרמני וצרפתי מתגלגל לפטרבורג, כדי לפרנס שם את שלטון הצאר, אשר ללא הלשד המחיה הזה היה מסיים את שליחותו מכבר. מני אז אין הצאריזם עוד רק יציר נסיבות רוסיות: שרשו השני נעוץ בנסיבות הקפיטליסטיות של מערב אירופה, ותמורה זו הולכת וגוברת משנה לשנה. בה במידה שהתפתחות הקפיטאליזם הרוסי גורמת לכרסום השורש הפנימי, ההווה, של שלטון היחיד ברוסיה עצמה, הולך ומתחזק השורש האחר, זה הנעוץ במערב אירופה. התחרות בין צרפת לגרמניה מאז מלחמת 1870 מוסיפה על התמיכה הכספית גם את התמיכה הפוליטית במידה הולכת וגוברת. ככל שכוחות מהפכניים הולכים ופורצים מחיק העם הרוסי ומסתערים על שלטון העריצות, כן הם

נתקלים יותר בהתנגדות מצד אירופה המערבית, המשמשת משענת מוסרית ופוליטית לצאריזם הנתון בסכנה. בראשית שנות השמונים, כשקמה התנועה הטרוריסטית של הסוציאליזם הרוסי בתקופתו הקדומה יותר וזעזעה במשך זמן מה את ממשלת הצאר עד מאוד, ואת כבודו כלפי חוץ וכלפי פנים הורידה לעפר, דווקא אז עשה ביסמרק את חוזה ביטוח הגומלין עם רוסיה והיה לו למחסה מעורף בפוליטיקה הבינלאומית. ומצד שני, ככל שהפוליטיקה הגרמנית חתרה יותר לקנות לה את לבה של רוסיה, כן, כמובן, פתחה הבורגנות הצרפתית יותר, ללא מעצור, את שק הכסף לפני רוסיה. ושלטון היחיד, ששאב משני מקורות עזר אלה, התקיים איך שהוא מתוך מלחמה עם הגל הגובר ועולה של התנועה המהפכנית מבפנים.

ההתפתחות הקפיטליסטית, שהצאריזם טיפח וריבה אותה במו ידיו, הביאה לבסוף את פריה: למן שנות התשעים מתחילה תנועת ההמונים המהפכנית של הפרולטריון הרוסי. יסודות הצאריזם בארצו גופא מתחילים לנוע ולמוט. "מעוז הריאקציה האירופית" לשעבר רואה עצמו נאלץ בקרוב לתת בעצמו "איזו חוקה גרועה", והוא מוכרח לחפש לו בעצמו "מעוז" ישועה מפני הגל העולה בארצו. והוא מוצא אותו - בגרמניה. גרמניה של ביוליב [Bülow] משלמת את החוב שחבו וורנגל ומנטויפל בשעתם. הנסיבות הן עכשיו הפוכות: תמורת העזרה שניתנה בשעתה מאת רוסיה כנגד המהפכה הגרמנית ניתנת עכשיו עזרת הגרמנים כנגד המהפכה הרוסית. מעשי ריגול, גירושים, הסגרה, - אותה "רדיפת הדמגוגים"[xxxvii] מכוונת, מן הימים הטובים של "הברית הקדושה", מתעוררת בגרמניה כלפי לוחמי החופש הרוסים, והיא מוסיפה לרדפם עד לסף המהפכה הרוסית. רדיפה זו מגיעה בשנת 1904 לשיאה *במשפט קניגסברג*[xxxviii] [Königsberg]. ולא רק זה בלבד: היא מאירה כאן כמו באור הברק את כל התחום ההיסטורי של התפתחות העניינים מאז שנת 1848, את התהפכותם הגמורה של היחסים בין שלטון היחיד הרוסי ובין הריאקציה האירופית. Tua res agitur (בך הדבר נוגע!) [מתוך הורציוס], - קורא שר משפטים פרוסי אל המעמדות השליטים של גרמניה, בהצביעו על היסודות המתמוטטים של משטר הצאר ברוסיה. *"הקמת רפובליקה דמוקרטית ברוסיה תשפיע השפעה קשה ביותר על גרמניה"*, - מצהיר התובע הראשי שולצה בקניסברג *"אם בית שכני בוער באש, הרי גם ביתי שרוי בסכנה"*, וקספר סגנו מדגיש: "וודאי, התקיימות המעוז של שלטון היחיד, או אי התקיימותו, עתידה להשפיע הרבה על ענייני הציבור של גרמניה. *אין כל ספק שלהבות האש של תנועה מהפכנית עלולות להתפשט על נקלה על פני גרמניה*". כאן סוף-סוף אפשר היה לחוש, במו ידיים ממש, כיצד חפרפרת זו, אשר בשם ההתפתחות ההיסטורית תכונה, חתרה מתחת לדברים, הפכה אותם על פיהם וקברה את המאמר הנושן על "מעוז הריאקציה האירופית". הריאקציה האירופית, היונקרית הפרוסית בראש וראשונה, היא היא המשמשת עכשיו מעוז לשלטון היחיד הרוסי. בזכותה הוא מתקיים עדיין, ובידה לפגוע בו פגיעת מוות. גורל המהפכה הרוסית יש בו כדי לאשר את הדבר.

המהפכה דוכאה. אבל דווקא סיבות כישלונה הזמני, - אם נעמיק להתבונן בהן, - יש בהן משום לקח רב לגבי עמדת הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית במלחמה זו. בשתי סיבות נוכל למצוא הסבר לתבוסת ההתקוממות הרוסית בשנות 1905-1906, עם כל ההשקעה העצומה של כוח מהפכני שלא היה עוד דוגמתו, של בהירות המטרה וההתמדה. הסיבה האחת צפונה באופייה הפנימי של המהפכה גופה: בתכניתה ההיסטורית הכבירה; בהמון הבעיות הכלכליות והפוליטיות שהעלתה, - כמוה כמהפכה הצרפתית הגדולה לפני מאה שנה, - אשר אחדות מהן, כגון השאלה האגררית, אינן ניתנות כלל לפתרון במסגרת המשטר החברתי הקיים; בקושי ליצור צורה מדינית מודרנית בשביל השלטון המעמדי של הבורגנות, על אף התנגדותה הנגד-מהפכנית של כל הבורגנות במדינה. מבחינה זו נכשלה המהפכה הרוסית, באשר זו הייתה מהפכה פרולטרית אשר תפקידי בורגנות לפניה, או, יתכן לומר מהפכה בורגנית באמצעי מלחמה פרולטריים-סוציאליסטיים, התנגשות של שתי תקופות תוך כדי ברקים ורעמים, פרי ההתפתחות המאוחרת של יחסי המעמדות ברוסיה ושל הבשלתם היתרה במערב אירופה. מנקודת מבט זו לא היה גם בתבוסתה בשנת 1906 משום פשיטת רגל בשבילה, כי אם רק סיום טבעי של פרקה הראשון, אשר אחריו עתידים לבוא פרקים אחרים, בהכרח של חוק טבע. הסיבה השניה הייתה ילידת חוץ לפי תכונתה: מקורה במערב אירופה. הריאקציה האירופית נחפזה שוב להביא ישע לבן חסותה הנתון בצרה. לא באבק שרפה ועופרת עדיין, אם כי "קתות רובים" גרמניות כבר היו מוכנות ב"אגרופים גרמנים" וחיכו רק לרמז מפטרבורג כדי לחדור לתוך פולין הסמוכה. אולם אף העזרה שניתנה הייתה רבת השפעה: בהקצבות כספיות ובבריתות פוליטיות תמכו הללו בצאריזם. בכסף צרפתי התקין לו את הפגזים להכות בהם את המהפכנים הרוסים, וכן שאף מגרמניה את החיזוק המוסרי והפוליטי, כדי לטפס ולעלות מתוך תהום החרפה, אשר שמה הדיחוהו המוקשים היפניים ואגרופי הפועלים הרוסים. בשנת 1910 קיבלה גרמניה הרשמית בפוטסדם את הצאריזם הרוסי בזרועות פתוחות. בקבלת פני שופך הדמים בשערי עיר הבירה הגרמנית הובעה ברכתה של גרמניה לא רק על חניקת פרס, כי אם

בראש ובראשונה על מלאכת התליינים של מהפכת-הנגד הרוסית; היה זה הבנקט הרשמי של ה"תרבות" הגרמנית והאירופית על קברה המדומה של המהפכה הרוסית. ומה מוזר הדבר! אז, בשעה שהסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית הייתה עדה בארצה ל"סעודת הבראה" זו על גבי חללי המהפכה הרוסית, לא פצתה את פיה כלל, ו"צוואת המורה" שלנו משנת 1848 נשכחה מלבה לגמרי. עכשיו, בראשית המלחמה הזאת, מאז ניתן רשיון לכך מאת המשטרה, התלעלע כל עיתון מפלגתי קטן ביותר בביטויים שואפי דם כלפי תליין החופש הרוסי, - ואילו אז, בשנת 1910, כשאותו תליין נתקבל בכבוד ובשמחה, לא הביעו כל קול, כל מחאה, כל מאמר של סולידריות עם החופש הרוסי, לא נשמע כל לאו כנגד התמיכה במהפכת-הנגד הרוסית[9]. אכן דווקא מסע הניצחון של הצאר באירופה בשנת 1910 גילה יותר מכל דבר אחר, שהפועלים הרוסים המדוכאים הם קורבן לא רק של הריאקציה מבית בלבד, כי אם גם קורבן של מערב אירופה, וכי גם כיום, כמו בשנת 1848, הרי הם מגירים את דמם במלחמה לא רק בריאקציה שלהם, כי אם גם ב"מעוזה" אשר בחוץ-לארץ.

אולם המקור החי של המרץ המהפכני בקרב הפרולטריון הרוסי לא נדלה כלל, כשם שכוס הייסורים שלו בשלטון השוט הכפול, של הצאריזם והקפיטל, לא מלאה עדיין. לאחר תקופת מסע הצלב האכזרי של מהפכת-הנגד התחילה התסיסה המהפכנית להתעורר מחדש. למן שנת 1911, מאז הטבח בלנה, התאזרו המוני הפועלים שנית לקרב, הזרם התחיל לגאות ולהעלות קצף. לפי הדינים-וחשבונות הרשמיים הקיפו השביתות הכלכליות ברוסיה בשנת 1910 - 46,623 פועלים, ו-256,385 ימי שביתה; בשנת 1911 - 96,730 פועלים ו- 768,556 ימים; בחמשת החודשים הראשונים של שנת 1912 - 98,771 פועלים ו- 1,214,881 ימים. שביתות ההמונים הפוליטיות, פעולות המחאה, ההפגנות הקיפו בשנת 1912 - 1,005,000 פועלים, ובשנת 1913 - 1,272,000 פועלים, בשנת 1914 עלתה הגיאות מתוך ריטון עמום, הלוך וגבור, הלוך ואיים. ב- 22 בינואר, לחג ראשית המהפכה, נערכה שביתת המונים של 200,000 פועלים. ביוני התלקחה ופרצה שלהבת האש הגדולה בקווקז, בבאקו, ממש כמו לפני פרוץ המהפכה של 1905. 40,000 פועלים השתתפו כאן בשביתת המונים. האש קפצה ועברה מהר לפטרבורג: ב- 17 ביולי שבתו כאן 80,000 איש; ב- 20 ביולי - 200,000; ב-23 ביולי התחילה השביתה הכללית להתפשט על פני כל המדינה הרוסית, כבר הוקמו מתרסים, והמהפכה עמדה על הסף... עוד חודשים מועטים והייתה באה וודאי, על דגליה המתנופפים. עוד שנים אחדות והייתה יכולה אולי לשתק את הצאריזם כל כך, שלא היה מסוגל עוד לריקוד האימפריאליסטי של כל המדינות שתוכנן לשנת 1916. על ידי כך הייתה חלה אולי תמורה בכל מערכת המזלות של הפוליטיקה העולמית, וחשבונו של האימפריאליזם היה לוקה.

אבל הדבר היה להפך: הריאקציה הגרמנית סיכלה את החשבונות המהפכניים של התנועה הרוסית. מווינה וברלין שולחה אש המלחמה, והיא קברה את המהפכה הרוסית תחת עיי המפולת - אולי שוב למשך שנים. "קתות הרובים הגרמנים" רוצצו לא את הצאריזם, כי אם את מתנגדיו. הן סייעו ביד הצאריזם במלחמה פופולרית ביותר, שלא הייתה לרוסיה דוגמתה זה מאה שנים. הכל נצטרף כאן לעטר בהילה מוסרית את הממשלה הרוסית: הפרובוקציה למלחמה מצד ווינה וברלין, פרובוקציה גלויה לכל אדם אשר מחוץ לגרמניה, "שלום הבית" בגרמניה והשתוללות הלאומנות בעקבותיו, גורלה של בלגיה, ההכרח להיגרר ולקפץ בצידה של הרפובליקה הצרפתית, - מימיו לא תפס השלטון האבסולוטי עמדה נוחה כל כך במלחמה אירופית כמו עכשיו. דגל המהפכה, שהתנופף ברוב תקווה, צנח למטה במערבולת הפרועה של המלחמה, - אבל הוא צנח בכבוד ועתיד הוא לעלות מתוך הטבח השומם הזה ולהתנופף שוב, - על אף "קתות הרובים הגרמניים", על אף הניצחון הגרמני ובלי שים לב לתבוסת הצאריזם בשדות הקרב.

הכזיבו גם המרידות הלאומיות ברוסיה. אין זאת כי לב "האומות" הלך פחות אחרי שליחות השחרור של גדודי הינדנבורג מאשר לב הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית. היהודים, עם מעשי, יכלו לערוך את החשבון הפשוט באצבעות ידיהם ממש, כי מאחר ש"האגרופים הגרמנים" לא הצליחו ל"רוצץ" את הריאקציה הפרוסית שלהם, כגון את המכסה בבחירות, וודאי שלא יסכנו כלל לרוצץ את משטר היחיד ברוסיה. הפולנים, המופקרים לגיהינום המשולש של המלחמה, הלא הכירו היטב את "משחרריהם" מוורשן [Wreschen - עיר במחוז פוזנן בפולין], אשר שיננו שם תפילת "אבינו שבשמים" לילדי הפולנים בגרמנית וחרתוה בצלקות דמים בגופם, כן הכירום מוועדות ההתיישבות הפרוסיות, ולא בקול רם ענו לבשורת הישע המובטחת. אבל יכול יכלו לתרגם בחשאי את פתגמו הגרמני השורשי של גץ פון ברליכינגן [מתוך מחזה של גתה. הכוונה, כנראה, למשפט : "ממררים לו

---

[9] הערת ההוצאה הגרמנית: רק רוזה לוכסמבורג ואדולף הופמן ערכו ליד פוטסדם ובהסן אסיפות-מחאה רבות כנגד הצאר, בזמן ביקורו שם.

לאדם את מעט החיים והחופש"] לפולנית שורשית עוד יותר. הכל: פולנים, יהודים ורוסים, באו עד מהרה לידי השגה פשוטה זו: ש"קתות הרובים הגרמנים", המרוצצים את גולגלותיהם, - לא חופש יביאו להם, כי אם מוות.

אכן אגדת השחרור של הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, והשימוש בצוואתו של מרכס במלחמה זו אינם אלא מעשה בדיחה גרוע: מעשה קלוקל. מרכס ראה במהפכה הרוסית מפנה עולמי. בכל סיכוייו הפוליטיים וההיסטוריים כרך את התנאי: "באם לא תפרוץ בינתיים המהפכה ברוסיה". מרכס האמין במהפכה הרוסית, עוד בימים ההם שראה לפניו את רוסיה הפיאודלית, והנה בינתיים באה המהפכה. היא לא ניצחה במחי ראשון שלה, אבל כבר אין לבלום אותה, הרי היא עומדת על הפרק, וכבר זקפה שנית את קומתה, והנה באים פתאום סוציאל-דמוקרטים גרמנים, ו"קתות רובים גרמנים" בידיהם, והם מכריזים כי המהפכה הרוסית היא אפס ואין, והם מוחקים אותה מדברי הימים. הם העלו פתאום את הסיסמה של שנת 1848: תחי המלחמה עם רוסיה! אבל בשנת 1848 הלא הייתה מהפכה בגרמניה, וברוסיה הייתה אז ריאקציה קרושה ללא תקווה. ואילו בשנת 1914 חתומה הייתה המהפכה בבשרה של רוסיה, ובגרמניה שרר מעמד היונקרים הפרוסי. לא מתוך המתרסים הגרמנים, כהנחתו, של מרכס בשנת 1848, יצאו "גואלי אירופה" לשליחות התרבות שלהם ברוסיה, כי אם ישר מתוך צינוק הקסרקטין, שם נכלאו בפקודתו של סגן קטן! הם יצאו חבוקים כאחים, כעם אחד עם מעמד היונקרים הפרוסי, זה המעוז האדיר ביותר של הצאריזם הרוסי; חבוקים ב"שלום בית" עם השרים והתובעים מקניגסברג - יצאו להסתער על הצאריזם והניפו את "קתות הרובים" על קדקוד הפועלים הרוסים!...

תעלול דמים היסטורי קשה מזה, התקלסות גסה מזו במהפכה הרוסית ובצוואתו של מרכס כמעט שאי אפשר להעלות על הדעת. הרי זו הפרשה האפלה ביותר בהתנהגותה הפוליטית של הסוציאל-דמוקרטיה בימי המלחמה.

בייחוד עתיד היה עניין גאולת התרבות האירופית להיות רק פרשה חולפת. עד מהרה הסיר האימפריאליזם הגרמני את המסווה הלא נוח. החזית פנתה בגלוי כלפי צרפת ובייחוד כלפי אנגליה. חלק מן העיתונות המפלגתית נזדרז לתת יד גם למפנה זה. במקום החרפות על צאר הדמים התחילו לעורר בוז כללי לאלביון הבוגדנית ולרוח החנוונות שלה ולשחרר את תרבות אירופה לא מיד שלטון העריצות הרוסי, כי אם מיד שלטון הבכורה האנגלי בימים. אין לך ביטוי בולט ביותר למצב הנבוך, בו שקעה המפלגה, מאשר אותו מאמץ עווית של החלק הטוב יותר של עיתונות המפלגה, שנבהל למראה החזית הריאקציונית ומשום כך טרח ויגע להחזיר למלחמה את מטרתה הראשונה, לרתק אותה אל "צוואת מורנו", כלומר לאגדה, שהיא, הסוציאל-דמוקרטיה, בעצמה, יצרה אותה. "בלב כבד מוכרח הייתי לגייס את צבאי כנגד שכן, אשר בצדו נלחמנו מלחמה משותפת בשדות קרב רבים כל כך. בצער נאמן ראיתי בהישבר ידידות, שגרמניה שמרה עליה באמונה". אלה הם דברים שנאמרו בפשטות, בגילוי לב וביושר [דברי וילהלם בנאומו]. ואילו הסיעה והעיתונות הסוציאל-דמוקרטית סגננו את הדברים הללו בדמות מאמר של "Neue Rheinische Zeitung". אחרי שמליצת השבועות הראשונים הונסה על ידי הסגנון החותך של האימפריאליזם, התנדף גם ההסבר החלש היחיד לעמדתה של הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית.

פרק 6. הפסקת המאבק המעמדי

הצד השני בהתנהגותה של הסוציאל-דמוקרטיה הייתה ההסכמה הרשמית ל"שלום הבית", כלומר הפסקת כל מאבק מעמדי למשך המלחמה. עצם הצהרת הסיעה, שהושמעה ב- 4 באוגוסט ברייכסטאג, הייתה המערכה הראשונה להפקרה זו של המאבק המעמדי: על הנוסח שלה הוסכם מראש עם באי כוח ממשלת הרייך ועם המפלגות הבורגניות. הטקס החגיגי של יום ה- 4 באוגוסט היה, אפוא, מחזה פטריוטי שהוכן מראש מאחורי הקלעים ונועד לעם ולחוץ-לארץ, והסוציאל-דמוקרטים כבר מילאו בו את התפקיד שקיבלו עליהם מתוך הסכם עם שאר הנפשות העושות במחזה.

הסכמת הסיעה הסוציאל-דמוקרטית לתקציבי המלחמה שימשה אות לכל המוסדות המנהלים של תנועת הפועלים. מנהיגי האגודים המקצועיים הפסיקו מיד את כל סכסוכי השכר והודיעו את הדבר בפירוש למעבידים, מתוך הסתמכות על החובות הפטריוטיות של "שלום הבית". המלחמה בניצול הקפיטליסטי הופסקה למשך המלחמה מרצון. אותם מנהיגי האגודים המקצועיים קיבלו עליהם הספקת כוחות עבודה עירוניים לבעלי-האחוזות, כדי להבטיח להם את אסיף היבול ללא הפרעה. הנהלת תנועת הנשים הסוציאל-דמוקרטית הכריזה על אחדות עם הנשים הבורגניות לשם "שירות נשים לאומי", ובמקום לשלוח את החלק החשוב ביותר של כוח העבודה, שנשאר בארץ אחרי הגיוס, לתעמולה סוציאל-דמוקרטית, שלחה אותו למלא תפקידי צדקה לאומיים, כגון חלוקת מרק לנצרכים, מתן עצות וכדומה. בימי החוק האנטי-סוציאליסטי הייתה המפלגה מנצלת על הרוב את הבחירות לפרלמנט, כדי להפיץ את הסברתה ולהטעים את עמדתה, למרות כל מצב המצור ועל אף הרדיפות. עכשיו, בשעת בחירות המשנה לרייכסטאג, ללנדטגים ולעיריות וויתרה הסוציאל-דמוקרטיה באורח רשמי על כל מלחמת בחירות, כלומר על כל תעמולה והסברה ברוח המאבק המעמדי הפרולטרי, והורידה את עניין הבחירות לפרלמנט לתוכנו הבורגני הפשוט: רכישת מנדטים; והיא באה לידי הסכם עליהם עם המפלגות הבורגניות בדרך שלום ופשרה. הסכמת הנציגים הסוציאל-דמוקרטים לתקציב בלנדטגים ובעיריות - פרט ללנדטג הפרוסי והאלזס-לותרינגי - מתוך הסתמכות חגיגית על השלום האזרחי, הטעימה את הפרץ החריף שחל בנוהג אשר מלפני המלחמה. העיתונות הסוציאל-דמוקרטית, מלבד שניים שלושה ביטאונים, לכל היותר, העלתה בקול רם את עקרון האחדות הלאומית כעניין חיוני של העם הגרמני. מיד עם פרוץ המלחמה הזהירה שלא להוציא את הפיקדונות מקופות החיסכון, וכך מנעה ככל יכולתה מבוכה בחיים הכלכליים של הארץ והבטיחה את השתתפותן של קופות החיסכון במלוות המלחמה; היא הזהירה את נשות הפועלים, שלא להודיע לבעליהן בשדה המלחמה על מצוקתן ומצוקת ילדיהן, על התמיכה הבלתי מספקת מצד המדינה, ודיברה על לבן, שמוטב להן להשפיע על הלוחמים, להרגיע אותם ולרומם את רוחם על ידי תיאורי אושר משפחתי נעים וכן על ידי "*תיאור רצוי של העזרה*, שניתנה עד עכשיו"[10]. היא שיבחה את העבודה החינוכית של תנועת הפועלים המודרנית כסיוע חשוב ביותר למעשה המלחמה, כגון, למשל, בדוגמה קלאסית זו :

"רק בשעת פורענות תיוודע הנאמנות. פתגם ישן זה הוכח עתה בעליל. הסוציאל-דמוקרטים הנלחצים, הנרדפים והנתונים למעקב, מתייצבים כאיש אחד להגנת המולדת, ומרכזי האגודים המקצועיים, שלעתים קרובות כל כך מיררו את חייהם בגרמניה הפרוסית, מודיעים כולם, פה אחד, שאנשיהם הטובים ביותר נמנים איש, איש, על מחנהו ועל דגלו. אף עיתוני מעבידים מסוגו של "גנרלצייגר" [Generalanzeiger] מודיעים על עובדה זו ומוסיפים, כי בטוחים הם, ש"האנשים הללו" ימלאו חובתם כאחרים, וכי במקום *שהם* עומדים תיפולנה אולי המהלומות הכבדות ביותר.

ואולם בלבנו שוכנת האמונה, שחברינו המחונכים מן האיגוד המקצועי ידעו גם יותר מאשר "להלום" סתם: צבאות ההמונים של ימינו לא הקלו את מלאכת המלחמה על הגנרלים, הקליע של חיל הרגלים בימינו, אותו אפשר לירות בטווח של 3000 מטר כמעט,- ועל כל פנים, עד ל- 2000 מטר יפגע במטרה ולא יחטיא, - נוטל מאת המצביאים את האפשרות לקדם יחידות צבא גדולות בטור סגור. על כן יש צורך "לפזר" את הצבא מראש, ופיזור זה אף הוא מחייב מספר פטרולים יותר גדול, ומשמעת רבה ובהירות המבט נדרשים לא רק מכיתת הצבא, כי אם גם מן החייל הבודד, במידה רבה כל כך, עד כי אפשר לומר שבמלחמה זו יוודע גודל ערכן החינוכי של האגודים המקצועיים, וכמה אפשר לסמוך על חינוך זה בימים רעים כמו אלה. החייל הרוסי והצרפתי עלולים אולי לגלות אומץ לב להפליא, ואולם בשיקול דעת שקט וקר יפה יותר כוחו של איש

---

[10] עיין מאמר בעיתון המפלגה בנירנברג, שהועתק ב- "Echo" של המבורג , ב- 6 אוקטובר 1914.

האגוד המקצועי הגרמני. נוסף לזה מכירים האנשים המאורגנים לעתים קרובות כל שביל ומשעול בתחומי הספר, כמי שמכיר את שבילי חצרו, וכן מצוינים כמה וכמה מפקידי האיגוד המקצועי בידיעת שפות וכו'. *נמצא, שאם בשנת 1866 היה בהצלחת הצבא הפרוסי משום ניצחון המורה העממי הגרמני, הרי הפעם אפשר יהיה* לדבר על ניצחון פקיד האיגוד המקצועי" ("Frankfurter Volksstimme", 18 באוגוסט 1914)

ביטאונה העיוני של המפלגה "Die Neue Zeit" (מס' 23, מיום 25 בספטמבר 1914) הצהיר: "כל עוד אך זו השאלה לפנינו: *ניצחון או תבוסה*, הרי היא דוחקת את כל שאר השאלות לאחור, *ואפילו את שאלת המטרה של המלחמה, כל שכן את ההבדלים של מפלגות, מעמדות, לאומים בתוך הצבא והאוכלוסים"*. ובגיליון 8 מיום ה- 27 בנובמבר 1914 הצהיר אותו "Die Neue Zeit" במאמר "גבולות האינטרנציונל", לאמור: "מלחמת-העולם מפרידה את הסוציאליסטים למחנות שונים, ועל הרוב למחנות לאומיים שונים. *אין האינטרנציונאל מסוגל למנוע את הדבר*. פירושו של דבר הוא, שאין זה כלי בר פעולה לעת מלחמה, אלא מכשיר של ימי שלום בעיקרו". "התפקיד ההיסטורי הגדול" שלו הוא "המלחמה למען השלום, *המאבק המעמדי בימי שלום"*.

כך הכריזה, אפוא, הסוציאל-דמוקרטיה, שהמאבק המעמדי פסק להתקיים למן יום ה- 4 באוגוסט 1914 ועד לכריתת השלום לעתיד. לקול הרעם הראשון של תותחי קרופ [Krupp] בבלגיה נהפכה גרמניה לארץ פלאים של סולידריות בין-מעמדית ושל הרמוניה חברתית.

כיצד נוכל לתאר לנו את הפלא הזה? המאבק המעמדי, כידוע, אינו המצאה של הסוציאל-דמוקרטיה, לא יצירה חופשית שלה, כי תוכל להפסיק אותו, על דעת עצמה כטוב בעיניה, לתקופות זמן מסוימות. המאבק המעמדי הפרולטרי הוא זקן לימים מן הסוציאל-דמוקרטיה; כיציר בסיסי של חברת המעמדות הרי הוא מתלקח עם ראשית הופעת הקפיטליזם באירופה. לא הסוציאל-דמוקרטיה היא שהכניסה את הפרולטריון המודרני לתוך המאבק המעמדי, אלא להפך: מתוך המאבק המעמדי נוצרה הסוציאל דמוקרטיה, כדי להביא את ידיעת המטרה ואת ההתאמה בגזרות השונות של המאבק המעמדי, הנבדלות זו מזו הבדלי זמן ומקום. בכן, מה נשתנה בזה עכשיו, עם פרוץ המלחמה? האם חדלו הקניין הפרטי, הניצול הקפיטליסטי, השלטון המעמדי להתקיים? האם באו אנשי הרכוש בסערת רגשותיהם הפטריוטיים והודיעו: עכשיו, כשהגיעה המלחמה, אנו מוסרים לכל משך זמנה לרשות הכלל את אמצעי הייצור: את הקרקע, את בתי החרושת, את המפעלים; אנו מסתלקים מלהפיק לבדנו הנאה מן הנכסים, אנו מבטלים כל זכויות בכורה פוליטיות ומקריבים אותן על מזבח המולדת, כל עוד היא בסכנה? הנחה כזו היא תפלה ביותר ומזכירה סיפורים שבאלף-בית לתינוקות. ואף על פי כן היה זה התנאי היחיד, כדי שתבוא בדרך הגיונית הצהרת מעמד הפועלים: המאבק המעמדי נפסק. אבל מובן מאליו שכל דבר כגון זה לא ארע. להפך: כל יחסי הקניין, הניצול, שלטון המעמד, אף עושק הזכויות הפוליטיות, בכל צורתו הגרמנית-הפרוסית רבת הגוונים, מוסיפים להתקיים. רעם התותחים בבלגיה ובמזרח פרוסיה לא הביא כל שינוי במבנה הכלכלי והחברתי של גרמניה.

ביטול המאבק המעמדי היה, אפוא, ביטול רק מצד אחד בלבד. בו בזמן ש"האויב הפנימי" של מעמד הפועלים, הניצול והדיכוי הקפיטליסטי, נשאר כשהיה, באו מנהיגיו של מעמד הפועלים - הסוציאל-דמוקרטיה והאגודים המקצועיים, ובנדיבות לבם הפטריוטית הסגירו ללא מלחמה את מעמד הפועלים ביד אויב זה למשך ימי המלחמה. בעוד שהמעמדות השליטים השאירו כלי נשקם עליהם - זכויות הקניין והשלטון בידם - פקדה הסוציאל-דמוקרטיה על הפרולטריון "לפרוק את נשקו".

הנס של הרמוניה בין המעמדות, של ברית האחווה בין כל השדרות בחברה בורגנית מודרנית כבר נתגלה פעם אחת בדברי ימינו - בשנת 1848 בצרפת.

כותב מרכס בחיבורו "המאבק המעמדי בצרפת":

"במושגם של הפועלים, שהחליפו את האריסטוקרטיה של הממון בבורגנות בכלל; באשליית לבם של רפובליקנים תמימים, שכפרו בעצם קיומם של המעמדות, או לכל היותר הודו במציאותם כתוצאה של המונרכיה החוקתית; במליצותיהן הצבועות של הסיעות הבורגניות, שסולקו עד עכשיו מן השלטון - *בטלה הבורגנות עם הנהגת הרפובליקה*. כל המלוכנים נהפכו אז לרפובליקנים וכל המיליונרים של פריס היו לפועלים. המליצה שהלמה את הביטול המדומה הזה של יחסי המעמדות הייתה ה- Fraternité - האחווה הכללית, ברית האחים. הפשטה נרגשת זו של הניגודים

המעמדיים, ישוב סנטימנטלי זה של העניינים המעמדיים הסותרים זה את זה, זו ההתעלות של חולמי חלום מעל למאבק המעמדי, זו ה- Fraternité, היא אשר הייתה, בעצם, סיסמת מהפכת פברואר.. הפרולטריון הפריסאי טבע בנדיבות לבו בשיכרון האחווה הזה... הפרולטריון הפריסאי, שראה ברפובליקה את יצירתו הוא, ענה, כמובן, בקריאת רצון לכל מעשה של הממשלה הזמנית, שהקל עליה לתפוס מקום בתוך החברה הבורגנית. לקולו של קוסידיאר [Caussidière] הוא נענה מרצון לשמש בתפקידי משטרה, כדי להגן על הקניין הפרטי בפריס, כשם שהוא מסכים לישוב סכסוכי השכר בין פועלים למעבידים – לקולו של לואי בלן [Louis Blanc]. הפרולטריון ראה לו כחובת כבוד לשמור על כבודה הבורגני של הרפובליקה, שלא לחללו לעיני אירופה".

הרי שגם בפברואר 1848 הפסיק הפרולטריון הפריסאי, מתוך אשליה תמימה, את המאבק המעמדי; אבל יש לציין כי זאת עשה אחרי שרוצץ בפעולתו המהפכנית את המונרכיה של יולי וכבש לו את הרפובליקה. ואילו יום ה- 4 באוגוסט היה כעין מהפכת פברואר הפוכה על פיה: ביטול ניגודי המעמדות לא בשלטון של רפובליקה, כי אם בצל מונרכיה צבאית; לא אחרי התגברות-ניצחון של העם על הריאקציה, כי אם אחרי ניצחון שניצחה הריאקציה את העם; לא מתוך הכרזת חופש, שוויון, אחווה, כי אם מתוך הכרזת מצב מצור, חניקת חופש הדפוס וביטול החוקה. הממשלה הכריזה על שלום אזרחי וקיבלה מאת כל המפלגות תקיעת כף על כך, כי יקיימו אותו ביושר לב. אבל כפוליטיקאי מנוסה לא סמכה למדי על ההבטחות והבטיחה את השלום האזרחי לעצמה - על ידי אמצעים ממשיים של הדיקטטורה הצבאית. הסיעה הסוציאל-דמוקרטית נאותה גם לכך ללא כל מחאה והתנגדות. אף בהגה אחד לא גדרה עצמה הצהרת הסיעה ב- 4 באוגוסט ואף ב- 2 בדצמבר מפני סטירת הלחי בצורת מצב המצור. עם אישור שלום הבית ותקציבי המלחמה אישרה הסוציאל-דמוקרטיה בלא אומר ודברים גם את מצב המצור, שכפת אותה גופה והטילה לרגלי המעמדות השליטים. על ידי כך הודתה גם, כי לשם הגנת הארץ יש צורך במצב המצור, בשימת מחסום לפי העם, בדיקטטורה הצבאית. ואולם מצב המצור לא היה מכוון כלפי מישהו אחר, אלא כלפי הסוציאל-דמוקרטיה בלבד. רק מצדה אפשר היה לשער התנגדות, קשיים ומחאות כנגד המלחמה. בנשימה אחת עם הכרזת שלום האזרחים בהפגנת הסוציאל-דמוקרטיה, - הווה אומר, הכרזה על ביטול הניגודים המעמדיים, - הושם מצור עליה, על הסוציאל-דמוקרטיה גופא, הוכרזה מלחמה על מעמד הפועלים, בצורתה החריפה ביותר, בדמות דיקטטורה צבאית. כפרי כניעתה קיבלה הסוציאל-דמוקרטיה את אשר הייתה עלולה לקבל במקרה הגרוע ביותר של מפלה מתוך התנגדות נועזת: את מצב המצור! ההצהרה החגיגית של סיעת הרייכסטאג מנמקת את ההסכמה לתקציבי המלחמה על ידי העיקרון הסוציאליסטי: ההגדרה העצמית של האומות. הצעד הראשון ב"הגדרה העצמית" של האומה הגרמנית היה להלביש את הסוציאל-דמוקרטיה את כתונת הכפייה של מצב המצור. ספק אם ידעה ההיסטוריה התקלסות של מפלגה בעצמה במידה גדולה מזו.

בשעה שהסוציאל-דמוקרטיה נתנה ידה לשלום האזרחים הסתלקה מהמאבק המעמדי למשך זמן המלחמה. אבל על ידי כך סתרה את הבסים לקיומה היא, לפוליטיקה שלה. כי מה היא כל נשמת אפה אם לא המאבק המעמדי? מה תפקיד נותר לה עכשיו למלא במשך ימי המלחמה, אחרי שוויתרה על עקרון חייה, - על המאבק המעמדי? עם ההסתלקות מהמאבק המעמדי נתנה לה הסוציאל-דמוקרטיה לעצמה למשך המלחמה תעודת פיטורין כמפלגה פוליטית פעילה, כבאת כוח הפוליטיקה הפועלית. ועל ידי כך גם השמיטה מידה את נשקה החשוב ביותר: את הביקורת על המלחמה מנקודת המבט המיוחדת למעמד הפועלים. היא הניחה את "הגנת המולדת" ביד המעמדות השליטים והסתפקה בזה בלבד שמסרה את מעמד הפועלים לפיקודם והטילה על עצמה את הדאגה לשמירת השקט במצב המצור, היינו תפקיד של ז'נדרם למעמד הפועלים.

ואולם הסוציאל-דמוקרטיה, בעמדתה, פגעה בעניין החופש הגרמני – אשר לפי הצהרת הסיעה דואגים לו תותחי קרופ עכשיו – וסיכנה אותו אף לעתיד, לימים רחוקים אחרי מלחמה זו. בחוגי הצמרת של הסוציאל-דמוקרטיה מטפחים תקוות הרבה, שלאחר המלחמה יזכה מעמד הפועלים בהרחבה ממשית של זכויותיו הדמוקרטיות, וכי שוויון אזרחי יינתן לו כגמול על התנהגותו הפטריוטית בשעת המלחמה. אבל עוד לא היה כדבר הזה בהיסטוריה שהמעמדות השליטים יעניקו זכויות פוליטיות למעמדות הנשלטים כדמי שירות על התנהגותם הרצויה לשליטים. ונהפוך הוא: ההיסטוריה זרועה דוגמאות של הפרת דיבור מבישה מצד השליטים, אף במקרים שניתנו הבטחות חגיגיות לפני המלחמה. לאמיתו של דבר לא הבטיחה הסוציאל-דמוקרטיה בהתנהגותה את הרחבת הזכויות הפוליטיות בגרמניה לעתיד, כי אם זעזעה את הזכויות הקיימות מלפני המלחמה. אורח זה, בו משלימים בגרמניה עם ביטול חופש הדפוס, חופש האסיפות, חופש החיים הציבוריים, בו נושאים במצב המצור זה חודשים רבים ללא כל מאבק, ואף מתוך אמירת אמן במקצת מצד

הסוציאל-דמוקרטיה דווקא[11] - עוד לא היה דוגמתו בתולדות החברה המודרנית. באנגליה שורר חופש דפוס גמור, בצרפת אין העיתונות בלומה בשום פנים כאשר בגרמניה. בשום ארץ לא נעלמה דעת הקהל בצורה מוחלטת כל כך, בשום מקום לא הוחלפה בפשטות על ידי ה"דעה" הרשמית, על ידי פקודת הממשלה - כאשר בגרמניה. אף ברוסיה ידוע רק העיפרון האדום הקטלני של הצנזור, העושה שמות בדעתה של האופוזיציה, אבל גם שם אין יודעים כלל את הנוהג, שהעיתונות המתנגדת תהא נאלצת להדפיס מאמרים מוכנים, שלוחים אליה מאת הממשלה, ושבמאמריה היא תהא מוכרחת להביע השקפות מסוימות, המוכתבות לה ומצוות עליה מטעם השלטונות, אגב "שיחות ידידות עם העיתונות". אף בגרמניה עצמה לא ידעו בימי מלחמת שנת 1870 משהו דומה למצב הנוכחי. העיתונות נהנתה אז מחופש בלתי מוגבל וליוותה את מאורעות המלחמה בדברי ביקורת חריפים בחלקם, וכן גם במלחמת דעות אמיצה, בייחוד על מטרות המלחמה, שאלות כיבוש, שאלות חוקה וכיוצא באלו, למורת רוחו המפורשת של ביסמרק. ולאחר שנאסר יוהן יעקובי[xxxix], עבר סער התמרמרות רבה על פני גרמניה; וביסמרק בעצמו השיב אחור את ההתנקשות הנועזת מצד הריאקציה, כמשגה כבד. כך היה המצב בגרמניה, אחרי שבבל וליבקנכט דחו בתוקף, בשם מעמד הפועלים הגרמני, כל שותפות עם אנשי-ההידד השליטים. והנה עתה, אחרי שהסוציאל-דמוקרטיה במולדת הגיעה למצב של 4½ מיליון בוחרים זכינו לחג ההתפייסות הרגשנית של שלום הבית, זכינו להסכמת הסיעה הסוציאל-דמוקרטית לתקציבי המלחמה, כדי להביא את גרמניה בעול דיקטטורה צבאית קשה ביותר, אשר שום עם שהגיע לבגרות לא השלים מעולם עם שכמותה. ואולם אם יתכן כדבר הזה בגרמניה כיום, שלא רק העיתונות הבורגנית, כי אם גם העיתונות הסוציאל-דמוקרטית, המפותחת מאוד ורבת ההשפעה, תשלים עם מצב כזה ללא מאבק, ללא כל ניסיון, של התנגדות ראויה לשם זה ,- הרי כאן עובדה, שחזות קשה בה לגורל החופש הגרמני. היא מוכיחה שאין החברה הגרמנית כיום מכילה בתוכה כל יסודות לחירויות הפוליטיות, באשר היא יכולה לשאת בהיעדרו של החופש בקלות רבה כל כך וללא התנגשות. אל נא נשכח, שאותה מידה עלובה של זכויות פוליטיות, שהייתה קיימת בגרמניה לפני המלחמה הגדולה, לא הייתה, כמו בצרפת ואנגליה, פרי מאבקים מהפכניים גדולים וחוזרים, שהמסורת שלהם העמיקה שם לטבוע את הזכויות האלה בחיי העם; לא, היא הייתה מתנת הפוליטיקה הביסמרקית לאחר מהפכת-נגד עטורת ניצחון שארכה יותר משתי עשרות שנים. חוקת המדינה הגרמנית לא הבשילה בשדות הקרב של המהפכה, כי אם במשחק הדיפלומטי של המונרכיה הצבאית הפרוסית, ונועדה לשמש מלט, אשר בעזרתו נבנתה המונרכיה הצבאית והייתה לרייך הגרמני של ימינו. הסכנות האורבות ל"התפתחותה החופשית של גרמניה" אינן ברוסיה, כדעת הסיעה ברייכסטאג; מקומן בגרמניה גופא. הרי הן צפונות במוצאה המיוחד הנגד-מהפכני של החוקה הגרמנית, באותם גורמי הכוח הריאקציוניים שבחברה הגרמנית, שכל הימים, מאז היווסד הרייך, לא פסקו ממלחמה חשאית ב"חופש הגרמני" העלוב. אותם הגורמים הם: מעמד היונקרים ממזרח אלבה, הלחץ העז של התעשייה הכבדה, מפלגת המרכז הריאקציונית הנוקשה, התנוונות הליברליזם הגרמני, השלטון האישי (של המלך), ותוצאת כל הגורמים האלה יחד, - שלטון החרב המתנופפת, זו שיטת צברן באלזס[xl], שחגגה את ניצחונה בערב המלחמה ממש. אלו הן הסכנות הממשיות לתרבותה של גרמניה ול"התפתחותה החופשית". והמלחמה, מצב המצור ועמדת הסוציאל-דמוקרטיה מחזקים עכשיו את הגורמים האלה במידה שאין למעלה הימנה. אמנם יש תירוץ ליברלי אמיתי לשקט זה של בית קברות השורר בגרמניה כיום: שזהו רק וויתור "זמני" למשך המלחמה. ואולם עם בוגר מבחינה פוליטית לא יוכל לוותר "באופן זמני" על זכויותיו הפוליטיות ועל החיים הציבוריים, כשם שאדם חי לא יוכל "לוותר" על נשמת אפו. עם המודה, בעצם התנהגותו, כי לעת מלחמה יש צורך במצב של מצור, הרי הודה על ידי כך, כי אפשר לו להתקיים בלי חופש פוליטי בכלל. ההסכמה הסבלנית של הסוציאל-דמוקרטיה למצב המצור כיום, - וההסכמה לתקציבי המלחמה, ללא הסתייגות, שזו גם משמעותה של נתינת היד לשלום האזרחי, - מוכרחה להשפיע השפעה הרסנית על רוח המוני העם, זו המשענת היחידה לחוקה בגרמניה, כשם שהיא משרה על הריאקציה השלטת, אויבת החוקה, רוח של עידוד וחיזוק.

אולם על ידי ההסתלקות מהמאבק המעמדי שללה המפלגה מעצמה מידה רבה של השפעה על משך ימי המלחמה ועל דמות חוזה השלום. וכאן עשתה פלסתר את דברי הצהרתה הרשמית. מפלגה שהסתייגה הסתייגות חגיגית מכל כיבושים, כלומר מן התוצאות ההכרחיות וההגיוניות של

[11] ב- "Chemnitzer Volksstimme", בגיליון מיום ה- 21 באוקטובר, מצאנו כתוב: "על-כל-פנים, הצנזורה הצבאית בגרמניה היא, בדרך כלל, הוגנת ונבונה מאשר בצרפת ובאנגליה. הצעקה על הצנזורה, אשר מאחוריה מורגש חוסר כל עמדה מוצקת כלפי בעיית המלחמה, רק מסייעת לאויבי גרמניה להפיץ את השקר, כאילו גרמניה כמוה כרוסיה. מי שמאמין בתום לבו כי הצנזורה הצבאית כיום, בכללה, אינה מאפשרת לו לכתוב לפי השקפתו, מוטב לו שיניח את עטו וישתוק".

מלחמה אימפריאליסטית, עד כמה שזו מצליחה מבחינה צבאית, - מפלגה כזו, כיוון שהסכימה לשלום האזרחי, הרי שמטה בזה את כל האמצעים מידה, פרקה מעליה את כל כלי הנשק הנועדים לגייס את המוני העם, את דעת הקהל ברוחה היא, ללחוץ באמצעותם כראוי, כדי לפקוח עין על המלחמה וכדי להשפיע על השלום. ולהפך, בהבטיחה על ידי השלום האזרחי את השקט בעורפו של המיליטריזם, הרשתה לו הסוציאל-דמוקרטיה לכוון דרכו בלי שים לב לשום דבר מלבד טובת המעמדות השליטים, ושלחה רסן מלפני מגמותיו האימפריאליסטיות הפנימיות חסרות המעצורים, השואפות לכיבושים דווקא ומוכרחות להביא לידי כיבושים. בלשון אחרת: על ידי מתן יד לשלום האזרחי ופרוק נשק פוליטי מעל מעמד הפועלים עשתה הסוציאל-דמוקרטיה את מחאתה החגיגית נגד כל כיבוש - להיות למליצה חסרת אונים בלבד.

אבל על ידי כך גרמה עוד דבר אחד: הארכת המלחמה! וכאן יש לראות בעליל, מה מסוכן המוקש הטמון לרגלי הפוליטיקה הפרולטרית בהנחה הרווחת כיום, האומרת: מצווים אנו על התנגדות למלחמה רק כל עוד סכנת המלחמה מרחפת; כיוון שפרצה המלחמה, נסתיים תפקידה של הפוליטיקה הסוציאל-דמוקרטית, ואז אין לפנינו אלא ברירה אחת: ניצחון או תבוסה, כלומר, המאבק המעמדי פוסק למשך ימי המלחמה. אך לאמיתו של דבר, *מתחיל* עם פרוץ המלחמה תפקידה הגדול ביותר של הפוליטיקה הסוציאל-דמוקרטית. ההחלטה שנתקבלה בהסכמתם המלאה של באי כוח המפלגה והאיגוד המקצועי הגרמנים בקונגרס האינטרנציונל בשטוטגרט בשנת 1907, ונתאשרה פעם שניה בבזל בשנת 1912, אומרת:

"אם אף על פי כן תפרוץ המלחמה, הרי חובתה של הסוציאל-דמוקרטיה *לעשות למען סיומה המהיר* ולשאוף בכל הכוחות *לנצל את המשבר הכלכלי והפוליטי הנגרם על ידי המלחמה, כדי לעורר את העם ולהחיש על ידי כך את ביטול שלטון המעמד הקפיטליסטי".*

ומה עשתה הסוציאל-דמוקרטיה במלחמה זו? את ההפך הגמור ממצוות הקונגרס השטוטגרטי והבזלי: על ידי אישור התקציבים וקיום שלום האזרחים היא עושה בכל האמצעים למנוע את המשבר הכלכלי והפוליטי ואת התעוררות העם מחמת המלחמה. לפי זה היא "שואפת בכל הכוחות" להציל את החברה הרכושנית מן התוהו ובוהו המאיימים עליה בהשפעת המלחמה; וכך גורמת הסוציאל-דמוקרטיה להארכת המלחמה ללא סייג ולריבוי מספר קורבנותיה. יש אומרים, - ואפשר לשמוע זאת לעתים קרובות מפי צירי הרייכסטאג, - כי הסכמת הסיעה הסוציאל-דמוקרטית לתקציבי המלחמה או אי הסכמתה לא הייתה גורעת אף קורבן אחד משדה הקרב. יתר על כן, בעיתונות המפלגתית שלנו כולה רווחת הדעה הזאת: מוכרחים היינו לתת ידנו "להגנת הארץ" ולתמוך בה, כדי להמעיט ככל האפשר בקורבנות המלחמה של עמנו. ואולם על ידי הפוליטיקה הנקוטה הושג היפוכו של דבר: דווקא התנהגותה "הפטריוטית" של הסוציאל-דמוקרטיה, דווקא השלום האזרחי בעורף סייעו למלחמה האימפריאליסטית לשלוח רסן מלפני זוועותיה, ללא חשש. אימת המהומות מבית, חמת העם הסובל הייתה עד עכשיו כמין סיוט תמידי, כרסן חזק ליצרי המלחמה של המעמדות השליטים. ידועים דבריו של פון ביולוב, שאמר, כי הפחד ממני הסוציאל-דמוקרטיה הוא הגורם בעיקר לדחות ככל האפשר כל מלחמה לימים רחוקים יותר. רוהרבך בספרו "המלחמה והפוליטיקה הגרמנית" אומר בעמ' VII: "פרט לאסונות מיד הטבע, הרי הדבר האחד שבכוחו לכפות את השלום על גרמניה הוא הרעב של מחוסרי הלחם". ברור, שהוא שחשב על רעב המדבר בעדו, הנותן אותותיו הברורים והמוחשיים, המניע את המעמדות השליטים להתחשב בו. נשמע נא לבסוף מה בפי איש צבא חשוב ותאורטיקן של המלחמה, - בפי הגנרל ברנהרדי[xli] [Bernhardi]. בחיבורו הגדול "על המלחמה בימינו", הוא כותב:

"כך מכבידים *צבאות ההמונים המודרניים* על ניהול המלחמה, בכמה וכמה בחינות. ומלבד זה עוד צפון בהם, כשלעצמם, *גורם של סכנה שאין לזלזל בו.*

"המכניזם של צבא כזה הוא אדיר ומורכב ביותר, ואין הוא מסוגל לשמור על כושר פעולתו וגמישותו, אלא אם כן מערכת הגלגלים שלו, לפחות בכללה, עובדת בנאמנות, וזעזועים נפשיים חזקים בהיקף גדול נמנעים. אין להניח כי אפשר להימלט בהחלט מכל חזיונות מסוג זה במלחמה רבת חליפות, כשם שאין לקוות לקרבות נושאי ניצחונות בלבד. אפשר גם להתגבר עליהם, אם הם מתגלים בהיקף מוגבל. אבל משעה שההנהלה מאבדת את השליטה בהמונים גדולים וצפופים כאלה, משעה שרוח בהלה תוקפת אותם, משעה שהאספקה בהיקף גדול יותר מכזיבה ורוח אי הציות משתלטת על המחנות, מאותה שעה נעשים המונים כאלה לא רק מחוסרי כוח עמידה בפני האויב, אלא שהם נעשים סכנה לעצמם ולהנהלת צבאם, באשר הם מנתקים את קשרי המשמעת, מפריעים בשרירות רוחם למהלך הפעולות, ובזאת הם מעמידים את ההנהלה לפני בעיות, שאין בכוחה לפתרן.

אמור מעתה, שהמלחמה בעזרת צבאות המונים מודרניים היא משחק נועז בכל הנסיבות, והיא תובעת אימוץ יתר מן הכוחות האישיים והכספיים של המדינה. בנסיבות אלו מובן הדבר מאליו, כי בכל מקום יש לעשות סידורים, למקרה מלחמה, אשר יאפשרו לסיים אותה במהירות ולפרוק מהר את המתיחות העצומה המתהווה בהכרח מתוך גיוס אומות שלמות".

הרי שמדינאים בורגנים וכן מומחים צבאיים רואים את המלחמה בעזרת צבאות המונים מודרניים כ"משחק נועז", וזה היה אפוא הגורם החזק ביותר למנוע את השליטים של עכשיו מהכרזת מלחמה, ובמקרה שהיא מתחוללת שאפו לסיומה המהיר. ואולם התנהגותה של הסוציאל-דמוקרטיה במלחמה זו, המשפיעה מכל הבחינות לרפות "את המתיחות העצומה", - התנהגות זו פיזרה את כל ענני הדאגה. היא הרסה את הסכרים המעטים, שעמדו בפני סערת הגיאות הפרועה של המיליטריזם. אכן קרה דבר, אשר אדם כמו ברנהרדי או סתם מדינאי בורגני לא ראה אף בחלומו אפשרות לכך: דווקא מתוך מחנה הסוציאל-דמוקרטים נשמעה הסיסמה על "עמידה ויהי מה", כלומר על המשכת טבח האדם. הרי שאלפי הקורבנות המכסים זה כמה חודשים את שדות הקרב, - באשמתנו הם נופלים.

פרק 7. הפלישה והמאבק המעמדי

אבל מה, אם בכל זאת לא יכולנו למנוע את דבר פרוץ המלחמה, אם המלחמה היא עובדה קיימת, אם הארץ צפויה לפלישת אויב, - כלום עלינו להתיש את כוחה של ארצנו, להפקיר אותה ביד האויב, - להפקיר את הגרמנים ביד הרוסים, את הצרפתים והבלגים ביד הגרמנים, את הסרבים ביד האוסטרים? כלום אין העיקרון הסוציאליסטי אומר: זכות ההגדרה העצמית לאומות, לאמור, שכל עם זכאי וחייב להגן על חירותו ועצמאותו? בשעה שהבית בוער באש, כלום אין אנו צריכים קודם כל לעסוק בכיבוי, תחת לבקש את האשם אשר הבעיר את הבערה? נימוק זה של "הבית הבוער" מילא תפקיד חשוב בעמדת הסוציאליסטים מכאן ומכאן, בגרמניה ובצרפת. גם בארצות נייטרליות העמיד תלמידים. בתרגום הולנדי ישמע כך: אם ניבעו פרצות בספינה, כלום אין אנו חייבים קודם כל לסתמן?

וודאי, ניקלה הוא העם הנכנע לפני אויב מבחוץ, כשם שפחות ערכה של מפלגה הנכנעת לפני אויב מבית. רק דבר אחד נשכח מלבם של מכבי האש ב"בית הבוער": שבפי סוציאליסטים משמעות אחרת להגנת המולדת, מאשר לשמש בשר-תותחים בפיקודה של הבורגנות האימפריאליסטית. ראשית, בנוגע ל"פלישה". האם אמנם זוהי אותה דמות הבלהות, אשר כל מאבק מעמדי בקרב הארץ ייעלם מפניה, כבול ומשותק כמו ביד קוסם מכריע? לפי ההלכה המשטרתית [במקור הגרמני: polizeilichen] של הפטריוטיות הבורגנית ושל מצב המצור, נחשב כל מאבק מעמדי לפשע כלפי הגנת הארץ, באשר יש בזה משום סיכון כוח העמידה של האומה והחלשתו. הצעקה הזאת, היא שהוליכה שולל את הסוציאל-דמוקרטיה הרשמית. ואף על פי כן מראות לנו תולדות החברה הבורגנית המודרנית על כל צער ושעל, שאין הפלישה הנכרית כזוועת הזוועות בעיניה, כפי שהיא מתארת אותה כיום, אלא אמצעי בדוק ומנוסה, המובא ברצון לידי שימוש כלפי "האויב הפנימי". כלום לא קראו הבורבונים והאריסטוקרטים של צרפת לפולש הנכרי, כי יבוא להצילם מיד היעקובינים? כלום לא קראה מהפכת-הנגד האוסטרית והכנסייתית בשנת 1849 לפולש הצרפתי כנגד רומא, לפולש הרוסי כנגד בודפשט? כלום לא איימה "מפלגת הסדר" בצרפת בשנת 1850 בפלישת הקזקים, כדי למשוך בחכתה את האסיפה הלאומית, וכלום לא נעשה אותו חוזה מפורסם מיום ה- 18 במאי 1871 בין ז'יל פאוור, טייר ושותפיהם ובין ביסמרק, כדי לשחרר את הצבא הבונפרטיסטי השבוי ולתמוך במישרין בצבא הפרוסי לשם השמדת הקומונה הפריסאית? הניסיון ההיסטורי הספיק לו לקרל מרכס בשביל לגלות עוד לפני ארבעים וחמש שנים את תרמית "המלחמה הלאומית" של המדינות הבורגניות המודרניות. בשם המועצה העליונה של האינטרנציונל [בחיבורו המפורסם "מלחמת האזרחים בצרפת"] הרי הוא אומר, על נפילת הקומונה הפריסאית,:

"המאורע הזה אשר לא נשמע עוד כמוהו, שאחרי המלחמה הכבירה ביותר בדברי ימי העת החדשה מתחברים הצבא המנצח והצבא המנוצח כדי לטבוח יחד אה הפרולטריון, - מאורע כזה מלמד לא על דיכויה הגמור של החברה החדשה המעפילה לעלות, כדעת ביסמרק, כי אם מראה את ההתפוררות הגמורה של החברה הבורגנית הישנה. *המלחמה הלאומית היא תנופת הגבורה הגדולה ביותר, שהחברה הישנה הייתה מסוגלת לה, והנה עכשיו נמצא, שאין זו אלא תרמית ממשלתית בלבד*, שאין לפניה אלא המטרה האחת, לדחות את המאבק המעמדי, והיא נעלמת מיד משעה שהמאבק המעמדי מתלקח ונהייה למלחמת אזרחים. אין שלטון המעמד מסוגל עוד להתחפש במדים לאומיים: הממשלות הלאומיות הן בעצה אחת נגד הפרולטריון!"

הרי שפלישת אויב והמאבק המעמדי אינם סותרים זה את זה בחברה הבורגנית, כדברי האגדה הרשמית, אלא שהאחד משמש אמצעי וביטוי לאחר. ובעוד שהפלישה משמשת ביד המעמדות השליטים אמצעי בדוק כנגד המאבק המעמדי, אנו מוצאים, שהמאבק המעמדי החריף ביותר שימש כל הימים ביד המעמדות השליטים כאמצעי הטוב ביותר כנגד הפלישה. עוד על סף העת החדשה, בדברי הימים הסוערים של הערים, - פרשות בהיסטוריה, ההומות ממהפכות פנימיות וחרושות התקפות מבחוץ, - בייחוד בתולדות ערי איטליה, בקורות פירנציה ומילן, השרויות במאבק בן מאה שנה עם בית הוהנשטאופן, רואים אנו, כי גאותו ועצמתו של המאבק המעמדי מבית לא רק שלא החלישו את כוח העמידה של הכלל כלפי חוץ, אלא, אדרבא, מתוך כור הקרבות הללו עולה השלהבת הגדולה, החזקה למדי בשביל להתגונן בפני כל לחץ אויב מבחוץ. ואולם הדוגמה הקלאסית שבכל הזמנים היא המהפכה הצרפתית. כי אם הסיסמה "אויבים מסביב!" - הייתה לה איזו ממשות בזמן מן הזמנים, הרי הלמה ביותר את צרפת בשנת 1793, את לב צרפת,

את פריס! אם פריס וצרפת לא הוכרעו אז בשיטפון של ברית אירופה, בפלישה מכל צד ועבר, אלא שבמרוצת המאבק האדיר עם הסכנה המתגברת ועם התקפת האויב התאזרו יותר ויותר להתנגדות עצומה בעוז ענקים, והכו כל התחברות אויבים חדשה, שוק על ירך, בפלאי גבורה לאין קץ, - הרי בא הדבר אך בזכות הכוחות הפנימיים של החברה, שפרצו ללא סייג מתוך ההתנגשות הגדולה של המעמדות. כיום, מתוך פרספקטיבה של מאה שנים, אנו רואים בבירור, כי רק הביטוי החריף ביותר של אותה התנגשות, רק הדיקטטורה של העם הפריסאי והרדיקליזם חסר הפניות, מסוגלים היו להוציא אמצעים וכוחות מתוך קרקע האומה, שהספיקו בשביל להגן על החברה הבורגנית שנולדה ולקיים אותה מתוך עמידה בפני עולם מלא אויבים: בפני נוכלי בית המלוכה, בפני הקנוניות של האריסטוקרטים הבוגדים בארצם ומזימותיו של מעמד הכהונה, בפני מרידת ה-Vendée, בגידת הגנרלים, התקוממות ששים מחוזות וערים ראשיות בפנים המדינה - ובפני הצבאות והציים המאוחדים של הקואליציה המלוכנית של אירופה. מאות שנות היסטוריה מלמדות אפוא אותנו, שלא מצב המצור, כי אם המאבק המעמדי חסר הפניות, הוא המעורר והמפיח בהמוני העם את רגש הביטחון, את רוח המסירות ואת הכוח הרוחני, שהוא המגן הטוב ביותר והנשק הטוב ביותר של הארץ בפני אויבים מבחוץ.

אותו ערבוב מושגים טרגי מצא את הסוציאל-דמוקרטיה, כשבאה להסתייע בזכות ההגדרה העצמית של העמים, כדי לנמק בזה את עמדתה במלחמה זו. אמנם כן: הסוציאליזם מודה בזכות כל עם ועם לעצמאות ולחופש, לשליטה עצמית בגורלו. אבל הרי זו התקלסות ממש בסוציאליזם, אם המדינות הרכושניות של ימינו נחשבות כביטוי לזכות זו של הגדרה עצמית לעמים. וכי אי מדינה במדינות הללו, שבה קבעה האומה עד עכשיו את הצורות והתנאים לקיומה הלאומי, הפוליטי או הסוציאלי?

אשר למהות ההגדרה העצמית של העם הגרמני, למשמעותה, הרי אותה בישרו ועליה נלחמו הדמוקרטים של שנת 1848, חלוצי הפרולטריון הגרמני, מרכס, אנגלס ולסל, בבל וליבקבכט: *זוהי הרפובליקה הגרמנית הגדולה המאוחדת.* למען האידיאל הזה שפכו לוחמי מרץ את דם לבם על גבי המתרסים בוינה ובברלין, ולמען הגשמת התכנית הזאת ביקשו מרכס ואנגלס בשנת 1848 להניע את פרוסיה לאסור מלחמה על הצאריזם הרוסי. כדי למלא את התכנית הזאת היה צורך, קודם כל, לחסל את "גל הריקבון המאורגן", אשר בשם המונרכיה ההבסבורגית יכונה, ולבטל את המונרכיה הצבאית הפרוסית יחד עם ביטולן של עשרות המונרכיות הננסיות בגרמניה. תבוסת המהפכה הגרמנית, בגידת הבורגנות הגרמנית באידיאלים הדמוקרטיים שלה גופא הביאו עמן את ממשלת ביסמרק ואת יצירתה של הממשלה הזאת : פרוסיה הגדולה של ימינו יחד עם שאר עשרים המולדות מכונסות תחת ראש קובע אחד הקורא לעצמו בשם "הרייך הגרמני". גרמניה של עכשיו נוסדה על קברה של מהפכת מרץ, על חורבות זכות ההגדרה העצמית הלאומית של העם הגרמני. המלחמה הנוכחית אשר באה לקיים את תורכיה, לקיים את המונרכיה ההבסבורגית ולחזק את המונרכיה הצבאית הפרוסית, אינה אלא קבורה חדשה לקורבנות מרץ ולתכנית הלאומית של גרמניה. והרי זו באמת מהתלה שטנית של ההיסטוריה, אם הסוציאל-דמוקרטים, יורשי הפטריוטים הגרמנים משנת 1848, יוצאים למלחמה זו - ודגל "זכות ההגדרה העצמית של העמים" בידם!

או אולי הרפובליקה השלישית, על האחוזות הקולוניאליות בארבעה חלקי תבל ועל הזוועות הקולוניאליות בשניים מהם, - היא הביטוי "להגדרה העצמית" של האומה הצרפתית? או אולי הקיסרות הבריטית היא, על שלטונה בהודו ועל שליטת מיליון לבנים בחמישה מיליונים צבעונים בדרום אפריקה? או שמא תורכיה היא, או ממלכת הצאר? רק המדינאי הבורגני, הרואה את הגזעים השליטים כאנושות, ואת המעמדות השליטים כאומה, רק הוא יכול לדבר על "הגדרה עצמית לאומית" לגבי המדינות הקולוניאליות. לפי התפיסה הסוציאליסטית של המושג הזה אין בכלל אומה חופשית במציאות, אם קיומה המדיני מיוסד על שיעבוד עמים אחרים; כי גם עמי המושבות נחשבים כעמי המדינה ואברי גופה. הסוציאליזם הבינלאומי מכיר בזכותן של אומות חופשיות, עצמאיות, שוות זכויות; אבל רק הוא יכול ליצור אומות כאלו, רק הוא יכול להגשים את זכות ההגדרה העצמית של העמים. אף סיסמה זו של הסוציאליזם, ככל שאר סיסמותיו, אינה באה לקדש את הקיים; הרי היא משמשת רק מורה דרך ודרבן לפוליטיקה הפעילה, המשנה, המהפכנית של הפרולטריון. כל עוד ישנן מדינות קפיטליסטיות, ובייחוד כל עוד הפוליטיקה העולמית האימפריאליסטית קובעת ומעצבת את חיי המדינה הפנימיים והחיצוניים, אין בנוהג שלהן, הן בימי מלחמה והן בימי שלום, כל צל וזכר לזכות ההגדרה העצמית הלאומית.

יתר על כן: בהוויה האימפריאליסטית של ימינו לא תתכנה בכלל כל מלחמות מגן לאומיות, וכל פוליטיקה סוציאליסטית המעלימה עין מהוויה היסטורית חותכת זו, והיא מכוונת את דרכה בתוך מערבולת עולם מתוך נקודות המבט המבודדות של ארץ אחת, - בנויה מלכתחילה על גבי חול.

לעיל כבר ניסינו לחשוף את רקע ההתנגשות בהווה בין גרמניה ובין יריביה. היה צורך להאיר מקרוב את המניעים האמיתיים של המלחמה הזאת ואת קשרי הנסיבות שלה, יען כי בעמדה שנקטה בידה סיעתנו ברייכסטאג, וכן גם העיתונות שלנו, מילאה את התפקיד המכריע: הגנת הקיום, החופש והתרבות של גרמניה. והנה, בניגוד לדעה זו עלינו להחזיק באמת ההיסטורית, כי לפנינו כאן מלחמת מנע, שהאימפריאליזם הגרמני, בשאיפותיו בשדה הפוליטיקה העולמית, הכין אותה עוד מלפני שנים והדיפלומטיה הגרמנית והאוסטרית הגשימו אותה בקיץ שנת 1914 בכוונה תחילה. אמור מעתה, שעם כל החשיבות הכללית שיש למלחמת-העולם לגבי הפוליטיקה המעמדית, הרי שאלת ההגנה וההתקפה, שאלת "האשם" אין לה כל ערך. אם אמנם גרמניה שרויה פחות מכל במצב של התגוננות, הרי גם צרפת ואנגליה כך, כי לא על עמדתן הלאומית הן "מגינות", כי אם על עמדתן בשדה הפוליטיקה העולמית; על נחלתן האימפריאליסטית הישנה "יגנו" מפני סכנת התנכלויותיו של הקופץ בראש הגרמני; אם חתירותיו של האימפריאליזם הגרמני והאוסטרי הבעירו בלי ספק את התבערה העולמית, הרי את עצי המערכה נשאו: האימפריאליזם הצרפתי בבלעו את מרוקו; האנגלי - בהכנותיו לגזול את מסופוטמיה ואת ערב, וכן בכל מעשיו להבטחת שלטון הכפייה שלו בהודו; והאימפריאליזם הרוסי בפוליטיקה הבלקנית שלו, הנושאת עיניים לקונסטנטינופול; כולן יחד ערמו וערכו אש ועצים הרבה למדורה. אם ההתחמשות הצבאית מילאה תפקיד חשוב כקפיץ מניע להתפרצות האסון, הרי עסקו בזה כל המדינות, מעשה תחרות. ואם אמנם גרמניה, בפוליטיקה הביסמרקית של 1870, הניחה את היסוד למרוץ החימוש האירופי, הרי זכתה אותה הפוליטיקה עוד לפני כן לעידוד מצד הקיסרות השניה (בצרפת), ואחרי כן טופחה על ידי שיטה הרפתקנית, קולוניאלית צבאית, מטעם הרפובליקה השלישית, על ידי ההתפשטויות שלה באסיה המזרחית ובאפריקה.

הסוציאליסטים הצרפתים נדחפו לאשליה בדבר "ההתגוננות הלאומית", בייחוד בכוח העובדה, שהממשלה הצרפתית וכן כל העם הצרפתי כולו לא היו להם ביולי 1914 כל מזימות מלחמה שהן. "בצרפת תומכים היום הכל בתום וביושר, בלי כחד וכחש, - בשלום", - כך העיד ז'ורס בנאום חייו האחרון בבית העם בבריסל, בערב המלחמה. ואמנם עובדה נכונה היא, ויש בה כדי להסביר הסבר פסיכולוגי אותה התמרמרות שאחזה בלב הסוציאליסטים הצרפתים, בשעה שכפו את המלחמה הפושעת על ארצם. ואולם אין די בעובדה זו בשביל לדון על מלחמת-העולם כעל חזיון היסטורי ובשביל לקבוע את עמדת הפוליטיקה הפרולטרית לפיה. הפרשה, אשר חוללה את המלחמה הזאת, לא ביולי 1914 התחילה, כי ראשיתה עוד מלפני עשרות בשנים. זה כבר התחילו חוט בחוט להישזר, בהכרחיות של חוק-טבע, עד שהרשת הצפופה של הפוליטיקה העולמית האימפריאליסטית הקיפה חמישה חלקי תבל, - סבך היסטורי כביר של תופעות, אשר שורשיהן נעוצים בעמקי ההתהוות הכלכלית, וענפיהן החיצוניים נשואים ומרמזים כלפי העולם החדש, המדמדם ועולה בערפל, - תופעות אשר לעומת היקפן העצום מיטשטשים כל המושגים של אשמה וכפרה, של הגנה והתקפה, כחסרי כל ממשות.

הפוליטיקה האימפריאליסטית אינה מפעל של איזו מדינה אחת, או של מדינות אחדות. הרי היא פרי דרגת הבשלה מסוימת בהתפתחות העולמית של הקפיטל, הרי היא תופעה בינלאומית מלכתחילה, משהו שלם שאינו ניתן לחלוקה, שאפשר להכיר בו רק בכל יחסי הגומלין שלו, ואשר *שום מדינה לא יכלה להשתמט ממנו*.

רק מבחינה זו אפשר להעריך נכונה את שאלת "ההגנה הלאומית" במלחמה זו. המדינה הלאומית, האחדות והעצמאות הלאומית, אלה שימשו שלט רעיוני למעצמות הבורגניות בתקופת היווסדן במאה הקודמת במרכז אירופה. אין הקפיטליזם יכול לשאת בהוויה של מדינות זעירות, בפירוד כלכלי ופוליטי; לשם התפתחותו זקוק הוא לשטח גדול ככל האפשר, המלוכד מבפנים, ולתרבות רוחנית, אשר בלעדיה אי אפשר להעלות את צרכי החברה לרמה הדרושה בשביל ייצור הסחורות הקפיטליסטי, וכן לא יוכל המנגנון של שלטון המעמד הבורגני המודרני לפעול בלעדיה. בטרם יכול הקפיטליזם לגדול ולהתפתח כדי משק עולמי המקיף תבל כולה, ביקש לו תחום סגור ליצירה בגבולותיה הלאומיים של מדינה. לפי שתכנית זו ניתנה להתגשם על פני הזירה הפוליטית והלאומית, ירושת ימי הביניים הפיאודליים, רק באורח מהפכני בלבד, לא נתגשמה אלא בצרפת בלבד, במהפכה הגדולה. בשאר אירופה נעשתה המלאכה, כמלאכת המהפכה הבורגנית בכלל, רק למקוטעין ונעצרה באמצע. הרייך הגרמני ואיטליה של ימינו, התקיימותן של אוסטריה-הונגריה ושל תורכיה עד היום, הקיסרות הרוסית והקיסרות הבריטית העולמית הן הוכחות חיות לכך.

התכנית הלאומית מילאה תפקיד היסטורי רק כביטוי רעיוני לבורגנות המעפילה, השולחת ידה לשלטון במדינה, ורק עד שהמעמד הבורגני כונן את שלטונו במעצמות שבמרכז אירופה ויצר לו בתוכן את הכלים והתנאים הדרושים לו.

אבל מאז כבר כרה האימפריאליזם קבר לתכנית הבורגנית-הדמוקרטית, בעשותו את ההתפשטות מעבר לגבולות לאומיים, ובלי שים לב לנסיבות לאומיות - כתכנית לבורגנות של כל הארצות. אמנם המליצה הלאומית הוסיפה להתקיים. ואולם תכנה הממשי, תפקידה נהפך על פיו; עודנה מתקיימת רק ככסות עלובה לשאיפות אימפריאליסטיות, וכקול ענות מלחמה בהתנגשויות אימפריאליסטיות, כאמצעי רעיוני יחיד ואחרון, אשר בו אפשר למשוך את לב המוני העם לתפקיד של בשר תותחים במלחמות האימפריאליסטיות.

המגמה *הכללית* של הפוליטיקה הקפיטליסטית שולטת כיום בפוליטיקה של המדינות *הבודדות*, כמין חוק אדיר שבכוחות סמויים, כשם שחוקי התחרות הכלכלית קובעים כצו שליט את תנאי הייצור של איש התעשייה הבודד.

כדי לבחון את מהות ההזיה הזאת בדבר "המלחמה הלאומית", השלטת כיום בפוליטיקה הסוציאל-דמוקרטית, נניח לשעה קלה, שבאחת המדינות של ימינו התחילה המלחמה באמת כמלחמת התגוננות לאומית טהורה. והנה, במקרה של הצלחה צבאית, יביא הדבר מאליו לידי כיבוש שטחים זרים. ואולם במציאותן של קבוצות קפיטליסטיות רבות השפעה, המעונינות בכיבושים אימפריאליסטיים, יתעוררו במרוצת המלחמה גופא יצרי ההתפשטות והמגמה האימפריאליסטית, שבראשית המלחמה רק העלתה נבט, או אולי שרויה הייתה במצב של תנומה, תשגשג ותפרח במרוצת המלחמה כמו באווירה של חממה, והיא שתקבע את אופייה של המלחמה, את מטרותיה ותוצאותיה. ושוב: שיטת הבריתות בין המדינות הצבאיות, שיטה השלטת זה עשרות בשנים ביחסים הפוליטיים של המדינות, גורמת, שכל אחד מן הצדדים הנלחמים שואף במרוצת המלחמה, ולו גם מטעמי הגנה בלבד, למשוך בני ברית לצדו. על ידי כך נמשכות פעם בפעם ארצות חדשות לתוך המלחמה, ועל ידי כך נפגעים בהכרח חוגים אימפריאליסטיים מסוימים של הפוליטיקה העולמית ונוצרים חוגים הדשים. כך, למשל, מצד אחד משכה אנגליה את יפן, ובזאת העבירה את המלחמה מאירופה למזרח אסיה והעלתה את גורלה של סין על הפרק, הפיחה את התחרות בין יפן לארצות-הברית, בין אנגליה ליפן, כלומר צברה חומר חדש לסכסוכים בעתיד. וכן, מצד שני, גררה גרמניה את תורכיה למלחמה ועל ידי כך העמידה במישרין את שאלת קונסטנטינופול, הבלקן כולו וקדמת אסיה לחיסול. מי שלא השיג שמלחמת-העולם הייתה מלחמה אימפריאליסטית טהורה לפי עצם סיבותיה ונקודות המוצא שלה, יכול על כל פנים להשיג לפי ההשפעות הללו, כי בתנאים הקיימים מוכרחה המלחמה להתפתח ולגדול באופן מכני, בלתי נמנע, עד היותה לתהליך של חלוקת-עולם חדשה אימפריאליסטית. אכן זו הייתה דמותה למן הרגע הראשון. התנודה המתמדת בשווי המשקל של כוחות שני הצדדים הנלחמים מכריחה כל אחד מהם, ולו גם מנקודות מבט צבאיות בלבד, - כדי לחזק עמדתו הוא, או למנוע סכנות של איבה חדשה, - לרסן גם את הנייטרליים, על ידי מקח וממכר נמרץ בעמים וארצות. שימו לבכם מצד אחד אל "ההצעות" הגרמניות-האוסטריות, ומצד שני אל האנגליות-הרוסיות: באיטליה, רומניה, יוון ובולגריה. אנו רואים אפוא ש"מלחמת ההגנה הלאומית", כביכול, יש לה ההשפעה החותכת, שהיא גורמת לתמורה כללית בנכסים הקיימים וביחסי הכוחות אף אצל המדינות הבלתי מעורבות, ובמגמה מפורשת להתפשטות. ולבסוף, עצם העובדה, שכל המדינות הקפיטליסטיות יש להן כיום מושבות, ובעת מלחמה, אף אם תחילתה של זו כ"מלחמת הגנה לאומית", נמשכות גם הן לזירה הכללית, ולו גם מבחינות צבאיות טהורות, באשר כל מדינה לוחמת שואפת לכבוש את מושבות אויבתה או לפחות לעורר בהן מרד, - כגון כיבוש המושבות הגרמניות על ידי אנגליה, והניסיון להפיח "מלחמת קודש" במושבות האנגליות והצרפתיות, - העובדה הזאת אף היא הופכת באורח אוטומטי כל מלחמה בימינו לתבערת עולם אימפריאליסטית.

נמצא, שמושג זה על מלחמת הגנה, המצטייר בדמיונם של צירי הפרלמנט והעורכים שלנו, ולו גם תהא זו מלחמה צנועה וצדקנית להגנת המולדת, - אינו אלא בדותה, המתעלמת מכל תפיסה היסטורית של העניין כולו ושל נסיבותיו העולמיות, כי את אופייה של המלחמה קובעות לא ההצהרות החגיגיות, ואף לא כוונותיהם הישרות של המדינאים העומדים ליד ההגה; רק תכונתה ההיסטורית של החברה ושל ארגונה הצבאי, בכל שעה ושעה, היא הקובעת אותו.

לכאורה אפשר היה לחשוב, כי הסיסמה של "מלחמת הגנה לאומית" הולמת אולי ארץ כשוויצריה. אלא ששוויצריה היא בפירוש לא מדינה לאומית, ואין היא טיפוסית כלל למדינות של ימינו. הווייתה "הנייטרלית" והפרזתה במיליציה אינה אלא גילוי שלילי של מצב המלחמה החשאי

במדינות הצבאיות הגדולות המקיפות אותה, ולא תוכל להתקיים אלא כל זמן שהיא, שוויצריה, יכולה להשלים עם המצב הזה. גורלה של בלגיה מראה, כיצד נייטרליות כזו נרמסת כהרף עין תחת קלגסי האימפריאליזם. וכך אנו מגיעים באופן מיוחד למצבן של המדינות הקטנות. דוגמה קלאסית לעניין "המלחמה הלאומית" משמשת כיום סרביה. אם יש באירופה מדינה, אשר לפי כל הסימנים החיצוניים, לה הזכות להגנה לאומית, הרי זו סרביה. אוסטריה בכיבושיה הביאה אותה לידי אחדות לאומית, אוסטריה איימה על קיומה הלאומי, אוסטריה כפתה את המלחמה עליה, ולפי כל שיקול דעת אנושי נלחמת סרביה מלחמת הגנה אמיתית על קיום אומתה, חירותה ותרבותה. ואם נניח שסיעת הסוציאל-דמוקרטים הגרמנים צדקה בעמדתה, הרי ממילא יימצא שהסוציאל-דמוקרטים הסרבים, אשר מחו בפרלמנט הבלגרדי נגד המלחמה והצביעו נגד תקציב המלחמה, אינם אלא בוגדים בעניינים החיוניים של ארצם[xlii]. ואולם לאמיתו של דבר אין זה כך. הסרבים לפשביץ' וקצלרוביץ' לא רק רשמו את שמם באותיות זהב בדברי ימי הסוציאליזם הבינלאומי, אלא גם הוכיחו כי מצטיינים הם במבט היסטורי חד לראיית קשרי הסיבות האמיתיים של המלחמה, ובזאת שירתו את ארצם על הצד הטוב ביותר, בפקחם את עיני עמם. אכן באורח רשמי מלחמת התגוננות לסרביה. ואולם מגמות המונרכיה שלה ומגמות המעמדות השליטים בתוכה, כשאיפות המעמדות השליטים בכל המדינות בימינו, מכוונות להתפשטות, בלי תת דעתם על גבולות לאומיים, ועל ידי כך הן לובשות אופי תוקפני. כך מכוונת מגמתה של סרביה לעבר החוף האדריאתי, והיא עומדת שם בפני מלחמת תחרות אימפריאליסטית ממש, מלחמה על גבם של האלבנים, אשר תוכרע, מחוץ לסרביה, על ידי המעצמות הגדולות. אולם עיקרו של דבר הוא, שמאחורי הנציונליזם הסרבי עומד האימפריאליזם הרוסי. סרביה עצמה אינה אלא כלי במשחק השחמט הגדול של הפוליטיקה העולמית, וכל משפט הבא לקבוע את מהות מלחמתה של סרביה, כשהוא מתעלם מקשרי הנסיבות הגדולים, מן המסכת הכללית של הפוליטיקה העולמית, הרי הוא בהכרח, תלוי על בלימה. הוא הדין בנוגע למלחמות הבלקניות האחרונות. אם נדון עליהן באורח רשמי, בתחומן המבודד, הרי הייתה להן למדינות הבלקניות הצעירות זכותן ההיסטורית השלמה, והן רק הגשימו את התכנית הדמוקרטית של מדינה לאומית. ואולם בהשתלשלות ההיסטורית האמיתית, זו שעשתה את הבלקן לנקודת השריפה והסערה של הפוליטיקה העולמית האימפריאליסטית, היו המלחמות הבלקניות, בעצם, רק קטע במחלוקת הכללית, רק חוליה בשרשרת אותם המאורעות, שהוליכו בהכרחיות פטלית לקראת מלחמה זו. ואף אמנם ערכה הסוציאל-דמוקרטיה הבינלאומית תשואות נלהבות לסוציאליסטים הבלקניים על סירובם לתמוך תמיכה מוסרית ופוליטית כלשהי במלחמה הבלקנית ועל חשפם את פרצופה האמיתי; ובזאת דנה מראש לגנאי את עמדת הסוציאליסטים הגרמנים והצרפתים במלחמה הזאת.

ואולם כמצבן של המדינות הבלקניות כן גם מצב כל המדינות הקטנות בימינו, כגון, למשל, הולנד. "אם ניבעו פרצות בספינה אנו חייבים קודם כל לסתמן". לכאורה, כלום יתכן בהולנד הקטנה משהו בנידון זה מלבד מלחמת הגנה לאומית טהורה, מלחמה על קיומה של הארץ ועל עצמאותה? אם נתן דעתנו רק על *כוונתיו* של העם ההולנדי, ואפילו של המעמדות השליטים בו, הרי אין כאן אלא שאלת הגנה לאומית בלבד. ואולם הפוליטיקה הפרולטרית, המיוסדת על הבחנה היסטורית, אינה יכולה לכוון את הליכותיה לפי הכוונות הפרטיות באיזו ארץ מן הארצות, עליה לקבוע עמדתה מבחינה בינלאומית לפי הצירוף הכללי של המצב הפוליטי העולמי. אף הולנד, ברצונה או בעל-כורחה, היא גלגל קטן במערכת התנועה השלמה של הפוליטיקה העולמית והדיפלומטיה כיום. דבר זה יתברר לנו מיד, במקרה שהולנד תיסחף למעשה במערבולת של מלחמת-העולם. ראשית כל יבקשו אויביה לשלוח ידם גם אל מושבותיה. הרי שניהול המלחמה של הולנד יכוון מאליו לשמירת אחוזותיה בהווה, וההגנה על עצמאותו הלאומית של העם הפלמי שעל חוף הים הצפוני תתרחב באופן ממשי להגנה על זכות השלטון והניצול בקרב המלאיים באיי הודו המערבית. ולא זו בלבד. המיליטריזם של הולנד, אם יפעל בכוחות עצמו בלבד במערבולת של מלחמת-העולם, סופו להתנפץ כקליפת אגוז, ועל כן, אם ברצונה או שלא ברצונה, תהיה הולנד מיד חברה באחד מצירופי המעצמות הלוחמות, - ותהא אפוא גם מבחינה זו נושא וכלי שרת למגמות אימפריאליסטיות טהורות.

כך אנו למדים שוב, כי הסביבה ההיסטורית של האימפריאליזם בימינו, היא הקובעת את אופייה של המלחמה גם בארצות הבודדות, וסביבה זו גורמת לכך, שבימינו לא תתכנה כלל כל מלחמות הגנה לאומיות.

וכך כתב גם קאוטסקי עוד לפני שנים מועטות במחברתו *"פטריוטיות וסוציאל-דמוקרטיה"*, לייפציג 1907:

"אם כי הפטריוטיות של הבורגנות וזו של הפרולטריון הן שתי תופעות, שונות בתכלית זו מזו, ואף מנוגדות זו לזו, הרי בכל זאת ישנם מצבים, ששני סוגי הפטריוטיות עלולים להתמזג יחד לפעולה משותפת במלחמה. הבורגנות והפרולטריון של אומה מעונינים שניהם בחירותם ועצמאותם, בהרחקת כל לחץ ומניעת כל ניצול מצד אומה זרה... במלחמות לאומיות שהתחוללו מתוך שאיפות כאלו התאחדה תמיד הפטריוטיות של הפרולטריון עם זו של הבורגנות... אולם מאז היה הפרולטריון לכוח המהווה סכנה למעמדות השליטים, עם כל הזדעזעות חמורה יותר של המדינה; מאז אורבת מהפכה עם קצה של מלחמה, - כמו שהוכיחו הקומונה הפריסאית בשנת 1871 והטרוריזם הרוסי אחרי מלחמת רוסיה-תורכיה, - מאז אנו רואים, שהבורגנות, - אף באומות שאינן עצמאיות ומאוחדות כלל, או אינן עצמאיות ומאוחדות כל צרכן, - מוותרת למעשה על המטרות הלאומיות, אם אפשר להשיגן רק על ידי הפלת ממשלתה; באשר היא שונאת את המהפכה ויראה מפניה, יותר משהיא מוקירה את עצמאותה של האומה וגדולתה. משום כך היא מוותרת על עצמאותה של פולין ומוסיפה לקיים גופי מדינות מלפני דור המבול, כאוסטריה ותורכיה, אף שדומה היה כי דינן של הללו נחרץ עוד לפני דור אדם אחד. משום כך אנו רואים כי בחלקי הישוב הציוויליזציוני באירופה פסקו המאבקים הלאומיים כגורם למהפכות או למלחמות. אותן הבעיות הלאומיות, שכיום אינן ניתנות להיפתר אלא תוך מלחמה או מהפכה, עשויות מעתה למצוא את פתרונן רק אחרי ניצחונו של הפרולטריון. ואולם אותה שעה תקבלנה הבעיות הללו, בזכות הסולידריות הבינלאומית, דמות אחרת לגמרי מאשר יש להן כיום בחברת הניצול והשעבוד. אין הן צריכות להעסיק עוד את הפרולטריון במדינות הקפיטליסטיות, בשעה שהוא עסוק במערכות ההווה שלו; עליו להקדיש את כל כוחו לתפקידים אחרים" (עמ' 12-14).

"בינתיים הולכת ונעלמת האפשרות להנחה, שהפטריוטיות הפרולטרית והבורגנית יתאחדו בזמן מן הזמנים להגנת החירות של עמם". הבורגנות הצרפתית התאחדה עם הצאריזם, לאמור, שרוסיה אין בה עוד משום סכנה לחירותה של אירופה המערבית, מאחר שהמהפכה החלישה את רוסיה. "בנסיבות אלו אין לשער עוד בשום מקום מלחמה להגנת האומה, אשר הפטריוטית הבורגנית והפרולטרית תהיינה עלולות להתאחד בה" (עמ' 16).

"ראה ראינו, שכבר פסקו אותם הניגודים, שעלולים היו להכריח כמה עמים שואפי חירות במאה התשע עשרה להתייצב במלחמה עם שכניהם; ראינו כי המיליטריזם בימינו אינו מתכוון עוד בשום פנים למלחמה על ענייני עם חשובים, כי אם רק למלחמה על הרווח; *לא להבטחת העצמאות והשלמות של קיום העם, שאין איש מאיים עליו, כי אם להבטחה ולהרחבה של הכיבושים מעבר לים*, המשמשים רק לריבוי הרווח הקפיטליסטי. הניגודים בין המדינות כיום אינם מסוגלים עוד להביא שום מלחמה, אשר לא תחייב את הפטריוטיות הפרולטרית להתנגד לה בצורה נמרצת ביותר" (עמ' 23).

מה אנו למדים מכל זה לגבי התנהגותה המעשית של הסוציאל-דמוקרטיה במלחמה הזאת? שמא תקום זו ותצהיר כדברים האלה: כיוון שהמלחמה הזאת היא מלחמה אימפריאליסטית, כיוון שהמדינה הזאת אינה הולמת את זכות ההגדרה העצמית הסוציאלית, אינה הולמת את האידיאל הלאומי, הרי אין היא נוגעת לנו כלל, ויעשה כאן האויב מה שיעשה? אכן מפלגה מהפכנית כסוציאל-דמוקרטיה לעולם אינה יכולה לראות את אפס המעשה, את הסחת הדעת כקו התנהגות יאה לה. אין היא צריכה להתייצב להגנת המדינה המעמדית הקיימת, אף לא לסור דומם הצדה ולחכות, עד יעבור זעם, כי אם לפתוח *בפוליטיקה המעמדית העצמית*, שבכל משבר גדול בחברה הבורגנית היא מצליפה במעמדות השליטים ומריצה אותם *קדימה*, ודוחפת את המשבר כי יחרוג ממסגרותיו; הנה זהו תפקידה של הסוציאל-דמוקרטיה, כחיל החלוץ של הפרולטריון הלוחם. במקום להלביש את המלחמה האימפריאליסטית מעטה של הגנה לאומית שאינו הולם אותה, מן הראוי היה, דווקא, לנהוג יחס *של אמת* בזכות ההגדרה העצמית של עמים ובעניין ההגנה הלאומית, לכוון אותן כמנוף מהפכני כנגד המלחמה האימפריאליסטית. הדרישה האלמנטרית ביותר של ההגנה הלאומית היא, שהאומה תיטול את עניין ההגנה בידיה. הצעד הראשון לכך הוא: *המיליציה*, ופירושו של דבר הוא: לא רק חימוש דחוף של כל הגברים המבוגרים במדינה, כי אם בראש ובראשונה הכרעת העם בשאלות מלחמה ושלום; אמור מכאן שוב: ביטול דחוף של כל קיפוח זכויות פוליטיות! לפי שהחופש הפוליטי במידה גדולה ביותר הוא הכרחי כיסוד להתגוננות עממית. ההכרזה על התקנות הנכונות הללו לצורך ההגנה הלאומית, הדרישה להגשים אותן, - זו הייתה התעודה הראשונה שעמדה לפני הסוציאל-דמוקרטיה. ארבעים שנה רצופות הוכחנו למעמדות השליטים, וכן להמוני העם, כי *דק* בכוחה של המיליציה להגן על הארץ ולעשותה ללא מנוצחת. ועכשיו, כשבאה שעת המבחן הגדול הראשון, מסרנו את הגנת הארץ, כדבר המובן מאליו, ביד הצבא הסדיר, זה בשר התותחים בפיקודם של המעמדות השליטים. אין זאת כי אנשי הפרלמנט שלנו לא הרגישו כלל, כי בשעה שליוו "בברכות חמות" לשדה הקרב את בשר התותחים

הזה, כמגינה האמיתי של המולדת, בשעה שהודו בלי כל הסתייגות כי הצבא הסדיר הפרוסי המלכותי הוא מושיעה האמיתי של הארץ בעת צרה זו, - אותה שעה ויתרו בפשטות על עמוד התווך בתכניתנו הפוליטית - על המיליציה, ושמו לאל את הערך המעשי של תעמולתנו למיליציה במשך ארבעים שנה, הפכו אותה לרעיון רוח פלפולי אוטופי, ששום אדם לא יתייחס עוד אליו ברצינות [12].

לא כך הבינו רבותיו של הפרולטריון הבינלאומי את עניין הגנת המולדת. בשנת 1871, בשעה שהפרולטריון נטל לידיו את השלטון בפריס, הנצורה על ידי הפרוסים, כתב מרכס בהתלהבות על אודות הפעולה הזאת:

"פריס, מרכזו ומושבו של השלטון הישן, ובו בזמן גם נקודת הכובד החברתית של מעמד הפועלים הצרפתי, פריס אחזה בנשק, להתגונן מפני ניסיונם של האדון טייר ואצילי הכפר שלו להקים שנית את השלטון הישן, מורשת הקיסרות, ולכונן אותו לעולמי עד. פריס לא יכלה אלא להתנגד לכך, אחרי שנפטרה מן הצבא בעקבות המצור והעמידה במקומו גוורדיה לאומית, המורכבת מפועלים בעיקר. עתה הגיעה השעה להפוך עובדה זו למוסד קבוע. *משום כך בא הצו הראשון של הקומונה להכניע את הצבא הסדיר ולתת את מקומו לעם החמוש*... אם כי הקומונה הייתה אפוא באת כוחם האמיתית של כל היסודות הבריאים בחברה הצרפתית, ולפיכך הייתה זו גם *הממשלה הלאומית האמיתית*, הרי בו בזמן, בהיותה תנועת פועלים, בהופיעה כחלוץ הנועז לשחרור העבודה, הייתה גם בינלאומית במלוא מובן המלה. לעיני הצבא הפרוסי, שכבש שני גלילים צרפתים וסיפח אותם לגרמניה, כבשה הקומונה את פועלי כל העולם וסיפחה אותם לצרפת" (אגרת המועצה העליונה של האינטרנציונל).

וכיצד ראו רבותינו את תפקיד הסוציאל-דמוקרטיה במלחמה כזו של ימינו? פרידריך אנגלס כתב בשנת 1892 על קווי היסוד של הפוליטיקה ההולמת את מפלגת הפרולטריון במקרה של מלחמה גדולה:

"מלחמה, אשר בה יסתערו רוסים וצרפתים לתוך גרמניה, תהא בשביל זו מלחמה לחיים ולמוות והיא *תוכל להבטיח* את קיומה הלאומי *רק על ידי שימוש באמצעים מהפכניים ביותר*. הממשלה הנוכחית, אם לא תהא כפויה לכך, וודאי שלא תעורר את המהפכה. אבל יש לנו מפלגה חזקה, *שבידה להכריחה לכך, או בשעת הדחק גם לתפוס את מקומה, - הרי זו המפלגה הסוציאל-דמוקרטית.*

ולא נשכח מלבנו את המופת הנהדר שנתנה לנו צרפת בשנת 1793. יובל המאה ל- 1793 ממשמש ובא. אך אם רוח הכיבוש של הצאר וחוסר הסבלנות השוביניסטי של הבורגנות הצרפתית יאמרו לעצור את התקדמותם של הסוציאליסטים הגרמנים, התקדמות עטורת ניצחון, אם גם בדרך שלום, - הרי מוכנים הללו - היו נא בטוחים בכך - להוכיח לעולם, שהפרולטריון הגרמני של היום לא יבייש את הסנקילוטים הצרפתים, וכי שנת 1893 תהיה ראויה לעמוד בכבוד בצדה של 1793. ואם חייליו של האדון קונסטן יציבו כף רגלם על אדמת גרמניה, הרי יקדמו את פניהם בדברי המרסלייזה:

Qoi ? ces cohorts étrangères

Feraient la loi dans foyers?

מה? גדודים נכרים אלה יבואו עלינו
לעשות משפטם בצל קורתנו?

כללו של דבר: השלום מבטיח למפלגת הסוציאל-דמוקרטים הגרמנים את הניצחון תוך כדי עשר שנים בקירוב. ואילו המלחמה תביא לה את הניצחון כמשך שנתיים שלוש, או חורבן גמור למשך חמש עשרה או עשרים שנה לכל הפחות".

---

[12] "ואם על אף כל אלה הצביעה עכשיו הסיעה הסוציאל-דמוקרטית ברייכסטאג, פה אחד, בעד תקציבי המלחמה", - כתב עיתון המפלגה המינכני ב- 6 באוגוסט, - "אם ליוותה בברכות חמות של הצלחה את כל היוצאים לדרך להגנת הרייך הגרמני, - לא היה זה "מעשה תכסיס", הייתה זו תוצאה טבעית ועקבית של עמדת מפלגתנו, שתמיד נכונה הייתה להעמיד צבא-עם להגנת הארץ *במקומה של שיטה, שנראתה בעיניה יותר כביטוי לשלטון* המעמדי, מאשר כהתגלות רצונו של העם להתגונן מפני התנפלויות מחוצפות"

"נראתה בעיניה"!! ואילו ב- "Neue Zeit" התרוממה מלחמה זו במישרין ל"מלחמת-עם", והצבא הסדיר נהפך לצבא-עם (עיין מס' 20, 23 לאוגוסט-ספטמבר 1914). הכתב הצבאי, הסוציאל-דמוקרט הוגו שולץ, מהלל בתיאור המלחמה שלו מיום 24 באוגוסט 1914 את "רוח המיליציה" החזקה "המפעמת" בצבא ההבסבורגי!...

לפני עיניו של אנגלס ריחפו נסיבות אחרות לגמרי מאלו של ימינו. הוא עדיין ראה לפניו את ממלכת הצאר, בעוד שאנחנו זכינו לראות במהפכה הרוסית הגדולה. ושוב, הוא חשב בעת ההיא על מלחמת הגנה לאומית אמיתית, הוא ראה שתי התקפות על גרמניה אשר תבואנה בבת אחת ממזרח וממערב. ולבסוף הוא הפריז בהערכתו את מצב העניינים בגרמניה, את מידת בשלותם ואת הסיכויים למהפכה סוציאלית, כמנהגם של לוחמים אמיתיים להפריז בהערכת קצב ההתפתחות. אבל מכל דבריו בולטת בבהירות העובדה, שאנגלס ראה את ההגנה הלאומית ברוח הפוליטיקה הסוציאל-דמוקרטית, - לא כתמיכה בממשלה הצבאית של היונקרים הפרוסים ובמטה הכללי שלהם, כי אם כפעולה מהפכנית לפי הדוגמה של היעקובינים הצרפתים. אמנם כן, הסוציאל-דמוקרטים מחויבים להגן על ארצם בשעת משבר היסטורי. ודווקא כאן האשמה הכבדה של סיעת הסוציאל-דמוקרטים ברייכסטאג הגרמני, שהיא הכריזה חגיגית בהצהרתה מה- 4 באוגוסט שנת 1914: "בשעת סכנה לא נעזוב את מולדתנו ללא הגנה", ובו בזמן התכחשה למוצא שפתיה. היא *עזבה* את מולדתה ללא הגנה בשעת סכנה חמורה ביותר, כי חובתה הראשונה כלפי המולדת באותה שעה הייתה: להראות למולדת את הרקע האמיתי של המלחמה האימפריאליסטית הנוכחית, לקרוע את רשת הכזב הפטריוטי והדיפלומטי שבה נעטפה וסובבה התנקשות זו במולדת; להכריז ברורות, שגם הניצחון וגם התבוסה במלחמה זו שניהם כאחד ממיטים אסון על העם הגרמני, להתנגד עד קצה גבול היכולת לחניקת המולדת על-ידי מצב-מצור; להכריז על הנחיצות לחמש מיד את העם ולמסור לרשותו את פתרון שאלת המלחמה והשלום; לדרוש בכל תוקף ישיבה מתמדת (ללא הפסק) של נציגות-העם בכל זמן המלחמה, כדי להבטיח ביקורת ערה של נציגות-העם כלפי הממשלה ושל העם כלפי נציגותו; לדרוש את ביטולן המיידי של כל הגבלות הזכויות הפוליטיות, כי רק עם חופשי יכול להגן בהצלחה על מולדתו; ולבסוף, להעמיד כנגד תוכנית-המלחמה האימפריאליסטית, - התכנית המכוונת לקיומן של אוסטריה ותורכיה, כלומר: לשמירת הריאקציה באירופה ובגרמניה, - את התוכנית הלאומית-האמיתית הישנה של הפטריוטים והדמוקרטים משנת 1848, את התוכנית של מרכס, אנגלס ולסל: את הסיסמה של רפובליקה גרמנית גדולה אחת. זה היה הדגל, שצריך היה להניפו לפני הארץ, הדגל הלאומי האמיתי, דגל-השחרור האמיתי, שהוא בהתאם למסורות הטובות ביותר של גרמניה ושל הפוליטיקה המעמדית הבינלאומית של הפרולטריון.

השעה ההיסטורית הגדולה של מלחמת-העולם דרשה בבירור הנהגה פוליטית נועזת, עמדה מקיפה רחבת מידות ומתן ידיעות שקול לארץ, אשר רק הסוציאל-דמוקרטיה הייתה מצווה לתיתו. ואילו הנציגות הפרלמנטרית של מעמד הפועלים, שדיברה אותה שעה בשמו, גילתה תשישות עלובה מאין כמוה. הסוציאל-דמוקרטיה - באשמת מנהיגיה - לא אחזה בפוליטיקה מוטעית, היא *לא אחזה בשום* פוליטיקה בכלל, היא חדלה בכלל להיות גורם בתור מפלגה מעמדית מיוחדת, אשר השקפת עולם לה משלה; היא הפקירה את הארץ ללא ביקורת ביד הפורענות האיומה של המלחמה האימפריאליסטית מחוץ, וביד הדיקטטורה של מנופפי חרב מבית, ונוסף על כל אלה עוד הטילה על עצמה את האחריות למלחמה. הצהרתה של סיעת הרייכסטאג אומרת: היא אישרה רק את האמצעים להגנת הארץ, ואולם את האחריות למלחמה היא מסירה מעליה. ואולם ההפך מזה הוא הנכון. את האמצעים "להגנה" *זו*, כלומר לטבח אדם אימפריאליסטי זה לא אישרה כלל, כי השימוש באמצעים אלה לא היה תלוי אף במשהו בהסכמתה של הסוציאל-דמוקרטיה: לעומתה כמיעוט עמד הרוב הצפוף של שני שלישים ברייכסטאג הבורגני. על ידי הסכמתה מרצון השיגה הסיעה הסוציאל-דמוקרטית רק דבר אחד: את הפגנת אחדותו של כל העם במלחמה, את הכרזת שלום הבית, כלומר את הפסקת המאבק המעמדי, את כיבוי נר מדיניות ההתנגדות של הסוציאל-דמוקרטיה במלחמה, הווה אומר: נטילת אחריות מוסרית למלחמה. על ידי הסכמה מרצון זו לתקציב המלחמה טבעה הסיעה את חותם הגנת המולדת הדמוקרטית על ניהול מלחמה *זו*, תמכה בהונאת ההמונים בנוגע לתנאים ולתפקידים האמיתיים בהגנת המולדת וחתמה בידה על אונאה זו.

הרי, שהברירה הקשה בין האינטרסים של המולדת ובין הסולידריות הבין-לאומית של הפרולטריון, הסכסוך הטרגי, שעורר את הפרלמנטרים שלנו להתייצב "בלב כבד" לימין המלחמה האימפריאליסטית, הנו פרי הדמיון בלבד, אשליה בורגנית-לאומנית. להפך, בין האינטרסים של הארץ ובין האינטרסים המעמדיים של האינטרנציונל הפרולטרי קיימת הרמוניה מלאה, הן בשעת מלחמה והן בשעה שלום: גם המלחמה וגם השלום דורשים התפתחות נמרצת ביותר של המאבק המעמדי, הגנה תקיפה ביותר על התוכנית הסוציאל-דמוקרטית.

אבל מהו המעשה המוטל על מפלגתנו, כדי לאצול תוקף להתנגדות שלה למלחמה, כדי להוסיף תוקף לדרישות האמורות? האם עליה להכריז על שביתת המונים? האם תקרא לחיילים להימנע

משירות? אמירת הן לשאלות כאלו היא מגוחכת, ממש כאילו באה המפלגה לידי החלטה ש"אם תפרוץ המלחמה, נעשה אז מהפכה". מהפכות אינן "נעשות", ותנועות עם גדולות אין לביים על פי תרשימים טכניים, לקוחים מתיק של מוסדות המפלגה. חוגי קושרים קטנים יכולים "לטכס" קשר ליום ולשעה מסוימים, יכולים לתת בשעה הדרושה לעשרות תומכיהם את האות "לפעולה". ואולם תנועות המונים אין לנהל בשעות היסטוריות גדולות באמצעים פרימיטיביים כאלה. "שביתת ההמונים" "המתוכנת על הצד הטוב ביותר" עלולה בנסיבות שונות להיכשל בצורה עלובה, דווקא בו ברגע שועד המפלגה נותן את "האות" להתחיל בה, או שהיא עלולה "ליפול מלוא קומתה ארצה" באפס כוח לאחר הזינוק הראשון. אם אמנם מתחוללות הפגנות עם כבירות ופעולות המונים, בצורה זו או אחרת, הרי מכריעים בנידון זה כל המון הגורמים הכלכליים, הפוליטיים והנפשיים, מידת המתיחות של הניגודים המעמדיים באותה שעה, מידת ההכרה, מידת הבגרות בהלך הרוח המלחמתי של ההמונים, שאין לשערם ואין שום מפלגה אשר תוכל להעלותם באורח מלאכותי. זהו ההבדל בין המשברים הגדולים בהיסטוריה ובין פעולות הראווה הקטנות, שמפלגה למודת משמעת מסוגלת לבצע כהוגן בימי שלום, לפי מטה הקצב של "המוסדות". השעה ההיסטורית תובעת בכל עת את הצורות המתאימות של התנועה העממית, והיא גם *יוצרת בעצמה צורות חדשות*, ממציאה לכל רגע אמצעי מאבק לא נודעים עד אז, בודקת ומעשירה את אוצר הנשק של העם, בלי תת דעתה על כל הוראותיהן של המפלגות.

הרי שמנהיגי הסוציאל-דמוקרטיה כחיל החלוץ של הפרולטריון בעל ההכרה צריכים היו לתת לא הוראות מגוחכות ותקנות בעלות אופי טכני, *כי אם את הסיסמה הפוליטית*, חייבים היו *להפיץ אור בהיר על התפקידים הפוליטיים של הפרולטריון ועל ענייניו הוא* במלחמה. אכן בנוגע לכל תנועת המונים מתאימים הדברים, שנאמרו במקום אחר בנגע לשביתות ההמונים במהפכה הרוסית:

"אם ניהולה של שביתת ההמונים, - במובן הניצוח על התחלתה ובמובן חישוב וכיסוי הוצאותיה, - היא עניינה של תקופת המהפכה עצמה, הרי במובן אחר לגמרי מוטל עניין הניהול בשביתת ההמונים על הסוציאל-דמוקרטיה ומוסדותיה המוסמכים. במקום להוגיע לשווא את מוחה בצד הטכני של שביתתי ההמונים, במכניזם שלה, מוטל על הסוציאל-דמוקרטיה לקחת בידה את ההנהלה *הפוליטית* אף בעצם תקופת המהפכה; לתת את הסיסמה, את הכיוון לקרב, לערוך את *הטקטיקה* של המערכה הפוליטית, באופן שכל סכום הכוח המשוחרר והפעיל של הפרולטריון, הכוח הנמצא כבר בעין, יבוא לידי שימוש בכל פרק ופרק של הקרב, ובכל שעה ושעה שלו, וכן יבוא לידי ביטוי בעמדת הקרב של המפלגה; לדאוג לכך, שהטקטיקה של הסוציאל-דמוקרטיה, לפי העזתה וחריפותה, לא תהא בשום פנים *למטה* מן הרמה של יחס הכוחות הממשי, אלא, אדרבא, תקדים את היחס הזה; - הנה, זוהי התעודה החשובה ביותר של "הניהול" בתקופת שביתת ההמונים, וניהול כזה נהפך במידה מסוימת מאליו לניהול טכני. טקטיקה עקבית, נמרצת של הסוציאל-דמוקרטיה תעורר בהמונים הרגשת בטחון, אמון עצמי ורצון להלחם; ואילו טקטיקה רפויה, פוסחת על שני הסעיפים, מיוסדת על הערכה פחותה של כוח הפרולטריון מביאה את ההמונים לידי שיתוק ומבוכה. במקרה הראשון מתחוללות שביתות ההמונים "מאליהן" וב"מועדן" תמיד, ואילו במקרה השני יש אשר הקריאות המפורשות של ההנהגה לפעולת המונים הן ללא תוצאות"[13].

הרי שחשובה כאן לא הצורה הטכנית, החיצונית של הפעולה, אלא *תכנה* הפוליטי הוא החשוב. וראיה לכך תשמש לנו העובדה, שדווקא *במת הפרלמנט*, למשל, - באשר זוהי הבמה החופשית היחידה הנשמעת למרחוק והנראית בשדה הבינלאומי, - יכלה במקרה זה להפוך למכשיר הכביר ביותר להתעוררות העם, לו ניצלה אותה הנציגות הסוציאל-דמוקרטית בשביל לנסח בקול ברור ומפורש את ענייניו, תפקידיו ודרישותיו של מעמד הפועלים במשבר הזה.

האם יש להניח, שההמונים היו מחזקים בהתנהגותם את הסיסמאות הללו של הסוציאל-דמוקרטיה? אין איש יכול לענות על כך מיניה וביה, אנוס על פי השאלה. אבל לא זהו המכריע. הלא שליחינו בפרלמנט שלחו גם את הגנרלים של הצבא הפרוסי-הגרמני "מתוך אמון מלא" למלחמה בלי שידרשו מהם מראש, לפני ההצבעה על התקציב, את ההבטחה המשונה, שהם ינצחו בהחלט, וכי כל מפלות אין להביא בחשבון כלל. אשר יאה לצבאות המיליטריים, יאה גם לצבאות המהפכניים: הם מתייצבים במערכה, באשר היא נערכת, בלי לדרוש מראש את הוודאות של הצלחתה. במקרה הגרוע ביותר היה קול המפלגה נשאר בתחילה ללא רושם ניכר. וכן יש לשער כי

[13] רוזה לוקסמבורג: "שביתת-ההמונים, המפלגה והאגודות המקצועיות". כתבים נבחרים, א'.

רדיפות קשות ביותר היו באות כגמול להתנהגות האמיצה של מפלגתנו, כרדיפות שמצאו בשנת 1870 את בבל וליבקנכט בשעתם. "אבל מה זה בא להוכיח?" - אומר איגנץ אואר בפשטות בנאומו על חגיגת-סדן בשנת 1895 - "מפלגה השואפת לכבוש עולם ומלואו חייבת לשאת את עיקריה ברמה, בלי שים לב לסכנות הכרוכות בכך; אבודה היא אם לא תעשה כן!"

"לא קל הדבר לשחות נגד הזרם", כתב ליבקנכט הזקן - "ובשעה שהזרם שוטף במהירות סוחפת ובעוז כשל אשד הניאגרה, הרי וודאי לא דבר קטן הוא.

החברים הקשישים עוד זכורה להם רדיפת הסוציאליסטים בשנת 1878, שנת החרפה הלאומית העמוקה ביותר: חרפת החוק נגד הסוציאליסטים. אנשים למיליונים ראו אז כל סוציאל-דמוקרט כרוצח וכפושע נקלה, כשם שראו בו בשנת 1870 בוגד במולדת ואויב עד מוות. התפרצויות כאלו של "נשמת העם" יש בהן, משום כוחן הבסיסי העצום, משהו מבלבל, מהמם, מדכא. אתה חש עצמך חסר אונים בפני כוח עליון - בפני אונס-שבהוויה אמיתי, ללא כל ספק. אין לפניך כל מתנגד ממשי. הרי זה כמגפה - הרוחשת בקרב האנשים, באוויר, בכל.

אכן ההתפרצות בשנת 1878 לא הייתה דומה בשום פנים לפי עוצמתה ופראותה לזו של שנת 1870. זו לא רק הסופה של יצר האדם המשתולל, שכל אשר הוא תופס הרי הוא גם מכניע לארץ, מכריע ומשבר; נוסף לכך גם המנגנון הנורא של המיליטריזם בכל פעולתו האיומה ביותר, ואנחנו בתווך, בין אופני הברזל הרועמים סביב, אשר כל מגע בהם נשא מוות, ובין צבאות הברזל הנישאים בהמייתם מסביבנו, ועלולים היו כל רגע לתפסנו. בצד הכוח הראשוני של רוחות פרועים בא המכניזם המושלם של אמנות הרצח, אשר העולם לא ראה כדוגמתו עד אז. והכל שרוי בפעולה משונה ביותר - כל דודי הקיטור מוסקים עד להתפוצצות. מה מקום כאן לכוחו של הפרט, לרצון היחיד? בייחוד כשידוע לך כי אתה נמנה עם מיעוט בטל, ואף בתוך העם אין לך כל נקודת משען בטוחה להישען עליה.

מפלגתנו עדיין הייתה במצב של התהוות. הועמדנו אז במבחן קשה ביותר, בטרם נוצר הארגון הדרוש. כשבאה רדיפת הסוציאליסטים, בשנת החרפה לשונאינו ובשנת התהילה לסוציאל-דמוקרטיה, כבר היה לנו ארגון חזק ומסועף כל כך, שכל אחד נתחזק מתוך הכרת המשען האדיר הזה, ושום בר דעת לא יכול עוד להאמין במות המפלגה.

כללו של דבר, השחייה נגד הזרם בעת ההיא לא הייתה מן העניינים הקלים. אבל כלום הייתה ברירה בידינו? מן הבלתי נמנע אי אפשר היה להימנע. העצה האחת הייתה: להדק שיניים, ויבוא מה שיבוא. לא היה פנאי לפחד... ובכן, בבל ואני לא בזבזנו אף רגע אחד לאזהרות. לא יכולנו לפנות את שדה המערכה, מוכרחים היינו לעמוד על המשמר ויבוא אשר יבוא".

הם נשארו עומדים על משמרתם, והסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית ניזונה ארבעים שנה מאותו הכוח המוסרי שהם גילו אז בפני עולם מלא אויבים.

כך וודאי היו מתחוללים הדברים גם בפעם הזאת. אולי ברגע הראשון לא היינו משיגים אלא דבר אחד, שכבוד הפרולטריון הגרמני היה ניצל, ואלפים ורבבות של פועלים, הנופחים עכשיו נשמתם בחפירות באישון לילה וערפל, היו מתים לא מתוך מבוכה נפשית עמומה, כי אם מתוך ברק הארה במוחם, מתוך ידיעה כי אשר יקר להם בחיים: האינטרנציונל, הסוציאל-דימוקרטיה, גאולת העמים - לא היו חזיון שווא. אבל הקול האמיץ של מפלגתנו היה פועל גם ככוח מפיג אדיר לשיכרון השוביניסטי ולאבדן החושים של ההמון; הוא היה מזהיר את חוגי העם הנאורים מפני תעתועי הטירוף, והיה מכביד על האימפריאליסטים את מלאכת הרעלת העם וטמטום העם. דווקא מסע הצלב נגד הסוציאל-דמוקרטיה היה מפכח עד מהרה את המוחות של המוני העם. ואחרי כן, בהמשך המלחמה, במידה שמפח הנפש מפני טבח האדם האיום והממושך לאין קץ היה גובר בכל הארצות, במידה שפרסת רגלו של הסוס האימפריאליסטי במלחמה הזאת הייתה מבצבצת ובולטת יותר, ושאון השוק של הספסרות צמאת הדם היה נעשה מחוצף יותר, - היה כל החי, הישר, האנושי, המתקדם מתכנס מסביב לדגלה של הסוציאל-דמוקרטיה. והעיקר: הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית הייתה נשארת אז בתוך המערבולת, ההתפוררות וההתמוטטות הכללית, כסלע בלב ים סוער, כמצפה הרם של האינטרנציונל; ועד מהרה היו כל שאר מפלגות הפועלים מכוונות דרכן על פיה. הסמכות המוסרית העצומה, שהייתה לסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית בכל העולם הפרולטרי עד יום ה- 4 באוגוסט 1914, הייתה מביאה בלי ספק אף בתוך מבוכה כללית זו לידי תמורה במשך זמן קצר. על ידי כך היה מתגבר בכל הארצות הלך רוח של שלום ולחץ המוני העם לקראת שלום, והיה זה מחיש את קץ טבח ההמונים וממעט את מספר קורבנותיו. הפרולטריון הגרמני היה מוסיף

להיות הצופה העומד על מצפה הסוציאליזם ושחרור האנושות, - והיה בזה משום מפעל פטריוטי שלא היה מבייש כלל את תלמידיהם של מרכס, אנגלס ולסל.

פרק 8. המאבק נגד האימפריאליזם

על אף הדיקטטורה הצבאית והצנזורה על העיתונות, על אף כישלונה של הסוציאל-דמוקרטיה, על אף מלחמה זו של רציחת אח את אחיו, - בוקע ועולה המאבק המעמדי בכוח ראשוני בפרצו את "שלום הבית" [במקור: Burgfrieden][xliii], ומעל אדי הדמים של שדות הקרב מתנשאת ומרחפת הסולידריות הבינלאומית של הפועלים. כוונתי לא לניסיונית הקלושים לגלוון באורח מלאכותי את האינטרנציונל הישן, לא לנדרים המתחדשים ונשמעים פה ושם להתלכד שנית מיד *אחרי* המלחמה. לא, עכשיו במלחמה, מתוך המלחמה, קמה לעינינו, בכוח חדש ובעוז העובדה, שהפועלים בכל הארצות - אותם העניינים להם. מלחמת העולם סותרת בעצמה את האשליה שיצרה.

ניצחון או תבוסה? - כך אומרת הסיסמה של המיליטריזם השליט, בכל אחת מן הארצות הלוחמות, - וכך קיבלוה, קלטוה כהד, המנהיגים הסוציאל-דמוקרטיים. לכאורה, שאלת הניצחון או המפלה בשדה הקרב רק היא חשובה לפועלי גרמניה, צרפת, אנגליה ורוסיה, כשם שהיא חשובה למעמדות השליטים בארצות הללו. כל עוד רועמים התותחים חייב, כביכול, כל פרולטריון להיות מעונין בניצחון ארצו ובמפלתן של שאר הארצות. נראה נא, מה הברכה שיש בידי הניצחון להביא לפרולטריון.

לפי הנוסח הרשמי, שמנהיגי הסוציאל-דמוקרטיה קיבלוהו ללא ביקורת, נושא הניצחון לגרמניה את הסיכוי לפריחה כלכלית ללא גבול ומעצור, ואילו התבוסה תביא לה חורבן כלכלי. השקפה זו נשענת בקירוב על פרשת המלחמה של שנת 1870, ואולם הפריחה הקפיטליסטית שבאה לגרמניה אחרי מלחמת 1870, לא הייתה תוצאת המלחמה, כי אם פרי האיחוד הפוליטי, ולו גם בדמותו המסולפת של הרייך הגרמני שנוצר בידי ביסמרק. השגשוג הכלכלי בא כאן מתוך האיחוד, *על אף* המלחמה והמעצורים הריאקציוניים השונים שבעקבותיה. ורק זאת הוסיפה מלחמת הניצחון משלה, - שהיא חיזקה את המונרכיה הצבאית ואת שלטון היונקרים הפרוסים בגרמניה, בעוד שמפלתה של צרפת סייעה לחיסול הקיסרות ולייסוד הרפובליקה. ואולם כיום פני הדברים אחרים לגמרי בכל המדינות המעורבות במלחמה. כיום אין המלחמה פועלת כשיטה דינמית, לסייע לקפיטאליזם הצעיר העולה ולתת בידו את התנאים הפוליטיים ההכרחיים להתפתחותו "הלאומית". אופי זה יש למלחמה לכל היותר בסרביה, ואף כאן – רק אם נראה אותה כגזרה תחומה ומבודדת. אם נגדיר את מלחמת-העולם כיום לפי מובנה ההיסטורי האובייקטיבי, הרי היא, כחזיון שלם, רק מלחמת תחרות של הקפיטליזם שכבר הגיע למלוא פריחתו, - מלחמת תחרות על השלטון בעולם, על ניצול השארית האחרונה של אזורי העולם שעדיין אינם קפיטליסטיים. מתוך כך משתנה לגמרי אופייה של המלחמה עצמה ושל תוצאותיה. הדרגה הגבוהה בהתפתחות הכלכלית העולמית של הייצור הקפיטליסטי מתבטאת כאן הן ברמת הטכניקה הגבוהה של אמצעי המלחמה, כלומר של כוח ההשמדה שלהם, והן ברמתם השווה, בקירוב, בכל הארצות הלוחמות. הארגון הבינלאומי של תעשיית הרצח משתקף עתה בשיווי המשקל הצבאי, אשר תוך כדי תנודות והכרעות חלקיות בכפות המאזנים הוא חוזר מדי פעם בפעם לייצובו, ודוחה שוב ושוב מיום ליום את ההכרעה הכללית. אי ההכרעה במאורעות המלחמה הצבאיים גורמת מצדה, שפעם בפעם נשלחים מילואים חדשים לתוך האש, הן מתוך המוני האוכלוסים של הארצות הלוחמות והן מבין הארצות שהיו ניטרליות עד אז. בכל מקום מוצאת המלחמה חומר צבור של יצרים אימפריאליסטיים וניגודים, אף היא בעצמה יוצרת חומר חדש, וכך היא מתפשטת והולכת כאש בערבה. ואולם ככל שמתרבות הארצות, ככל שמתרבים וגדלים ההמונים הנסחפים מכל צד לתוך מלחמת-העולם, כן הם מאריכים יותר ויותר את ימיה, כל זה יחד מביא עמו תוצאה אחת של המלחמה, - עוד לפני בוא ההכרעה הצבאית לניצחון ולמפלה, - כל זה מעלה חזיון אשר לא נודע דוגמתו במלחמות הקודמות: חורבן כלכלי לכל הארצות המעורבות במלחמה, והרס הולך וגובר גם לארצות שאינן מעורבות בה באורח רשמי. כל חודש נוסף למלחמה מחזק ומגביר תוצאה זו, וכך הוא חומס מראש את פירות ההצלחה הצבאית לעשר שנים קדימה. לא הניצחון ולא התבוסה אין בכוחם לשנות שנוי כלשהו בתוצאה זו, ולא עוד, אלא שהיא מערערת את האפשרות של הכרעה צבאית בכלל, ויותר ויותר נראה הדבר, כי עתידה היא להביא לידי סיום גמור של המלחמה מתוך דלדול חמור של כל הצדדים. אולם בנסיבות אלו, הרי גם אם גרמניה תנצח,- גם אם יצליחו מפיחי המלחמה האימפריאליסטיים להמשיך ברצח ההמונים עד לידי הכרעה גמורה של כל היריבים, ואם בכלל עשויים חלומות נועזים אלה להתקיים, - יהא בזה רק משום ניצחון פירוס[xliv] ותו לא. שלל המלחמה יהיה במקרה זה: אזורים נכבשים אחדים משוללים אוכלוסים ומרוששים וחורבן פוער פה בבית מבפנים, חורבן שיגלה מיד, אף לעין המתבונן השטחי, בו ברגע שיפורקו הקלעים

המצויירים של משק הפיננסים, הנתמך במלוות מלחמה, והכפרים הקיקיוניים[xlv] [במקור: Potemkinschen] שהגיעו בכוח האספקה לצבא לכלל "אמידות שאינה ניתנת לערעור", יחדלו להתקיים. ברור הדבר כיום, שהמדינה המנצחת לא תוכל לחשוב על פיצויי מלחמה, אשר יהא בנוחם לרפא ריפוי כלשהו אה הפצעים שנגרמו לה במלחמה. בתמורה לכך וכהשלמת "הניצחון" יבוא אולי החורבן הכלכלי הגדול יותר של הצד המנוצח: של צרפת ואנגליה, - כלומר, של אותן הארצות, אשר בהן קשורה גרמניה בקשרים כלכליים אמיצים ביותר, ואשר באמידותן תלויה תקומתה הכלכלית במידה מרובה ביותר. זוהי המסגרת אשר בה יצטרך העם הגרמני אחרי המלחמה – אחרי "מלחמת ניצחון", כאמור, - לשלם בפועל ממש את מלוות המלחמה, את האשראי "שאושר" מאת נציגות העם הפטריוטית, כלומר להטיל על כתפיו נטל לא ישוער של מסים יחד עם ריאקציה צבאית מוגברת, - זה הפרי היחיד הממשי של "הניצחון".

ואם ננסה לתאר לנו את התוצאות הגרועות ביותר של תבוסה, הרי – פרט לכבושים האימפריאליסטיים – דומות הן בכל תוויהן לדמות העולה לפנינו כמסקנה הכרחית של הניצחון: המלחמה עצמה השפעתה כיום מעמיקה ומקיפה כל כך, שהתוצאה הצבאית אינה יכולה לשנות בזה אלא מעט מאוד.

אבל נניח לרגע אחד, שהמדינה המנצחת תדע בכל זאת לגול מעליה את החורבן הגדול ולהטיל אותו על שכם היריב המנוצח, לבלום על ידי כל מיני מכשולים את התפתחותו הכלכלית. היוכל מעמד הפועלים הגרמני להתקדם בהצלחה במלחמתו המקצועית, אם פעולת האיגוד המקצועי של הפועלים הצרפתים, האנגלים, הבלגים והאיטלקים תהא כבולה מחמת הירידה הכלכלית בארצם? עד שנת 1870 עוד צעדה תנועת הפועלים בכל ארץ וארץ לבד, ואילו מאורעותיה המכריעים חלו בערים בודדות. פריס היא העיר אשר ברחובותיה נערכו והוכרעו הקרבות של הפרולטריון. ואולם תנועת-הפועלים כיום, מלחמתה הכלכלית הקשה יום-יום, ארגון ההמונים שלה מתבסס על פעולת גומלין של כל ארצות הייצור הקפיטליסטי. אם נכונה הדעה, שרק על קרקע של חיים כלכליים בריאים, ההולמים בעוז, יוכל עניינם של הפועלים להתפתח יפה, הרי נכונה הדעה הזאת לא רק בשביל גרמניה בלבד, כי אם גם בשביל צרפת, אנגליה, בלגיה, רוסיה, איטליה. ואם תנועת-הפועלים בכל המדינות הקפיטליסטיות של אירופה תגיע לידי קיפאון, אם השכר יהיה ירוד שם, האגודות המקצועיות תחלשנה, כוח העמידה של המנוצלים ייחלש, הרי מן הנמנע הוא שתנועת האיגוד המקצועי תוכל אז לפרוח בגרמניה. מבחינה זו הפסד אחד הוא, סוף-סוף, בשביל מצבו של הפרולטריון במלחמתו הכלכלית, בין אם הקפיטליזם הגרמני יתחזק על חשבונו של הצרפתי, ובין שהקפיטליזם האנגלי ייבנה מחורבנו של הגרמני.

אבל כדאי שנפנה עתה אל התוצאות הפוליטיות של המלחמה. כאן צריכה הייתה ההבחנה להיות קלה יותר מאשר בתחום הכלכלי. מאז ומעולם היו הסוציאליסטים נוטים ומגלים אהדה לאותו צד במלחמה, שתמך בהתקדמות ההיסטורית נגד הריאקציה. והנה, במלחמת-עולם זו, - איזהו הצד המייצג את ההתקדמות, ואיזהו המייצג את הריאקציה? ברור שאין להוציא משפט בשאלה זו לפי הסימנים החיצוניים של המדינות הלוחמות – כגון "דמוקרטיה", או "שלטון יחיד", - אלא רק לפי המגמות האובייקטיביות של העמדה הפוליטית העולמית שכל צד מייצג. בטרם נוכל לדון, מה יביא ניצחון גרמני לפרולטריון הגרמני, עלינו לעיין, כיצד ישמיע ניצחון כזה על דמותם הכללית של העניינים הפוליטיים באירופה. התוצאה הקרובה ביותר של ניצחון גרמני מכריע תהיה כיבוש בלגיה, וכן, ככל האפשר, כיבוש חבלי ארץ אחדים במזרח ובמערב וכיבוש חלק ממושבותיה של צרפת; כן יגרום הניצחון להתקיימותה של המונרכיה ההבסבורגית, אשר תתעשר בשטחים חדשים נוספים, ולקיום "שלמות" מדומה של תורכיה בצל חסות גרמנית, - לאמור, שגם אסיה הקטנה ומסופוטמיה תיהפכנה בצורה זו או אחרת למושבות גרמניות למעשה. בהשתלשלות נוספת של העניינים הללו עתידה לבוא הגמוניה צבאית וכלכלית של גרמניה באירופה. כל התוצאות הללו של ניצחון צבאי גרמני מקיף נשקפות לנו, לא משום שהן מתאימות למשאלת לבם של הצעקנים האימפריאליסטיים במלחמה זו, אלא משום שהן נובעות כמסקנות בלתי נמנעות מתוך העמדה שנקטה גרמניה זה כבר בפוליטיקה העולמית, מתוך הניגודים ששקעה בהם גרמניה במרוצת הסתערותה, - ניגודים עם אנגליה, צרפת ורוסיה, אשר גדלו במהלך המלחמה וחרגו לאין שיעור מתחומיהם הראשונים. אכן די שנתאר לנו את התוצאות הללו, בשביל להבין, כי אין בהן בשום אופן כדי ליצור איזה שיווי משקל פוליטי-עולמי בר קיימא. עם כל ההרס שהמלחמה נושאת עמה לכל המעורבים בה, ואולי במידה גדולה יותר למנוצחים, הרי ברור, שלמחרת החתימה על חוזה השלום תחלנה ההכנות למלחמת-עולם חדשה בהנהגתה של אנגליה, כדי לפרוק את עול המיליטריזם הפרוסי-גרמני, אשר יכביד על אירופה ועל קידמת אסיה. ניצחון של גרמניה יהיה אפוא רק מחזה פתיחה למלחמת-עולם שניה דחופה, וממילא יהיה זה רק אות להתחמשות צבאית

קדחתנית חדשה, וכן להשתוללותה של הריאקציה השחורה ביותר בכל הארצות, ובראש וראשונה בגרמניה גופא.

מצד שני קרוב לשער שניצחונן של אנגליה וצרפת ייטול מגרמניה, לפחות חלק ממושבותיה ואת אלזס-לותרינגיה ויביא בוודאי לשמיטת עמדתו של האימפריאליזם הגרמני בפוליטיקה העולמית. פירושו של דבר הוא : התפוררותה של אוסטריה-הונגריה וחיסולה הגמור של תורכיה. עם כל היות שתי המדינות הללו גופים ארכי-ריאקציוניים, אשר התפוררותם הולמת את דרישות ההתפתחות המתקדמת, - הרי בנסיבות הממשיות של ימינו לא תביא התפוררותה של הממלכה ההבסבורגית וכן של תורכיה אלא למכירת ארצותיהן ועמיהן לרוסיה, אנגליה, צרפת ואיטליה. ואולם בצדה של חלוקת עולם חדשה גרנדיוזית זו ושל שידוד המערכות בבלקנים ובחוף הים התיכון תבוא תמורה נוספת באסיה: חיסולה הגמור של פרס וביתור חדש של סין – כתהליך בלתי נמנע. הניגוד האנגלי רוסי וכן האנגלי יפני יעלה אז בראש על במת הפוליטיקה העולמית, והדבר יביא אולי, כהמשך בלתי אמצעי לחיסול המלחמה הזאת, למלחמת-עולם חדשה בגלל קונסטנטינופול. על כל פנים יהא זה סיכוי שאין להשתמט מפניו בעתיד. הרי שגם מצד זה יגרום הניצחון להתחמשות קדחתנית חדשה בכל המדינות, - וגרמניה המנוצחת תהיה כמובן הראשונה לכך; וכך יסלול הניצחון דרך לפני תקופה של שלטון מוחלט של המיליטריזם והריאקציה באירופה כולה, אשר תכליתו – מלחמת-עולם חדשה.

הנה כי כן, רואים אנו, שהפוליטיקה הפרולטרית, כשהיא באה לתפוס עמדה בצד זה או אחר מבחינת ההתקדמות והדמוקרטיה, במקרה את הפוליטיקה העולמית וסיכוייה לעתיד בגללם, מוצאה את עצמה בין המצרים; והשאלה: ניצחון או תבוסה – היא בנסיבות אלו בשביל מעמד הפועלים האירופי, הן מבחינה פוליטית והן מבחינה כלכלית, רק ברירה ללא תקווה בין שתי מנות של מלקות. אין זה אפוא אלא שיגעון נושא פורענות, אם הסוציאליסטים הצרפתים סבורים, שבהכריעם את גרמניה הכרעה צבאית יכו בזה את המיליטריזם או גם את האימפריאליזם עד חרמה ויסללו דרך בעולם לדמוקרטיה של שלום. אכן בכל ניצחון ובכל תבוסה במלחמה זו פועלים האימפריאליזם והמיליטריזם המשמש אותו – על חשבונם של הפועלים בלבד, פרט למקרה אחד: אם הפרולטריון הבינלאומי בהתערבותו המהפכנית יסכל את החשבון הזה.

וזהו אפוא הלקח החשוב ביותר שמלחמה זו נותנת לפוליטיקה של הפרולטריון: זו העובדה המוחלטת, שבשום מקום, לא בגרמניה ולא בצרפת, לא באנגליה ולא ברוסיה, אין לתת לסיסמה *"ניצחון או תבוסה"* להשתלט כהד משולל ביקורת. יען כי סיסמה זו יש בה ממש רק מנקודת ראות האימפריאליזם בלבד, ובשביל כל מעצמה גדולה אין פירושה אלא ברירה: רכישת עמדת שלטון פוליטית עולמית, השגת כיבושים, מושבות, עליונות צבאית, או אובדן כל אלה. ואילו בשביל הפרולטריון האירופי בכלל, מנקודת השקפתו המעמדית, יביאו הניצחון והמפלה של כל אחד מן המחנות הלוחמים פורענות במידה שווה. כי *המלחמה גופא* היא היא התבוסה הקשה לאין שיעור בשביל הפרולטריון האירופי, ותהיינה התוצאות הצבאיות כאשר תהיינה; ורק ההתגברות על המלחמה עד רדתה, המרצת השלום על ידי הסתערות בינלאומית של הפרולטריון, - רק בכוחה להביא את הניצחון היחידי לעניין הפרולטרי. וניצחון זה בלבד יוכל גם להשפיע באופן ממשי על הצלת בלגיה ועל קיום הדמוקרטיה באירופה.

במלחמה זו של ימינו אין הפרולטריון בעל ההכרה יכול לראות את טובתו בשום מחנה מן המחנות הלוחמים. האם יש להסיק מכאן, שהפוליטיקה הפרולטרית כיום דורשת להיאחז ב"סטטוס קוו", ואין לפנינו כל תכנית פעולה, מלבד המשאלה, שהכל יהא כשהיה לפני המלחמה? ואולם מעולם לא ראינו אה המצב הקיים כמשאת נפשנו, מעולם לא היה בו משום ביטוי להגדרה עצמית של העמים, יתר על כן: המצב הקודם אינו ניתן עוד להצלה כלל. הוא אינו קיים כלל, אף לו הוסיפו הגבולות הקודמים של המדינות להתקיים. המלחמה עצמה, עוד לפני הסיכום הרשמי של תוצאותיה, כבר הביאה עמה תמורה עצומה ביחסי הכוחות, בהערכת כל צד את כוח הצד השני, בבריתות ובניגודים; היא בחנה בחינה חריפה את יחסי המדינות זו לזו ואת יחסי המעמדות בתוך החברה, ביטלה אשליית ואפשרויות ישנות רבות ביותר, יצרה לחץ חדש ותפקידים חדשים, - עד שאין עוד כל אפשרות לשוב אל אירופה הישנה אשר מלפני ה- 4 באוגוסט 1914, כשם שלא תתכן עוד הזרה לתנאים שמלפני מהפכה אף אחרי מהפכה שדוכאה. גם אין הפוליטיקה הפרולטרית מכירה לעולם ב"חזרה" לאחור; היא יכולה רק לשאוף קדימה, עליה להפליג תמיד אל מעבר לקיים, ומשם והלאה מעבר לנוצר מחדש. במובן זה יש בכוחה להתייצב בפוליטיקה שלה מול *שני* המחנות של מלחמת העולם האימפריאליסטית.

אבל אין הפוליטיקה הזאת אומרות, שהמפלגות הסוציאל-דמוקרטיות, כל אחת בפני עצמה, או כולן יחד, תבואנה בכינוסיהן הבינלאומיים בהצעות מתחרות, ותתחכמנה להמציא תרופות לדיפלומטיה הבורגנית, כיצד עליה לעשות אה השלום, כדי לאפשר התפתחות של שלום ודמוקרטיה לעתיד. כל הדרישות המכוונות ל"פרוק הנשק", לביטול הדיפלומטיה החשאית, להפרדת המעצמות הגדולות למדינות לאומיות קטנות וכיוצא בזה, הרי הן, בכלל ובפרט, אוטופיסטיות לגמרי, כל עוד שלטון המעמד הקפיטליסטי קיים. כל שכן, שבמהלך האימפריאליסטי הקיים אין השלטון הזה יכול לוותר על המיליטריזם של ימינו, על הדיפלומטיה החשאית, על המעצמה הצנטרליסטית הגדולה המקיפה ערב רב של לאומים, - באשר כל התביעות הללו ניתנות בעצם לסיכום עקבי יותר, ברמות "הדרישה" הפשוטה האחת: ביטול המדינה הקפיטליסטית, לא על ידי מתן עצות והצעות אוטופיסטיות, כיצד לרכך את האימפריאליזם במסגרת המדינה הבורגנית, כיצד לבלום ולשכך אותו על ידי רפורמות חלקיות, - לא על ידי כך תוכל הפוליטיקה הפרולטרית לרכוש לה שוב את המקום היאה לה. הבעיה האמיתית, שמלחמת-העולם העלתה אותה לפני המפלגות הסוציאליסטיות, ואשר בפתרונה תלוי גורל תנועת הפועלים להבא, הוא *כושר הפעולה של ההמונים הפרולטריים במאבקם עם האימפריאליזם*. אין הפרולטריון הבינלאומי חמר תביעות, תכניות וסיסמאות, חסר הוא מעשים, התנגדות ממשית, יכולת לתקוף את האימפריאליזם ברגע המכריע, בעצם המלחמה דווקא, ולהגשים למעשה את הסיסמה הישנה "מלחמה במלחמה". כאן היא הבמה לקפוץ עליה את הקפיצה הנכונה, כאן נקודת הצומת של הפוליטיקה הפרולטרית ושל עתידה הרחוק יותר.

האימפריאליזם, בכל הפוליטיקה שלו האלימה והאכזרית ובשרשרת הפורענויות הסוציאליות הבלתי פוסקות שהוא מביא עמו, - הוא אמנם הכרח היסטורי בשביל המעמדות השליטים בעולם הקפיטליסטי של ימינו; והיה זה אסון גדול ביותר, שאין קשה הימנו, לו אמר הפרולטריון עצמו להציל לנפשו מתוך מלחמת-עולם זו איזו אשליה שהיא, איזו תקווה קלה בדבר אפשרות להמשך התפתחות של הקפיטליזם בדרך שלום אידילית. אבל המסקנה העולה בשביל הפוליטיקה הפרולטרית מתוך ההכרח ההיסטורי של האימפריאליזם אינה אומרת כלל שעליה להיכנע לפניו, כדי להתפרנס מכאן ואילך בזכותו, בחסד זה שהוא ישליך לפניה עצם מבשר ניצחונותיו.

אכן הדיאלקטיקה ההיסטורית עושה דרכה מתוך סתירות, ולעומת כל הכרח היא בוראה את היפוכו. שלטון המעמד הבורגני הוא הכרח היסטורי בלי ספק, אולם גם מרדו של מעמד הפועלים בשלטון זה אף הוא הכרח הנהו; הקפיטל הוא הכרח היסטורי, אך כן גם הקברן שלו – הפרולטריון הסוציאליסטי; האימפריאליזם המושל בכיפה הוא הכרח היסטורי, אך כן גם תמוטתו בכוח האינטרנציונל הפרולטרי. על כל צעד ושעל אתה מוצא שני הכרחים היסטוריים המתנגשים זה בזה; ואולם זה שלנו, ההכרח של הסוציאליזם, נשימתו ארוכה יותר, ההכרח שלנו מגיע לזכותו הגמורה בו ברגע שההכרח הלז, שלטון המעמר הבורגני, פוסק להיות נושא ההתקדמות ההיסטורית, בו ברגע שהוא נעשה סד להצר פעמי ההתפתחות של החברה, כשהוא מסכן את התפתחותה.

יצר ההתפשטות האימפריאליסטי של הקפיטליזם, - זה הביטוי לבגרותו הגבוהה ביותר, לפרק חייו האחרון – מגמתו הכלכלית היא להפוך את כל העולם כולו ליצרן קפיטליסטי, לסלק את כל צורות הייצור והחברה הנושנות, הקודמות לקפיטליזם, להפוך את כל נכסי האדמה ואת כל אמצעיי הייצור – לקפיטל, ואת המוני העם העובדים בכל אזורי הארץ – לעבדים שכירים. באפריקה ואסיה, למן חוף הים הצפוני ועד לקצה הדרומי של אמריקה ובים-הדרום משמיד הקפיטל שרידי חברות בראשית קומוניסטיות נושנות, שארית יחסי אדנות פיאודליים, דורס משקי כפר פטריארכליים, שרידי ייצור אומנים עתיק, משמיד עמים שלמים, מבער תרבויות עתיקות מן הארץ ללא שריד וזכר, - כדי להשלים במקומם את עשיית הרווחים בצורתה המודרנית ביותר. מסע ניצחון זה של הקפיטל בעולם, המפלס לו דרך בעזרת כל אמצעי האלימות, העושק והנבלה, יש לו גם צד אחד לטובה: הוא יצר את התנאים המוקדמים לכיליונו המוחלט, הוא הקים את שלטון-העולם הקפיטליסטי, אשר אחריו אין מקום אלא למהפכת-העולם הסוציאליסטית. זה היה הצד התרבותי והמתקדם היחיד בכל פעליו, התרבותיים כביכול, בארצות הפרימיטיביות. אנשי כלכלה ומדינאים ליברליים בורגניים רואים במסילות ברזל, בגפרורים שוודיים, בתיעול עירוני ובבתי מסחר – חזיונות של "התקדמות ותרבות". אולם המפעלים האלה, כשהם לעצמם, כשהם מורכבים על גבי תנאים פרימיטיביים, אין בהם לא משום תרבות ולא משום התקדמות, באשר הם נבנים מתוך חורבנם הכלכלי והתרבותי של העמים, שנגזר עליהם לשתות בבת אחת את כל כוס הייסורים ולהתנסות בכל האימים של שני דורות: דור יחסי האדנות המסורתיים של המשק הטבעי, ודור הניצול הקפיטליסטי החריף המודרני ביותר. המפעלים שנוצרו מתוך מסע הניצחון הקפיטליסטי בעולם נשאו עליהם את חותם ההתקדמות במובן היסטורי רחב יותר: רק כתנאים

חומריים מוקדמים לפריקת שלטונו של הקפיטל, לביטול החברה המעמדית בכלל. במובן זה פועל האימפריאליזם בחשבון אחרון לטובתנו.

מלחמת-העולם של ימינו היא מפנה במסילת חייו של האימפריאליזם, חיות הטרף, ששילחה אירופה בכל שאר חלקי תבל, פרצו זו הפעם הראשונה בקפיצה אחת ללבה של אירופה גופא, זעקת אימה עברה את העולם, בשעה שבלגיה, זו אבן החן היקרה של התרבות האירופית, ומצבות התרבות המכובדות בצפונה של צרפת שוברו בקול רעם לרסיסים, בהסתערותו של כוח הרסני עיוור. זה "העולם התרבותי", שעמד והסתכל באורך רוח בשעה שאותו האימפריאליזם גופא הביא כליה איומה ביותר על עשרות אלפים מבני שבט הררו ומילא את מדבר קלהרי זעקת טירוף של מתענים בצמא ופרפורי גוססים[xlvi]; בשעה שכנופיית אנשי תעשיה אירופיים עינו למוות ארבעים אלף איש במשך עשר שנים בפוטומיו והפכו שאריתו של עם לבעלי-מום[xlvii]; בשעה שהקלגסים האירופיים בסין קמו באש ורצח על תרבות עתיקה והפקירו אותה לכל זוועות ההשמדה והאנרכיה; בשעה שפרס נחנקה חדלת אונים בתוך העניבה, ששלטון האימים הנכרי שם לצווארה והידק אותה, והוסיף להדקה מיום ליום; בשעה שהערבים בטריפולי הובאו באש ובחרב בעול הקפיטל, ותרבותם ומשכנותיהם הושמו לעפר, - זה "העולם התרבותי" נודע לו רק עכשיו כי נשיכתן של חיות הטרף האימפריאליסטיות מוות בה, ונשמת אפן – תועבה. רק עתה הרגיש בכך, כשהחיות נעצו את ציפורניהן המשסעים בחיק אמן הורתן, בחיק התרבות הבורגנית של אירופה. ואף הכרה זו כובשת לה דרכה בצורה המסולפת של הצביעות הבורגנית, אשר כל עם ועם רואה אה התועבה רק במדים הלאומיים של העם האחר. "הברברים הגרמנים!" – וכלום כל עם ועם שיוצא לטבח מאורגן, אינו נהפך אותו רגע לכנופיה של ברברים! "זוועות הקזקים!" כאילו אין המלחמה, כשהיא לעצמה, זוועת כל הזוועות, כאילו עיטור טבח האדם כמעשה גבורה, עיטור שנעשה בעיתון נוער סוציאליסטי, אינו קזקיות רוחנית בצורתה הצרופה!

אולם השתוללות החיה האימפריאליסטית כיום בשדמות אירופה יש לה עוד תוצאה אחת, אשר למראיה אין לב "העולם התרבותי" מתפלץ מכאב, ועיניו אינן נלטשות מאימה: זהו *הכיליון החרוץ להמוני הפרולטריון האירופי*. לא הייתה עוד מלחמה כזאת אשר תשמיד במידה כזאת שדרות עמים שלמות, ושום מלחמה במאת השנים האחרונות לא פגעה בצורה כזו בכל ארצות התרבות הגדולות והישנות של אירופה. בהרי הווגזים, הארדנים, בבלגיה, בפולין, בקרפטים, ליד נהר סווה, נשמדים חיי אנשים למיליונים. מיליונים נהפכים לבעלי-מום. ואולם תשע עשיריות מבין המיליונים הללו הם העם העובד מן העיר ומן הכפר. כוחנו, תקוותנו – הם הנקצרים שם יום-יום, שורה שורה, כחציר תחת יד הקוצר. אלה הם הכוחות הטובים ביותר של הסוציאליזם הבינלאומי, הכוחות הנבונים והמחונכים ביותר, נושאי המסורות הקדושות ביותר והגבורה העזה ביותר של תנועת הפועלים המודרנית, חיל החלוץ של הפרולטריון העולמי כולו: פועלי אנגליה, צרפת, בלגיה, גרמניה, רוסיה, שעכשיו הם נדרסים ונטבחים, גלי-גלים. והלא דווקא על פועלים אלה של ארצות הקפיטליזם העיקריות באירופה הוטלה השליחות לחולל את שינוי הערכים הסוציאליסטי. כי רק מאירופה, מארצות הקפיטליזם הישנות יכול לבוא האות, כשתניע השעה לכך, למהפכה הסוציאלית אשר תגאל את האנושות. רק הפועלים האנגלים, הצרפתים, הבלגים, הגרמנים, הרוסים והאיטלקים יכולים להתייצב בראש צבא המנוצלים והמשועבדים של חמשת חלקי תבל. רק הם מסוגלים, בבוא המועד, לדרוש דין וחשבון על הפשעים שפשע הקפיטליזם בכל העמים הפרימיטיביים מאות בשנים, ולשלם לו כגמולו. אבל כדי שהסוציאליזם יוכל להסתער ולנצח, הוא זקוק לפרולטריון חזק, בר פעולה ובר משמעת, זקוק להמונים אשר כוחם הוא גם בתרבותם הרוחנית וגם בכמותם. ודווקא מלחמת-העולם מקצצת בהמונים אלה. תפארת גיל הגבר וכוח הנעורים, מאות אלפים אשר הגיעו לחינוך סוציאליסטי באנגליה ובצרפת, בבלגיה, גרמניה ורוסיה בכוחה של פעילת הטפה והסברה במשך עשרות שנים, ומאות אלפים אחרים, שאפשר היה לרכוש מחר את לבם לסוציאליזם, -- הנה הם נופלים ונרקבים עכשיו, מתים מות נבלים בשדות הקרב. פרי קורבנות שהוקרבו במשך עשרות שנים, פרי עמל דורות נשמד משך שבועות מעטים, מיטב הצבא של הפרולטריון הבינלאומי נפגע בשרשו.

הקזת הדם של טבח-יוני בצרפת שיתקה את תנועת הפועלים הצרפתית למשך חמש עשרה שנה. הקזת הדם של השחיטה בקומונה הטילה אותה שוב אחורנית למשך יותר מעשר שנים. מה שמתחולל עכשיו היא שחיטת המונים, אשר לא הייתה עוד דוגמתה מעולם, שאינה מותירה מאוכלוסיית הפועלים המבוגרים בכל ארצות התרבות העיקריות אלא נשים, ישישים ובעלי מום; זוהי הקזת דם המאיימת להגיר את דמה של תנועת הפועלים האירופית עד כדי יציאת נשמתה. עוד מלחמת-עולם כזו, וסיכויי הסוציאליזם ייקברו תחת עיי המפולת הנערמים על ידי הברבריות האימפריאליסטית. הרי זה אסון גדול מן ההרס המתועב של לאואן והקתדרלה של ריימס. הרי זו התנקשות לא בתרבות הבורגנית של העבר, כי אם בתרבות הסוציאליסטית של העתיד, מכת מוות

לכוח זה הנושא בחיקו את עתידה של האנושות, ואשר הוא לבדו מסוגל להציל את אוצרות היקר של העבר ולהנחילם לחברה טובה מזו. כאן חושף הקפיטליזם את שלדו אשר אין עוד רוח חיים בו, כאן הוא מגלה כי זכות קיומו ההיסטורית פוסקת, כי המשך שלטונו אינו הולם את התקדמותה של האנושות.

ואולם בזאת מתגלה מלחמת-העולם של ימינו לא רק כרצח גרנדיוזי, כי אם גם כהתאבדות מדעת של מעמד הפועלים האירופי. כי אכן חיילי הסוציאליזם הם, הפרולטרים של אנגליה, צרפת, גרמניה, רוסיה, בלגיה השוחטים אלה את אלה, זה חודשים, על פי פקודת הקפיטל, נועצים זה בלב זה את ברזל הרצח הקר, לופתים זה את זה בזרועות המוות וצונחים יחד לפי קבר.

"גרמניה, גרמניה מעל לכל! תחי הדמוקרטיה! יחיו הצאר והסלביות! עשרת אלפים מערכות אוהלים באחריות, בהתאם להוראות! מאה אלף קילו שומן, תחליף לקפה, להמציא מיד!"... הרווחים עולים, והפרולטרים נופלים. ועם כל אחד ואחד מהם יורד אלי קבר לוחם לעתיד, חייל המהפכה, גואל האנושות מעולו של הקפיטליזם.

הטירוף הזה יחדל ומפלצת הדמים של השאול תיעלם, רק אם הפועלים בגרמניה ובצרפת, באנגליה וברוסיה יתעוררו סוף-סוף משיכרונם, וזה לזה יד אחים יושיטו, ויחרישו את מקהלת החיות של מפיחי המלחמה האימפריאליסטיים ואת צריחתם הצרופה של הצבועים הקפיטליסטיים, השוחרים לטרף, - את כל אלה יחרישו בקול רעם, בקול ענות הקרב האדיר והישן של העבודה: "פועלי כל הארצות, התאחדו!"

הנחות עיקריות על תפקידי הסוציאל-דמוקרטיה הבינלאומית

(נספח)

מספר גדול של חברים מכל חלקי גרמניה קיבלו את ההנחות העיקריות הבאות, המכוונות לתכנית-ארפורט[xlviii] ביחס לבעיות הסוציאליזם הבינלאומי בשעה זו.

1. מלחמת-העולם שמה לאל את פרי פעולתו של הסוציאליזם באירופה במשך ארבעים שנה, בבטלה את ערך מעמד הפועלים כגורם של כוח פוליטי, ובהסירה את כבודו המוסרי של הסוציאליזם; היא פוצצה את האינטרנציונל הפרולטרי, הוליכה את הסקציות שלו לרצח אחים, זו מול זו, ורתמה למרכבת האימפריאליזם את משאלותיהם ותקוותיהם של המוני העם בארצות החשובות ביותר של ההתפתחות הקפיטליסטית.

2. המנהיגים הרשמיים של המפלגות הסוציאליסטיות בגרמניה, צרפת ואנגליה (להוציא את מפלגת-העבודה הבלתי תלויה), שהצביעו בעד תקציבי המלחמה והכריזו על "שלום בית", חיזקו בזה את האימפריאליזם מעורף, הניעו את המוני העם לשאת באורך רוח את עינויי המלחמה ובלהותיה, וכך סייעו להשתוללותו הבלתי מרוסנת של האימפריאליזם, להארכת הטבח ולריבוי קורבנותיו, ושיתפו עצמם באחריות למלחמה ולתוצאותיה.

3. טקטיקה זו של מוסדות המפלגה הרשמיים בארצות הלוחמות, ובראש וראשונה בגרמניה, הארץ שעמדה עד עכשיו בראש האינטרנציונל, כמוה כבגידה בעיקרים היסודיים ביותר של הסוציאליזם הבינלאומי, בענייניו החיוניים של מעמד הפועלים, בכל העניינים הדמוקרטיים של העמים. על ידי כך נדונה הפוליטיקה הסוציאליסטית לחוסר-אונים אף באותן הארצות שמנהיגי המפלגה שם שמרו אמונים לחובתם: ברוסיה, סרביה, איטליה, ופרט לגילוי אחד יוצא מן הכלל - גם בבולגריה.

4. בכך שהסוציאל-דמוקרטיה הרשמית בארצות העיקריות וויתרה על המאבק המעמדי בתקופת המלחמה ודחתה אותו לימים שלאחר המלחמה, היא נתנה ארכה למעמדות השליטים בכל הארצות, לחזק לאין שיעור את עמדותיהם הכלכליות, הפוליטיות והמוסריות על חשבונו של הפועל.

5. מלחמת-העולם אינה באה לשמש את ההגנה הלאומית, אף לא את ענייניהם הכלכליים או הפוליטיים של המוני עם כלשהם, אין היא אלא יציר התחרות בין המעמדות הקפיטליסטיים של ארצות שונות לשם השלטון בעולם ולמען זכות-המונופולין לסחוט ולדכא את השטחים אשר טרם באו בעול הקפיטליזם. בתקופת האימפריאליזם הפרוע הזה לא תתכנה עוד כל מלחמות לאומיות. העניינים הלאומיים משמשים רק אמצעי לאונאה, כדי למשוך את המוני העם העובדים ולשעבדם לאויבם המר - לאימפריאליזם.

6. הפוליטיקה של המדינות האימפריאליסטיות והמלחמה האימפריאליסטית אין בכוחן להצמיח חירות ועצמאות לשום אומה משועבדת. האומות הקטנות, - אשר המעמדות השליטים שלהן הם גרוריהם ושותפיהם-לאשמה של חבריהם למעמד במעצמות הגדולות, - אינן משמשות אלא קוביות במשחק האימפריאליסטי של המעצמות הגדולות, ואף הן, האומות הקטנות, כהמוני העובדים שלהן, מנוצלות לרעה ככלי שרת בימי המלחמה, ולאחריה תוקרבנה לטובת העניינים הקפיטליסטיים.

7. מלחמת-עולם זו, בכל ניצחון שתביא ובכל תבוסה, נושאת עמה בנסיבות אלו תבוסה לסוציאליזם ולדמוקרטיה. יהי סופה ככל אשר יהיה - מלבד אם תבוא התערבות מהפכנית מצד הפרולטריון הבינלאומי - הרי היא מוליכה לחיזוק המיליטריזם, לחיזוק הניגודים הבינלאומיים וההתחרות במשק העולמי. היא מגבירה את הניצול הקפיטליסטי ואת הריאקציה בפוליטיקה הפנימית, מחלישה את הביקורת הציבורית, מורידה את הפרלמנטים לדרגת כלי-שרת צייתנים בידי המיליטריזם. הווה אומר, שמלחמת-העולם מפתחת את כל התנאים המוקדמים למלחמת-עולם חדשה.

8. אי אפשר להבטיח את שלום העולם בעזרת תכניות אוטופיסטיות או ריאקציוניות ביסודן, כגון בתי-דין לבוררות של דיפלומטים קפיטליסטיים, הסכמים דיפלומטיים בדבר "פרוק הנשק", "חופש הימים", ביטול זכות שלל-הים, "חבר-לאומים אירופי", "אגודת המכס של מרכז אירופה", מדינות חיץ לאומיות וכיוצא באלו. אי-אפשר לסלק או לרסן את האימפריאליזם, המיליטריזם והמלחמות,

כל עוד מחזיקים המעמדות הקפיטליסטיים בשלטונם המעמדי, ואין מערער. האמצעי היחיד להתנגד להם בהצלחה, והדרך האחת להבטיח את שלום העולם אינם אלא בכושר הפעולה הפוליטי של הפרולטריון הבינלאומי וברצונו המהפכני להטיל את כוחו על כף המאזנים.

9. האימפריאליזם, כפרק חייו האחרון של שלטון-העולם הפוליטי של הקפיטל וכדרגת התפתחותו העליונה, הוא אויבו המר של הפרולטריון בכל הארצות. אולם אף גורלו, כגורל הדרגות הקודמות של הקפיטליזם, הוא, לחזק את אויבו-בנפש, בה במידה שהוא מתפתח בעצמו. הוא מחיש את ריכוז הקפיטל, את התשת המעמד הבינוני, את ריבוי הפרולטריון, מעיר את ההתנגדות הגדלה של ההמונים, ומביא ממילא לידי החרפה נמרצת של הניגודים המעמדיים. המאבק המעמדי של הפרולטריון צריך להתרכז, בימי שלום כבימי מלחמה, באימפריאליזם בראש וראשונה. מאבקו של הפרולטריון הבינלאומי באימפריאליזם הוא בעת ובעונה אחת גם מאבק לשלטון הפוליטי במדינה, ההתנגשות המכרעת בין הסוציאליזם ובין הקפיטליזם. הפרולטריון הבינלאומי מגשים את שאיפתו ומגיע לתכליתו הסוציאליסטית רק אם הוא יוצא נגד האימפריאליזם במלוא רוחב החזית, רק אם הוא מעלה את הסיסמה "מלחמה במלחמה", כדי לעשותה לו לקו בפוליטיקה המעשית, מתוך השקעת כל כוחותיו ובמסירות נפש לאין שיעור.

10. לשם המטרה הזאת תהא משימתו הראשית של הסוציאליזם כיום, ללכד את הפרולטריון שבכל הארצות לכוח מהפכני חי אחד, ובעזרת ארגון בינלאומי חזק, המאוחד בהשקפתו על ענייניו ותפקידיו, מאוחד בטקטיקה שלו ובכושר הפעולה שלו בימי שלום ומלחמה, עליו לעשות את הכוח הזה לגורם המכריע בחיים הפוליטיים, שלשם כך נקרא מטעם ההיסטוריה.

11. המלחמה פוצצה את האינטרנציונל השני. קוצר ידו הוכח מתוך אי יכולתו להקים סכר ממשי בפני ההתפרדות הלאומית בשעת המלחמה ולהגשים טקטיקה ופעולה משותפת לפרולטריון בכל הארצות.

12. לנוכח העובדה, שהנציגויות הרשמיות של המפלגות הסוציאליסטיות בארצות העיקריות בגדו במטרותיו ובענייניו של מעמד הפועלים, לנוכח סטייתן מתחום האינטרנציונל הפרולטרי לתחום הפוליטיקה הבורגנית-האימפריאליסטית, - הכרח חיים הוא לסוציאליזם ליצור אינטרנציונל פועלים חדש, אשר יקבל על עצמו את ההנהלה ואת הליכוד של המאבק המעמדי המהפכני באימפריאליזם.

וכדי שימלא אחר תעודתו ההיסטורית עליו להיות מיוסד על העיקרים הללו:

1. המאבק המעמדי בתוך המדינות הבורגניות כנגד המעמד השליט מבית, והסולידריות הבינלאומית של פועלי כל הארצות - הם שני חוקי-חיים בלתי נפרדים, שחלים על מעמד הפועלים במאבקו, מאבק שחרור היסטורי כלל-עולמי. אין כל סוציאליזם מחוץ לסולידריות הבינלאומית של הפרולטריון, ואין כל סוציאליזם בלעדי המאבק המעמדי. הפרולטריון הסוציאליסטי לא יוכל, לא בימי שלום ולא בימי מלחמה, לוותר על המאבק המעמדי ועל הסולידריות הבינלאומית, אלא אם כן יאמר לאבד עצמו לדעת.

2. הפעולה המעמדית של הפרולטריון צריכה להיות מכוונת הן בימי שלום והן בימי מלחמה אל מטרתה העיקרית - להכריע את האימפריאליזם ולמנוע מלחמות. הפעולה הפרלמנטרית, פעולת האיגוד המקצועי וכן גם כל פועלה של תנועת הפועלים צריכים להיות כפופים למטרה האחת: להעמיד את הפרולטריון בכל ארץ וארץ במצב של התנגדות חריפה ביותר לבורגנות הלאומית, לחשוף על כל צעד את הניגוד הפוליטי והרוחני שבין השניים, ולעומת זאת להבליט ולהפעיל את שותפותם הבינלאומית של הפועלים בכל הארצות.

3. נקודת הכובד של ארגונו המעמדי של הפרולטריון היא באינטרנציונל. בימי שלום קובע האינטרנציונל את הטקטיקה של הסקציות הלאומיות בשאלות המיליטריזם, הפוליטיקה הקולוניאלית, הפוליטיקה המסחרית, בעניין חגיגות-מאי וכן בדבר הפוליטיקה המשותפת לעת מלחמה.

4. החובה להגשים את החלטות האינטרנציונל היא מעל לכל שאר חובות הארגון. סקציות לאומיות הפועלות בניגוד להחלטות האינטרנציונל מוציאות את עצמן מכללו.

5. במערכה עם האימפריאליזם ועם המלחמה יהא הכוח המכריע רק להמונים המלוכדים של פועלי כל הארצות. על כן צריכה הטקטיקה של הסקציות הלאומיות להיות מכוונת בעיקר לחנך את ההמונים הרחבים לכושר פעולה פוליטי וליזמה נועזת, להבטיח את הקשר הבינלאומי של פעולת ההמונים, לבנות את הארגונים הפוליטיים והמקצועיים באופן, שבכל עת אפשר יהיה באמצעותם לבצע פעולה מהירה חזקה ומלוכדת של כל הסקציות, ובדרך זו ייהפך רצון האינטרנציונל למעשה של המוני העובדים הרחבים ביותר בכל הארצות.

6. התפקיד הקרוב ביותר העומד לפני הסוציאליזם הוא שחרורו הרוחני של הפרולטריון מהאפוטרופסות של הבורגנות, המתבטאת בהשפעת האידיאולוגיה הלאומנית. מחובת הסקציות הלאומיות לכוון את תעמולתן בפרלמנטים ובעיתונות, באופן שתגלה את מהות המליצה המסורתית של הלאומנות כמכשיר לשלטון בידי הבורגנות. ההגנה היחידה לכל חירות לאומית אמיתית היא כיום המאבק המעמדי המהפכני באימפריאליזם. מולדתם של הפרולטרים, שהגנתה היא מעל לכל, וכל השאר טפל לה, - זה האינטרנציונל הסוציאליסטי.

אחרית דבר למהדורה האלקטרונית

מלחמה ושלום, מאבק מעמדי ושלום בית, אימפריאליזם וסוציאליזם, עמידה על העקרונות ובגידה בהם, - אלה הם צירי הניגודים עליהם סובב חיבורה של רוזה לוקסמבורג, "משבר הסוציאל-דמוקרטיה". לכאורה, זהו חיבור המוקדש לתקופה היסטורית מוגדרת, וככל שמתרחקים אנו ממנה, אמור עוקצו לקהות. ולא היא: עוקצו מתחדד דווקא, ולא בכדי, שכן גם כעבור עשרות שנים, עדיין משתולל האימפריאליזם, עדיין גובה הוא קורבנות בכל רחבי תבל, ועדיין נמצאים לו תומכים רבים: מפלגות, תנועות, עיתונים, אנשי אקדמיה ואנשי תקשורת. ביניהם מתלהמים ופרגמטיסטים, מלחכי פנכה ואנשי מעשה, צעקנים ושקולים בדיבורם, וכן שילובים ובני כלאיים של כל הטיפוסים הללו - ערב רב של מגינים, מצדיקים ומתרצים לפשעיו.

אבן הבוחן האמיתית של כל אלה אינה בדיבוריהם הרמים כי אם במהלך המאורעות הריאלי, בכיבוש ובשחרור, בעצמאות ובשעבוד, בכפייה ובחירות, באנשים ההרוגים, בבתים ההרוסים, בעמים שנידונו לעבדות ולכליה, בטרור הרצחני המתקרא "מלחמה נגד טרור".

ב"משבר הסוציאל-דמוקרטיה" נותנת רוזה לוקסמבורג מופת ליישום ההבנה המטריאליסטית של ההיסטוריה, יישום שלא נזקק במקרה זה לחומר סודי כלשהו, והוא מבוסס כל כולו על מידע נגיש וגלוי. על סמך מידע זה בלבד, מפריכה המחברת את "דברי החכמה" של שכירי העט של האימפריאליזם. כדאי לזכור זאת כאשר מקשיבים לשכירי העט המודרניים המופיעים חדשות לבקרים בתקשורת המודרנית כשהם עוטים ארשת סוד בפני צופיהם, קוראיהם ושומעיהם, לאמור: "עוד לא הגיע הזמן לגלות ש...", "לא אפרט זאת כאן, אך יש בידי הגורמים המוסמכים מידע מסווג הנוגע ל...", "אינכם מצפים שאגלה כאן פרטים חסויים, אך היו סמוכים ובטוחים ש...", "הגורמים המוסמכים עוקבים בדריכות אחר התפתחות המאורעות, ויודעים את אשר יש לדעת...", "מזלנו שאנו בידיים טובות, ויש מי שדואג לביטחוננו בעשותו מלאכת קודש זו במסירות ונאמנות אין קץ" וכו' וכו'.

לא. אין לנו להלין אלא על עצמנו בלבד אם נתפתה להאמין בכל אותם דברי ההבל על חכמתם הנסתרת, בקיאותם המופלגת, ויכולותיהם העל-אנושיות (שכולן חסויות כמובן מעין הציבור, עד אשר יתרצו ויגלו טפח ממעשי הגבורה שלהם לחיזוק המורל הלאומי) של אותם "גורמים מוסמכים" הדואגים יומם וליל לשלום כל אזרח ואזרח כמו גם לשלום כל הציבור ואף לשלום כל העולם כולו בחדרי-מצב תת קרקעיים, המאוכלסים במיטב המומחים שתפקידם לחשוב עבורנו ובמקומנו (ולכשתגיע השעה לספר, יתברר מן הסתם שגורל הגלקסיה ושני היקומים המקבילים השכנים לנו חבים גם הם תודה ל"מוסמכים" על כך שרק בזכותם ניצלו מסכנות איומות).

רבבות הנרצחים וקברי האחים, הערים ההרוסות והכפרים המחוקים, ההרעבה והנזקים האקולוגיים, הבחישה בגורל העמים ושעבודם לקפיטל הבינלאומי - כל אלה הם הם ההפרכה האמיתית של טיעוני הכזב של אותם "גורמים מוסמכים". הפרכה, שלכאורה ניתן להסתירה באמצעי התקשורת השבעים, המתגאים בליברליות שלהם, אלא שהיא פורצת את כל מחסומי השקר ומגיעה לידיעת הציבור - אם רק מוכן אותו הציבור להשיל את מעטה המילים היפות ולראות את המציאות כפי שהיא באמת. זאת ועוד. לדידם של "הגורמים המוסמכים", אין פשעים שאי אפשר להצדיקם, ואף הפצצות הזוועה של הירושימה ונגסקי מקבלות צידוקים רציונליים של שיקולי "מחיר-תועלת", "עשיית צדק היסטורי" או לחילופין נכנסות לקטגוריה של "ניסוי מדעי גרנדיוזי". על כן, כשבאים לבחון את מקורות המידע הגלויים יש לזכור תמיד מי הם המומחים ו"הגורמים המוסמכים" מפיהם ניזונה תקשורת ההמונים.

ואיך אפשר בלי להזכיר את הפן המשלים למומחי התקשורת למיניהם - את הפוליטיקאים "הסוציאליסטים" המקצוענים. גם את רוזה לוקסמבורג עניינה הפוליטיקה הסוציאל-דמוקרטית, וזו אכן נדונה בהרחבה בחיבורה. אם ננסה להשוות את התנהגות הס.-ד. דאז עם זו של "יורשיהם" כיום, נראה, כמו ביחס לתקשורת, שגם כאן יש "תורשתיות" מופלאה. אותו האופורטוניזם, אותם הזיגזגים, אותה נטישת עקרונות - כאילו לא עברו עשרות שנים ולא נתנסתה האנושות בשתי מלחמות עולם אימתניות. לקורא העברי מומלץ לבחון את מפלגת העבודה הישראלית, את מפלגות "השמאל הציוני", ואת הסתדרות העובדים הכללית על כל גלגוליהם, שלביהם, גרורותיהם וספיחיהם. אפשר להיזכר גם באותה התבטאות אלמותית של הפוליטיקאי הנצחי והבלתי נלאה של מפלגת העבודה של הרבע האחרון של המאה העשרים ותחילת המאה העשרים ואחת, אשר

קרא בפתוס קבל עם ועדה מעל הבמה המפלגתית באולם מלא חברי מפלגה: "לא קיפלנו את הדגלים!!!" - וזאת בשעה שהסוציאליזם הפך כבר למילה גסה בקרב פעילי המפלגה והדגלים היו כבר מקופלים היטב, קבורים בפינה נידחת במעמקי ארכיון המפלגה, בשעה שההפרטה הפכה למילת הקסם בקרב הסוציאל-דמוקרטים החדשים-ישנים, והשם מרכס העלה על פניהם רק חיוך מאולץ, לאמור: זהו עניין להיסטוריונים ופילוסופים לעסוק בו, אל נא תערבו תורות שאבד עליהם הכלח בפוליטיקה הריאלית היומיומית שלנו, בעשייה האמיתית למען העם.

אכן מילים כדרבנות, ולכן ראוי להשוותם לציטוטים הנבחרים מתוך "משבר הסוציאל-דמוקרטיה", פנינים שריכזנו בהמשך להנאתם של הקוראים. אלה הם קטעי עיתונים, נאומים, הודעות והחלטות רשמיות, רובם מקיץ 1914, חלקם מהשנים שקדמו לאותו קיץ גורלי. סווגנו אותם לפי קטגוריות, ואנו תקווה שהקוראים אכן יפיקו הנאה מרובה ממקבץ זה ואף יוכלו להשוות את פניני העבר ליהלומי ההווה. אין אנו מתיימרים, אלא להציג בזאת חומר קריאה מהנה, ואם יגרום הדבר לגילוין של אי אילו מקבילות בין העבר להווה, הרי שמן הסתם אך יד המקרה בדבר, וגם הקשר לדמויות המודרניות הוא מקרי בלבד, שכן אין בכוונתנו להכפיש איש. או שמא בכל זאת צירופי המקרים אינם כה מקריים? כרגיל, סומכים אנו בנידון זה על תבונתם ושיפוטם של הקוראים.

אילו רק יכולנו לסיים בנימה קלילה זו, דיינו. אך חשיבותה של הרצינות בעינה עומדת, ואנו, בתקופת האימפריאליזם שלוח הרסן, בעולם חד-קוטבי אנו חיים. אין זאת, כי עידן הרחמים טרם הגיע ועת השאננות בוששה לבוא. אכן, הבנת המתרחש עדיין אינה פתרון, אף לא חצי פתרון וגם לא עשירית ממנו. אך תנאי הכרחי היא לו, ובלעדיה אין פתרון כלל. נזכור, אפוא, את דבריו של יוליוס פוצ'יק הצ'כי לפני עלותו לגרדום הנאצי: "אנשים, אהבתי אתכם, היו ערניים!", ונבקש אף אנו מהקוראים: היו ערניים והשאירו את השאננות לימים טובים יותר, שבוודאי עוד יבואו. חשבו, נתחו והשוו את התעודות להלן, חפשו להן מקבילות מודרניות, נסו להבין את המתרחש. המלחמה, הגזענות ושאר רעות חולות של האימפריאליזם, שלבה העליון של הבעלות הפרטית, לא מן השמיים נפלו, ולא מתוך תיבת פנדורה הופיעו, כי מאם עשה ידי אדם הן, ובידי האדם לעצרם. היו, אם כן, ערניים...

ישראל, יוני 2002

תעודות המצוטטות ב"משבר הסוציאל-דמוקרטיה"

החלטות רשמיות של הסוציאל-דמוקרטיה הבינלאומית

<u>קונגרס האינטרנציונל בשטוטגרט, 1907</u>

"אם אף על פי כן תפרוץ המלחמה, הרי חובתה של הסוציאל-דמוקרטיה *לעשות למען סיומה המהיר* ולשאוף בכל הכוחות *לנצל את המשבר הכלכלי והפוליטי הנגרם על ידי המלחמה, כדי לעורר את העם ולהחיש על ידי כך את ביטול שלטון המעמד הקפיטליסטי*".

<u>אסיפה בינלאומית בלונדון, 4 באוגוסט 1911</u>

"צירי ארגוני הפועלים הגרמנים, הספרדים, האנגלים, ההולנדים והצרפתים מצהירים, כי *מוכנים הם להתנגד בכל הכוחות העומדים לפקודתם להכרזת כל מלחמה שהיא*. כל אומה המיוצגת באסיפה זו מתחייבת *לפעול* בהתאם להחלטות הוועידות הארציות שלה והקונגרסים הבינלאומיים כדי לסכל את מזימות הפשע של המעמדות השליטים".

<u>קונגרס האינטרנציונל בבזל, נובמבר 1912</u>

ויקטור אדלר:

"חברים, העיקר הוא שאנו עומדים כאן ליד מקור כוחנו המשותף, ומכאן עלינו לקחת איתנו את הכוח, לעשות כל אחד בארצו ככל אשר יוכל באופנים ובאמצעים אשר בידנו, להתנגד בכל העוז אשר בנו לפשע המלחמה. ואם עתידה זו לבוא, אם באמת עתידה זו לבוא, הרי עלינו לדאוג לכך, *שתהא זו אבן, אבן-גולל*.

זו היא הדעה המפעמת בלב כל האינטרנציונל.

"ואם רצח ואש ודבר יינשאו על פני אירופה התרבותית - הרי רק מתוך רגש זוועה נוכל לחשוב על כך, והתמרמרות ומרי מתפרצים מלבנו. וכה נשאל את עצמנו: האם האנשים, האם הפרולטריון עדיין עדר כבשים הם גם כיום, שאפשר יהיה להוליכם אילמים לטבח?..."

טרלסטרה:

"פועלי הארצות הקטנות בתוך האינטרנציונל עומדים בנפשם ומאודם לפקודתו, בכל אשר יחליט, כדי למנוע את המלחמה. כן אנו מביעים את תקוותנו כי אם יבוא יום והמעמדות השליטים של המדינות הגדולות יקראו את בני הפרולטריון שלהם לאחוז בנשק, כדי להשביע את תאוות הבצע של ממשלותיהם ולרוות את יצר שלטונם בדם העמים הקטנים ועל אדמתם של אלה, או אז *ישקלו בני הפרולטרים היטב בדעתם, אחת ושתיים ושלוש, בהשפעתם האדירה של ההורים הפרולטריים, של המאבק המעמדי ושל העיתונות הפרולטרית - בטרם יתנו ידם למזימה זו, אויבת התרבות, בטרם יבואו לגרום איזו רעה שהיא לנו, לאחיהם וידידיהם*".

ולבסוף ז'ורס:

"האינטרנציונל מייצג את כל כוחות המוסר שבעולם! ואם בוא תבוא השעה הטרגית, אשר בה נצטרך למסור את נפשנו כליל, הרי ההכרה הזאת תתמכנו ותחזק את רוחנו. לא בלב קל אנו אומרים זאת, לא, כי אם *מעמקי כל הווייתנו אנו מכריזים: מוכנים אנו לכל קורבנות שהם!*"

<u>3 בדצמבר 1912</u>

דויד, נואם הסיעה הסוציאל-דמוקרטית ברייכסטאג הגרמני:

"הייתה זו אחת השעות היפות ביותר בחיי, אני מודה בכך. בשעה שפעמוני המנזר ליוו את תהלוכת הסוציאל-דמוקרטים הבינלאומיים, בשעה שהדגלים האדומים הועמדו על בימת הכנסייה מסביב למזבח, וקול העוגב בירך את שליחי העמים, הבאים לבשר את דבר השלום, הרי היה בכל אלה, על כל פנים, אחד הרשמים אשר לא ימחו מלבי... יהא אפוא ברור לכם מה מתחולל כאן. ההמונים פוסקים להיות עדרים נטולי רצון, נטולי מחשבה. הרי זה חזיון חדש בהיסטוריה. קודם היו ההמונים ההולכים בחושך ניתנים להשפעת האנשים אשר עניין להם במלחמה, מעוררים על ידם להמתה הדדית ומובלים לרצח המונים. *והנה הקץ לדבר*. ההמונים פוסקים להיות מכשירים נטולי רצון ומשרתיהם של כל שואפי-מלחמה שהם".

הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית לפני 1914

<u>"אימפריאליזם או סוציאליזם", עלון רשמי של המפלגה</u>

"כך הולך ומתפתח בלי הרף הקרב עם האימפריאליזם *לקרב מכריע* בין הקפיטל *ובין העבודה*. מצד אחד סכנת המלחמה, יוקר וקפיטליזם, מצד שני - שלום, חיי רווחה לכל, סוציאליזם. אלה לעומת אלה. בדמות זו עומדת השאלה לפנינו. *ההיסטוריה הולכת לקראת הכרעות גדולות*. הפרולטריון חייב לשקוד בלי הרף על תפקידו ההיסטורי העולמי, לחזק את כוח ארגונו, את בהירות הכרתו. יבוא אחרי כן כל אשר יבוא, בין אם יצליח בכוחו למנוע מהאנושות את הזוועה הנוראה של מלחמת-עולם, *ובין אם העולם הרכושני נדון לשקוע בנבכי ההיסטוריה כדרך שנולד ויצא מתוכה - בדם ובחמס: השעה ההיסטורית* תמצא את מעמד הפועלים כשהוא מוכן, ולהיות מוכן - הרי זה ממצה את הכל".

<u>"מדריך לבוחר הסוציאל-דמוקרטי", הוצאה הרשמית של המפלגה, 1911 לקראת הבחירות</u>

"האם סבורים שליטינו והמעמדות השליטים בתוכנו, שרשאים הם להטיל את הזוועה הזאת על העמים? כלום לא תקיף זעקת פלצות, קריאת זעם ומרי את העמים ותניעם לשים קץ לרצח הזה?

כלום לא שאול ישאלו: לשם מי, לשם מה כל זה? כלום חולי-רוח אנחנו כי ינהגו בנו כך, כי ניתן לנהוג בנו כך?

כל השוקל בדעתו במנוחה את האפשרות של מלחמה אירופית גדולה, יבוא בהכרח לאותן המסקנות המובאות כאן.

המלחמה האירופית הקרובה תהא משחק Va-banque [על כל הקופה], משחק בולע-כל אשר לא ראה עוד העולם דוגמתו, ולפי כל הנראה מראש תהא זו המלחמה האחרונה".

הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, קיץ 1914, נגד המלחמה הממשמשת ובאה

<u>"Frankfurter Volksstimme", שבוע אחד לפני פרוץ המלחמה, ב- 26 ביולי 1914</u>

"אין אנו בובות, אנו נלחמים בכל המרץ בשיטה זו, ההופכת את האנשים למכשירים נטולי רצון ביד הנסיבות השולטות בעיוורון, נלחמים אנו בקפיטליזם האומר להפוך את אירופה צמאת השלום לבית-מטבחים מעלה עשן. ואם הפורענות לא תימנע, אם רצון השלום המוחלט של הפרולטריון הגרמני, של הפרולטריון הבינלאומי, אשר יבוא לידי ביטוי אדיר בימים הקרובים ביותר, לא יהא בכוחו למנוע את מלחמת-העולם, כי אז, לפחות, תהא זו המלחמה האחרונה, תהא זו שעת שקיעתם של אלי הקפיטליזם"

<u>30 ביולי 1914, ביטאונה המרכזי של הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית</u>

"הפרולטריון הסוציאליסטי מסיר מעליו כל אחריות למאורעות, שהמעמד השליט, המוכה סנוורים עד כדי סכלות, מעלה מן התהום. יודע הפרולטריון כי *בשבילו דווקא יציצו חיים חדשים מבין החורבות. כל האחריות נופלת על ראש השליטים כיום*.

הם העומדים כאן לפני ברירה: *להיות או לחדול*.

ההיסטוריה העולמית - משפטו של העולם היא".

Vorwärts" , 25 ביולי בעקבות האולטימטום האוסטרי אל סרביה

"*במלחמה הם רוצים, היסודות הללו מחוסרי המצפון*, אשר להם ההשפעה וההכרעה בחצר המלכות בווינה. במלחמה הם רוצים - *זה כמה שבועות שנשמע הדבר מתוך הצריחה הפרועה של העיתונות השחורה-הצהובה*. במלחמה הם רוצים - האולטימטום האוסטרי לסרביה מגלה את הדבר ברור לעיני כל העולם...

כיוון שדמם של פרנץ פרדיננד ורעייתו נשפך בירייתו של קנאי שוטה, צריך *להישפך דם אלפי פועלים ואיכרים*; כנגד "פשע מטורף" צריך לבוא פשע מטורף ממנו לאין שיעור! האולטימטום האוסטרי לסרביה עלול להיות *לגולם הנייר המבעיד, אשר ישלח אש באירופה מכל ארבע רוחותיה*!

כי אולטימטום זה בניסוחו ובדרישותיו הוא חסר בושה כל כך, שממשלה סרבית, אשר תירתע בהכנעה מפני אגרת זו, צריכה להביא בחשבון את האפשרות, שהמוני העם יגרשוה ממקומה תוך רגע אחד.

העיתונות השוביניסטית של גרמניה הסיתה בזדון את בת הברית היקרה והלהיבה ביותר את יצרי המלחמה שלה! ואין ספק שהאדון פון בטמן-הולווג הבטיח לאדון ברכטולד כיסוי מעורף. *אכן בברלין משחקים בנידון זה אותו המשחק המסוכן אשר בווינה*..."

Leipziger Volkszeitung" , 24 ביולי

"המפלגה הצבאית האוסטרית מסכנת את הכל בקלף אחד, כי בשום ארץ בעולם אין לו לשוביניזם הלאומי והצבאי דבר להפסיד!.. *באוסטריה בייחוד הגיעו החוגים השוביניסטיים לידי פשיטת רגל קשה ביותר; יללתם הלאומית מכוונת אפוא להאפיל על חורבנם הכלכלי, והשוד והרצח במלחמה נחוצים להם כדי למלא את קופתם*"...

באותו היום, "Dresdner Volkszeitung"

"...לפי שעה חייבים עדיין מריצי המלחמה בשדה התחרות הווינאי להביא את ההוכחות המכריעות, אשר תזכינה את אוסטריה לבוא אל סרביה בדרישות כאלו.

כל עוד *הממשלה האוסטרית* אינה מסוגלת לכך, *הרי היא מגלה את זדון לבה לעיני כל אירופה בהתקפתה הפרובוקטיבית המעליבה את סרביה*; *ואפילו תוכח אשמתה של סרביה*, אף אם יוכח כי מעשה ההתנקשות בסרייבו הוכן לעיני הממשלה הסרבית, הרי גם אז *עוברות הדרישות הנדרשות באגרת כל מידה וגבול נורמליים*. אין לשער שאיזו ממשלה תבוא בהצעות כאלו אל מדינה אחרת, אלא אם רק מתוך כוונות מלחמה נקלות ביותר..."

Münchener Post" , 25 ביולי

"*אגרת אוסטרית זו היא תעודה, אשר במאתיים השנים האחרונות לא הייתה דוגמתה בהיסטוריה*. על סמך תעודות חקירה, אשר תוכנן נעלם מדעת הקהל האירופית, ובלי להישען על משפט פומבי שיישפטו בו רוצחי יורש העצר, באה האיגרת הזאת בדרישות כאלו אל סרביה, אשר קבלתן - כמוה כהתאבדות המדינה הזאת"...

Schleswig-Holsteinsche Volkszeitung" , 24 ביולי

"*אוסטריה מתגרה בסרביה, אוסטריה-הונגריה רוצה במלחמה, עושה מעשה פשע העלול להציף את אירופה כולה בדם*...

אוסטריה משחקת משחק "וה-בנק". היא עורכת לבה למעשה פרובוקציה כלפי המדינה הסרבית, אשר וודאי לא תקבל אותו באהבה, אם רק אינה מחוסרת כל מגן שהוא...

כל אדם תרבותי חייב למחות בצורה מוחלטת ביותר כנגד התנהגות פושעת זו של השליטים האוסטרים...

מחובתם של הפועלים ושל שאר האנשים, אשר לבם מסור, ולו גם במידה כלשהי לשלום ולתרבות, *לאחוז בכל האמצעים כדי למנוע את תוצאות טירוף הדמים שנתגלע בווינה"*.

<u>"Magdeburger Volksstimme" ,25 ביולי</u>

"כל ממשלה סרבית, שהייתה מגלה אף צל של ניסיון לעיין בדרישות אלו בכובד ראש, הייתה מודחת תוך שעה אחת על ידי הפרלמנט והעם גם יחד.

התנהגותה של אוסטריה היא מגונה ביותר, בייחוד משום שהברכטולדים הללו מתייצבים לפני ממשלת סרביה, ומתוך כך לפני אירופה כולה, בטענות שאין בהן ממש...

כיום לא יתכן עוד לעורר בצורה כזו מלחמה, העתידה להיות מלחמת-עולם. כך אין נוהגים אם אין כוונה להחריד חלק עולם שלם ממנוחתו. כך אי אפשר לעשות שום כיבושים מוסריים, אף לא להוכיח צדקתך לצדדים שאינם מעורבים. על כן יש להניח, שהעיתונות האירופית ואחריה גם הממשלות יקראו בצורה נמרצת, שאינה משתמעת לשתי פנים, אל מדינאי ווינה שואפי השווא, שדעתם נתבלבלה עליהם, כי ישובו אל הסדר".

<u>"Frankfurter Volksstimme" ,24 ביולי</u>

"מעודדת על ידי כרכורי העיתונות האפיפיורית הקיצונית, שהתאבלה על פרנץ פרדיננד כעל ידידה הטוב ביותר וביקשה לנקום את נקמת מותו מאת העם הסרבי, נשענת על חלק ממסיתי המלחמה הגרמנים שבריך, אשר לשונם נעשתה מיום ליום מאיימת ושפלה יותר, ערכה הממשלה האוסטרית את לבה לפנות אל סרביה *באולטימטום*, אשר לא רק נוסח בלשון שאין דוגמתה *לשחצנות*, אלא שהוא מכיל גם *דרישות אחדות, אשר אין כל אפשרות לממשלה הסרבית למלא אחריהן"*.

<u>באותו היום, "Elberfelder Freie Presse"</u>

"מברק ממשרד הידיעות הרשמי של וולף מביא את דרישותיה של אוסטריה. מכאן ברור *ששליטי ווינה דוחפים בכל כוח לקראת מלחמה*; כי מה שנדרש באיגרת, שנמסרה אמש לבלגרד, אינו אלא מעין חסות של אוסטריה על סרביה. *הכרח דחוף הוא, שהדיפלומטיה הברלינאית תסביר למסיתים בווינה, שגרמניה אינה יכולה לנקוף אצבע לתמיכה בדרישות חצופות כאלו*, ועל כן יש להשיב אחור את התביעות האוסטריות".

<u>ה- "Bergische Arbeiterstimme" בסולינגן</u>

"אוסטריה *רוצה* בסכסוך הזה עם סרביה, ורצח סרייבו משמש לה תואנה להטיל על סרביה כתם מוסרי. אבל המלאכה נעשתה בצורה גסה מדי מכדי שתצליח להוליך שולל את דעת הקהל באירופה...

אך אם המסיתים למלחמה בכיכר התחרות בווינה *מאמינים* כי במקרה של סכסוך, אשר גם רוסיה תיסחף לתוכו, *תבואנה בנות הברית המשולשת, איטליה וגרמניה, לעזרתה, הרי רק אשליות שווא הן*. דעת איטליה תהא נוחה מאוד מחולשתה של אוסטריה; הונגריה, בת תחרותה בים האדריאתי ובבלקנים, ועל כן לא תנקוף אצבע כדי לתמוך באוסטריה. *ואילו בגרמניה אי אפשר לשליטים להעז* - ואפילו היו נואלים ביותר לרצות בכך - *להפקיר חייו של חייל אחד ויחיד לשם הפוליטיקה הפושעת של ההבסבורגים בלי לעורר עליהם את חמת העם"*.

הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, קיץ 1914, היחס הסלחני למדי לכיבוש

<u>"Kölnische Zeitung", אחרי רצח סרייבו, אך בטרם מלחמה</u>

"מי שאינו בקי בעניינים ישאל, וודאי, מה סיבת הדבר, שעל אף כל החסדים שעשתה אוסטריה עם בוסניה, אין אוסטריה חביבה כלל, כי אם שנואה על הסרבים, שהם 42 אחוז של האוכלוסייה. התשובה לכך לא תהא מובנת אלא לאיש המכיר את העם ואת הנסיבות. האיש מרחוק, בייחוד זה הרגיל במושגים ובתנאים אירופיים, יתהה ולא יבין זאת. והתשובה ברורה ומפורשת: *הנהלתה של בוסניה, בכיוונה ובמושגי-היסוד שלה, הייתה גרועה בהחלט.* ואי-הידיעה על מצב העניינים האמיתי בארץ, אי-ידיעה השוררת במקצת גם כיום, מקץ דור אדם אחד (לאחר הכיבוש) היא הגורמת לכך, ועונשה בצדה".

הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, קיץ 1914, הנימוק "הרוסי" להצדקת המלחמה

<u>ה- "Frankfurter Volksstimme", 31 ביולי:</u>

"הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית גינתה זה כבר את ממלכת הצאר כמצודת הדמים של הריאקציה האירופית, למן הימים ההם שמרכס ואנגלס היו מתחקים במבטיהם החדים אחרי כל תנועה של אותו שלטון ברברי, ועד היום הזה, שהוא ממלא את בתי הסוהר אסירים פוליטיים ועם זה הוא חרד מפני כל תנועת פועלים. *עתה באה שעת הכושר לשים קץ לחברה איומה זו, כשדגלי המלחמה הגרמנים עוברים לפנינו".*

<u>באותו היום, "Pfälzische Post"</u>

"הרי זה עיקר שטבע אוגוסט בבל שלנו, הבלתי נשכח. הרי זו מלחמת התרבות בבערות, ואף הפרולטריון ייתן את אנשיו".

<u>וה- "Münchener Post" ב- 1 באוגוסט</u>

"בחובת ההגנה על הארץ מפני ממשל הדמים של הצאריזם לא נעשה עצמנו אזרחים מדרגה שניה".

<u>"Chemnitzer Volksstimme", 2 באוגוסט</u>

"ברגע זה מרגישים אנו כולנו בחובה להילחם בראש וראשונה בשלטון השוט הרוסי. *אל נא יהיו נשי גרמניה וילדיה קורבן למעשי האכזריות של הרוסים, אל תיפול הארץ הגרמנית שלל לקזקים. כי אם הניצחון יהיה לאנטנטה לא יהיה מושל אנגלי או צרפתי רפובליקני השליט בגרמניה כי אם הצאר הרוסי הוא שישלוט בה. על כן מגינים אנו ברגע זה על כל התרבות הגרמנית והחופש הגרמני מפני אויב ברברי שאינו יודע רחמים".*

<u>באותו היום, "Fränkische Tagespost"</u>

"*אין אנו רוצים שהקזקים*, אשר תפסו כבר את כל נקודות הגבול, יסתערו משתוללים לתוך ארצנו ויביאו כליה לערינו. אין אנו רוצים, *שהצאר הרוסי*, אשר גם ביום פרסום מניפסט השלום שלו לא האמינה הסוציאל-דמוקרטיה באהבתו את השלום, באשר הוא הנו אויבו הקשה ביותר של העם הרוסי, - אין אנו רוצים כי *יצווה אף על אדם אחד אשר מגזע הגרמנים הנהו".*

<u>ה- "Arbeiterzeitung" של אסן, 2 באוגוסט</u>

"עכשיו כשסכנת מזימותיה של רוסיה מרחפת על הארץ הזאת, כשהמלחמה היא בשלטון הדמים של הצאריזם הרוסי, - זה העמוס פשעים למיליונים נגד החופש והתרבות, - לא יהיו הסוציאל-דמוקרטים מפגרים אחרי שום אדם בארץ במילוי חובה ובמסירות נפש... הקץ לצאריזם! - הקץ למצודת הברבריות! זו תהיה סיסמתנו".

"Königsberger Volkszeitung" , 3 באוגוסט

"אבל איש מאתנו, בין שחובת הצבא חלה עליו, ובין שאינה חלה, לא יוכל לפקפק בכך אף רגע אחד, שכל עוד המלחמה נמשכת, עליו לעשות כל מה שאפשר, כדי להרחיק מגבולותינו *אותו שלטון צארים ניקלה, אשר אם ינצח יכלא אלפים מחברינו בבתי הכלא הנוראים של רוסיה.* בשלטון הכתר הרוסי אין כל זכר לזכות ההגדרה העצמית של העם; אין מרשים לשום עיתונות סוציאל-דמוקרטית להופיע שם; אגודות ואסיפות סוציאל-דמוקרטיות אסורות. ועל כן לא יעלה בשעה זו אף על לב איש מאתנו הרעיון, לחכות ולראות אם רוסיה תנצח או לא; אכן, גם בהוסיפנו להתנגד כקודם למלחמה, *נפעל כולנו יחד לשמור על עצמנו מפני תועבותיהם של בני-הבליעל הללו, השולטים ברוסיה".*

ה- "Volkswacht" של בילפלד, 4 באוגוסט

"אותה הסיסמה בכל מקום: מלחמה בעריצות ובהתנכלות הרוסית!".

ה- "Volksfreund" הבראונשווייגי, 5 באוגוסט

"לחץ הכוח הצבאי, שאין לעמוד בפניו, סוחף עמו את הכל. אבל הפועלים בעלי ההכרה הולכים לא רק אנוסים על פי לחץ חיצוני; הרי הם כשומעים להגיון לבם, בשעה שהם מגינים על האדמה, שעליה הם עומדים, מפני הסתערות המזרח".

ה- "Volksblatt" של הלה, 5 באוגוסט

"אם אמנם נכון הדבר שהותקפנו על ידי רוסיה - וכך אפשר ללמוד מתוך הידיעות עד עכשיו, - *הרי זה מובן מאליו שהסוציאל-דמוקרטיה נאותה לכל אמצעי ההגנה.* יש לבער את הצאריזם בכל הכוח מן הארץ".

עלון המפלגה באלברפלד, 5 באוגוסט

"עניין חיים הוא לכל אירופה המערבית לבער את הצאריזם המתועב, המנוול מן הארץ. ואולם עניין אנושי זה נהדף מפני תאוות בצעם של המעמדות הקפיטליסטיים באנגליה ובצרפת, השואפים לקבל לידם את אפשרויות הרווחים שהיו עד עכשיו ביד הקפיטל הגרמני".

ה- "Rheinische Zeitung " בקלן

"עשו את חובתכם, חברים, בכל מקום שהגורל העמיד אתכם שם! אתם *נלחמים לתרבותה של אירופה*, לחופש מולדתכם, ולשלומכם וטובתכם אתם".

ה- "Schleswig-Holsteinische Volkszeitung" , 7 באוגוסט

"אנו חיים, כמובן, בתקופת הקפיטליזם, וודאי שיהיה לנו מאבק מעמדי גם אחרי המלחמה הגדולה הזאת. אבל מאבק מעמדי זה ייערך במדינה חופשית מזו שאנו מכירים כיום, מאבק מעמדי זה יצטמצם הרבה יותר בתחום הכלכלי, והיחס אל הסוציאל-דמוקרטים כאל בנים חורגים, כאל אזרחים מדרגה שניה, כאל מחוסרי זכויות פוליטיות לא יתכן עוד בעתיד, לאחר שהצאריזם הרוסי יעלם מן הארץ".

ה- "Echo " של המבורג, 11 באוגוסט

"כי לא רק מלחמת התגוננות לנו באנגליה ובצרפת; מלחמה לנו, בראש ובראשונה *עם הצאריזם, ואותה נעשה בכל ההתלהבות* כי זו היא מלחמה *לקיומה של התרבות".*

ה- "Volksblatt" של הלה, 18 באוגוסט

"עכשיו כשגורל הברזל הוטל, הרי לא רק החובה להגנת הארץ, לקיום הלאומי העצמי נותנת את הנשק בידנו, כביד כל שאר הגרמנים, אלא שאתנו גם ההכרה, שבהילחמנו באויב אשר במזרח, הרי אנו נלחמים גם באויב של כל קדמה וכל תרבות... מפלת רוסיה כמוה כניצחון החופש *באירופה*".

הביטאון העיוני של המפלגה "Die Neue Zeit", 28 באוגוסט

"תושבי הספר במדינת מכורתם *קידמו בקול ענות שמחה את חיל החלוץ הגרמני*, - כי כל פולני ויהודי היושב באזורים אלה לא טעם מימיו את מושג המולדת אלא בדמות השוט והשחיתות. הנתינים הנלחצים האלה של ניקולאי איש הדמים, בריות מסכנות וחסרות מולדת במציאות, אין להם דבר להגן עליו, לו גם רצו בכך, - שום דבר מלבד כבליהם, *ועל כן זו תמצית חייהם וחלומם עכשיו, זה שברם וזו תקוותם, שקתות הרובים הגרמנים, המונפים באגרוף גרמני, תמחצנה בהקדם את כל המשטר הצארי*... לכן פועם רצון פוליטי ברור בהחלט בלב מעמד הפועלים הגרמני, בעוד רעמי מלחמת-העולם בוקעים מעל ראשם: להתגונן במערב מפני בני בריתה של הברבריות המזרחית, כדי להגיע לידי שלום של כבוד עמם *ולהשקיע הכל, עד נשמת האף האחרונה, בהשמדת הצאריזם*".

ביטאון המפלגה בליבק, 4 בספטמבר

"מאחר שהמלחמה פרצה כבר, הרי אם יינצל החופש באירופה, *יש להודות על כך לכוח הנשק הגרמני כי מלחמתנו מכוונת בעיקר כלפי אויבה המר של כל דמוקרטיה וכל חופש*".

הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, 1914, הנימוקים "התיאורטיים" להצדקת המלחמה

הסיעה הסוציל-דמוקרטית ברייכסטאג, 4 באוגוסט

"עומדים אנו עתה לפני עובדת הברזל של המלחמה. צפויים אנו לאימי פלישת אויב. לא בעד המלחמה ולא נגדה עלינו להכריע היום, כי אם בשאלת האמצעים הדרושים להגנת הארץ. - אם תנצח העריצות הרוסית, זו שידיה מגואלות בדמם של מיטב בני עמה היא, מרחפת סכנה רבה, אולי סכנת כיליון גמור, על עמנו ועל עתידו החופשי. כדי למנוע סכנה זו, יש להבטיח את תרבותה ועצמאותה של ארצנו אנו. והרי אנו מצהירים כאן את אשר הדגשנו כל הימים: אין אנו עוזבים את מולדתנו לנפשה בשעת סכנה. תמימי דעים אנו עם האינטרנציונל, שהכיר תמיד בזכות כל עם ועם לעצמאות לאומית ולהתגוננות, כשם שבדעה אחת עמו אנו דנים לגנאי כל מלחמה לשם כיבושים. - בשימנו לקו לנו את העיקרים הללו הרי אנו מצביעים בעד תקציבי המלחמה הנדרשים".

עיתון המפלגה במינכן, 6 באוגוסט

"ואם על אף כל אלה הצביעה עכשיו הסיעה הסוציאל-דמוקרטית ברייכסטאג, פה אחד, בעד תקציבי המלחמה, אם ליוותה בברכות חמות של הצלחה את כל היוצאים לדרך להגנת הרייך הגרמני, - לא היה זה "מעשה תכסיס", הייתה זו תוצאה טבעית ועקבית של עמדת מפלגתנו, שתמיד נכונה הייתה להעמיד צבא-עם להגנת הארץ במקומה של שיטה, שנראתה בעיניה יותר כביטוי לשלטון המעמדי, מאשר כהתגלות רצונו של העם להתגונן מפני התנפלויות מחוצפות"

"Frankfurter Volksstimme", 18 באוגוסט

"ואולם בלבנו שוכנת האמונה, שחברינו המחונכים מן האיגוד המקצועי ידעו גם יותר מאשר "להלום" סתם: צבאות ההמונים של ימינו לא הקלו את מלאכת המלחמה על הגנרלים, הקליע של חיל הרגלים בימינו, אותו אפשר לירות בטווח של 3000 מטר כמעט,- ועל כל פנים, עד ל- 2000 מטר יפגע במטרה ולא יחטיא, - נוטל מאת המצביאים את האפשרות לקדם יחידות צבא גדולות בטור סגור. על כן יש צורך "לפזר" את הצבא מראש, ופיזור זה אף הוא מחייב מספר פטרולים יותר גדול, ומשמעת רבה ובהירות המבט נדרשים לא רק מכיתת הצבא, כי אם גם מן החייל הבודד, במידה רבה כל כך, עד כי אפשר לומר שבמלחמה זו יוודע גודל ערכן החינוכי של האגודים המקצועיים, וכמה אפשר לסמוך על חינוך זה בימים רעים כמו אלה. החייל הרוסי והצרפתי

עלולים אולי לגלות אומץ לב להפליא, ואולם בשיקול דעת שקט וקר יפה יותר כוחו של איש האגוד המקצועי הגרמני. נוסף לזה מכירים האנשים המאורגנים לעתים קרובות כל שביל ומשעול בתחומי הספר, כמי שמכיר את שבילי חצרו, וכן מצוינים כמה וכמה מפקידי האיגוד המקצועי בידיעת שפות וכו'. נמצא, שאם בשנת 1866 היה בהצלחת הצבא הפרוסי משום ניצחון המורה העממי הגרמני, הרי הפעם אפשר יהיה לדבר על ניצחון פקיד האיגוד המקצועי".

<u>"Die Neue Zeit", 25 בספטמבר</u>

"כל עוד אך זו השאלה לפנינו: ניצחון או תבוסה, הרי היא דוחקת את כל שאר השאלות לאחור, ואפילו את שאלת המטרה של המלחמה, כל שכן את ההבדלים של מפלגות, מעמדות, לאומים בתוך הצבא והאוכלוסים".

<u>"Die Neue Zeit", 27 בנובמבר</u>

"מלחמת-העולם מפרידה את הסוציאליסטים למחנות שונים, ועל הרוב למחנות לאומיים שונים. אין האינטרנציונאל מסוגל למנוע את הדבר. פירושו של דבר הוא, שאין זה כלי בר פעולה לעת מלחמה, אלא מכשיר של ימי שלום בעיקרו". "התפקיד ההיסטורי הגדול" שלו הוא "המלחמה למען השלום, המאבק המעמדי בימי שלום".

דעתה של הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית על הצנזורה

<u>"Chemnitzer Volksstimme", 21 באוקטובר</u>

"על-כל-פנים, הצנזורה הצבאית בגרמניה היא, בדרך כלל, הוגנת ונבונה מאשר בצרפת ובאנגליה. הצעקה על הצנזורה, אשר מאחוריה מורגש חוסר כל עמדה מוצקת כלפי בעיית המלחמה, רק מסייעת לאויבי גרמניה להפיץ את השקר, כאילו גרמניה כמוה כרוסיה. מי שמאמין בתום לבו כי הצנזורה הצבאית כיום, בכללה, אינה מאפשרת לו לכתוב לפי השקפתו, מוטב לו שיניח את עטו וישתוק".

הימין הגרמני והאוסטרי, המחנה הלאומי: למען המדינה, הלאום, הפטריוטיות, וזקיפות הקומה

<u>1. גרמניה</u>

<u>ה- "Post" תוקף את הפרופסור שימן מאחר שזה הביע זלזול בתביעתה של גרמניה לספח לעצמה את מערב מרוקו</u>

"כבוד הפרופסור שימן הוא בן-רוסיה מלידה, אולי גם לא ממוצא גרמני טהור. משום כך אין איש יכול לדון אותו לכף חובה על שהוא מתייחס ברוח קרה ובלעג לשאלות המעוררות ביותר את רגש ההכרה הלאומית, את הגאווה הפטריוטית בלב כל איש גרמני מן הרייך. משפטו של נכרי, המדבר על דופק-הלב הפטריוטי, על פרפור-הכאב בלבו החרד של העם הגרמני כעל הזיה פוליטית, שהתנדפה, כעל הרפתקה של קונקיסטדורים [הכובשים הספרדים בדרום אמריקה], מוכרח לעורר מצדנו זעם ובוז מוצדק, ובייחוד מאחר שאותו נכרי משמש פרופסור באוניברסיטה של ברלין ונהנה אפוא מיחס של הכנסת-אורחים מצד המדינה הפרוסית. אולם כאב עמוק ממלא את לבנו, בדעתנו שהאיש הזה המעז לנאץ באופן כזה את רגשותיו הקדושים ביותר של העם הגרמני, בביטאונה המרכזי של "המפלגה הגרמנית השמרנית", משמש מורה ויועץ למלכנו בעניינים פוליטיים ונחשב - אם בצדק ואם לאו - לשופרו של המלך".

<u>פאול רוהרבך בספרו "המלחמה והפוליטיקה הגרמנית"</u>

"פרט לאסונות מיד הטבע, הרי הדבר האחד שבכוחו לכפות את השלום על גרמניה הוא הרעב של מחוסרי הלחם"

"מטבע העניין הוא, שתורכיה, המוקפת מכל צד שכנים חמדנים, מוצאת לה משענת במעצמה, אשר אין לה, ככל האפשר, שום שאיפות טריטוריאליות במזרח. זו היא גרמניה. ומצד שני צפויים אנו לנזקים כבדים במקרה שתורכיה תחדל מהיות. וכיוון שרוסיה ואנגליה הן היורשות של התורכים, הרי ממילא יביא הדבר תוספת כוח ניכרת לשתי המדינות ההן. ואפילו תחולק תורכיה באופן שגם אנחנו נקבל חלק הגון לנחלה, הרי עשוי הדבר לגרום לנו תקלות לבלי סוף, כי רוסיה, אנגליה ובמידה מסוימת גם צרפת ואיטליה הן שכנות לנחלה התורכית כיום, והן מסוגלות לכבוש את חלקן ולהגן עליו, אם ביבשה ואם בים, ואם בשתי הדרכים גם יחד. ואילו אנו עומדים מחוץ לכל מגע ישר עם המזרח... אסיה הקטנה או מסופוטמיה גרמנית עלולה להיות למציאות, רק אם קודם לכן תיאלץ רוסיה, לפחות, ומתוך כך גם צרפת, להסתלק ממטרותיהן ושאיפותיהן הפוליטיות בהווה, כלומר, אם תחילה תסתיים מלחמת-העולם ברוח העניינים הגרמניים"

"המסילה הבגדדית נועדה מראש להביא את קונסטנטינופול ואת הנקודות הצבאיות העיקריות של הממלכה התורכית באסיה הקטנה לידי מגע בלתי אמצעי עם סוריה ועם חבלי הפרת והחידקל. - מובן מאליו, כי מראש הושם לב לכך, שמסילה זו, יחד עם מסילות הברזל בסוריה ובערב, - שבחלקן הן עדיין רק מתוכננות, ובחלקן כבר נשלמה בנייתן, - תהא להן גם האפשרות להסיע צבא תורכי לעבר מצרים. - איש לא יכחיש כי המסילה הבגדדית ערכה בשביל גרמניה כערך של ביטוח חיים פוליטי, בתנאי מוקדם של ברית גרמנית-תורכית ובשאר תנאים מוקדמים שונים, אשר הגשמתם אף היא אינה מן העניינים הפשוטים ביותר".

"אשמת החולשה, שתלו אנשי מפלגת כלל-גרמניה בפוליטיקה הגרמנית בימי משבר מרוקו בשנת 1911, מתבטלת מאליה, כמושג כוזב, ולו גם מטעמים אלה בלבד, שבעת ההיא, כששלחנו את "הפנתר" לאגדיר, היה שינוי מבנה התעלה בצפון הים הבלטי בעצם מלאכתו, גם שכלול הלגולנד להיותה מבצר ימי גדול היה רחוק מאוד מגמר מלאכה, ומצב הצי שלנו, בדרידנאוטים ובנשק עזר, היה אז, בהשוואה לכוח הים של אנגליה, הרבה יותר לרעתנו מאשר שלוש שנים אחרי כן. הן התעלה, והן הלגולנד והן כוח הצי היו בחלקם נחשלים מאוד לעומת המצב בשנה זו, שנת 1914, ובחלקם לא היו ראויים למלחמה בכלל. במצב כזה, כשידוע לך, שאחרי כן תהיינה בידך אפשרויות נוחות הרבה יותר, הרי היה זה מעשה נואל, בפשטות, לו ביקשנו לעורר אז את מלחמת ההכרעה"

<u>פאול רוהרבך בספרו "מסילת בגדד"</u>

"יש רק מקום אחד בו אפשר לתקוף את אנגליה מצד אירופה ביבשה ולפגוע בה פגיעה קשה: זו מצרים. עם אבדן מצרים יאבדו לאנגליה לא רק שלטונה בתעלת סואץ והקשר עם הודו ואסיה; קרוב לשער, כי תפסיד גם את נחלותיה באפריקה המרכזית והמזרחית. כיבוש מצרים ביד מעצמה מוסלמית כגון תורכיה עלול גם להשפיע השפעה מסוכנת על 60 מיליון הנתינים המוסלמים של אנגליה בהודו, וכן גם על אפגניסטן ופרס. ואולם יכול תוכל תורכיה לטפח את המחשבה על מצרים רק בתנאים אלה: אם תשלוט תחילה ברשת מפותחת של מסילות ברזל באסיה הקטנה ובסוריה; אם תמשיך את המסילה האנטולית כדי יכולת למנוע התקפה של אנגליה על מסופוטמיה; וכן אם תגדיל ותשפר את צבאה ותקדם את מצב המשק הכללי שלה ואת מצב הכספים".

<u>פאול רוהרבך על מזלה הגדול של גרמניה, שרוסיה וצרפת היו מוכנות למלחמה</u>

"בשבילנו, כלומר בשביל גרמניה ואוסטריה-הונגריה, הייתה *הדאגה העיקרית* בפעם הזאת, שמא מפני וותרנות מדומה לזמן-מה *מצד רוסיה נהיה מוכרחים מבחינה מוסרית לחכות*, עד שרוסיה וצרפת תהיינה מוכנות באמת"

<u>העלון "מפני מה מלחמה היא לגרמניה</u>

על רצח הארכי-דוכס האוסטרי בסרייבו:

"אם היה היה בזמן מן הזמנים קורבן דמים *בעל ערך משחרר וגואל*, הרי זה הקורבן"

על יחסי האחים בין המונרכיה הגרמנית לאוסטרית:

"רוסיה ניסתה זה כבר לקנות את לבנו, בהציעה לנו את אוסטריה הגרמנית, אותם עשרת המיליונים הגרמנים שנאלצו להישאר בחוץ בשעת איחודנו הלאומי ב- 1866 וב- 1870-1871. לו הסגרנו ביד הרוסים את המונרכיה ההבסבורגית יכול יכולנו לקבל את שכר המעל הזה"

<u>נאום הכתר, ה- 4 באוגוסט</u>

"לא תאוות הכיבוש דוחפת אותנו, רק הרצון הנמרץ יפעם בלבנו לשמור על המקום בו הציב אותנו אלוהים, למעננו ולמען כל הדורות הבאים. מתוך התעודות שהגיעו אליכם תראו ותיווכחו כמה יגעו ממשלתי, ובייחוד הקנצלר שלי, עד לרגע האחרון, כדי למנוע את הרע. אנוסים על כורחנו לעמידה על הנפש, במצפון טהור וביד טהורה אוחזים אנו בחרב".

<u>נאום הקנצלר בטמן-הולווג</u>

"רבותיי, אנו נאלצים עכשיו לעמידה על נפשנו, וההכרח לא יגונה. - מי שהסכנה מרחפת על ראשו כמונו, והוא נלחם על כל היקר ביותר חייב לשים רק דבר אחד אל לבו: להבקיע לו דרך באיזה אופן שהוא. - אנו נלחמים על פירות עמל השלום שלנו, על נחלת עבר גדול ועל עתידנו".

<u>הספר הלבן של הממשלה הגרמנית</u>

"בנסיבות אלו נאלצה אוסטריה לומר לעצמה, כי משום הכבוד ומשום קיום המונרכיה אי אפשר לה עוד להסתכל באפס מעשה על המתרחש מעבר לגבול. הממשלה הקיסרית והמלכותית הביאה אותנו בסוד ההשקפה הזאת וביקשה את חוות דעתנו. בלב שלם יכולנו לתת לבת בריתנו את הסכמתנו להערכתה את המצב, ולהבטיח לה כי כל פעולה אשר תיראה הכרחית בעיניה כדי לשים קץ לתנועה הסרבית המכוונת כנגד המונרכיה, תצדק בעינינו. אמנם ידוע ידענו, כי כל מעשה מלחמה מצד אוסטריה-הונגריה כלפי סרביה תעלה את רוסיה על הבמה, ובהתאם לחובתנו כבת ברית עלול הדבר לסבך אותנו במלחמה. אבל מתוך הכרה בענייניה החיוניים של אוסטריה-הונגריה, שהועמדו בסכנה, לא יכולנו לעוץ לבת בריתנו לנהוג בוותרנות שאינה לפי כבודה, אף לא למנוע ממנה את עזרתנו בשעה קשה זו. ובייחוד לא יכולנו לעשות כך, באשר פעולת החתירה של סרביה איימה בצורה חריפה גם על ענייניגו אנו. לו ניתן לסרבים, בעזרתן של רוסיה וצרפת, להוסיף ולסכן את קיומה של המונרכיה השכנה, היה הדבר מביא לאט-לאט לידי התמוטטותה של אוסטריה ולשעבוד כלל הסלבים בצל הכתר הרוסי, ועל ידי כך הייתה מתרופפת עמדת הגזע הגרמני בלבה של אירופה. אוסטריה חלושה ברוחה, המתפוררת בלחץ הפנסלביזם הרוסי המסתער, לא הייתה מוסיפה להיות עוד בת ברית ראויה לנו, אשר נוכל להביאה בחשבון ולסמוך עליה, כפי שאנו מוכרחים לכך למראה עמדתם של שכנינו ממזרח וממערב, המאיימת יותר ויותר. על כן נתנו לאוסטריה יד חופשית לגמרי בפעולתה כלפי סרביה. בהכנות לכך לא לקחנו חלק".

<u>**2. אוסטריה**</u>

<u>ביטאונה של פמליית הארכי-דוכס, "אוסטריה הגדולה"</u>

"אם רוצים אנו לנקום נקמת מותו של יורש-העצר, הארכי-דוכס פרנץ פרדינגד, בצורה מכובדת ובהתאם לרגשות המפעמים בנו, כי אז יש להוציא-לפועל במהירות האפשרית את צוואתו הפוליטית של המת, שנפל קורבן-תמים מחמת התפתחות-עניינים ארורה בדרום הקיסרות.

זה שש שנים שאנו מחכים לפריקה סופית של כל המתיחויות המעיקות, הגורמות לנו צער רב ביותר בכל הפוליטיקה שלנו.

לפי שיודעים אנו, כי רק מתוך מלחמה תקום אוסטריה החדשה והגדולה, - "אוסטריה רבתי" מאושרת, הגואלת את עמיה, - על-כן רוצים אנו במלחמה.

רוצים אנו במלחמה, כי מאמינים אנו בעמקי לבנו, שרק על-ידי מלחמה נוכל להגיע למשאת-נפשנו באורח רדיקלי פתאומי: אוסטריה רבתי חזקה, אשר הרעיון הממלכתי של אוסטריה, רעיון השליחות של אוסטריה - להביא חירות ותרבות לעמי הבלקנים, - יפרח בה בזוהר השמש של עתיד גדול ומרנין.

מאז מת הגדול בעם, אשר בידו החזקה, במרצו התקיף עלול היה ליצור את אוסטריה הגדולה תוך לילה אחד, - מאז אנו משליכים את כל יהבנו על המלחמה.

זהו הקלף האחרון שלנו, בו אנו משקיעים ומסכנים את הכל!

אפשר שהקצף הגדול על סרביה, השורר באוסטריה והונגריה מאז הרצח, יביא לידי התפוצצות כלפי סרביה, ומתוך השתלשלות העניינים - גם כלפי רוסיה.

בהיות הארכי-דוכס פרנץ פרדיננד בחיים יכול היה לבדו רק לסלול דרך לפני האימפריאליזם הזה, אבל לא להגשימו. אנו תקווה, כי מותו ישמש אותו קורבן-דמים הכרחי אשר יפיח את אש האימפריאליזם באוסטריה כולה."

הערות

[i] המחברת פותחת את ההקדמה למהדורה הראשונה בהערה, שהחיבור נכתב עוד באפריל שנת 1915, אך "סיבות חיצוניות מנעו אז את פרסומו".

מה היו "הסיבות החיצוניות" הללו?

בספטמבר 1913 נאמה ר. ל. באסיפת המונים בפרנקפורט-על-המיין על המיליטריזם. בין השאר אמרה, שאם יידרש מאת פועלי גרמניה ביום מן הימים להרים את נשקם נגד אחיהם שמעבר לגבול, יענו: "לא, זאת אין אנו עושים".

על סמך דברים אלה נתבעה בפברואר 1914 למשפט ונידונה למאסר לשנה אחת. ואולם מטעמי בריאות נדחתה לפי שעה הוצאת פסק-הדין לפועל. באפריל 1915 נאסרה לפתע ונכלאה ב"כלא-הנשים הפרוסי המלכותי" שבברלין, ברחוב בארנים. כאן ריצתה את "עונשה" עד מארס 1916. בימי שבתה בבית-הסוהר ניתנה לה הרשות לעסוק בעבודה מדעית. עבודה פוליטית בצורה כלשהי הייתה כמובן אסורה עליה בהחלט. אולם ר. לוקסמבורג החלה מיד לעבוד בחיבורה "משבר הסוציאל-דמוקרטיה". בתנאים קשים של רעב וקור, ובפחד-תמיד שמא יגלו השומרים את כתב-היד, סיימה עבודה זו במשך חודשיים. אין אנו יודעים כיצד הצליחה להכניס לתוך תאה את כל החומר הפוליטי וההיסטורי העצום שהיה נחוץ לה לכתיבת הקונטרס הזה, וכן לא נודע בעזרת מי עלה בידה להוציא אחרי-כן את כתב-היד אל מחוץ לבית-הכלא ולהביאו למקום-מבטחים. המעשה הראשון שעשתה עם שחרורה היה לדאוג לפרסום החוברת, שזכתה לתפוצה גדולה ולכמה מהדורות.

ר. ל. חתמה עליה בשם "יוניוס" (לאחר שידידיה שידלוה שלא לחתום בשמה). ישנן גרסאות שונות לעצם בחירתה בשם "יוניוס". בחיבורו "על החוברת של יוניוס" מדגיש לנין את משמעותו הלטינית של השם: "הצעיר", אולי על מנת לרמוז לניגוד שבין עמדתה הרדיקלית של לוקסמבורג לבין עמדתם האופורטוניסטית השבעה של "זקני" מפלגת הס.-ד. הגרמנית. אחרים רואים כאן רמז ללוציוס יוניוס ברוטוס, גיבורה האגדי של הרפובליקה הרומית - כהתרסה נגד רעיון האימפריה והאימפריאליזם על כל גווניו. יוניוס היה גם כינויו של סטיריקן אנגלי חריף, אשר שמו האמיתי אינו ידוע, שפרסם בשנים 1769-1772 מכתבים גלויים בשם-עט זה נגד המלכות, האריסטוקרטיה ושלטון העריצים.

[ii] שישה שבועות היה הזמן שיועד ע"י תוכנית שליפן לניצחונו של הצבא הגרמני בחזית המערבית. המטה הכללי הגרמני נאלץ לשכתב את התוכנית באוקטובר 1914, כאשר המלחמה הניידת התפתחה למלחמת חפירות מייגעת.

[iii] במשך שלושה ימים, באפריל 1903, הייתה קישיניוב, בירתה של הפרובינציה בסרביה [Bessarabia] בקיסרות הרוסית, לבמה של פרעות ביהודים. לפי הדו"ח הרשמי, למעלה מחמישים יהודים נהרגו ומעל חמש מאות נפצעו; מאות בתים וחנויות נבזזו והושחתו. השלטונות המקומיים תמכו בארגונים האנטישמיים, ושאפו להגדיל את הנזק ע"י אי הפעלה של כוחות להשבת הסדר על כנו. לפוגרום קישיניוב ול"רצח הדתי" - אותה אמונת ימי הביניים בעלילות הדם, בהן דובר על יהודים המשתמשים בדם נוצרים, לרוב ילדים, לצורך קיום טכסים דתיים - מתייחסת כאן רוזה לוקסמבורג כאל שקיעתה של התרבות.

[iv] קרל מרכס, "ה- 18 בברימר של לואי בונפרט" (1852)

[v] בשלהי מלחמת פרוסיה-צרפת 1870-1871, מרדה פריס הנצורה כנגד ממשלת צרפת שישבה אז בבורדו. למשך עשרה שבועות, נציגי מעמד הפועלים הצרפתי, שהתארגן בתור הקומונה, שלטו ב"בירת אירופה" ביעילות ובהגינות אשר הפתיעו והטרידו את המעמדות בעלי הרכוש בכל אירופה. אחרי שארגנה מחדש אתת כוחותיה, השתלטה ממשלתה הנבחרת של צרפת על פריס במלחמה עקובה מדם על כל רחוב, בהותירה אחריה מעשי זוועה והרס. האינטרנציונל הראשון שנוסד בידי קרל מרכס ב- 1864, הואשם באחריות למעשיה של הקומונה, בעוד שמטרתו האמיתית הייתה ליכוד המפלגות של מעמד הפועלים למען השגת מטרותיהן המהפכניות כפי שנוסחו לראשונה במניפסט הקומוניסטי (1848). מחלוקות רעיוניות וסיעתיות שיתקו את הארגון שהתכנס בפעם האחרונה בפילדלפיה ב- 1874.

[vi] האינטרנציונל השני, יורשו של הראשון, נוסד ב- 1889 וגייס לשורותיו את רובן של המפלגות הסוציאל-דמוקרטיות באירופה, כשמרכז פעולתו נמצא בבריסל. מלחמת-העולם שיתקה למעשה את הארגון למרות שהמשיך לפעול גם לאחריה בגלגוליו השונים כארגון רפורמיסטי ואופורטוניסטי מובהק כנגד המפלגות הקומוניסטיות אשר התארגנו באינטרנציונל השלישי (1919-1943).

[vii] עם הגיוס בפרוץ המלחמה, החל צמצום מתמיד במגזר האזרחי בגרמניה. הארץ חולקה לגזרות הגנה, והגנרלים נטלו על עצמם את כל תפקידי הממשל בכל גזרה; היה בסמכותם להשעות חירויות אזרחיות, לעצור אנשים בתואנה של מעצר מגן, ולהפעיל מידה גדולה של צנזורה. כך, יכלו לרסן את אי שביעות הרצון ולהגביל הפצת ידיעות בדבר כישלונות צבאיים.

[viii] משבר מרוקו – התחדדות היחסים בין המעצמות המתחרות על השלטון ביבשת אפריקה הביאה בשנת 1906 לידי וועידת אלג'יסירס (ר.ל. ציינה בטעות את שנת 1905 כמועד כינוס הוועידה), אשר קבעה כי לצרפת ולספרד אינטרסים פוליטיים ואסטרטגיים מיוחדים ביבשת זו, ולפיכך מסרה לידן את הפיקוח על כמה נמלים במרוקו. בפברואר 1909 נחתם חוזה צרפתי-גרמני מיוחד, ולפיו הכירה גם גרמניה באינטרסים הפוליטיים של צרפת במרוקו, ואילו צרפת מצידה התחייבה שלא להכביד על שום פעולות כלכליות של תעשיינים וסוחרים גרמנים בארץ זו. הסכסוכים הפנימיים במרוקו נתנו אמתלה בידי צרפת להרחיב כאן בהתמדה את שטח כיבושה הצבאי. והנה ביולי 1911 הופיעה אוניית הקרב הגרמנית "הפנתר" לפני הנמל המרוקני אגדיר. לשעה נדמה היה כי השלום האירופי עומד להישבר. לא רק צרפת בלבד כי אם גם בריטניה הגדולה מוכנה הייתה להתייצב הפעם נגד גרמניה. גרמניה נסוגה והפגנתה היהירה הסתיימה ללא תוצאות.

בוועידה הארצית של המפלגה הסוציאל-דמוקרטית שהתכנסה בספטמבר 1911 בעיר ינה, הרצה אוגוסט בבל הרצאה מקיפה בשאלת מרוקו. בין השאר הסביר בהזדמנות זו את עמדתה של תנועת הפועלים הגרמנית בשאלות מלחמה ושלום, ומה טעם ראה להתנגד בוועידה הבינלאומית בשטוטגרט לדרישת הצרפתית והאנגלים להחליט על צעדים ממשיים במקרה שתפרוץ מלחמה אירופית.

רוזה לוקסמבורג לא הסתפקה בהצעות שהובאו מטעם מרכז המפלגה לפני וועידת ינה בשאלה המרוקנית ודרשה לקבל כמה תוספות שמשמעותן הייתה: א) גינוי כל מלחמה לא רק בין "עמי תרבות" לבין עצמם, כי אם גם בין "עם תרבות" לבין עם "קולוניאלי"; ב) החלטה לא רק בעניין הקונקרטי של משבר מרוקו, כי אם הבעת התנגדות נמרצת למיליטריזם ולכל מדיניות קולוניאלית בכלל, באשר הכיבושים הקולוניאליים הם לא רק לרעתם של העמים והשבטים בארצות הנידונות, כי אם גם עומדים בניגוד לאינטרסים של תנועת הפועלים האירופית; ג) ההתחמשות הגדולה אינה מסייעת לקיום השלום, כי אם מחישה את בוא המלחמה, ועל כן יש לגנות את כל המפלגות, לרבות המפלגה הליברלית, התומכות למעשה בהתחמשות זו.

הצעותיה של רוזה לוקסמבורג, וכן הצעותיו של קרל ליבקנכט שנשא את דבריו בעקבותיה, נשמעו באותה וועידה באי סבלנות גדולה. דויד הציע בשם המרכז להפסיק את הוויכוח בשאלה זו, והצעתו נתקבלה ברוב גדול. כן דחתה הוועידה ברוב מכריע את הצעותיהם הנוספות של רוזה לוקסמבורג וקרל ליבקנכט.

[ix] הכוונה למסעה ההפגנתי של אוניית הקרב הגרמנית "הפנתר" לנמל המרוקני אגדיר. ראה הערה קודמת על משבר מרוקו.

[x] אדלר, וויקטור (1852-1918) - מגדולי המנהיגים של הסוציאל-דמוקרטיה האוסטרית. עד מותו עמד בראש המפלגה, כמארגנה ומדריכה הפוליטי. בראשית המאה ניהל באומץ את המלחמה על זכות-הבחירה הכללית, שהושגה לבסוף בשנת 1907. אחרי התמוטטות האימפריה האוסטרו-הונגרית נבחר כשר-החוץ של הרפובליקה האוסטרית החדשה. הספיק לכהן במשרה זו רק ימים ספורים לפני מותו. אביו של פרידריך אדלר.

[xi] טרולסטרה, פיטר (1860-1930) - סוציאליסט דני. ממייסדי המפלגה הסוציאל-דמוקרטית בארץ זו בשנת 1894. עורך עיתוניה ומראשי דבריה בפרלמנט.

[xii] המניפסט נגד המלחמה - הקונגרס הסוציאליסטי "המיוחד" שנערך בבזל ב- 24-25 בנובמבר 1912 סיכם את דיוניו ב"מניפסט". תעודה זו חוזרת בראש-וראשונה על ההחלטות נגד המלחמה שנתקבלו בועידות הבינלאומיות של הסוציאל-דמוקרטיה בשטוטגרט (1907) ובקופנהגן (1910). באותן ההחלטות נאמר בין השאר כי על נציגי הסוציאליסטים בבתי-הנבחרים האירופיים להתנגד להתחמשות ולהצביע נגד תקציבי מלחמה; כי בשעה שתרחף סכנת מלחמה על אירופה תהא זו חובת האינטרנציונל להביא את הפועלים המאורגנים של העמים לידי אחדות-פעולה, כדי למנוע את התפרצות המלחמה; ואולם אם אי-אפשר יהיה לעצור את שפיכות-הדמים, חייבות מפלגות האינטרנציונל להשתמש במשבר הכלכלי והמדיני שיווצר אז ולעורר תסיסה המונית כדי להחיש את תמוטת המשטר הקפיטליסטי. - על ההחלטות הקודמות האלו הוסיף המניפסט של בזל ואמר, כי שוררת אחדות דעות גמורה בין המפלגות הסוציאליסטיות בדבר המלחמה נגד המלחמה, וכי פחד המעמדות השליטים מפני מהפכה פרולטרית, העלולה לפרוץ לרגל מלחמה עולמית, נושא בתוכו ערובה חשובה לשלום.

[xiii] רוטלי [Rütli] - מקום בקנטון *אורי* בשוויץ; שם כרתו השוויצרים ברית לשחרור ארצם. לפי המסורת שם נפגשו וילהלם טל ונציגיהם של שלושת הקנטונים השוויצרים ונשבעו להלחם בעריצות האוסטרית, כשהם מניחים בכך את היסוד לחירותה של שוויצריה.

[xiv] ה- 4 באוגוסט 1914 - הממשלה הגרמנית קבעה את ה- 4 באוגוסט כיום הכרזת-המלחמה הגרמנית מעל דוכן "הרייכסטאג". ב- 3 בו נערכה ישיבה של סיעת הסוציאל-דמוקרטיה, שהחליטה ב- 78 קולות נגד 14: "להצביע בעד האשראי שנדרש על-ידי הממשלה ולבסס החלטה זו על-ידי הודעה". הישיבה ההיא לא דנה עוד בשאלה, מה יש לעשות כדי למנוע ברגע האחרון התפרצותה של מלחמה עולמית. האלטרנטיבה שעמדה, כביכול, בפני הס.-ד. הייתה: הרשאית מפלגה, המארגנת בתוכה כשליש העם הגרמני, שלא לתת ביד הממשלה את האמצעים המתאימים לציודם של "המגינים" ולקיום משפחותיהם? קאוטסקי טען כי המפלגה צריכה לפעול עתה כפי שפעלו אוגוסט בבל ווילהלם ליבקנכט בשנת 1870, בערב פרוץ מלחמת גרמניה-צרפת, שאז נמנעו שני אלה מלהשתתף בהצבעה. ואולם המערערים על הצעה זו של קאוטסקי ציינו, כי התנהגות תכסיסית היפה לשני אנשים אינה יפה לסיעה בת מאה ועשרה איש. מאחר שהצעה זו נפלה, חזר קאוטסקי והציע להתנות את ההצבעה בעד התקציב בניסוח מטרות המלחמה ברוח הס.-ד., אך גם רעיון זה נדחה.

לאחר שהסיעה קיבלה החלטה עקרונית, הוסיפה והחליטה שכל חבריה יצביעו יחד ואף לאיש מהם אין רשות ל"ווטום ספרטום" (הצבעת יחיד) "כדי שנציגותו של העם הגרמני תעמוד בחזית אחת בפגי העולם העוין". המיעוט נכנע גם להחלטה זו. לעומת זאת נודע אחרי-כן כי מעשרים עד שלושים איש מבין מחייבי תקציבי-המלחמה החליטו מראש בסתר, בינם לבין עצמם, שאם הסיעה לא תקבל את דעתם, הם פורשים ממנה. נמצא, שדווקא אנשי המיעוט, מתנגדי התקציב, היו מוכנים לוותר על עקרונותיהם, באומרם, כי מכל-מקום יש לשמור על המשמעת המפלגתית, הואיל ועוד נועדו למפלגה מלחמות פוליטיות כבדות, וכדי שתוכל לעמוד בהן יש להימנע מכל דבר שיש בו משום חשש פילוג. ולא זו בלבד אלא שאיש המיעוט, הוגו האזה, הוא שקיבל על עצמו להודיע מעל במת הרייכסטאג, מדוע ולמה מצביעה הסוציאל-דמוקרטיה בעד תקציב-המלחמה.

גוף ההודעה ניתן בראש פרק 2 של "משבר הסוציאל-דמוקרטיה".

יום אחרי הצבעה היסטורית זו החליט מרכז המפלגה הסוציאל-דמוקרטית כי ועידת-המפלגה

שנקבעה ל- 13 בחודש ספטמבר אותה שנה, נדחית ל"זמן בלתי-מוגבל".

[xv] לוחמי יוני - הכוונה לפועלי פריס שהתקוממו ב- 23 ביוני 1848. הממשלה הזמנית שנוסדה בעקבות מהפכת-פברואר 1848 בצרפת הבטיחה זכות- עבודה לכל. ואולם כבר ב- 21 ביוני ניתנה פקודה לבטל את "בתי-המלאכה הלאומיים" שפרנסו רבבות פועלים, הואיל ו"הם מעכבים את חידוש העבודה והתעשייה". כל הפועלים בני 17-25 נצטוו להתגייס לצבא; השאר נלקחו לעבודות-ביצור במחוזות מרוחקים. ההתקוממות שפרצה אז נמשכה 4 ימים. היא עלתה לפרולטריון הפריסאי בקורבנות כבדים: אלפים מבניו נרצחו, נכלאו או הוגלו (ראה על התקוממות-יוני: קרל מרכס, "ה- 18 בברימר של לואי בונפרט" - תרגום עברי בהוצאת הקיבוץ המאוחד).

[xvi] "יעקב התם" - Der wahre Jakob - עיתון הומוריסטי סוציאל-דמוקרטי. נוסד בשנת 1883. דו-שבועון. (מסתבר שבאותו גיליון מה- 28 באוגוסט 1914 ניתנה תמונת ה"מיכאל" הגרמני כשהוא דש את גב אויביו).

[xvii] הקנוניה של ביסמרק - למן שנת 1866 חתר ביסמרק למלחמה עם צרפת. הסכסוך בדבר המועמד לכסא-המלוכה הספרדי היה בעיניו הזדמנות נאותה לפתוח במלחמה.

המלוכנים בספרד הציעו בימים ההם לאחד מבני בית-הוהנצולרן (בית המלכות הפרוסי) את הכתר הספרדי. ממשלת צרפת התנגדה בתוקף להצעה זו. היא חששה בצדק, שבמקרה-מלחמה תצטרך להגן אז לא רק על גבולה המזרחי-הגרמני, כי אם גם, על גבולה הדרומי-הספרדי. לאחר מו"מ עם בנדטי, ציר צרפת בברלין, הניע ווילהלם מלך פרוסיה את הנסיך מבית הוהנצולרן לפרסם הודעה בדבר סירובו לעלות על כסא המלוכה בספרד. ציר צרפת דרש, נוסף לכך, הבטחה חגיגית שבית הוהנצולרן מסתלק מרעיון זה לעולם. בתגובה לכך סירב וילהלם לראות את פני הציר הצרפתי ושלח מברק לביסמרק ממקום מושבו אז, העיר אמס, עם כל פרטי המו"מ. זה נטל את המברק, מחק בו, ערך אותו מחדש ושלח אותו בנוסח זה לפרסום לכל בירות-אירופה. "המברק של אמס", נעימתו החריפה והמעליבה נתפרשה בהכרח בפריס כהבעת רצונה של פרוסיה לבוא בהתנגשות-דמים עם צרפת. ב- 19 ביולי 1870 הכריזה האחרונה מלחמה על פרוסיה.

[xviii] בטמן-הולווג ומדיניותו - קנצלר גרמני באותה תקופה. בן למשפחת אצילים אשר לה אינטרסים אגרריים ופיננסיים גדולים ברייך הגרמני. מבחינה פוליטית בא-כוח ה"ליברליזם הלאומי".

בשנת 1913 חידש את הברית המשולשת בין גרמניה-אוסטריה-איטליה. בישיבת הרייכסטאג מה- 3 בדצמבר אותה שנה הודיע דויד בשם הסיעה הסוציאל-דמוקרטית, שמפלגתו תומכת בקיומה ובהמשכתה של ברית פוליטית-צבאית זו ורואה בה ברכה לעם הגרמני. הנימוק העיקרי שניתן על ידי דויד באותו מעמד (8 חדשים לפני מלחמת-העולם הראשונה!) היה, כי "הברית המשולשת" היא "ברית של הגנה ושלום".

[xix] המברק של הקייזר - הכוונה למברק ששלח הקיסר וילהלם לצאר הרוסי ב- 23 ביולי 1914. ווילהלם הביע את תקוותו כי הצאר יראה צורך כמוהו להעניש את כל החוגים האחראים לרצח הארכי-דוכס האוסטרי פרנץ פרדיננד על ידי טרוריסטים סרביים; כן מבטיח הקיסר כי בהתאם ל"ידידות הלבבית והאמיצה" השוררת זה דורות בין בית-הוהנצולרן ובית-רומנוב, ישתמש בכל השפעתו כדי להניע את אוסטריה לבוא לידי הסכם מניח-את-הדעת עם הממשלה הרוסית. - המברק נסתיים במשפט מפייס ומרגיע: "אני מקווה שתסייע לי במאמצי להתגבר על כל הקשיים שעתידים עוד להופיע".

[xx] מסורות מהפכניות - במשך עשרות שנים הייתה רווחת הדעה בקרב הסוציאליזם הבינלאומי כי האימפריה הרוסית היא מבצר הריאקציה האירופית, שיש לקעקעו בכל מחיר ובכל האמצעים. מרכס ואנגלס במאמריהם במחצית השניה של המאה הקודמת, בשאלות פוליטיות של השעה, היו מתייצבים תמיד לצד יריבי הרוסים ומלמדים כי כל מדיניות אירופית פרוגרסיבית בדין שתהיה - אנטי-רוסית. הלך-רוח זה השתרש בקרב הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית, והוא סיפק לה נימוקים למכביר הן בהסתייגותה מלקח המהפכה הרוסית בשנת 1905 והן בשנת 1914, כשהשתמשה, כדברי ר. ל., במסורת מהפכנית זו "כדי לקשט את המלחמה קישוט דמוקרטי". - ר. ל. ראתה זה כבר את הסכנה האידיאולוגית הצפונה בניצול אותו הלך-הרוח המהפכני האנטי-רוסי מימי מרכס ואנגלס, וכבר הזהירה על כך בקונטרסה על שביתת ההמונים בשנת 1906 (ראה : ר. לוקסמבורג, כתבים

נבחרים, כרך א').

[xxi] האולטימטום האוסטרי - אולטימטום זה נמסר לבלגרד ב- 13 ביולי 1914. ממשלת אוסטריה-הונגריה האשימה בו את הממשלה הסרבית ביחס סבלני לפעולותיהם של איגודים שונים החותרים תחת קיומה של המונרכיה ההבסבורגית, שמוסיפים לפעול בכיוון זה גם אחרי רציחת יורש-העצר בסרייבו. האולטימטום קובע כי הרצח תוכנן בבלגרד, וכי הנשק לכך נמסר לטרוריסטים על-ידי קציני הצבא הסרבי. ממשלת בלגרד נתבעה לפרסם בעיתונה הרשמי מה- 26 ביולי הצהרה בזו הלשון: "ממשלת מלך סרביה דנה לחובה כל פעולה נגד אוסטריה-הונגריה המכוונת ליטול מן המונרכיה האוסטרי-הונגרית שטחים השייכים לה, והיא (הממשלה הסרבית) מצטערת על התוצאות הפטליות שהיו לתעמולה שהתנהלה ברוח זו לא מכבר. ממשלת המלך מצטערת, כי קצינים ופקידים סרביים השתתפו בתעמולה זאת, והפרו על-ידי כך את יחסי השכנות הטובה, שעליהם התחייבה ממשלת המלך בהצהרה חגיגית מיום 31 במרס 1909. ממשלת המלך, המתנגדת לכל ניסיון להתערב בענייניהם של תושבי אוסטריה-הונגריה באשר הם שם, רואה חובה לעצמה להזהיר בזה קצינים ופקידים וכן את כל האוכלוסין של הממלכה, שמעתה תעניש בכל חומרת הדין את כל האנשים שיימצאו עוסקים בפעולות מעין אלו והיא תעשה את כל המאמצים למנוע ולדכא אותן". כן נתבעה ממשלת-בלגרד באולטימטום זה לפזר מיד את הארגון הקרוי "נרודנה אוברבנה" ("משמר העם"), להחרים את כל אמצעי התעמולה שלו וכן לדכא את שאר הארגונים המפיחים איבה כלפי המונרכיה האוסטרו-הונגרית. כדי שהגשמת תביעות האולטימטום תשביע את רצונה של ממשלת וינה, הוצע שיפקחו עליה גם פקידים אוסטריים. - כמועד אחרון לתשובה הסרבית נקבע יום ה- 25 ביולי 1914.

[xxii] סדן - הכוונה לקרב סדן ב- 2 בספטמבר 1870, בו ניצח הצבא הפרוסי את צבא צרפת ושבה את הקיסר נפוליאון השלישי.

[xxiii] המברק האמסי - הכוונה למברק ששלח הקיסר וילהלם לביסמרק. ראה הערה קודמת על הקנוניה של ביסמרק.

[xxiv] הועד הבראונשווייגי - אחרי וועידת-אייזנך באוגוסט 1869, בה נוסדה "מפלגת-הפועלים הסוציאל-דמוקרטית" בגרמניה, נבחר ועד מנהל שקבע את מושבו בעיירה בראונשווייג. ועד זה לא היה תמים-דעים עם עמדתם של ליבקנכט ובבל בוויכוח על תקציבי-המלחמה בשנת 1870. הוא אמנם הביע את צערו על "מלחמת-האחים" שפרצה בין צרפתים ופרוסים, אך גם הוא, כביסמרק, ראה במלחמה זו דרך טובה לאיחוד המדינות הגרמניות ויסוד ה"רייך". כן הביע את התקווה כי אחרי הניצחון וודאי תעניק הממשלה להמוני העם זכויות דמוקרטיות נרחבות - תמורת קורבנותיו בשדות הקטל.

עמדה זו של הועד הבראונשווייגי נשתנתה אחרי מפלת הצבא הצרפתי ליד סדן. נפוליאון נאסר, צרפת הפכה לרפובליקה, אך הצבא הפרוסי הוסיף לעשות שפטים במדינה המנוצחת. עתה ראו חברי הועד כי "מלחמת-המגן" לא הייתה אלא מלחמת-כיבוש. "מדינת-העם" - עיתונה הרשמי של המפלגה, הנתון לפיקוחו של הועד הנ"ל - פרסם אגרת של התאגדות-הפועלים הבינלאומית (האינטרנציונאל הראשון) על מלחמת גרמניה-צרפת, פרי עטו של קרל מרכס (ראה: קרל מרכס, מלחמת האזרחים בצרפת, עמ' 21). ב- 5 בספטמבר הוציא הועד הבראונשווייגי כרוז "אל כל הפועלים הגרמנים", בו דרש שלום מידי עם צרפת, בלי פיצויים ובלי סיפוח שטחים. בתוך הכרוז הזה שולבו קטעים מאותה האיגרת של מרכס המובאת כאן על-ידי רוזה לורסמבורג

[xxv] "הארי מבלפור" - בלפור היא עיר מבצר על גבול אלזס, השולטת על דרכים אסטרטגיות. במלחמת 1870-1871 צר עליה הצבא הפרוסי וכבש אותה לאחר התגוננות נואשת של חיל-המצב. "הארי הגדול של בלפור" - מצבת-ענק שהוקמה על-ידי הפסל ברטולדי, כאות לעמידת הגבורה של צרפת במלחמה ההיא.

[xxvi] המערכה סינית הגדולה - בשנים 1899-1900 הייתה התקוממות גדולה בסין נגד הכובשים הזרים, והיא מפורסמת בשם "מרידת הבוקסרים" (כך נקראו חברי אגודת-הסתר אשר שמה לה למטרה לגרש את הזרים מן הארץ). המעצמות שגרו משלחת צבאית בינלאומית לשם דיכוי המרד, מורכבת מיחידות בריטיות, צרפתיות, רוסיות, אמריקניות, גרמניות ויפניות. אחרי חיסול צבא המתקוממים נתבעה סין לשלם פיצויים בסך 320 מיליון דולר, וכן הוכרחה למסור למנצחים שטחים נוספים וזיכיונות כלכליים נרחבים.

[xxvii] בחירות הוטנטוטיות - לשם דיכוי התמרדותם של "הילידים" - "ההוטנטוטים" בדרום-מערב אפריקה, שהייתה נתונה לשלטונו הקולוניאלי של הרייך הגרמני, נדרשו הקצבות צבאיות יוצאות מגדר הרגיל. הצעת הממשלה בנידון זה נתקלה בקשיים. על כן החליט פון- ביולוב, הקנצלר הגרמני בשנת 1907, לפזר את הרייכסטאג ולערוך בחירות חדשות. במלחמת-הבחירות נוצרה חזית אימפריאליסטית חזקה, מורכבת מן השמרנים והליברלים, שהצליחה בתעמולתה לעורר הלך-רוח "פטריוטי" נלהב בקרב ההמונים. בבחירות אלו הפסידה הסוציאל-דמוקרטיה כמחצית ממקומותיה בבית-הנבחרים הגרמני.

[xxviii] עבדול חמיד - סולטן תורכיה בשנים 1876-1909. הצטיין באכזריותו בדיכוי המרידות של העמים הבלקניים, שוחרי החופש, שהיו משועבדים לקיסרות העותומנית. נטש את הברית המסורתית שבין תורכיה ובין בריטניה הגדולה, וטיפח בייחוד יחסי ידידות עם הרייך הגרמני. הוא שהעניק לבעלי-עסק גרמניים את הזיכיון המפורסם למסילת-ברזל החוצה את המזרח הקרוב ומגיעה עד בגדד, ועד למפרץ הפרסי. - הפיכת "תורכיה הצעירה" (1909) שמה קץ לשלטונו.

[xxix] גולץ-פחה - ברון לבית גולץ, גנרל גרמני. ארגן מחדש, בשנים 1883/95, את הצבא התורכי; לאות-תודה כיבדוהו התורכים בתואר פחה. בימי מלחמת-העולם הראשונה עמד זמן-מה בראש הצבא התורכי בערב.

[xxx] מלחמות-הבלקנים - בשנים 1912-1913 התחוללו בארצות הבלקן שתי מלחמות קצרות. משפרצה מלחמת איטליה-תורכיה על טריפוליטניה יצאו תחילה סרביה ובולגריה, ואחריהן גם יוון ומונטנגרו למלחמה באימפריה העותומנית, שעוד החזיקה אז בידה שטחים מאוכלסים עמים אלו. כתוצאה ממלחמה זו, המכונה מלחמת-הבלקנים הראשונה, הפסידה תורכיה כל מה שהיה לה ביבשת-אירופה, חוץ מן העיר קונסטנטינופול וסביבתה הקרובה. ואולם כתום פעולות-המלחמה נתגלעו סכסוכים קשים בין העמים הקטנים, בעלי-הברית הקודמים. סרביה עמדה לכבוש את שטחי האלבנים, בשאפה להקים "סרביה-רבתי". משלא הצליחה לבצע תכנית זו דרשה מאת בולגריה להפריש לה חלק ממקדוניה. כתשובה לכך התקיפה בולגריה את סרביה, אלא שמיד נפלו עליה רומניה, יוון וגם תורכיה והוציאו מידה שטחים שכבשה אותם זה עתה במלחמת-הבלקנים הראשונה. הסכסוך בין סרביה מצד אחד ורומניה-יוון-תורכיה מצד שני נקרא בספרי ההיסטוריה בשם: מלחמת-הבלקנים השניה.

[xxxi] קרופ - משפחת בעלי-תעשיה גדולים של גרמניה; מרכזם בחבל הרוהר (אסן). עסקו בעיקר בבניין מסילות-ברזל ובייצור כלי נשק כבדים. מפעליהם הגיעו לשיעורים עצומים עם בניין הצי הגרמני בראשית המאה וציוד צבא-היבשה לקראת מלחמה אירופית גדולה.

[xxxii] החוזה בין רוסיה לגרמניה משנת 1887 - בטקסט נאמר 1884, וכנראה טעות דפוס היא. אחרי הניצחון הגרמני בצרפת בשנת 1871 ראה הנסיך ביסמרק, ראש ממשלת "הרייך" החדש, את גרמניה כ"שבעה". לשם ארגונה וביסוסה של הקיסרות הגרמנית החדשה נקט מדיניות של שלום. השתדל לטפח יחסים טובים עם בריטניה הגדולה מתוך אי התערבות בהגמוניה הימית והקולוניאלית שלה, ובשנת 1872 יסד את "ליגת שלושת הקיסרים" - של גרמניה, רוסיה ואוסטריה. כן תמך בשאיפותיה הקולוניאליות של צרפת, כדי להסב את תשומת-לבה מגרמניה. ואולם הסכסוכים הבלקניים שבין אוסטריה ורוסיה ערערו מדי פעם בפעם את שיווי-המשקל האירופי, אשר ביסמרק ביקש לשמור עליו בקפדנות. ביסמרק הוסיף לבקש את ידידותו של הצאר. אחרי סכסוך אוסטריה-רוסיה בשנות 1885/86 בשאלות הבלקנים, חתם ביסמרק על חוזה של "הבטחת-משנה", שלפיו תנקוט גרמניה עמדה נייטרלית במקרה שרוסיה תסתבך במלחמה עם מעצמה שלישית.

[xxxiii] הבשיבוזוקים התורכים - חיילים מן הצבא הבלתי-סדיר בתורכיה; נודעו באכזריותם. בלשונות אירופה מקובל כינוי זה כשם-נרדף לבריונות.

[xxxiv] הינדנבורג - גנרל-פילדמרשל. אחרי כשלון הצבא הגרמני בפרוסיה המזרחית בימים הראשונים של מלחמת 1914-1918, הועמד בראש הצבאות הגרמניים בחבל זה. בסוף אוגוסט 1914 הסב לצבא הרוסי מכה ניצחת (בקרב המפורסם ליד טננברג). בשנתיים האחרונות למלחמה ההיא היה, למעשה, המצביא הראשי של צבא הקיסר. מ- 1924 עד ליום מותו בשנת 1934 - היה נשיא "הרפובליקה" הגרמנית. בהסכמתו היה מנהיג הנאצים לראש ממשלת גרמניה בינואר 1933.

[xxxv] Neue Rheinische Zeitung - ביוני 1848, בזמן שגלי מהפכה עברו על פני אירופה, נוסד עיתון זה שבראשו עמד ק. מרכס. אחת מסיסמותיו העיקריות הייתה המלחמה המהפכנית נגד ממלכת הצאר: "המלחמה ברוסיה" - כתב אז ק. מ. - "היא היא מלחמת גרמניה המהפכנית, מלחמה אשר בה תיטהר מפשעי עברה, בה תתאזר עוז ובסערת-שטפה תתגבר על שליטיה, ובה תקנה בדם בניה את בשורת הציוויליזציה, כיאה לעם הפורק מעליו את כבלי שעבודו הארוך והמייגע. היא תשתחרר כלפי פנים, בהביאה את דבר השחרור לעמים אחרים".

מרכס היה סבור כי גרמניה המהפכנית צריכה לצאת, שכם אחד עם פולין והונגריה המתמרדות, למלחמה על רוסיה, שאם לא כן ,תחנוק זו האחרונה את המהפכה האירופית.

[xxxvi] ביולוב, וורנגל, מנטויפל -

ביולוב (1849-1929) - מדינאי גרמני. ראש ממשלת הרייך מ- 1900 עד 1909. מדיניותו השפיעה לרעה על היחסים בין גרמניה ובריטניה הגדולה; הוא שתמך בהרפתקה המרוקנית. (ראה הערה קודמת על "משבר מרוקו") והוא נחשב כגורם ל"בדידות" הגרמנית בערב מלחמת 1914.

וורנגל (1784-1877) גנרל פרוסי. בימי מהפכת מארס 1848 נקרא לברלין, לדכא שם את ההתמרדות האזרחית. מאז היה במשך שנים רבות מפקד בירת פרוסיה.

מנטויפל - מדינאי פרוסי. בשנות החמישים - ראש השרים ושר החוץ. בזמנו לא הייתה פרוסיה אלא גרורה אחרי ממלכת הצאר, אשר טבעה את חותמה על הפוליטיקה הפרוסית מבית ומחוץ.

[xxxvii] רדיפת הדמגוגים - "הדמגוגים" - זרם דמוקרטי-רדיקלי גרמני מראשית המאה ה- 19. מוצאו מגרמניה הדרומית. רובם תלמידי אוניברסיטאות, אשר קראו לעצמם גם Unbedingte ("נאמנים לעצמם"), לפי שקיבלו עליהם להגשים בחייהם את הטוב והישר בעיניהם, בלי פשרות. קונגרס המעצמות באאכן, שנערך בשנת 1818, דן בהרחבה בדבר האמצעים לדיכוי התסיסה המהפכנית שנתעוררה בימים ההם בקרב הנוער הלומד הגרמני. הצאר הרוסי, שתמך במיוחד במסע הדיכוי, הודיע באותו מעמד כי מיליון חיילים משלו עומדים הכן להגן על כל המלכים והנסיכים של המדינות הגרמניות מפני סכנת המהפכה. ואמנם, מושלי גרמניה לעשרותיהם הטו אוזן לדרישות הצאר, ויותר מכולם - מלך פרוסיה, שהגדיל לעשות ברדיפת ה"דמגוגים".

[xxxviii] משפט-קניגסברג - ביולי 1904 נערך בעיר קניגסברג שעל הגבול הגרמני-הרוסי משפט נגד כמה אזרחים גרמנים שנאשמו בסיוע להפצת חומר-תעמולה מהפכני, העשוי - לפי דברי כתב-האשמה - לסכן את קיומה של ממלכת הצאר. התביעה הגרמנית השתמשה במשפט זה בחומר שהוגש לה על-ידי סוכנים רוסים וקבעה שיש כאן אשמת בגידה במולדת ופגיעה בכבוד המלכות. בשם הנאשמים הופיע הוגו האזה (בנאום ההגנה שלו, שנהפך לנאום-קטגוריה על ממשלת הצאר, הזכיר בין השאר את הפוגרום בקישיניוב שנערך אותה שנה). בית-הדין נאלץ לבטל את האשמה האמורה. בכל זאת נידונו כמה מן הנאשמים לעונשי-מאסר בעוון "קשירת קשר".

[xxxix] יוהן יעקובי (1805-1877) - רופא יהודי בקניגסברג. לוחם אמיץ לזכויות דמוקרטיות בפרוסיה המלכותית. בעוון תעמולתו נאסר ונידון לשלוש שנות מאסר, אולם בית-הדין העליון לערעורים שחררו. בימי ביסמרק ניהל תעמולה חריפה נגד מדיניות הכיבושים של מי שהיה עתיד להיות הקנצלר הראשון של הרייך הגרמני. בשנת 1870 הצהיר כי "ייסודה של אגודת-פועלים, ואפילו קטנה ביותר, יהיה נחשב בעיני ההיסטוריון של העתיד יותר מן הקרב ליד סדובה" (שם זכה הצבא הפרוסי בניצחונו הגדול על צבא-אוסטריה).

[xl] שיטת צברן באלזס - ר. ל. רומזת כאן למקרה שאירע בסוף שנת 1913 בעיר האלזסית צברן. מפקד הגדוד שעמד בעיר זו היה נוהג להשפיל את תושביה הפרו-צרפתים ולהתעלל בהם. על מחאתם השיב במאסר נכבדי העיר ובהכרזת שלטון צבאי. הדבר הגיע לבסוף עד לבמת בית-הנבחרים הגרמני. ראש-הממשלה בטמן-הולווג ושר המלחמה הגנו על המפקד ההוא, ואילו הרייכסטאג קיבל החלטת-נזיפה ב- 293 נגד 54 קולות.

[xli] ברנהרדי, פרידריך - גנרל גרמני (1849-1930). עד 1909 שירת כמפקד בפועל. לאחר שעזב את השירות חיבר שני ספרים חשובים, שעוררו תשומת-לב לא רק בגרמניה בלבד והקנו לו שם כהוגה-הדעות הצבאי הגרמני החשוב שבדורו. הספר האחד, "גרמניה והמלחמה הבאה", הופיע לפני

מלחמת 1914. בו מדגיש המחבר את היתרונות, שגרמניה עלולה להפיק ממלחמה גדולה; הספר כתוב ברוח "הפנגרמניזם", כלומר ברוח הדעה, שגרמניה נועדה לפרוש את כנפי שלטונה על כל אירופה. ספרו השני, "מלחמת העתיד", יצא לאור בשנת 1921.

[xlii] עמדת הס.-ד. הסרבית ביחס למלחמה - בערב מלחמת-הבלקנים השניה פרסמה הסוציאל-דמוקרטיה הסרבית גילוי-דעת כנגד מלחמה זו. במקום חלוקת הבלקנים למדינות לאומיות שאינן פוסקות לריב זו עם זו, דרשו הס.-ד. הסרבים לכונן "קונפדרציה בלקנית" אשר תבטיח "לכל אומה את קיומה הלאומי ולכולן את הקדמה הכלכלית", ואשר היא הערובה היחידה לכך שעמי הבלקן יחדלו מהיות כדור-משחק ביד המעצמות. בעצם ימי מלחמת-הבלקנים קם שוב ציר ס.-ד. בבית-הנבחרים הסרבי, הד"ר לפשביץ', והודיע בשמו ובשם חברו הציר מ. קצלרביץ', כי מפלגתם מוסיפה להתנגד למלחמה זו כמקודם, כי אינה רואה בה כל ישועה לעם הסרבי, ועל כן היא דורשת, ראשית כל את פירוקו של הצבא, ואחרי-כן הקמת רפובליקה פדרלית של עמי הבלקן.

משפרצה מלחמת 1914 נשא הציר לפשביץ' נאום בבית-הנבחרים הסרבי, ואמר בין השאר: המפלגה הסוציאל-דמוקרטית מתנגדת למלחמה; היא בטוחה כי סרביה משמשת שוב כלי-משחק ביד המעצמות הגדולות במשחק השחמט שלהן; המלחמה היא קולוניאלית ואימפריאליסטית, ולעמים הקטנים אין כל עניין בה, הם אינם אלא קורבן בלבד. ואולם גם הממשלה הסרבית אשמה בכך שהמוני הבלקן שוב אנוסים לצאת לשדות-הקטל, לפי שהחזיקה כל הימים במגמה של חלוקת הבלקן; הממשלה הסרבית אף היא ניסתה לשעבד ולדכא את העם האלבני, ובגלל תאוותיה הלאומניות שיעבדה עצמה לדיפלומטיה הפטרבורגית ולבורסה הפריסאית.

[xliii] Burgfrieden - מילולית": "שלום הטירה". מושג מימי הביניים, שמשמעותו - מצב של שלום הנכפה על כל אלה המבקשים מקלט בטירה מבוצרת. בגרמניה, עם פרוץ מלחמת-העולם, פירושו היה הסכם שביתת נשק בין כל המפלגות הפוליטיות המיוצגות ברייכסטאג. אחרי ההצבעה על תקציבי המלחמה שאפשרו אותה מבחינה כספית, השעו חברי הרייכסטאג את הבחירות הבאות למשך המלחמה והכריזו על הפסקה ב"פוליטיקה". במהותו של דבר, וויתר המגזר האזרחי על אחריותו להשתתפות בקביעת המדיניות בהשאירו את כל ההחלטות החשובות בידי ממשלתו של הקייזר ואח"כ בידיו של המטה הכללי של כוחות הצבא. התנהגות זו עמדה בניגוד חד להתנהגותן של דמוקרטיות בורגניות אחרות, בהן התנהלו "העסקים הפוליטיים" כרגיל משך כל ימי המלחמה. רק לקראת סופה של המלחמה, החזיר לעצמו הרייכסטאג חלק מהסמכויות עליהן וויתר ב- 1914.

[xliv] פירוס, מלך אפירוס, במאה הרביעית לפני ספה"נ. באחד מניצחונותיו היו אבדותיו מרובות כל-כך, עד כי היה הדבר למשל.

[xlv] הדימוי מתייחס לכפרים של הרוזן פוטימקין שהונה את הקיסרית הרוסית קתרינה ע"י בניית כפרים קיקיוניים הקיימים ומאוכלסים רק על הנייר, כשלמעשה אלה הם כפרי-דמה בהם יש חזיתות של בתים אך אין בתים ואין תושבים.

[xlvi] בשנים 1903-1907 התקוממו אנשי שבט הררו נגד השלטון הגרמני במולדתם בדרום-מערב אפריקה. תוך כדי מלחמה ברוטלית ל"הרגעת הילידים" דחקו הכוחות הגרמנים גברים נשים וטף אל מדבר הקלהרי, שם מתו רבים מבני השבט.

[xlvii] איסוף הגומי הגולמי לאורך נהר הפוטומיו לווה בניצול מחריד של העובדים תושבי המקום.

[xlviii] תכנית-ארפורט - בוועידת מפלגת הסוציאל-דמוקרטיה הגרמנית בארפורט בשנת 1891 נתקבלה תכנית המפלגה, העוסקת בביקורת הכלכלה הרכושנית והמשטר הרכושני וקובעת בין השאר כי "מאבקו של מעמד הפועלים בניצול הרכושני, בהכרח שיהיה מאבק פוליטי... מעמד הפועלים לא יוכל להגיע לידי העברת אמצעי-הייצור לרשות הכלל, בלי שיכבוש את השלטון המדיני"... "אינטרס אחד לפועלים בכל הארצות ששיטת הייצור הקפיטליסטי נוהגת בהן... המפלגה הסוציאל-דמוקרטית בגרמניה מכריזה אפוא שהיא אחת ומאוחדת עם מפלגות הפועלים בעלי ההכרה המעמדית בכל הארצות".